

รายงานการวิจัย

เรื่อง

องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

National Artist Wisdom : Sakchai Bamrungpong

คณะผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์

อาจารย์นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์

นายกฤษดา ไพรวรรณ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๓

[ก]

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ	องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ National Artist Wisdom : Sakchai Bamrungpong
ผู้วิจัย	รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ อาจารย์นันท์วัลย์ สุนทรภาระสถิตย์ นายกฤษดา ไพรวรรณ
หน่วยงานที่สังกัด	คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
แหล่งทุน	สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ปีที่เสร็จ	๒๕๕๔

การวิจัยเรื่อง องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและผลงานด้านวรรณศิลป์ วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ของของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ รวมทั้งเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้สู่สาธารณชน ผลการวิจัยพบว่าผลงานด้านวรรณศิลป์ของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีทั้งที่เป็นนวนิยาย เรื่องสั้น สารคดี หนังสือแบบเรียน กลอนเปล่า และบทความ จำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ผลงานที่มีความโดดเด่นและสร้างชื่อเสียงให้แก่เขามากที่สุด ได้แก่ผลงานในรูปแบบนวนิยาย และเรื่องสั้น อาทิเช่น ปีสัจ ความรักของวัลยา คนดีศรีอยุธยา ทานตะวันดอกหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของเขาที่สำคัญมีทั้งสิ้น ๖ ประการ คือ

๑. ความไม่เป็นธรรมในสังคม
๒. ความเห็นอกเห็นใจผู้หญิง(ที่ถูกกดขี่) หรือ สิทธิสตรี
๓. การส่งเสริมประชาธิปไตยและการต่อต้านเผด็จการ
๔. การส่งเสริมความคิดในการทำงานหรือการเสียสละเพื่อชาติและประชาชน
๕. การเชิดชูวีรกรรมของเสรีไทย
๖. การแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคนธรรมดาสามัญ

ทั้งนี้ อັตลักษณ์ด้านวรรณศิลป์ของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปรากฏในการใช้โวหารต่างๆ ในการเลือกใช้คำ การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ สร้างบรรยากาศ สร้างความสมจริง และเพื่อแสดงความคิด และอุดมการณ์ทางการเมือง

[ข]

นอกจากนี้ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ที่สำคัญก็มีด้วยกัน ๖ ประการ คือ

๑. มุ่งนำเสนอความคิดหรือแนวคิดหลักของเรื่องอย่างตรงไปตรงมา
๒. ใช้พฤติกรรมที่ปรากฏของตัวละครในการบอกเล่าความเป็นมาของตัวละคร
๓. มีการใช้ลีลาหรือวาทกรรมของกลุ่มแนวคิดฝ่ายก้าวหน้าสอดแทรกอยู่ในผลงาน
๔. การบรรยายฉากต่างๆมีความเด่นชัด ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการได้อย่างชัดเจน
๕. การให้ความสำคัญกับรายละเอียดเพื่อให้เกิดความสมจริง
๖. สอดแทรกข้อมูลวัฒนธรรม เช่น บทเพลง เข้าในผลงาน

[ค]

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์” นี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ปัจจุบันคือกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาประวัติและผลงานของคุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๓ และทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้ของท่าน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่วงวิชาการ วงการวรรณกรรม รวมทั้งสาธารณชนผู้สนใจต่อไป คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับความเมตตาของคุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ซึ่งปัจจุบันมีอายุกว่า ๙๔ ปีแล้ว แต่ก็ยังกรุณาสละเวลาให้ข้อมูลแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี ซึ่งข้อมูลหลายๆอย่างเป็นสิ่งที่ยังไม่เคยปรากฏมาก่อน ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์เป็นอย่างดีจากความเมตตาดังกล่าว ซึ่งคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานชิ้นนี้จะเป็ประโยชน์ในแง่การสร้างและเก็บรักษาองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่าให้คงอยู่สืบไป

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๑ บทนำ	
ความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๒
บทที่ ๒ ประวัติของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	
ประวัติครอบครัว	๓
การศึกษา	๔
ประวัติการทำงาน	๖
บุคลิกภาพและอุปนิสัย	๑๑
ผลงานวรรณกรรม	๑๒
นามปากกา	๑๕
เกียรติภูมิและรางวัล	๑๕
บทที่ ๓ ผลงานของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	
ผลงานประเภทนวนิยาย	๑๗
ผลงานประเภทเรื่องสั้น	๑๐๒
ผลงานประเภทกลอนเปล่า	๑๗๘
ผลงานประเภทบทความ	๑๘๔
บทที่ ๔ แรغبันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานและอัตลักษณ์ด้านวรรณศิลป์ ของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	
แรغبันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	๑๙๙
อัตลักษณ์ด้านวรรณศิลป์ของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	๒๐๔

[จ]

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๕ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	๒๑๗
บทที่ ๖ กระบวนการถ่ายทอดผลงาน ผลกระทบ และอิทธิพลจากผลงาน ของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	
กระบวนการถ่ายทอดผลงานของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	๒๒๗
ผลกระทบและอิทธิพลจากผลงานของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	๒๓๐
บทที่ ๗ บทสรุป	๒๓๓
บรรณานุกรม	๒๓๗
ภาคผนวก	
ประวัติผู้วิจัย	๒๔๐

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ ประจำปี ๒๕๓๓ หรือที่รู้จักกันมากในนามปากกา “เสนีย์ เสาวพงศ์” และนามปากกาอื่นๆ เช่น โบ๊ บางบ่อ , สุจริต พรหมจรรยา , คม ศานติ เป็นต้น เป็นผู้ที่สร้างสรรค์ผลงานที่ได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่า มีความหลากหลายทั้งในเรื่องของเนื้อหาและรูปแบบ นอกจากนี้ ยังเป็นนักคิดปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าที่สร้างสรรค์ผลงานภายใต้หลักการของ “ศิลปะเพื่อชีวิต” ซึ่งสามารถเป็นเครื่องชี้แนวทางปัญญาให้แก่สังคมได้ อาทิเช่น นวนิยายเรื่อง “ปีศาจ” “ความรักของวัลยา” หรือ “คนดีศรีอยุธยา” ซึ่งผลงานของท่านล้วนมีการใช้ภาษาที่คมคาย มีพลัง และมีการนำเสนอที่สุขุมลุ่มลึก

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นองค์กรแห่งความรู้และการขับเคลื่อนวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา ซึ่งมีพันธกิจที่สำคัญประการหนึ่ง คือ วิจัยและพัฒนากระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการจัดเก็บองค์ความรู้ทางด้านวรรณศิลป์ของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ซึ่งปัจจุบันมีอายุกว่า ๘๐ ปีแล้ว เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้มีโอกาสใช้ศึกษาเพื่อต่อยอดทางความคิดและเป็นฐานในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป ก่อนที่องค์ความรู้นี้จะสูญสลายไปกับกาลเวลา

ทั้งนี้ ยังเป็นไปตามแผนปฏิบัติการ พ.ศ.๒๕๕๒ - ๒๕๕๔ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ ซึ่งกำหนดว่า “ประชาชนและเครือข่ายนักวิจัยทางวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยและจัดการองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม” โดยมีเรื่องของการจัดทำองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมที่พร้อมให้บริการ เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่ง

ดังนั้น จึงสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์” เพื่อเก็บรักษาภูมิปัญญาของชาติไทย เป็นมรดกทางปัญญาให้แก่สังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติศิลปิน และผลงานด้านวรรณศิลป์ของ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์
๒. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ของ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์
๓. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ สู่สาธารณชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทราบถึงประวัติและผลงานด้านวรรณศิลป์ของ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์
๒. ทราบถึงองค์ความรู้ของ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ อย่างเป็นระบบ
๓. เป็นแหล่งศึกษาองค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ แก่สาธารณชน

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเฉพาะองค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

บทที่ ๒

ประวัติของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ประวัติครอบครัว

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์เจ้าของนามปากกา “เสนีย์ เสาวพงศ์” ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายเกิดเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ ตรงกับวันศุกร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีมะเมีย ณ บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ ๒ ตำบล บางเพรียง อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ บิดาชื่อ นายหงส์ มารดาชื่อนางแพร (นามสกุลเดิม โรจนวิภาค) มีพี่น้องทั้งหมด ๖ คน เป็นหญิง ๒ คน ชาย ๔ คน คือ

๑. นางเล็ก ชูเทศะ
๒. นางวงศ์ ทองอุไร
๓. นายถวิล บำรุงพงศ์
๔. นายทวี บำรุงพงศ์
๕. พลเอกบุญชัย บำรุงพงศ์
๖. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์สมรสกับเครือพันธ์ ปทุมรส เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๖ มีบุตรธิดา ๔ คน คือ

๑. ศราพัส บำรุงพงศ์
๒. ชยพันธ์ บำรุงพงศ์
๓. ศรัณยา บำรุงพงศ์
๔. ศุทธิพันธ์ บำรุงพงศ์

บิดามารดาของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาได้ย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ที่ตรอกเต้าหู้ สามยอด ต่อมาย้ายไปประกอบอาชีพทำนาที่อำเภอบางบ่อ ภายหลังบิดาได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ชีวิตในวัยเด็กของศักดิ์ชัยจึงมีความผูกพันกับท้องนา และสังคมชนบท ซึ่งต่อมาเป็นแก่นเรื่องสำคัญในงานประพันธ์หลายเรื่องของเขา

การศึกษา

เมื่ออายุได้ ๙ ขวบ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เริ่มเข้ารับการศึกษาโดยเรียนกับครูที่เปิดสอนหนังสืออยู่ข้างบ้าน เนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน ต่อมา ปี พ.ศ.๒๔๗๐ ได้ย้ายตามพี่ๆเข้าไปเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ พักอยู่ที่สี่กั๊กเสาชิงช้ากับพี่ชายคนโตชื่อ ถวิล บำรุงพงศ์ ศักดิ์ชัยได้เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดจักรวรรดิ ในชั้นประถมปีที่ ๑ แต่เมื่อเรียนไปได้ระยะหนึ่ง ครูประจำชั้นเห็นว่ามีความรู้อ่านออกเขียนได้พอสมควรแล้ว จึงให้เลื่อนไปเรียนชั้นประถมปีที่ ๒ ในปีเดียวกัน ศักดิ์ชัยศึกษาสำเร็จชั้นปีที่ ๓ ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดในสมัยนั้นเมื่อพ.ศ.๒๔๗๔ ด้วยผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ได้เข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ ๑ ที่โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับโรงเรียนเดิม เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๗๒ ได้เลขประจำตัว ๒๗๓๐ โรงเรียนวัดบพิตรพิมุขเป็นโรงเรียนของชนชั้นกลางตั้งอยู่ในย่านชาวจีน จึงมีนักเรียนลูกคนจีนแถวเยาวราช ราชวงศ์มาเรียนกันเป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับนักเรียนลูกคนจีนเหล่านั้นดูเหมือนศักดิ์ชัยจะมีฐานะด้อยกว่า ศักดิ์ชัยเคยให้สัมภาษณ์ ปรีชา ปัญญาวิชโรภาส นักศึกษาปริญญา สาขาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ว่า ชีวิตตอนเป็นนักเรียนค่อนข้างจะขัดสน เพราะได้รับค่าอาหารกลางวันจำกัด แต่ความจำกัดนี้กลับมีผลดีต่อศักดิ์ชัย เพราะทำให้เขาต้องใช้เวลาว่างเข้าห้องสมุดอ่านหนังสือ โดยเฉพาะในวันที่ต้องอดอาหารกลางวัน

ในระหว่างที่ศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๕ -๖ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์เริ่มมีความสนใจกีฬามวย ได้ไปฝึกหัดชกมวยกับเพื่อนนักเรียนชื่อ เสริม เรื่องสวัสดิ์ ด้วยเหตุที่เป็นคนรูปร่างเล็ก น้ำหนักเบา จึงชกอยู่ในรุ่น “จ” แปลว่า เป็นรุ่นจิ๋วของมวยนักเรียน แต่เขาไม่มีโอกาสขึ้นชกบนเวทีจริงๆ เนื่องจากน้ำหนักเกิน ต้องถ้ำยาเพื่อลดน้ำหนักให้อยู่ในพิกัด พี่ชายทราบเรื่องจึงไม่ยอมให้ขึ้นชก ดังนั้นเมื่อขึ้นชั้นมัธยมปีที่ ๖ ศักดิ์ชัยจึงเลิกเรื่องชกมวย หันไปสนใจทางด้านหนังสือแทน แต่ศักดิ์ชัยยังคงสนใจการชกมวยมาตลอด และได้นำมาใส่ไว้ในงานประพันธ์ด้วย ดังปรากฏในเรื่อง ดิน น้ำ และดอกไม้

การสนใจการชกมวยทำให้ศักดิ์ชัยเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญจากการปฏิบัติ คือทำให้ได้ความคิดเรื่องกติกา ความได้เปรียบเสียเปรียบ และความยุติธรรม และทำให้ ศักดิ์ชัยเกิดความคิดว่า เด็กชกมวยที่เรียนหนังสือดี แต่ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อ ก็คงจะคงเป็นชกมวยอยู่อย่างนั้น ไม่ได้ทำประโยชน์ให้สังคม

ได้มากเหมาะสมกับความสามารถของตน ความคิดนี้ทำให้เกิดความเห็นใจชาวนา และนำมาเป็นส่วนหนึ่งในนวนิยายเรื่อง ปีศาจ

เมื่อศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๖ แล้ว โรงเรียนวัดบพิตรพิมุขได้เปลี่ยนหลักสูตรใหม่ ได้เปิดสอนภาษาวิสามัญ ได้แก่ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาเยอรมัน ด้วยความสนใจทางภาษา ศักดิ์ชัยจึงตัดสินใจเรียนต่อที่โรงเรียนเดิมอีก ๒ ปี โดยเลือกเรียนภาษาอังกฤษ และภาษาเยอรมัน

ในช่วง พ.ศ.๒๔๗๗-๒๔๗๘ ขณะที่ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์เรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘ เขามีความสนใจด้านศิลปะการวาดรูป จึงใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียน และวันเสาร์ อาทิตย์ไปฝึกหัดวาดรูปกับเหม เวชกร จิตรกรที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น แต่เมื่อเรียนไปแล้วก็รู้สึกตัวเองว่าไม่มีฝีมือทางด้านนี้ จึงเลิกเรียน แต่ศักดิ์ชัยยังสนใจศิลปะด้านนี้ตลอดมา และได้นำมาใช้ในการสร้างฉากที่ตั้งฉากในงานประพันธ์ด้วย ดังเช่นในเรื่อง คนดีศรีอยุธยา และ ดิน น้ำ และดอกไม้

การไปฝึกหัดวาดรูปกับ เหม เวชกร ทำให้ศักดิ์ชัยมีโอกาสรู้จักกับนักประพันธ์หลายคน เช่น มนัส จรรย์รงค์ เสาว บุญเสนอ จำนง วงศ์ข้าหลวง และไพยม บุญศาสตร์ ศักดิ์ชัยซึ่งในตอนนั้นมีอายุน้อยกว่านักเขียนเหล่านั้นได้เล่าว่า การรู้จักนักเขียนเหล่านั้นเป็นความรู้จักของเด็กที่มีต่อผู้ใหญ่ แต่ชอบฟังการสนทนาของนักเขียนเหล่านั้น โดยตนเองอยู่นอกวง นับว่าศักดิ์ชัยมีโอกาสที่ได้เรียนรู้ด้วยวิธี “สุต” คือการฟังจากผู้รู้ และเป็นประโยชน์ต่อเขาในเวลาต่อมา

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์มีวิถีของการเริ่มเป็นนักเขียนเช่นเดียวกับนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงของไทยหลายคน เช่น ศรีบูรพา สด กุระมะโรหิต คือเริ่มมีแววของการเป็นนักเขียนในระหว่างที่เป็นนักเรียนด้วยการออกหนังสือของโรงเรียน ในช่วงศึกษาอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘ ศักดิ์ชัยได้ร่วมกับเพื่อนในห้อง ออกหนังสือเขียนอ่านกันภายในชั้นเรียน เรื่องที่เขียนส่วนใหญ่เป็นทำนองเรื่องสั้น แต่ออกได้เพียงเล่มเดียวเท่านั้น

ขณะที่เรียนชั้นมัธยมปีที่ ๘ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ได้แปลสารคดีประเภทเรื่องแปลกประหลาดจากหนังสือภาษาอังกฤษส่งไปลงหนังสือพิมพ์ศรีกรุง เหตุที่ศักดิ์ชัยได้ลองแปลหนังสือส่งไปลงพิมพ์นั้นส่วนหนึ่งคงเกิดจากความบังดาลใจจากพี่ชายที่ศักดิ์ชัยไปอยู่ด้วยตอนไปศึกษาที่กรุงเทพฯ ศักดิ์ชัยเคยเล่าว่าบ้านของพี่ชายมีหนังสือมาก มีพวกเสนาศึกษา ไทยเขมมรายเดือน พวกเรื่องสั้น พี่ชายเป็นนักอ่าน และเคยแปลหนังสือพวกอาแซนลูแปงด้วย ศักดิ์ชัยเองเมื่อมีเวลาว่างก็จะอ่านหนังสือพวกนี้ เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็กในเยาว์วัยมีอิทธิพลต่ออุปนิสัยของเด็กมาก เด็กจะโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีถ้าผู้ใหญ่ใส่ใจในการเลี้ยงดูให้ความรู้ และการเป็นตัวอย่างที่ดี

หลังจากสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๘ แผนกภาษาวิสามัญจากโรงเรียนวัดบพิตรพิมุขในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ แล้ว ศักดิ์ชัยสอบเข้าศึกษาต่อวิชาสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ เหตุที่เลือกเรียนวิชานี้เพราะผู้เรียนทางสายภาษาส่วนใหญ่มักจะเรียนต่อเป็นครู แต่ศักดิ์ชัยไม่ชอบอาชีพครู จึง

เลือกเรียนทางสถาปัตยกรรม แต่เข้าศึกษาได้เพียงเดือนเดียว ก็ตัดสินใจลาออก เนื่องจากบิดาถึงแก่กรรม พี่ชายคนโตซึ่งรับราชการอยู่ที่กรมโยธาเทศบาลต้องรับภาระในการส่งเสียน้องๆที่กำลังอยู่ในวัยเรียนอยู่หลายคน ศักดิ์ชัยเกรงว่าถ้าเรียนต่อไป อาจต้องออกกลางคัน การผินเรียนต่อไปจะเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ จึงลาออกไปทำงานหนังสือพิมพ์ และต่อมาไปรับราชการในกระทรวงเศรษฐการ ขณะเดียวกันศักดิ์ชัยได้สมัครเรียนวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งขณะนั้นเปิดเป็นตลาดวิชา ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องไปนั่งฟังคำบรรยาย เพียงแต่ซื้อเอกสารคำสอนไปศึกษาด้วยตนเอง แล้วมาสอบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด ศักดิ์ชัยสำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตในปี พ.ศ. ๒๔๘๔

ในปี พ.ศ.๒๔๘๓ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์สอบคัดเลือกได้รับมอบทุนจากรัฐบาลเยอรมันให้ไปศึกษาต่อในประเทศเยอรมนี พร้อมกับเพื่อนอีก ๒ คน คือ เสริม เรืองสวัสดิ์ และ อนุจิตร สิงหนณี ศักดิ์ชัยได้เลือกศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ จึงลาออกจากราชการ เดินทางออกจากท่าเรือกรุงเทพฯ ผ่านฮ่องกง เชียงไฮ้ เข้าแมนจูเรีย แล้วโดยสารรถไฟไปเมืองฮาร์บิน เพื่อขอวีซ่าผ่านสหภาพโซเวียตเข้าประเทศเยอรมนีทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรีย ศักดิ์ชัยและเพื่อนคอยวิชาอยู่ที่เมืองฮาร์บินนานถึงสามเดือนก็ยังไม่ได้รับอนุญาตให้ผ่านแดน สถานกงสุลเยอรมันที่ฮาร์บินแจ้งว่า การที่ยังไม่ได้วีซ่า หลังจากคอยมาเป็นเวลานานแล้ว แสดงว่าสหภาพโซเวียตไม่อนุญาตให้ผ่านประเทศนั่นเอง ศักดิ์ชัยวิเคราะห์ภายหลังถึงเหตุที่สหภาพโซเวียตไม่ให้ผ่านทางเข้าไปในประเทศเยอรมนีว่า สหภาพโซเวียตทราบว่าคุณที่รัฐบาลเยอรมันให้เป็นทุนที่จะอบรมบ่มเพาะคนหนุ่มในประเทศต่างๆ ให้นิยมนาซี แต่เยอรมันก็ทำการนี้ไม่สำเร็จ เพราะเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ และ ตกลงยกเลิกทุนการศึกษานี้โดยปริยาย เรื่องลัทธินิยมนาซีอย่างเข้มข้นนี้ต่อมาปรากฏในงานประพันธ์ของศักดิ์ชัย เรื่อง ใต้ดาวมฤตยู

ระหว่างเดินทางกลับเมืองไทย ศักดิ์ชัย เปลี่ยนเส้นทาง ผ่านมาทางประเทศญี่ปุ่น ได้แวะเที่ยวที่กรุงโตเกียว โอซาก้า และโยโกฮามาเป็นเวลาประมาณ หนึ่งเดือน ทำให้เขาได้ประสบการณ์ชีวิตมาเสนอในเรื่องสั้นและนวนิยายในเวลาต่อมาหลายเรื่อง

แม้จะไม่ได้ไปศึกษาต่อในต่างประเทศ แต่ความรู้ด้านภาษาของศักดิ์ชัยก็นำพาให้เขาได้ไปรับราชการอยู่ในต่างประเทศเป็นเวลาหลายปี

ประวัติการทำงาน

การทำงานหนังสือพิมพ์

ขณะศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ได้เข้าทำงานที่หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ของผานิต วสุวัต มีสำนักงานอยู่เชิงสะพานมอญ มีสันทนา ทรรทรานนท์ เป็นบรรณาธิการ ทำอยู่แผนกข่าวต่างประเทศ ได้เงินเดือน ๓๕ บาท นอกจากแปลข่าวต่างประเทศศักดิ์ชัย

ยังมีคอลัมน์ประจำด้วย ชื่อว่า “ศรีกรุงจาริก” ใช้นามปากกาว่า “โบ้ บางบ่อ” เนื้อหาเป็นเรื่องที่พบเห็น มีประเด็นที่ควรนำมาเขียน ศักดิ์ชัยให้สัมภาษณ์ว่าเป็นการทดลองเขียนเพื่อหาแนวทางของตนเอง ต่อมาคอลัมน์นี้เปลี่ยนชื่อเป็น “ที่นี้ที่นั่น” ใช้นามปากกาว่า “โบ้ บางบ่อ” เหมือนเดิม ต่อมาศักดิ์ชัยได้ย้ายไปทำงานที่หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ซึ่งเป็นเครือเดียวกับหนังสือพิมพ์ศรีกรุง มีหน้าที่เขียนข่าวและหาข่าวตามกระทรวงเป็นบางครั้ง ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๔๘๒ หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์เกิดปัญหาขัดแย้งกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม อด ไชยวุฒ บัณฑิตการถูกบังคับให้ลาออก ศักดิ์ชัยและเพื่อนๆจึงลาออกตามไปด้วย เรื่องนี้แสดงให้เห็นจรรยาบรรณทางวิชาชีพ โดยเฉพาะของนักหนังสือพิมพ์ ที่ต้องเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และกล้าที่จะทำสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง

หนังสือพิมพ์ “ศรีกรุง”

หนังสือพิมพ์ “สยามราษฎร์”

เมื่อออกจากหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์แล้ว ศักดิ์ชัยว่างงานอยู่ระยะหนึ่ง ประจวบกับกรมพาณิชย์ กระทรวงเศรษฐกิจประกาศรับสมัครพนักงาน ศักดิ์ชัยจึงไปสมัครและสอบได้เข้าทำงานเป็นเสมียนแผนกพาณิชย์นโยบายต่างประเทศ กองสนเทศ กรมพาณิชย์ กระทรวงเศรษฐกิจ ตั้งแต่วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ มีหน้าที่แปลข่าวเศรษฐกิจ การค้าและอื่นๆ ได้เงินเดือน เดือนละ ๒๐ บาท พ.ศ. ๒๔๘๓ ศักดิ์ชัยได้ลาออกจากราชการที่กระทรวงเศรษฐกิจ เพื่อไปศึกษาต่อที่ประเทศเยอรมนีดังกล่าวแล้ว

เมื่อเดินทางกลับมาถึงประเทศไทย หลังจากที่ไม่ถึงประเทศเยอรมนีแล้ว ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้เข้าทำงานหนังสือพิมพ์อีกครั้งหนึ่ง ได้เข้าทำงานพร้อมกับอิศรา อมันตกุล ที่หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิของ สนิท เจริญรัฐ ซึ่งแยกตัวออกจากหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษประชามิตร หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิเป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่เน้นข่าวสงคราม มี สว่างวงศ์ กริบุตร์ เป็นบรรณาธิการ ศักดิ์ชัยทำหน้าที่แปลข่าวต่างประเทศ ได้รับเงินเดือน เดือนละ ๕๐ บาท นอกจากแปลข่าวแล้ว ยังได้ใช้เวลาว่า

เขียนเรื่องสั้นลงหน้ากลางของหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ ฉบับวันอาทิตย์ ซึ่งอิศรา อมันตกุลเป็นผู้ควบคุมหน้าบันเทิง ศักดิ์ชัยใช้นามปากกา “สุจริต พรหมจรรยา” ในการเขียนเรื่องสั้น และมีผลทำให้นักเขียนของหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิใช้นามปากกาสกุล “พรหมจรรยา” ตามมาอีก ๒ คน คือ ทองเต็ม เสมรสุด ใช้นามปากกา “สวิง พรหมจรรยา” และ เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา ใช้นามปากกา “จักกฤษณ์ พรหมจรรยา”

นามปากกา “สุจริต พรหมจรรยา” ของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไม่เป็นที่รู้จักกันเท่าไรนัก ศักดิ์ชัย จึงเปลี่ยนมาใช้นามปากกาใหม่ คือ “เสนีย์ เสาวพงศ์” เมื่อเขียนเรื่องสั้นเรื่อง เดือนตกในทะเลจีน และใช้นามปากกาที่แต่งนวนิยายเรื่องแรกชื่อ ชัยชนะของคนแพ้ นับตั้งแต่นั้นมา นามปากกา “เสนีย์ เสาวพงศ์” ก็เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในวงการนักอ่านนวนิยาย จนผู้อ่านบางคนคิดว่าเป็นชื่อจริงของผู้แต่ง ศักดิ์ชัยจึงใช้นามปากกาที่เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับที่มาของนามปากกา “เสนีย์ เสาวพงศ์” ทองเต็ม เสมรสุด เพื่อนนักหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมিরุ่นเดียวกันให้ข้อมูลว่ามาจากชื่อและนามสกุลของผู้หญิงคนหนึ่งที่ศักดิ์ชัยรัก

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ทำงานอยู่ที่หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิได้ไม่นาน ถึงปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๔ กองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทย หนังสือพิมพ์ถูกจำกัดเสรีภาพในการเสนอข่าว โดยเฉพาะข่าวต่างประเทศ ต้องถูกตรวจสอบอย่างเข้มงวด การเสนอข่าวมีที่มาจากการเล่นข่าวของญี่ปุ่นเพียงฝ่ายเดียว ทำให้ไม่มีทางรู้ความเป็นจริงของเหตุการณ์ ด้วยเหตุนี้ศักดิ์ชัยซึ่งเกิดความสนใจอยากรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการต่างประเทศ จึงคิดสมัครเข้าทำงานในกระทรวงการต่างประเทศ

การรับราชการกระทรวงการต่างประเทศ

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์เริ่มเข้ารับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศด้วยการเข้าฝึกหัดราชการในแผนกสารบรรณ กองกลาง เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นเวลา ๒ เดือน มีหน้าที่ช่วยร่างหนังสือ แปลหนังสือ และบางครั้งต้องช่วยงานแผนกโทรเลขด้วย เมื่อหัวหน้ากองพิจารณาเห็นว่า ศักดิ์ชัยเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีตลอดมา จึงบรรจุให้ทำงานในตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราว แผนกนักเรียนไทยในต่างประเทศ ได้รับเงินเดือน เดือนละ ๓๐ บาท

ในระหว่างที่ทำงานอยู่แผนกนักเรียนไทยในต่างประเทศนั้น ศักดิ์ชัยได้รับคำเชิญชวนจาก อิศรา อมันตกุล ให้เขียนเรื่องยาวต่อจากนวนิยายเรื่อง นักบุญคนบาป ของเขา เพราะเห็นว่าศักดิ์ชัยเคยมีผลงานการเขียนเรื่องสั้นก่อนหน้านั้นหลายเรื่องแล้ว ศักดิ์ชัยจึงทำหนังสือขออนุญาตหลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อเขียนเรื่องลงหนังสือพิมพ์ และได้รับอนุญาต นวนิยาย

เรื่องแรก คือ ชัยชนะของคนแพ้ จึงได้ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๘๖ ขณะที่ ศักดิ์ชัยทำงานอยู่ที่กระทรวงการต่างประเทศ

ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๔๘๖ กระทรวงการต่างประเทศเปิดรับสมัครสอบวิชาข้าราชการพลเรือนชั้นตรี ศักดิ์ชัยจึงสมัครสอบและสอบได้เป็นข้าราชการสามัญชั้นตรี บรรจุในตำแหน่งนายเวรสังกัดสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี ได้รับเงินเดือน เดือนละ ๘๐ บาท ตั้งแต่วันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๘๗ ขณะมีอายุได้ ๒๕ ปี

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๘ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ได้ไปช่วยงานของเสรีไทยที่สำนักงานร่วมมือพันธมิตร ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ดูแลนายทหารอังกฤษ ๒ คน คือ พลจัตวา วี เอช เจคส์ และพันตรีทอม ฮอบบี้ จากหน่วย Force ๑๓๖ ซึ่งเข้ามาร่วมปฏิบัติงานกับเสรีไทยในกรุงเทพฯ ศักดิ์ชัยได้นำประสบการณ์ชีวิตที่สำคัญช่วงนี้ใส่ไว้ในนวนิยายเรื่อง ดิน น้ำ และดอกไม้

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๐ ประเทศไทยได้เริ่มฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศสหภาพโซเวียต มีการจัดตั้งสถานทูตไทยประจำกรุงมอสโก ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้รับคำสั่งให้เดินทางไปประจำสถานทูตไทย ณ กรุงมอสโก ในตำแหน่งนายเวร พร้อมกับเพื่อนข้าราชการกระทรวงเดียวกันอีก ๒ คน คือ สุภาศิริมานนท์ และสีสวาสดี ปันกระป็น นับเป็นการเริ่มต้นชีวิตนักการทูตไทยในต่างแดนเป็นครั้งแรก

ตลอดระยะเวลา ๓๔ ปี ต่อมา ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้เดินทางไปประจำสถานทูตไทยในต่างประเทศหลายแห่ง และอยู่ประจำในต่างประเทศมากกว่าประจำในประเทศไทย ศักดิ์ชัยได้นำประสบการณ์ในต่างแดนใส่ไว้ในผลงานหลายเรื่อง ดังเช่น ความรักของวัลยา ใต้ดาวมฤตยู รายละเอียดการรับราชการและการเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ของศักดิ์ชัยในกระทรวงการต่างประเทศมีดังนี้

๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๘๗	นายเวรสำนักเลขานุการรัฐมนตรี
๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๐	นายเวรประจำสถานทูตไทย ณ กรุงมอสโก ประเทศสหภาพโซเวียตรัสเซีย
๒๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๙๓	เลื่อนชั้นเป็นข้าราชการชั้นโท
๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๓	หัวหน้าแผนกการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม กองการสังคม กรมสหประชาชาติ
๔ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๙๕	หัวหน้าแผนกสังคมและมนุษยสงเคราะห์ กองการสังคม กรมสหประชาชาติ
๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗	หัวหน้าแผนกสังคมและกรรมการกองการสังคม กรมสหประชาชาติ
๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๘	เลขานุการโท สถานอัครราชทูต ณ กรุงบัวโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา

๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓	เลขานุการโท ประจำกองกฎหมาย กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย
๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๔	เลื่อนขึ้นเป็นข้าราชการพลเรือนชั้นเอก และ ดำรงตำแหน่งเลขานุการเอก ประจำสำนักงาน ปลัดกระทรวง
๒๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๔	หัวหน้ากองยุโรปและอเมริกา กรมการเมือง
๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๕	เลขานุการโท (ชั้น ๑) สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเทลฮี ประเทศอินเดีย
๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๘	เลขานุการเอก ประจำสำนักงานปลัดกระทรวง
๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๙	หัวหน้ากองการประชุมระหว่างประเทศ กรมองค์การระหว่างประเทศ
๗ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๑	เลขานุการเอก สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย
๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๕	เลื่อนขึ้นเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นพิเศษ
๑๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๖	ที่ปรึกษาประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ
๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๘	เอกอัครราชทูตวิสามัญ ผู้มีอำนาจเต็มประจำ ประเทศสังคมนิยมเอธิโอเปีย
๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๙	เอกอัครราชทูตวิสามัญ ผู้มีอำนาจเต็มประจำ สาธารณรัฐสังคมนิยม แห่งสหภาพพม่า

ระหว่างรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้รับเลือกเป็นเลขาธิการ สโมสรสราญรมย์ ซึ่งเป็นสโมสรของข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ และเป็นบรรณาธิการของ หนังสือ สราญรมย์ ซึ่งเป็นหนังสือรายปีของสโมสรดังกล่าวหลายสมัย แสดงให้เห็นการยอมรับของ เพื่อนร่วมงานในด้านมนุษยสัมพันธ์ของศักดิ์ชัย และความสามารถด้านการเขียนหนังสืออย่างชัดเจน

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เกษียณอายุราชการ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๑ ขณะเป็นข้าราชการ พลเรือนสามัญ ระดับ ๑๐ และจากการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตตลอดมา ประกอบกับเคย ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ดังกล่าวข้างต้น ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์จึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้น ประถมาภรณ์ช้างเผือก

บุคลิกภาพและอุปนิสัย

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นคนสุภาพมาก มีอารมณ์ขัน ถ่อมตนในขณะที่มีความรู้กว้างขวาง แต่งกายแบบเรียบง่าย แสดงถึงความสมถะและสันโดษ แต่มีความพิถีพิถันเมื่อพูดถึงเรื่องงาน เป็นคนใจกว้าง ยอมรับฟังคำวิจารณ์ผลงาน ที่สำคัญคือ เป็นคนใจดี มีความอดกลั้น ไม่โกรธ เมื่อพบว่า มีคนอีกจำนวนมากที่ยังไม่รู้จักผลงานของตน

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ที่ชื่นชอบ “เพลง” เป็นอย่างยิ่ง ทำให้มีบทเพลงเป็นส่วนหนึ่งในนวนิยายหลายๆเรื่อง ซึ่งบางเรื่องก็มีเพลงที่แต่งขึ้นเองอีกด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ที่มีความจำดีมาก สามารถจดจำข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่เคยไปท่องเที่ยวได้แม่นยำ แม้ว่าเวลาจะผ่านมานานหลายปี (บางครั้งหลายสิบปี) และสามารถจดจำข้อมูลของบุคคลที่ตนเองยกย่อง นิยม ชื่นชม ได้ทั้งหมด

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นคนกล้า ในยามเยาว์วัย เขากล้าทดลองทำสิ่งที่สนใจ เช่น ฝึกชกมวย ทั้งที่รูปร่างเล็กๆ ฝึกวาดรูป ทั้งๆที่ไม่มีแววมาก่อน ที่สำคัญคือ เมื่อพบว่าไม่มีความสามารถในการทำสิ่งเหล่านั้น เขาก็ยินดีถอย ยอมเลิก ไม่ตั้งต้นที่จะทำต่อไป และกล้ายอมรับว่า เข้าไม่มีความสามารถ ดังตอนที่เขาบอกกับครูเหม เวชกร จิตรกรที่มีชื่อเสียงที่เขาไปสมัครเป็นศิษย์ว่า เขาคงไม่สามารถพอที่จะเป็นศิษย์ของท่าน ศักดิ์ชัยก็เหมือน สาย สีมา ตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง “ปีศาจ” ที่มีชื่อเสียงของเขา ที่ พิรุณ ฉัตรวิมลกุล กล่าวไว้ในบทวิจารณ์นวนิยายเรื่องนั้น ในวารสาร วรรณกรรมเพื่อชีวิต (๕ กันยายน ๒๕๑๕) ว่า (สาย สีมา) เขาเป็น “บุคคลที่ก้าวไปพร้อมกับการกระทำอย่างคนกล้า”

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เคยอยู่เฉยๆโดยไม่ทำงาน ในหลายช่วงชีวิต เขาทำงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น เป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ และเป็นนักเขียนคอลัมภ์ในหนังสือพิมพ์ไปพร้อมๆกัน

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นคนจริงจังกับความไม่รู้ของตนเอง และต้องพยายามหาหนทางที่จะรู้ให้จงได้ ตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ศักดิ์ชัยสนใจเหตุการณ์และข่าวจากต่างประเทศมาก มีความรู้สึกที่ข้อมูลและข่าวที่ได้มีโอกาสอ่าน ได้ฟัง ไม่น่าจะเป็นข้อมูลทั้งหมด หรือเป็นความจริงทั้งหมด ศักดิ์ชัยจึงไปสมัครเข้าทำงานในกระทรวงการต่างประเทศ เพราะเชื่อว่าเป็นหนทางให้ทราบข้อมูลที่สมบูรณ์ หรือมีข้อเท็จจริงมากกว่าได้

ลักษณะนิสัยที่สำคัญของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ คือ ความสนใจสังคมและคนรอบตัว ตั้งแต่วัยเด็ก จนปัจจุบัน เมื่อตอนเป็นลูกชานา ศักดิ์ชัยก็สังเกตเห็นความด้อยโอกาสของเด็กชานา อุปนิสัยนี้ ประกอบกับความเป็นคนชอบคิด ทำให้เขาเก็บเหตุการณ์ที่น่าสนใจ ที่เกิดขึ้นในสังคมมาบันทึกไว้ในงานประพันธ์ ทั้งในนวนิยาย บทความ และกลอนเปล่า เพื่อแสดงข้อคิดเห็น เพื่อพูดแทนคนที่ถูกรักษาซึ่งไม่สามารถพูดแทนสิ่งที่ตนต้องการได้ด้วยตนเอง และเพื่อให้ข้อคิดแก่สังคม

สามารถที่จะกล่าวได้ว่า ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นต้นแบบของคนดีที่ทำประโยชน์ให้สังคมอย่างกว้างขวาง สมควรที่เยาวชนพึงนับเป็นตัวอย่างได้คนหนึ่ง

ผลงานวรรณกรรม

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีผลงานทั้งที่เป็นนวนิยาย เรื่องสั้น สารคดี หนังสือแบบเรียน กลอนเปล่า และบทความ จำนวนมาก สรุปได้ดังนี้

นวนิยาย

๑. ชัยชนะของคนแพ้ (หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ ๒๔๘๖ , พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : คลังวิทยา ๒๔๘๗)
๒. ไม่มีข่าวจากโตเกียว (พิมพ์ครั้งแรก : รวมสาส์น ๒๔๘๘)
๓. ฟ้าแมนจู (พิมพ์ครั้งแรก : นิตยสาร ๒๔๘๘)
๔. ชีวิตบนความตาย (พิมพ์ครั้งแรก : นิตยสาร ๒๔๘๙)
๕. ความรักของวัลยา (นิตยสารสยามสมัยรายสัปดาห์ ๒๔๙๕ , พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : รวมสาส์น ๒๔๙๖)
๖. ปีสัจ (นิตยสารสยามสมัยรายสัปดาห์ ๒๔๙๖-๒๔๙๗ , พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : เกวียนทอง ๒๕๐๐)
๗. ไฟเย็น (นิตยสารสยามสมัยรายสัปดาห์ ๒๕๐๔ , พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : เพื่อน ๒๕๐๘)
๘. บัวบานในอะมาซอน [ชื่อเดิม “ล่องใต้” ในนิตยสาร เปลี่ยนชื่อใหม่เมื่อรวมเล่ม] (นิตยสารปิยะมิตร ๒๕๐๔ , พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : โอเลี้ยงห้าแก้ว : ๒๕๑๑)
๙. คนดีศรีอยุธยา (นิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ๒๕๒๔ , พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : มติชน ๒๕๒๕)
๑๐. ใต้ดาวมฤตยู (นิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ๒๕๒๖ , พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : มติชน ๒๕๔๕)
๑๑. ดิน น้ำ และดอกไม้ (นิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ๒๕๓๒ – ๒๕๓๓ , พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : มติชน ๒๕๓๓)

สารคดี

๑. เจ็ดแผ่นดิน (นิตยสารสยามสมัยรายสัปดาห์ , รวมเล่ม : บางกอกวิทยาการ ๒๔๙๕)
๒. แนวนรบด้านตะวันตก (มานิต ๒๔๘๗)

เรื่องแปล

๑. สตาลิน (แปลจาก Stalin ของ Stephen Graham รวมเล่ม : พิพรรณนากร ๒๕๘๑)
๒. วาระสุดท้ายของเซวัสโตโพล (The last days of Sevastopol ของ Boris Voyetkhov, นิตยสารปิยะมิตร ๒๕๙๔ , รวมเล่ม : บางกอกวิทยาคาร ๒๕๙๔)

หนังสือรวมข้อเขียน/บทความ

๑. สมองใหม่ (รวมเล่ม : พรรครวมพลังสามัคคี ม.ก. ๒๕๑๗)
๒. หยดหนึ่งของกาลเวลา (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ๒๕๑๐ – ๒๕๑๑ , รวมเล่ม : ศูนย์หนังสือ เชียงใหม่ ๒๕๒๑)

หนังสือแบบเรียน

๑. ศิลปะวรรณคดี (โอเดียนส์โตร์ ๒๕๙๕)
๒. เทียบรอบโลก (หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาสังคมศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาตอนต้น เขียนร่วมกับหม่อมงานจิตต์ บุรฉัตร และชูสิริ จามรมาน)

เรื่องสั้น

๑. นักโทษเนรเทศ (ท่องเที่ยว สัปดาห์ ๓ : ๒ พฤศจิกายน ๒๕๘๓)
๒. เตือนตกในทะเลจีน (สุวิณณภูมิ : ๒๕๘๔)
๓. น้ำตาในแก้วเหล้า (นิกรวันอาทิตย์ ฉบับที่ ๓ : ๕ กันยายน ๒๕๘๖)
๔. เคบินเลข ๓ (นิกรวันอาทิตย์ : ประมาณปี ๒๕๘๖ – ๒๕๘๗)
๕. นักดนตรีแห่งทาการาสุกะ (นิกรวันอาทิตย์ : ประมาณปี ๒๕๘๖ – ๒๕๘๗)
๖. ยุคมืด (นิกรวันอาทิตย์ : ประมาณปี ๒๕๘๖ – ๒๕๘๗)
๗. บนเสี้ยวหนึ่งของจักรวาล (นิกรวันอาทิตย์ ฉบับ ๔๓ : ๒ กรกฎาคม ๒๕๘๗ – ฉบับที่ ๔๕ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๘๗)
๘. ผู้หญิงเป็นแรงใจ (ประมาณปี ๒๕๘๘)
๙. นอร์ต เอ็กเพรสส์ (ปิยะมิตร ๔ : ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๙๓)
๑๐. ใต้ซากเบอร์ลิน (ปิยะมิตร ๔ : ๑๕ เมษายน ๒๕๙๔ – ปิยะมิตร ๕ : ๖ พฤษภาคม ๒๕๙๔) , (สำนักเลง : ๒๕๑๐)
๑๑. ดาวดับ (สยามสมัย ๕ : ๒๕ มิถุนายน ๒๕๙๔)
๑๒. พี่ชายฝั่งนอร์มั้งดี (ปิยะมิตร ๕ : ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๙๖) , (ปากกาทอง : ๒๕๑๐)

๑๓. ตีนหนาหน้าบาง (สยามสมัย ๕ : ๒๓ กรกฎาคม ๒๔๙๔) , (มนต์น้ำหมึก : ๒๕๑๐) , (เห็นอยู่แต่ผู้ยากเข็ญ : ๒๕๑๖ และ ๒๕๑๗)
๑๔. ถนนไปปรากฏ (ปิยะมิตร ๕ : ๙ กันยายน ๒๔๙๔ – ปิยะมิตร ๕ : ๑๖ กันยายน ๒๔๙๔) , (เกิดมาเขียน : ๒๕๑๐)
๑๕. บุรุษไปรษณีย์ (สยามสมัย ๕ : ๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๙๔) , (ประกายพริก : ๒๕๑๐)
๑๖. หมอดี – หมอกาลี (สยามสมัย ๖ : ๒๗ ตุลาคม ๒๔๙๕)
๑๗. เพียงกระดาษแผ่นเดียว (สยามสมัย ๘ : ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๙๗)
๑๘. สาวสมัย (สยามสมัย ๘ : ๑๘ ตุลาคม ๒๔๙๗)
๑๙. รอยแผลเป็น (สยามสมัย ๑๕ : ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๔) , (กมล : ๒๕๑๑)
๒๐. หนองปรังก็ไม่สิ้นคนดี (สยามสมัย ๑๖ : ๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๕)
๒๑. ข้าวแกงจานเดียว (ธารอารมณ์ : ๒๕๐๘) , (โลกหนังสือ ๑ : สิงหาคม ๒๕๒๑)
๒๒. นักล่าตัด (อาจินต์ยกทัพ : ๒๕๐๙) , (อาจินต์ยกทัพ : ๒๕๑๐)
๒๓. แอ้ว ผู้บริสุทธิ์ (นพรัตน์ : ๒๕๑๑) , (จดหมายบนถังซีเมนต์ : ๒๕๒๒)
๒๔. ผมเป็นคนโยเดีย (สายใจ ๑ : ๑๕ มกราคม ๒๕๒๒)
๒๕. ผมไม่มีน้ำตาจะร้องให้อีกแล้ว (บางกอกกรีตเตอร์ส ๙ : ธันวาคม ๒๕๒๒ – มกราคม ๒๕๒๓)
๒๖. ทานตะวันดอกหนึ่ง (เดินทัพ : ๒๕๒๓) , (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับที่ ๑๗๖๕ : ๒ – ๘ มกราคม ๒๕๒๖)
๒๗. สาวเอย สู้เจ้าแสนสวย (บ้านไม่รู้โรย ๒ : มิถุนายน ๒๕๒๙)
๒๘. ไม่มีเสียงเพลงจากทำเนียบ (มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓๗๒ : ๑๘ ตุลาคม ๒๕๓๐)
๒๙. เส้นทางสายงาช้าง. . .สู่รัฐประหาร (มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๖๐๐ : ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ – ฉบับที่ ๖๐๑ : ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ – ฉบับที่ ๖๐๒ : ๖ มีนาคม ๒๕๓๕)
๓๐. แจ่มรัศมีจันทร์ (แก้วกليبเกสรบัว : กันยายน ๒๕๓๘)
๓๑. ขอให้การพายุเรือของเจ้าเทียวนี้จงเป็นเทียวสุดท้าย (ใจประทับใจ : ๒๕๔๓)

หนังสือรวมกลอนเปล่า

๑. ทอถ้อยร้อยคำ (นิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ๒๕๓๒ – ๒๕๓๔) , พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : มติชน ๒๕๔๙)

นอกจากนี้ยังมีบทความที่ยังไม่ได้มีการรวบรวมตีพิมพ์รวมเล่มอีกเป็นจำนวนมาก กล่าวเฉพาะที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวันระหว่าง พ.ศ.๒๕๔๕ - ๒๕๔๖ มีจำนวน ๓๗ เรื่อง

ในบรรดาผลงานทั้งหมดของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ผลงานในรูปแบบของนวนิยายเป็นผลงานที่ได้รับความนิยมมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่อง ความรักของวัลยา และ ปีสาย

นามปากกา

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีนามปากกาที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ที่รวบรวมได้ทั้งหมด มีจำนวน ๑๑ นามปากกา ดังนี้

๑. โป้ บางบ่อ
๒. บุญส่ง บำรุงพงศ์
๓. สุจริต พรหมจรรยา
๔. เสนีย์ เสาวพงศ์
๕. กรัสณัย โปรชาติ
๖. คมนศานติ
๗. วัลยา ศิลปะวัลลภ
๘. ๑๒๒๒
๙. สี่ปอยอ่องคำ
๑๐. แทน นราธร
๑๑. หนาน สีมา

เกียรติภูมิและรางวัล

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้รับการยกย่องจากวงการวรรณกรรมทุกวงการ โดยได้รับรางวัลต่างๆ จำนวนมาก ที่สำคัญมี ดังนี้

พ.ศ.๒๕๓๑	รางวัลศรีบูรพา (คนแรก)
พ.ศ.๒๕๓๓	ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์
พ.ศ.๒๕๔๔	รางวัลนราธิป ของสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย
พ.ศ.๒๕๔๔	รางวัลราชมงกุฎสรรเสริญ
พ.ศ.๒๕๔๗	รางวัลนักเขียนอมตะ

บทที่ ๓

ผลงานของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ผลงานประเภท นวนิยาย

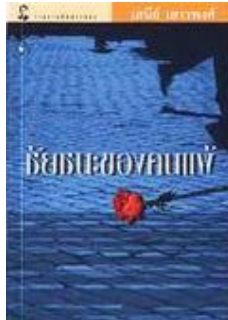
ผลงานวรรณกรรมของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ที่เป็นที่ยอมรับแพร่หลายที่สุด ได้แก่ ผลงานในรูปแบบของนวนิยาย ซึ่งมีทั้งสิ้น ๑๑ เรื่อง ได้แก่

๑. ชัยชนะของคนแพ้
๒. ไม่มีข่าวจากโตเกียว
๓. ฟ้าแมนจู
๔. ชีวิตบนความตาย
๕. ความรักของวัลยา
๖. ปีสัจ
๗. ไฟเย็น
๘. บัวบานในอะมาซอน [ชื่อเดิม “ล่องใต้” ในนิตยสาร เปลี่ยนชื่อใหม่เมื่อรวมเล่ม]
๙. คนดีศรีอยุธยา
๑๐. ใต้ดาวมฤตยู
๑๑. ดิน น้ำ และดอกไม้

อนึ่ง ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีความประสงค์ให้คณะผู้วิจัยทำการศึกษานวนิยายเพียง ๙ เรื่อง โดยท่านให้เหตุผลว่า เนื่องจาก นวนิยาย ๒ เรื่อง คือ “ไม่มีข่าวจากโตเกียว” และ “ฟ้าแมนจู” ไม่มีคุณลักษณะที่ดีเด่นเพียงพอ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงคงศึกษานวนิยาย จำนวน ๙ เรื่อง ตามความประสงค์ของท่านเจ้าของผลงาน

นวนิยายของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีคุณลักษณะในด้านวรรณศิลป์ ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอ
ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง “ชัยชนะของคนแพ้”

เรื่องย่อ

เสนีย์ เสาวพงศ์ นักข่าวสงครามจากหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ ไปดูงานกิจการของเชียงใหม่ อีวีนิ่งโพสต์ ที่เมืองเชียงใหม่ ต่อมาเขาได้รับคำสั่งจากสำนักงานในกรุงเทพฯ ให้เดินทางไปทำข่าวกรณีพิพาทระหว่างรัสเซียกับแมนจูว์ที่เมืองโนโมฮัน เสนีย์จึงออกเดินทางโดยเรือชิงเตามารู มุ่งเข้าแมนจูว์ บนเรือโดยสารเสนีย์ได้มีโอกาสรู้จักกับมาเนีย ซานอฟสกายา อีวานอฟนา นักหนังสือพิมพ์สาวชาวรัสเซียแดงซึ่งกำลังจะเดินทางไปทำข่าวที่ฮาร์บิน

เมื่อไปถึงเมืองฮาร์บิน เสนีย์ได้รับจดหมายจากสยมพร หญิงคนรัก สยมพรเขียนมาบอกว่าเธอมีความจำเป็นต้องแต่งงานกับผู้ชายคนอื่น เนื่องจากไม่สามารถรอคอยการกลับมาของเขาได้ ทำให้เสนีย์รู้สึกเสียใจมาก แต่เขาก็เข้าใจและเห็นใจในเหตุผลของเธอ

ขณะที่พำนักอยู่ในฮาร์บิน เสนีย์ได้รู้จักกับชาวรัสเซียอีกหลายคน เช่น อาคาคี โปดानी นักข่าวหนังสือพิมพ์ชาเวีย ตาเนีย ผู้หญิงที่มีอาชีพเต้นรำ คนรักของอาคาคี นิโคลัย มิกไฮโลวิตซ์ ตูเลาสกี หัวหน้าสำนักข่าวทาสส์ และแซมชุกอฟ ครูสอนเต้นรำ ต่อมาอาคาคีได้ลาออกจากการเป็นนักหนังสือพิมพ์ไปเผชิญโชคที่มองโกเลียใน เพื่อสร้างฐานะหาเงินมาแต่งงานกับตาเนีย แต่เขาต้องเสียชีวิตเพราะพายุหิมะในระหว่างการเดินทาง

ต่อมา เสนีย์กับมาเนียได้สนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นความรักในที่สุด เสนีย์พยายามหักห้ามความรู้สึกของตัวเองว่า ความสัมพันธ์ของเขากับมาเนียไม่สามารถลงเอยด้วยการแต่งงานได้ เนื่องจากความแตกต่างระหว่างผิวพรรณและเชื้อชาติ มาเนียได้ให้กำลังใจ และขอร้องให้เขานำความรู้ความสามารถกลับไปทำงานให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเกิดเมืองนอน ดังนั้นเมื่อตูเลาสกีชักชวนให้เสนีย์เข้าทำงานร่วมกับเขาโดยให้ค่าตอบแทนอย่างสูง เสนีย์จึงปฏิเสธข้อเสนอของตูเลาสกี

วันหนึ่งเสนีย์พบมาเนียโดยบังเอิญ เธอฝากเอกสารภาษารัสเซียให้เขาเก็บรักษา หากไม่ไปรับเอาคืนในวันรุ่งขึ้นให้รับทำลายเสีย หลังจากนั้นเสนีย์ได้ทราบข่าวร้ายว่ามาเนียได้ถูกจับในข้อหาร่วม

ประชุมกับพวกคอมมิวนิสต์เพื่อก่อความไม่สงบ ตำรวจมาค้นห้องพักของเขาแต่ไม่พบหลักฐานอะไร เสนีย์จึงไปขอยืมมาเนียบที่สถานีตำรวจ แต่ทางการไม่อนุญาต เขาจึงกลับด้วยความผิดหวังและคิดว่าคงไม่ได้พบมาเนียบอีก เพราะเขาได้รับคำสั่งจากสำนักงาน ให้เดินทางไปญี่ปุ่น

ที่ทำเรือไต่เร็นก่อนถึงเวลาออกเดินทาง เสนีย์ได้มีโอกาสพบกับมาเนียบอย่างไม่คาดฝัน มาเนียบได้รับการปล่อยตัว เนื่องจากไม่มีหลักฐานผูกมัดเพียงพอ ทางทหารห้ามเธอเข้าเมืองอีก มาเนียบจะเดินทางกลับกรุงวลาดีวอสต็อก หนุ่มสาวทั้งสองจึงอำลาจากกันด้วยความเข้าใจอันดี พร้อมด้วยอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อประเทศชาติของตน

โครงเรื่อง

นวนิยายเรื่องชัยชนะของคนแพ้เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน (Exotic Novel) ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครเอกคือ เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นศูนย์กลางของเรื่อง นำเสนอตัวละครต่างชาติชายหญิงชาวรัสเซีย ชาว รัสเซียแดง และสถานที่ในต่างประเทศที่ช่วยสร้างบรรยากาศแปลกใหม่ให้กับผู้อ่าน การเปิดเรื่องด้วยความผิดหวังจากความรักครั้งแรกของเสนีย์ ทำให้เขามองโลกและชีวิตด้วยความเศร้า แต่ต่อมา การเดินทางทำให้เขาพบกับหญิงสาวต่างชาติ ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติและลัทธิการปกครอง เธอเป็นผู้ยึดมั่นในอุดมคติการทำงานได้ชี้แนวทางให้เสนีย์เห็นว่า คุณค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน เขาจึงเกิดกำลังใจที่จะต่อสู้กับชีวิตและมองเห็นความสำคัญของตนเอง เสนีย์จึงเลือกทำงานในประเทศไทยแทนการเดินทางไปทำงานหนังสือพิมพ์กับผู้หญิงที่เขารัก ความรักของคนทั้งสองจึงเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่เหนืออารมณ์ส่วนตัว ในตอนท้ายเรื่อง เขาและเธอจากกันด้วยความเข้าใจในอุดมการณ์อันยิ่งใหญ่ของกันและกัน

จะเห็นได้ว่า การพบและการพลัดพรากของเสนีย์และস্যุมพร เสนีย์และมาเนียบ รวมทั้งอากาศดีและตาดเนียบ สอดคล้องอย่างมีสัมพันธ์ภาพกับการดำเนินเรื่องที่ตัวละครเอกอย่างเสนีย์เดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ อยู่เสมอ เขาไม่มีโอกาสพักหลักอยู่ที่ใดนานนัก ก็จำเป็นต้องเดินทางไปยังสถานที่อื่น เช่นเดียวกับนักหนังสือพิมพ์อย่างอากาศดี ซึ่งเปรียบได้กับการพบและการลาจากสถานที่รวมทั้งผู้คนในสถานที่เหล่านั้น โครงเรื่องจึงมีเอกภาพด้วยกลวิธีการดำเนินเรื่อง

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องนี้ มีแก่นเรื่องสำคัญสองประการคือ ประการแรกคือแก่นเรื่องหลัก ผู้แต่งมุ่งเสนอแนวคิดสำคัญเรื่องการเอาชนะใจตนเอง อันเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ หากพิจารณาจากชื่อเรื่องของนวนิยาย จะเห็นว่าผู้แต่งได้ซ่อนแก่นเรื่องไว้ในชื่อเรื่องนั่นเอง เมื่อชายหญิงคู่หนึ่งรักกันแต่ไม่มี

โอกาสแต่งงานอยู่ร่วมกัน เนื่องจากทั้งสองคนมีความหวังและอุดมการณ์ ที่จะอุทิศตนทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ ความล้มเหลวในการร่วมชีวิตกันเปรียบได้กับความพ่ายแพ้ในสายตาของผู้อื่น แต่การที่บุคคลทั้งสองสามารถเอาชนะใจตนเองได้ ด้วยการคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติส่วนรวม จึงถือเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ เป็น “ชัยชนะของคนแพ้” ที่น่ายกย่องอย่างยิ่ง

ประการที่สองเป็นแก่นเรื่องรอง ที่รวมอยู่กับแก่นเรื่องหลัก ผู้เขียนนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นว่าการรักต่อประเทศชาติเป็นอุดมการณ์ที่คนหนุ่มสาวควรยึดถือไม่น้อยไปกว่าความรักฉันท์ชายหญิง การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติเป็นสิ่งที่สร้างคุณค่าและความน่ายกย่องให้แก่บุคคลนั้น ดังเช่นการกระทำของตัวละครเอกเสนีย์ เสาวพงศ์ ย่อมสร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

ตัวละคร

ตัวละครที่สำคัญในนวนิยายเรื่องนี้ ได้แก่

เสนีย์ เสาวพงศ์

นักหนังสือพิมพ์หนุ่มวัย ๒๕ ปี เขาเป็นผู้สื่อข่าวสงครามของหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ อาชีพนักข่าวทำให้เขาได้เดินทางไปต่างประเทศ เสนีย์เป็นคนช่างคิดมีอารมณ์ละเอียดอ่อน จากประสบการณ์การเดินทาง ทำให้เขามองเห็นว่าชีวิตคือการเดินทาง เขาเข้าใจโลกและเข้าใจชีวิตมากขึ้น เมื่อเขาได้รับจดหมายของสยมพร ผู้หญิงคนแรกที่เขารัก ซึ่งแจ้งเหตุผลเรื่องการแต่งงาน เขาจึงยอมรับได้ แต่จากประสบการณ์ชีวิตนี้ทำให้เขาผิดหวัง เสนีย์จึงมองโลกและชีวิตด้วยความเศร้า ไม่เห็นคุณค่าความสามารถของตัวเอง จนกระทั่งได้รู้จักกับมานีย์ เธอให้กำลังใจและชี้ให้เห็นความสำคัญของตนเองที่จะทำงานให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ ดังนั้นเมื่อตุเลาสก็ได้ชักชวนให้เสนีย์ทำงานกับสำนักข่าวทาสส์ โดยเสนอเงินเดือนจำนวนที่น่าพอใจ พร้อมทั้งค่าเบี้ยเลี้ยงและเครื่องแต่งกาย เขาจึงตอบปฏิเสธข้อเสนอเหล่านั้น และเดินทางกลับมาทำงานในประเทศไทย จากอุดมการณ์ดังกล่าว ทำให้เสนีย์ตัดสินใจเก็บความรักกับมานีย์ ซึ่งเป็นความรู้สึกทางอารมณ์ที่ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผิวพรรณและเชื้อชาติไว้ โดยไม่พัฒนาไปสู่การแต่งงาน

มานีย์ ชานอฟสกายา อิวานอฟนา

นักหนังสือพิมพ์สาวชาวรัสเซียแดง เธอเป็นผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์รุสสกีว เรเมียร์ มานีย์เกิดที่ฮาร์บิน เพราะพ่อเป็นกงสุลเมืองฮาร์บินในสมัยที่รัสเซียยังปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย ภายหลังการปฏิวัติพ่อของเธอได้ออกจากราชการและย้ายไปอยู่กรุงวลาดิวอสต็อก เมื่อจบการศึกษาชั้นต้น

มานีย์ได้รับเลือกจากองค์การสาธารณสุขแห่งหนึ่งให้ทุนเข้าศึกษาในกรุงมอสโก เมื่อสำเร็จการศึกษาเธอก็เข้าทำงานหนังสือพิมพ์รัสเซีย เรเมียร์ เดินทางท่องเที่ยวไปหลายแห่งในไซบีเรียตะวันออก จีน และแมนจูว์ มีผมสีทอง ดวงตาสีฟ้ามีประกายแจ่มใส ขนตาอ่อน เธอมีความงามอย่างสง่าและน่ารัก ถึงแม้มานีย์จะเป็นรัสเซียแดงในระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ แต่เธอก็มีความรู้สึกเห็นใจและสงสารผู้หญิงรัสเซียชาวที่หนีการปกครองระบอบใหม่มาอยู่ที่ฮาร์บิน พวกเธอตกอยู่ในสภาพทาสผู้มีอำนาจเงิน โดยมีความหวังว่าจะพบกับชีวิตใหม่ที่ดีกว่า มานีย์เลือกอาชีพนักหนังสือพิมพ์เพราะเห็นว่า เป็นอาชีพที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ เธอเป็นแบบอย่างของผู้หญิงที่มีอุดมคติเพื่อส่วนรวมและอุทิศชีวิตให้กับการทำงาน

สยมพร

ตัวละครที่อยู่ในเมืองไทย ไม่มีบทบาทอยู่ในเหตุการณ์ของเรื่อง แต่ผู้อ่านจะทราบเรื่องราวของเธอจากจดหมายที่สยมพรและเสนีย์เขียนถึงกัน สยมพรรู้จักและรักกับเสนีย์ มาเป็นเวลานานถึงห้าปี แต่ในที่สุดเธอก็แสดงออกถึงความเป็นหญิง ที่หัวนั้หวต่อรีวรอยบนใบหน้าและสังขารที่ร่วงโรยไปตามกาลเวลา สยมพรจึงสละรักเสนีย์เพื่อไปแต่งงานกับชายคนใหม่

อาคาคี โปคานี

ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ชาวยุโรปของรัสเซีย เขาเป็นชาวรัสเซียชาวที่หนีภัยการเมืองระบอบใหม่มาทำงานในฮาร์บิน อาคาคีเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ เขายืนหยัดต่อสู้ทุกอย่างเว้นแต่เพื่อเงิน ด้วยเหตุนี้อาคาคีจึงเป็นคนจน แต่ตาเนียก็รักเขาเพราะความดี เมื่อความรักมีอุปสรรคเพราะปัญหาด้านการเงิน อาคาคีจึงตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวลาออกจากการทำงานหนังสือพิมพ์ไปทำงานที่มองโกเลียใน เพื่อสร้างฐานะจนในที่สุดเขาต้องเสียชีวิตเพราะพายุหิมะ

ตาเนีย

หญิงคนรักของอาคาคี เป็นชาวรัสเซียชาวทำงานเป็นพาร์ตเนอร์อยู่ที่ฟลอริดาบาร์เรตต์ของแชมพูคอฟ เนื่องจากตาเนียเป็นคนสวย มีเสน่ห์ ผู้ชายที่มีฐานะดีหลายคนจึงหมายปองเธอ แต่อำนาจเงินไม่สามารถเอาชนะจิตใจอันมั่นคงของเธอได้ ตาเนียมอบความรักให้กับอาคาคีเพียงคนเดียว ด้วยความดีของเธอทำให้อาคาคีพยายามดิ้นรนต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่า เมื่ออาคาคีเสียชีวิต ตาเนียจึงเดินทางไปเป็นดารารายทอล์กโชว์ที่เมืองซิงกิง

นิโคลัย มิทไฮโลวิตซ์ ตูเกาส์กี

หัวหน้าสำนักข่าวทาสส์ประจำแมนจูว์ในฮาร์บิน เป็นคนฉลาดและมีประสบการณ์ชีวิตมาก ตูเกาส์กีเคยเป็นเลขานุการสถานเอกอัครราชทูตโซเวียตประจำกรุงเบอร์ลิน เขาสามารถพูดได้ถึงห้าภาษา ตูเกาส์กีเป็นเพื่อนกับมาเนีย แม้อายุจะล่วงเข้าวัยกลางคนแต่เขายังเป็นโสด เพราะเขามีทัศนคติต่อสตรีในแง่ลบ เขาจึงเลื่อมใสปรัชญาของโซเป็นเฮาเออร์ ซึ่งปฏิเสธและไม่ศรัทธาต่อความรักและการแต่งงาน

แซมซุคอฟ

ชาวรัสเซียขาว เป็นครูสอนเต้นรำอยู่ที่ฟลอริดาคาบาเรต์ รูปร่างสูง แต่งตัวเรียบร้อย สง่างามน่านับถือ แต่มีดวงตาที่แฝงไว้ด้วยความเจ้าเล่ห์ แซมซุคอฟเคยเสนอให้ตาเนียไปทำงานในเซี่ยงไฮ้ โดยจะให้รายได้มากกว่าเดิม เสนีย์ซึ่งทราบเบื้องหลังของเขาจากมาเนียได้ห้ามตาเนียไว้ เธอจึงรอดพ้นจากการตกเป็นเหยื่อของแซมซุคอฟมาได้ นอกจากนั้น เขายังมีส่วนผลักดันให้อาคาดีต้องพบจุดจบของชีวิตอีกด้วย

ฉาก

ฉากในนวนิยายเรื่องนี้เป็นการใช้ฉากต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบของนวนิยาย ที่เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน ฉากต่างประเทศส่วนใหญ่ในเรื่องคือเมืองฮาร์บิน นวนิยายแสดงภาพบ้านเมือง สถานที่ท่องเที่ยว และผู้คนชาวแมนจูว์ที่ผู้แต่งรู้จักเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้แต่งเคยพำนักอยู่ ณ เมืองฮาร์บินเป็นเวลาถึงสามเดือน ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการและได้รับบรรยากาศที่แปลกใหม่จากนวนิยายไทยยุคเดียวกัน

การใช้ภาษา

การใช้ภาษาที่โดดเด่นที่สุดของนวนิยายเรื่องนี้ คือ การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ สร้างบรรยากาศ และการใช้ภาษาเพื่อแสดงอุดมการณ์ปลุกใจ

๑. การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ สร้างบรรยากาศ ได้แก่ การบรรยายฉาก และการบรรยายสภาพอารมณ์ความรู้สึก ทำให้เกิดความสมจริง ดังตัวอย่างการบรรยายรูปร่างลักษณะของชาวแมนจูว์

“ฉันเดินทอดน่องไปตามถนนสายใหญ่ที่สุดในเขตนี้ชมร้านขายสินค้า ถนนซึ่งตกแต่งตามแบบฉบับของชาวแมนจูว์ ซึ่งเป็นที่แปลกแก่สายตาดูดุหนาว ฉันไม่ได้ย่างเหยียบมา

ที่นี้เลย เพราะไม่สามารถทนกับอากาศหนาวภายนอกได้ นานเท่านั้นที่เท้าของฉันทิ้งก้าวไป ฉันทเห็นแต่คนผิวเหลืองทั้งสิ้น มีแมนจู๊วเป็นพื้น บางครั้งก็มีชาวมองโกลบ้าง ถนนมีผู้คนเดินช้าๆ นานๆ จึงจะมีรถผ่านมาสักคัน โดยมากเป็นรถที่เทียมด้วยล้อซึ่งเป็นสัตว์พาหนะพันธุ์หนึ่ง ลักษณะครึ่งม้าครึ่งลา ตัวอ้วนพี มีขนยาวลักษณะอู๋อ้าย ฉันทเดินพลาจคิดพลาจ ในท่ามกลาง กลิ่นอายของบรรยากาศเต็มไปด้วยความประหลาดของถิ่นใหม่อันไม่ค่อยคุ้นจุมุก ชาวแมนจูมีลักษณะคล้ายคลึงกับชาวจีนมากในภาษา ตัวหนังสือและขนบธรรมเนียม ส่วนมากของชาติพันธุ์นี้เป็นคนร่างสูงใหญ่และแข็งแรง ใบหน้ายาวและโหนกแก้มสูง”

(ชัยชนะของคนแพ้ หน้า ๔๒)

การบรรยายบรรยากาศตอนกลางคืนของเมืองฮาร์บิน

“ฮาร์บินยามราตรีเต็มไปด้วยความสง่ายั่วยวน ถนนกิตไสกายอันเป็นแหล่งของเขตการค้าและความรื่นรมย์ แพรพรรณแจ่มจ้าด้วยแสงนีออน ความสง่ารื่นรมย์เช่นนี้หาไม่ได้ ณ ที่แห่งใดในแมนจู๊ว ไคเร็น มุก หรือซิงกิงในยามราตรีมีแต่ความเงียบและมีด ไม่มีแสงนีออน คงมีแต่แสงสว่างสลัวๆ ของโคมไฟฟาริมถนนซึ่งจุดไว้เพียงห่างๆ กลางคืนมีแต่ความเงียบ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าแมนจู๊วปฏิบัติเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นในการเก็บออมสมบัติและแรงงานเก็บไว้เพื่อการสงคราม มีการจำกัดการดื่มสุราและห้ามเดินร่าอย่างเด็ดขาด ฮาร์บินเป็นช้อยกเว้นสำหรับกฎปฏิบัติเหล่านี้ เพราะเหตุว่าฮาร์บินเป็นเมืองที่ชาวผิวขาวหลายชาติอาศัยอยู่มากจึงมีการผ่อนผันเป็นพิเศษ เพื่อชนหมู่น้อยซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ให้ได้มีการครองชีวิตตามแบบของเขาเท่าที่พึงจะให้ได้ ฮาร์บินจึงยังครึกครื้น มีแสงไฟแจ่ม มีดนตรีกระหึ่มและมีการเดินร่า ถนนกิตไสกาย อันมีความยาวไม่กี่กิโลเมตร มีคาบาเรต์เกือบสิบแห่ง บางแห่งอยู่ใต้ถุนตึกใต้ดินมีทั้งชั้นสูงและชั้นต่ำ และมีฟลอร์ดาคาบาเรต์เป็นศรีสง่าแก่รมณีสถานเหล่านั้นในถนนนี้”

(ชัยชนะของคนแพ้ หน้า ๕๓)

การบรรยายรูปร่างลักษณะของมาเนีย

“หล่อนเป็นแบบของผู้หญิงแห่งความเยือกเย็น ที่อารมณ์แจ่มใสแต่ไม่คะนอง มาเนียไม่ชอบแต่งตัวอย่างผู้หญิงทั้งหลายควรจะแต่ง มาเนียไม่เคยทาลิปสติกแม้แต่ ในฤดูหนาว ใบหน้าของเธอก็ได้รับการปรุงแต่งด้วยอะไรอื่น นอกจากความสะอาดเกลี้ยงเกลา ความเปล่งปลั่งเป็นน้ำเป็นนวลแห่งความเป็นสาว ความงามของเธออยู่ในลักษณะสง่าอย่างคงแก่เรียน

มากกว่าความผูกพันของหญิงสาวธรรมดา มาเนียบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีสีสันทันเรียบๆ แต่ช่วยระบายความสงบและสง่าหนักให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น”

(ขัณฑ์ของคณแพ้ หน้า ๒๘)

๒. การใช้ภาษาเพื่อแสดงอุดมการณ์ปลุกใจ เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงความคิดเห็น ข้อคิดและแก่นเรื่องที่มุ่งเน้นให้ผู้อ่านเกิดความรักและเสียสละเพื่อประเทศชาติ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างความคิดเห็นของเสนีย์ที่แสดงให้เห็นการเอาชนะใจตนเอง ละทิ้งความรักส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ

“ความรักที่ปราศจากการแต่งงาน ไม่ใช่ความรักที่สำเร็จ ฉันเป็นกษัตริย์ที่มีมงกุฎของความรักสวมอยู่บนศีรษะ แต่ปราศจากบัลลังก์ที่ประทับฉันเป็นผู้ที่ปราศชัย แต่เรา ฉันและมาเนียบ ก็ได้ซื้อความรักของเราด้วยของที่แพงที่สุดที่วิญญูณของเรามี”

(ขัณฑ์ของคณแพ้ หน้า ๑๔๓)

การแสดงความคิดเห็นของตัวละครเอกคือ เสนีย์ เกี่ยวกับความรักและหน้าที่

“เรามีทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อเสียไป เรายืนเพื่อการหกล้ม เราเกิดเพื่อการตาย และเรามีความรัก เพื่อการเสียความรักนั้นไป”

(ขัณฑ์ของคณแพ้ หน้า ๗๑)

“ไม่มีงานและหน้าที่ใดๆรอคนทำอยู่หรอก แต่คนต่างหากที่จะต้องสร้างตัวและเสนอตัวเข้าไปรับงานและหน้าที่นั้นๆ คนเราเกิดมาค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงานและประโยชน์ให้แก่ชุมชน”

(ขัณฑ์ของคณแพ้ หน้า ๘๐)

“เมืองไทยเรายังมีคนน้อยนัก และในจำนวนที่เรามีอยู่ต้องไม่ควรจะเสียไปแม้แต่คนเดียว”

(ขัณฑ์ของคณแพ้ หน้า ๙๕)

นอกจากนั้น การแสดงความคิดเห็นของตัวละครหญิง คือ มาเนีย ก็สอดคล้องกับชุดความคิดที่ปรากฏร่วมในนวนิยายเรื่องอื่นๆ ของเสนีย์ เสาวพงศ์ กล่าวคือ สะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว ความสามารถทางสติปัญญาของสตรีที่มีไม่น้อยกว่าบุรุษ ดังตัวอย่าง

“ชีวิตของฉันไม่เคยมีอะไรนอกจากศรัทธาในอุดมคติ และร่างกายซึ่งเป็นของตนเอง ฉันเป็นคนไม่มีศาสนา ไม่มีพระเจ้าและไม่เชื่อในสวรรค์หรือนรก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ฉันเป็นมนุษย์คนหนึ่งซึ่งมีร่างกายและจิตใจปรุงแต่งด้วยธาตุธรรมดาที่ปุถุชนทุกคนมี เลือดของฉันก็มีสีแดงเหมือนคนทั้งหลาย และในเรื่องของความรู้สึก ฉันก็มีอย่างคนธรรมดาอาจมีได้ ฉันมีร่างกายและวิญญาณที่เป็นของฉันแท้ๆ ซึ่งฉันอาจมอบให้แก่ผู้ที่ฉันไว้วางใจมากที่สุด แต่สำหรับคนที่ฉันไว้วางใจมากที่สุดฉันก็ไม่อาจมอบกายของฉันให้แก่เขาได้ และคนที่ฉันมอบร่างกายให้แก่เขาได้ ก็ไม่ใช่คนที่ไว้วางใจมากที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้ฉันก็อุทิศตัวของฉันให้แก่งานและอุดมคติของฉัน ซึ่งในกรณีเช่นนี้ ฉันอาจเผชิญกับทุกสิ่งทุกอย่างได้แม้กระทั่งความตาย”

(ชัยชนะของคนแพ้ หน้า ๑๒๘)

นวนิยายเรื่อง “ชีวิตบนความตาย”

เรื่องย่อ

ในระหว่างที่เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง เวค บัณฑูร หลบไปอาศัยอยู่ต่างจังหวัด คินหนึ่งเขาถูกปลุกในยามวิกาล โดยเสรีไทยผู้ใช้ชื่อรหัสว่ากมล กมลได้รับคำสั่งให้กระโดดร่มลงมาปฏิบัติภารกิจในไทย เขาจึงขอความช่วยเหลือจากเวคให้เป็นผู้นำทางเข้ากรุงเทพฯ กมลบอกเวคว่าหากถูกจับให้ยื่นกรานปฏิเสธ

เมื่อถึงกรุงเทพฯ เวคออกจากโรงแรมไปพบกมลตามนัด ระหว่างทางเขาถูกจับกุมในข้อหาให้ที่พักแก่สายลับ ตำรวจคาดค้นหาความจริงและเชื่อว่าจะยิงเขาทิ้ง แต่เวคปฏิเสธว่าไม่มีส่วนรู้เห็นใดๆ ทั้งสิ้น ในที่สุดเขาจึงได้รับการปล่อยตัว เวคทราบความจริงภายหลังว่า การที่เขาถูกจับนั้นเป็นแผนของฝ่ายกมลที่ต้องการทดสอบความมั่นคงทางจิตใจของเขา จากนั้นกมลให้เวคไปรับเอกสารจากผู้หญิงซึ่งใช้รหัสว่า เลดี้เอ็กซ์ที่หน้าโรงพยาบาลนคร แล้วเดินทางกลับต่างจังหวัด

การปฏิบัติงานของเสรีไทยเริ่มต้นโดยมีกมลเป็นหัวหน้าพร้อมทั้งเวค ลุงเต่าและพรรคพวกอีกห้าคน ต่อมาเกิดและไกรกระโดดร่มลงมาสมทบเพื่อทำงานด้านการสื่อสาร กมลทำหน้าที่ฝึกการใช้อาวุธแบบใหม่ให้แก่คณะผู้ปฏิบัติงาน หน้าที่ของเสรีไทยคือสังเกตการณ์ความเคลื่อนไหวและขัดขวางการขนส่งทหารตลอดจนการลำเลียงเสบียงอาหารของญี่ปุ่น

ต่อมาวันหนึ่ง ยามรายงานว่ารถบรรทุกขนาดใหญ่สิบล้อคันแล่นข้ามสะพานเข้าไปในชายแดนพม่า กมลและคณะจึงเผาสะพานนั้น ทำให้ทหารญี่ปุ่นต้องสร้างสะพานขึ้นใหม่ และเสียเวลาในการเดินทางขนส่งหนึ่งวัน ทหารญี่ปุ่นโกรธมากจึงจับตัวก้านั้นสอนไปทรมานจนตาย และส่งทหารม้าจำนวน ๒๕ นายเดินทางไปกำจัดกลุ่มบุคคลที่ลักลอบเผาสะพาน เปรมรีบมาบอกข่าวนี้ให้คณะทราบ กมลให้เปรมขี่ม้าหลบหนีไปทางอื่นเพื่อลวงให้ทหารญี่ปุ่นแกะรอยตามไป หลังจากนั้นเขาจึงส่งคณะผู้ร่วมงานให้เก็บสัมภาระและอุปกรณ์การสื่อสาร ตระเตรียมอาวุธที่จะรับมือกับข้าศึก หากถูกบุกกรุกเข้ามาในระยะ

ประชิด แต่โชคดีที่ทหารญี่ปุ่นเดินทางเข้าตรวจค้นไม่ถึงบริเวณที่พวกเขาหลบซ่อนอยู่ เสรีไทยกลุ่มนี้จึงรอดพ้นจากความตาย

โครงเรื่อง

นวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายขนาดสั้น ที่นำบริบทของประวัติศาสตร์ไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง มาใช้เป็นโครงเรื่อง แสดงเรื่องราวการต่อสู้ของตัวละครเอกคือเวค บัณฑูร ผู้ได้รับผลกระทบจากสงครามจนทำให้วิถีชีวิตของเขาเปลี่ยนแปลงไป เขาจึงเข้าร่วมกับคณะปฏิวัติงานเสรีไทยในต่างจังหวัด และเข้าร่วมก่อวินาศกรรมเพื่อตัดกำลังของฝ่ายตรงข้ามด้วยความกล้าหาญ ความเสียสละและกำลังใจที่เข้มแข็ง เขาและคณะปฏิวัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายลุล่วงด้วยดี พวกเขามีความสุขและภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการผู้รักชาติ

จะเห็นได้ว่า การดำเนินเรื่องนำบริบทส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทยมาใช้ ประกอบกับจินตนาการเพื่อแสดงยุทธวิธีการต่อสู้ในสงครามขนาดย่อมของตัวละครเอกและตัวละครอื่น เน้นย้ำให้เห็นบทบาทวีรบุรุษ (Hero) อันแสดงความมีสติ ปัญญา ความเข้มแข็ง กล้าหาญของตัวละครเหล่านั้น ที่ทำให้พวกเขาสามารถช่วยเหลือประเทศชาติ และช่วยเหลือ “ชีวิตที่อยู่บนความตาย” ของตนเองให้รอดพ้นความตายได้สำเร็จ เรื่องราวการต่อสู้เพื่อประเทศชาติของพวกเขา สะท้อนถึงความสามารถของคนสามัญ ผู้มีบทบาทอันยิ่งใหญ่ ซึ่งนวนิยายเรื่องนี้ก็เปรียบได้กับการเปิดพื้นที่นำเสนอประวัติศาสตร์ของคนธรรมดาสามัญ ที่มีได้ถูกบันทึกรวมอยู่ในประวัติศาสตร์กระแสหลัก อันเป็นประวัติศาสตร์ที่แสดงเฉพาะวีรกรรมความกล้าหาญ และเรื่องราวของชนชั้นนำ

การใช้รูปแบบนวนิยายขนาดสั้น และเรื่องราวเพียงส่วนเสี้ยวของประวัติศาสตร์ในการนำเสนอ สอดคล้องอย่างมีสัมพันธ์ภาพกับบทบาทของตัวละครเอกที่เป็นคนสามัญ ผู้มีชีวิตอันไม่แน่นอนอยู่กับการเสี่ยงภัยอันตรายต่างๆ ซึ่งอาจทำให้ชีวิตของตัวละครถึงจุดจบลงได้ทุกขณะ และสอดคล้องกับจุดประสงค์ในความต้องการนำเสนอ รวมทั้งเรียกร้องพื้นที่ส่วนหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ให้แก่ประวัติศาสตร์ของคนสามัญนั่นเอง

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายขนาดสั้น นวนิยายจึงประกอบด้วยแก่นเรื่องหลักเพียงแก่นเรื่องเดียว กล่าวคือ ผู้เขียนมุ่งเสนอแนวคิดสำคัญเรื่องความรักชาติ ดังจะเห็นได้จากการเลือกช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง มาเป็นช่วงเวลาในการดำเนินเรื่อง ตัวละครที่เป็นส่วนหนึ่ง

ของขบวนการเสรีไทยได้แสดงให้เห็นการยอมเสียสละ การอุทิศชีวิตของตนให้แก่ความตายอยู่ทุกขณะจิต เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ

ตัวละคร

ตัวละครที่สำคัญในนวนิยายเรื่องนี้ ได้แก่

เวค บัณฑูร

มีอาชีพเป็นนักเขียน คาดว่าเป็นนักเขียนวรรณกรรมแนวก้าวหน้า แต่ตกงานและต้องเดินทางออกจากกรุงเทพลี้ไป “บ้านนอก” เนื่องจากได้รับผลกระทบจากภาวะการณ์ทางการเมือง อันคาดได้ว่าน่าจะเป็นการปิดหนังสือและจับกุมนักเขียนหัวก้าวหน้า เขาได้พบกับ กมล เสรีไทยที่กระโดดร่มลงมาใกล้ที่พักของเขา และด้วยความที่เป็นคนมีอุดมการณ์ รักชาติ จึงตกลงเข้าร่วมขบวนการเสรีไทยตามคำเชิญของ กมล เขาต้องผ่านการทดสอบจิตใจว่าจะสามารถรักษาความลับได้หรือไม่ก่อนที่จะได้เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยอย่างเต็มตัว เขาพึงใจต่อหญิงสาวผู้หนึ่ง ซึ่งใช้ชื่อว่า “เลดี้เอ็กซ์” แต่เธอก็เป็นผู้ที่ทำให้เขาคิดว่า ในสถานการณ์เช่นนี้และด้วยหน้าที่ในฐานะเสรีไทยซึ่งชีวิตเหมือนแขวนอยู่บนเส้นด้ายนั้น เขาไม่อาจที่จะรักใคร่ได้ เพราะความรักที่มีควรต้องเป็นความรักต่อชาติ ซึ่งต้องพร้อมเสียสละชีวิตให้ได้ทุกเวลานาที

ก่อนหน้าที่เขาจะเข้าร่วมกับเสรีไทย เขาอาจแสดงความรักชาติของเขาผ่านอาชีพนักเขียน แต่เมื่อเขาได้เข้าร่วมกับเสรีไทยแล้ว เขาก็ได้แสดงความรักชาตินั้น ด้วยชีวิตของเขาเอง

กมล

“กมล” เป็นชื่อจัดตั้งของเสรีไทยคนหนึ่ง จากหน่วย Force ๑๓๖ ซึ่งได้รับการฝึกมาจากอินเดีย และได้โดดร่มลงจากเครื่องบินในพื้นที่ชนบทแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้บ้านพักของ เวค บัณฑูร ซึ่งเขาได้ชักชวนให้ร่วมขบวนการเสรีไทย เขามีหน้าที่สำคัญในการตัดเส้นทางลำเลียงของทหารญี่ปุ่น มีความรอบรู้ในเรื่องปืนและวัตถุระเบิด รวมทั้งทำหน้าที่เป็นฝ่ายสื่อสารวิทยุด้วย ต่อมา มีเสรีไทยที่มาช่วยเขาทำงานวิทยุสื่อสารอีก ๒ คน คือ เกต และ ไกร

กมล เป็นผู้มีลักษณะความเป็นผู้นำสูง กล้าหาญ อดทนอดกลั้น มีปฏิภาณไหวพริบดี และมีความรอบคอบ เขาเป็นตัวแทนของคนที่เห็นชาติมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดแม้แต่ชีวิต ซึ่งจากอุดมการณ์ของเขาทำให้เขาตัดสินใจในนาที่วิกฤติโดยยึดถือ ชาติ และ ส่วนรวมเป็นหลัก ดังเช่นเมื่อกำนันสอนถูกทหารญี่ปุ่นจับตัวไป เขาจำเป็นต้องตัดสินใจปล่อยให้กำนันสอนถูกทหารญี่ปุ่นประหารชีวิตเพื่อรักษาความลับเรื่องยุทธวิธีและที่ตั้งฐานปฏิบัติการของเสรีไทยเอาไว้

เลดี้เอ็กซ์ หรือ อี๊ด

เลดี้เอ็กซ์ หรือ อี๊ด ซึ่งเป็นชื่อที่เธออ้างว่าถูกเรียกมาตั้งแต่เด็ก เป็นหญิงสาวที่สวยงาม อายุประมาณ ๒๕ ปี รูปร่างสันทัด มีลักษณะเฉลียวฉลาด ทำงานเป็นผู้ประสานงานของเสรีไทย ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ส่งเอกสารสำคัญแก่ เวค บัณฑูร เธอปฏิเสธที่จะคบหาแบบชายหนุ่มหญิงสาวกับ เวค เนื่องจาก “เราอาจจะลืมสิ่งที่เรากระทำบัดนี้ภายในไม่กี่นาทีหลังจากที่เราได้ผ่านมันไปแล้ว”

ลุงเต่า

พรานนำทางให้กับคณะเสรีไทยสายที่มี กมล เป็นหัวหน้าคณะ มีความชำนาญทางในป่าแถบพรมแดนไทย-พม่า “เหมือนสามล้อรู้จักถนนในกรุงเทพฯ” แม้ว่าจะเป็นชาวบ้านธรรมดา แต่ก็มีความรักชาติจึงได้เข้าร่วมกับเสรีไทย มีพรรคพวกที่เข้ามาร่วมขบวนการเสรีไทยอีก ๕ คน คือ คร้าม พลอย พุด ต่อม และเปรม ลุงเต่าและพรรคพวก นอกจากทำหน้าที่นำทางแล้วยังทำหน้าที่ในการเฝ้ายามและติดต่อกับชาวบ้านที่เป็นแนวร่วมในตัวเมืองอีกด้วย

เปรม

เป็นพรรคพวกของลุงเต่า ทำหน้าที่เฝ้ายามและเดินทางออกจากป่าเพื่อติดต่อกับแนวร่วมในตัวเมือง รวมทั้งการติดต่อเรื่องการส่งเสบียงอาหารให้คณะของกมล เปรมเป็นผู้ที่รู้ข่าวเรื่องทหารญี่ปุ่นจะเดินทางเข้าป่าเพื่อตรวจหากองโจรที่คอยทำลายสะพานและสืบข่าวความเคลื่อนไหวของทหารญี่ปุ่น เขาหนีพ้นจากการติดตามของทหารญี่ปุ่นมาได้ แต่ก็ประมาณที่เข้ามาเข้ามาใกล้กับฐานปฏิบัติการในคืนที่ฝนตกทำให้ดินอ่อนและทหารญี่ปุ่นตามรอยมาได้ จนเกือบพบกับเสรีไทยกลุ่มของกมล อย่างไรก็ตาม โดยพื้นฐานแล้วแม้เขาเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาแต่ก็มีไหวพริบพอประมาณ เช่น การที่ไม่นำ “ซ้อย” ซึ่งเป็นคนที่คอยจัดซื้อของในเมืองสำหรับกลุ่มของกมล เข้ามาในฐานปฏิบัติการเนื่องจากยังไม่แน่ใจ

ฉาก

ฉากในนวนิยายเรื่องนี้ทั้งหมดเป็นฉากตามจินตนาการของผู้แต่ง โดยมากแสดงถึงภูมิประเทศในต่างจังหวัดที่มีได้ระบุชื่อ และยุทธวิธีในการรับมือกับทหารญี่ปุ่นของขบวนการเสรีไทย แม้ว่าจะเป็นนวนิยายขนาดสั้น ไม่มีบทพรรณนาฉากมากนัก แต่การบรรยายฉากที่มีอยู่บ้างในเรื่องก็ทำให้เกิดความกลมกลืน ความสมจริงกับบริบททางสถานที่ และเวลาในประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

การใช้ภาษา

การใช้ภาษาที่โดดเด่นที่สุดของนวนิยายเรื่องนี้มีสองประการ ประการแรก คือ การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ และสร้างความสมจริง เนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายที่ใช้บริบททางประวัติศาสตร์ในการดำเนินเรื่อง ความสมจริงจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของงานประเภทนี้ อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นเรื่องเล่าเหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้อ่านจึงต้องอาศัยจินตนาการเพื่อเข้าถึงและเกิดความรู้สึกร่วมกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ได้ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการบรรยายลักษณะภูมิประเทศ สภาพของหัวเมืองต่างจังหวัดในสมัยสงคราม

“เมืองที่เขาอยู่เป็นเมืองเล็กๆ ซึ่งชื่อของมันไม่มีความสำคัญอะไรที่ท่านจะต้องรู้ ก็ได้มันเป็นเมืองเล็กๆของประเทศสยามซึ่งมีทางรถไฟผ่าน เลยสถานีไปก็เป็นตลาดซึ่งยาวไม่ถึงร้อยเมตร ถัดไปอีกหน่อยก็เป็นทิวไม้ขึ้นเขียวครึ้ม มีขุนเขาที่สลับซับซ้อน พุ่งยอดเบียดอากาศขึ้นไปแตะเมฆเหมือนหนึ่งจะรับความหนักของท้องฟ้าไว้ไม่ให้ตกลงมาทับโลก ในถนนอิฐสีแดงซึ่งเต็มไปด้วยฝุ่น เวลาเย็นๆจะมีฝูงวัวและควายต้อนไปเป็นฝูง และในยามสงครามเช่นนี้ แม้จะเป็นหัวเมืองเล็กๆ ก็ยังไม่เว้นที่จะมีกลิ่นสาบผ้าสีทาก็แถมเขียวที่สถานีและตลาด”

(ชีวิตบนความตาย หน้า ๒๓)

การบรรยายฉากป่าที่เป็นเป็นสถานที่ตั้งหน่วยปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทย

“โดยรถไฟ – โดยเกวียน – โดยม้า และโดยเท้า เขาทั้งสองและผู้ติดตามร่วมใจได้คุมขึ้นไป จากพระนครมาหัวเมือง จากหัวเมืองมาสู่หมู่บ้านและจากหมู่บ้านมาสู่ป่า ตากแดดและน้ำค้างมาเป็นเวลา ๓ วัน ๓ คืน ผ่านธารน้ำที่ต้องลุยข้ามลึกสูงกว่าหัวเข่าหลายสิบแห่ง เลาะลัดไปตามแนวไม้ อาศัยทางเดินเก่าๆที่รกเรื้อยของพวกพรานหรือชาวป่าชาวเขาเท่านั้นที่จะใช้เป็นทางเดินนานๆสักครั้งหนึ่ง จนบรรลุถึงที่แห่งหนึ่ง ตรงนั้นเป็นที่ราบกว้างล้อมรอบด้วยขุนเขาและทิวไม้เป็นพีตเขียว ขบวนจึงหยุดลง...ในป่าเปลี่ยวที่อ้างว้างทุกอย่างมองดูแล้วชวนให้เกิดความรู้สึกแปลกประหลาดอย่างที่ไม่เคยมีเมื่ออยู่ในเมือง เขารู้สึกเหงาอยู่ในใจจริงๆ พันที่ราบไปมีขุนเขาตั้งระเกะกอดอยู่โดยรอบ ต้นไม้ที่ขึ้นมาสลับซับซ้อนเหมือนจะแอบความลึกลับและภัยอันตรายไว้เบื้องหลัง จะมองไปทิศทางใดไม่ปรากฏมีมนุษย์มีชีวิตอื่นๆอยู่เลย มันเป็นสถานที่ที่มีทำเลประหลาดที่ราบกว้างนั้นดูวิเวกและวังเวงเหมือนเต็มไปด้วยนิยายปรัมปรา”

(ชีวิตบนความตาย หน้า ๓๗ – ๓๘)

ประการที่สอง คือ การใช้ภาษาเพื่อแสดงข้อคิดและแสดงแก่นเรื่องเกี่ยวกับความรัก การยอมเสียสละตนเองเพื่อประเทศชาติ

“เขาก็เหมือนคนโดยมากอีกนั่นแหละ ซึ่งรู้ว่า ตัวเป็นคนเล็กน้อยเกินกว่าที่จะทำความสะอาดสังคมที่เสื่อมโทรมลงได้ ทางออกเดียวที่เขาจะทำก็คือการปลีกตัวออกไปเสีย และเขาก็ได้ทำแล้วโดยการหลบไปอยู่หัวเมืองบ้านนอกเล็กๆ แห่งหนึ่งที่ได้อยู่ใกล้ธรรมชาติที่เที่ยงแท้และไม่ทรยศ คอยเวลาที่จำเป็นหนึ่งใหม่สำหรับชีวิตที่ผ่องแผ้ว และได้มีโอกาสทำความสะอาดสังคม”

(ชีวิตบนความตาย หน้า ๑๑)

“มองดูผู้ที่นั่งอยู่ตรงหน้า ทำให้เวคนึกถึงตนเอง กมลเป็นคนรุ่มราวคราวเดียวกับเขา แต่ได้ทำงานที่มีความสำคัญยิ่ง ส่วนตัวเขาเองไม่เคยทำอะไรสำคัญให้ปรากฏ อันที่จริงสงครามก็ไม่ใช่ความผิดหวัง หรือการไร้ความหวังสำหรับบุคคลที่รักชาติบ้านเมือง ไฟแห่งความใฝ่ฝันทะเยอทะยานที่เคยคูดอยู่ในส่วนลึกของหัวใจ ความใฝ่ฝันที่จะเป็นคนมีประโยชน์ ได้เริ่มมอดลงด้วยกาลเวลาของสงครามกลับเริ่มจุดปะทุขึ้นมาใหม่ ถ้าหากเขาได้ร่วมงานกับบุคคลผู้นี้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการผู้รักชาติ ทำไมเขาจะปฏิเสธในเมื่อเขาไม่มีอะไรจะต้องเป็นห่วงนอกจากชีวิตเดียวของเขาซึ่งเหมือนดอกหญ้าที่ปราศจากค่า”

(ชีวิตบนความตาย หน้า ๑๘)

“การที่ผมมาทำงานเช่นนี้ ผมไม่เคยนึกหวังอะไรนอกจากทน” เขาพูดต่อไปอย่างขรึมๆ “ไม่เคยนึกว่า ตนจะเป็นคนสำคัญหรือเป็นใหญ่เป็นโตอะไรขึ้นมา นอกจากคิดแต่ประการเดียว เพื่อความรอดและการดำรงอยู่ของชาติในฐานะเป็นส่วนหนึ่งในสังคมของโลกจริงอยู่ คนทุกคนย่อมมีความทะเยอทะยาน มีความหวังด้วยกันทั้งนั้น ผมเองก็เป็นคนหนึ่งที่มีความรู้สึกเช่นนี้ แต่ในการต่อสู้เพื่อความก้าวหน้าของชีวิตต้องเป็นไปตามวิถียาคความรู้และความสามารถของแต่ละคน และงานที่เราทำอยู่นี้ ผมถือว่าเป็นหน้าที่ เป็นภารกิจพิเศษอันหนึ่งที่คนไทยทุกคนต้องทำ ประวัติศาสตร์ของเราจะต้องไม่เปรอะเปื้อน ทำให้ลูกหลานของเราต้องอับยศเมื่อเขาอยู่ในท่ามกลางคนอื่นๆ ทั้งหลาย อย่างมากที่ผมจะมีก็คือความภูมิใจอย่างเจี๊ยบๆ ในใจเท่านั้น”

(ชีวิตบนความตาย หน้า ๖๓ - ๖๔)

นวนิยายเรื่อง “ความรักของวัลยา”

เรื่องย่อ

วัลยา มาจากครอบครัวของคนสามัญที่ค่อนข้างจะยากจน แต่เธอเป็นเด็กฉลาดและเรียนเก่ง ทั้งยังมีหัวทางดนตรีจึงได้ทุนเรียนต่อด้านดนตรีในมหาวิทยาลัยที่ปารีส ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งอีกเพียง ๒ ปี เธอก็จะสำเร็จการศึกษาแล้ว เธอมีเพื่อนชายที่สนิทสนมคนหนึ่งชื่อว่า เรวัตร์ ซึ่งเป็นนักเรียนเศรษฐศาสตร์อยู่ในอังกฤษและเป็นลูกผู้ดีตระกูลอำมาตย์เก่าที่สืบไปได้ถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์

วันหนึ่งเมื่อเรวัตร์ถามวัลยาว่าจะรักเขาได้หรือไม่ วัลยาก็ได้ปฏิเสธเขาไปด้วยเหตุผลว่า แม้เรวัตร์จะเป็นคนดีและเป็นผู้ที่มีอนาคตอันรุ่งโรจน์ในวงสังคมชั้นสูง แต่ความสุขของเธอ “อยู่ที่การตะกายหญ้าไปบนเนิน ฟังเสียงน้ำไหลในลำธาร กินข้าวจากใบตองหรือใบบัวกลางพงอ้อกอหญ้า และบันทึกเพลงพื้นเมืองของชาวบ้านที่ต่างๆและไพเราะ ซึ่งร้องเล่นกันมาหลายชั่วอายุคน แล้วมาจัดสรรแบ่งแยกและจัดลำดับมันขึ้นด้วยวิชาการแบบใหม่ก่อนที่มันจะสาบสูญ” นอกจากนี้ความคิดเห็นของเธอที่ว่ายุคนี้เป็นยุคที่ผู้หญิงจะปลดแอกตัวเองออกจากกรอบความคิดเก่าๆนั้น คงจะทำให้เธอไม่สามารถร่วมทางชีวิตไปกับเรวัตร์ได้

วัลยารู้จักกับเตือนตา ลูกสาวของสมาชิกคณะราษฎรคนหนึ่ง ซึ่งเธอได้แต่งงานกับไพจิตร เลขานุการโทประจำสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส ไพจิตรนั้นแม้ว่าภายนอกจะเป็นคนที่ดูดี แต่ภายในกลับเป็นคนที่เจ้าเล่ห์และเห็นแก่ตัวอย่างร้ายกาจ ที่เขาแต่งงานกับเตือนตาก็เพราะหวังว่าอิทธิพลของพ่อตาจะช่วยผลักดันให้เขามีความก้าวหน้าในราชการและเป็นคนที่โดดเด่นในวงสังคมชั้นสูง เตือนตานั้นเมื่อแต่งงานแล้วก็ทำตัวประหนึ่งเป็นเพียงสมบัติชิ้นหนึ่งของสามีตามกรอบความคิดแบบโบราณ

ที่ปารีส ไพจิตรออกฉายเจ้าชู้ กลับบ้านดึกและไม่สนใจดูแลภรรยาของตน ส่วนเตือนตานั้นก็ตั้งครมร์ซึ่งทำให้ไพจิตรไม่พอใจ ชำร่ายเมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองพลิกผันจนทำให้พ่อของเตือนตาดกจากอำนาจทางการเมือง ไพจิตรจึงขอย่ากับเตือนตา ทำให้เธอสะเทือนใจจนแท้งลูกและต้องไปพัก

รักษาตัวที่คลินิกโดยที่สามีไม่เคยมาเยี่ยมแม่สักครั้ง มีเพียงวัลยาเท่านั้นที่มาเยี่ยมและให้กำลังใจแก่เธอ ทั้งยังเห็นว่าเดือนตาควรจะหายาไปเสียดีกว่าที่จะต้องมาทรมานต่อไป ทั้งนี้เธอได้ให้หนังสือแก่เดือนตาไปสองสามเล่ม ซึ่งหนังสือเหล่านั้นกล่าวถึงเรื่องของ สิทธิหน้าที่และความสำคัญของผู้หญิงที่มีต่อครอบครัว สังคม และมนุษยชาติ ซึ่งเมื่อเดือนตาอ่านจบความคิดของเธอก็เปลี่ยนไปหลังจากที่ตลอดชีวิตถูกครอบงำจากการศึกษาอบรมแบบ “ผู้ดีเก่า” ที่ตีกรอบไว้จนผู้หญิงคิดว่าตนเองไม่มีความสามารถที่จะทำอะไรได้ด้วยตัวเอง ในที่สุดเดือนตาก็เป็นฝ่ายขอหย่ากับไพจิตร โดยขอเพียงค่าเครื่องบินกลับประเทศไทยเท่านั้น และเมื่อกลับถึงเมืองไทยแล้วเดือนตาก็ได้ทำงานเป็นครูในโรงเรียน

นอกจากนี้ ยังมีศิลปินชาวฝรั่งเศสคนหนึ่งชื่อว่า เรอเน ซึ่งพยายามจะเขียนภาพแนวเซอร์เรียลิสต์ เพื่อให้ตนเองกลายเป็นศิลปินที่ยิ่งใหญ่ แต่เขาก็ยังอยู่ห่างไกลจากคำว่า “ความสำเร็จ” มากนัก อย่างไรก็ตามให้ความคิดของเธอเนั้นเขาเห็นว่า ศิลปินไม่ควรจะเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นนอกจากศิลปะ กระทั่งเขาได้เห็นเด็กสองคนที่แอบเขียนคำว่า “Paix = สันติภาพ” ลงบนกำแพง ทำให้ความคิดของเขาเปลี่ยนไป โดยเขาเข้าใจแล้วว่าศิลปินนั้นต้องอยู่กับประชาชน และมีหน้าที่ทำประโยชน์ให้แก่มวลชนและสังคม ดังนั้น เขาจึงมุ่งสร้างผลงานขึ้นเพื่อสันติภาพ

ต่อมา วัลยา ได้มีโอกาสรู้จักกับ “ยง อยู่บางยาง” โดยการแนะนำของเสนีย์ สำหรับยงนั้นเป็นนักเผชิญโชคที่ออกเดินทางไปกับเรือเดินสมุทร แต่ก็มีอุดมคติสำคัญคือ ความรักในบุคคลผู้เคราะห์ร้ายและอยู่ในความทุกข์ยาก รวมทั้งปรารถนาจะทำงานเพื่อบุคคลเหล่านี้ ซึ่งทัศนคตินี้ ตรงกันกับอุดมคติของวัลยาเช่นกัน ทำให้ทั้งคู่สนิทสนมกันอย่างรวดเร็ว

ก่อนที่ ยง จะออกเดินทางต่อไปเขาได้ขอให้วัลยา “เป็นศิลปินของคนผู้เคราะห์ร้าย ของคนผู้ทุกข์ยาก ผู้ถูกทอดทิ้งและไม่มีใครเอาใจใส่ เป็นศิลปินของคนผู้ทำงาน และอย่าเป็นศิลปินของคนกลุ่มนิต ผู้ไม่ต้องทำอะไรนอกจากนั่งกินนอนกินบนความทุกข์ยากของคนอื่น มีความสำรวยสำราญบนความลำบากยากจนของคนอื่น” ซึ่งเธอก็รับปากโดยดีเพราะเป็นความตั้งใจของแต่มาแต่เดิมเช่นกัน

สำหรับวัลยาแล้ว ความรักคือความรักในสันติสุข ความรักในศิลปะและชีวิต นอกจากนี้เธอยังเห็นว่าชีวิตก่อให้เกิดความรัก และความรักนั้นในตัวของเธอเองมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิตด้วย คือทำให้ชีวิตนั้นมีค่าและสูงส่งยิ่งขึ้น เป็นความรักที่ประกอบด้วยอุดมคติอันสูง

แรงบันดาลใจในการสร้างผลงาน

การนำเสนอแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตและความเสมอภาคของสตรี/สิทธิสตรี รวมทั้งคุณค่าในการทำงานที่แท้จริงคือการทำงานเพื่อประชาชน

โครงเรื่อง

โครงเรื่องของนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา นี้ แทบไม่มีความสำคัญอะไร เพราะดำเนินไปอย่างหลวมๆ โดยมีโครงเรื่องรองมาประกอบเข้ากับโครงเรื่องหลัก ซึ่งโครงเรื่องหลักได้แก่ชีวิตของวัลยา ที่เดินทางมาศึกษาต่อในประเทศฝรั่งเศส และได้พบปะกับผู้คนมากมาย ทั้งยังได้สนทนาถกเถียงและนำเสนอความคิดเห็นต่างๆจนกระทั่งได้พบกับคนที่มีอุดมคติตรงกับตนเองและให้คำมั่นสัญญาแก่กันในการที่กลับไปทำงานรับใช้ประชาชน

ส่วนโครงเรื่องรองสำคัญที่ประกอบเข้ามา ได้แก่

๑. เรื่องของเตียนตาที่ต้องเปลี่ยนตนเองจากผู้หญิงในโลกเก่ามาเป็นผู้หญิงในโลกใหม่ โดยมีเรื่องราวของการตัดสินใจหย่าขาดสามีที่เห็นแก่ตัวและข่มขู่ภรรยาทางจิตใจอย่างร้ายกาจเป็นตัวเปลี่ยนแปลงทางความคิด

๒. เรื่องของเรอเน ศิลปินที่เดินตามเส้นทางศิลปะเพื่อศิลปะแต่ที่สุดก็เกิดความเห็นถูกต้องว่าศิลปะที่แท้จริงคือศิลปะเพื่อชีวิต โดยมีการกระทำเพื่อสังคมผ่านศิลปะบนกำแพงของเด็กน้อยสองคนเป็นตัวเปลี่ยนแปลงทางความคิด

อย่างไรก็ตาม นวนิยายเรื่องนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอทางความคิดมากกว่า ดังนั้น การนำเสนอเรื่องราวต่างๆจึงค่อนข้างที่จะอ่อนทำให้โครงเรื่องไม่มีความโดดเด่นมากนัก

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องความรักของวัลยา มีความมุ่งหมายที่จะนำเสนอแนวคิดสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่

๑. ความเท่าเทียมทางเพศ
๒. การเปลี่ยนแปลงความคิดเก่า
๓. ศิลปะเพื่อชีวิต

ประการแรก ในเรื่องของความเท่าเทียมกันทางเพศนั้น เมื่อพิจารณาจากบริบทของการสร้างผลงานขึ้น ใน พ.ศ.๒๔๙๕ แล้ว จะพบว่า บทบาททางสังคมของผู้หญิงในยุคนั้นยังมีไม่มากนัก นอกจากนี้ ผู้คนในสังคมส่วนมากก็ยังยึดติดอยู่กับกรอบประเพณีดั้งเดิม ที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ ในฐานะที่เป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย ดังนั้น ผู้เขียนจึงนำเสนอให้เห็นว่าแท้จริงแล้วผู้หญิงสามารถทำอะไรต่างๆได้เช่นเดียวกับผู้ชาย เพียงแต่ถอดโซ่ตรวนทางความคิดออกเท่านั้น

ประการที่สอง ผู้เขียนต้องการนำเสนอให้เห็นว่าปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๔๕) เป็นเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมจากสังคมเก่ามาสู่สังคมใหม่ โดยจุดเริ่มต้น ควรจะเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิดเสียก่อน สิ่งใดที่ถูกเป็นความเชื่อถือผิดๆและถูกอบรมกันมาแต่เดิมก็ควรเลิกไปเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติที่สร้างให้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ควรจะเลิกและหันมาสร้างทัศนคติให้คนทุกคนเห็นว่าสิ่งที่ถูกต้องคือการทำงานรับใช้สังคม มีใช้ตนเอง

ประการสุดท้าย ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่าศิลปะที่แท้จริงนั้น มีใช้ศิลปะเพื่อศิลปะ หากแต่เป็นศิลปะเพื่อชีวิต ที่ศิลปินต้องคลุกคลีกับประชาชนมีใช้แยกออกจากประชาชน รวมทั้งผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมานั้น ก็ควรจะต้องเป็นผลงานเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ

ตัวละคร

ตัวละครเป็นสิ่งที่โดดเด่นที่สุดในนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา โดยมีตัวละครที่สำคัญ ได้แก่

วัลยา

เป็นหญิงสาวที่มาจากครอบครัวสามัญชน เธอได้รับทุนการศึกษาให้มาศึกษาวิชาการดนตรีในประเทศฝรั่งเศส ทั้งนี้ เธอเป็นตัวแทนของผู้หญิงในยุคคตินิยมของผู้เขียน วัลยาเป็นคนที่มีความคิดความอ่านก้าวหน้ากว่าผู้หญิงในยุคเดียวกัน มีความฉลาดหลักแหลมและมีวาทีศิลป์ นอกจากนี้ยังมีลักษณะของความเป็นผู้นำที่โดดเด่น เป็นตัวของตัวเองสูง ทั้งไม่ประสงค์ที่จะให้ผู้หญิงทั้งหลายคิดว่าพวกเธอนั้นอ่อนแอกว่าผู้ชาย แม้ว่าจะมาจากครอบครัวที่ยากจนแต่เธอก็สามารถยกฐานะของตนเองเป็นนักเรียนนอกได้ด้วยความสามารถทางสติปัญญาของตน แต่ก็ไม่เคยลืมรากเหง้าของตนเอง มีความมุ่งมั่นที่จะกลับไปทำประโยชน์เพื่อประชาชนส่วนรวมในเรื่องของดนตรี ซึ่งเป็นสิ่งที่เธอมีความเชี่ยวชาญ

ยง อยู่บางยาง

เป็นนักเผชิญโชค ที่เดินทางร่อนเร่ไปตามประเทศต่างๆในฐานะของกลาสีเรือ แต่ก็เป็นผู้ที่มีอุดมคติสูงส่งในการทำงานเพื่อมวลชน เป็นผู้ที่ได้พบกับวัลยาและสนิทสนมกันอย่างรวดเร็วเนื่องจากมีอุดมคติที่ตรงกัน

เตือนตา

บุตรสาวของนักการเมืองระดับสูงของคณะราษฎรผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย แต่ก็ถูกอบรมมาตามความคิดอย่างเก่าจนเป็นผู้หญิงที่อยู่ในกรอบประเพณี มีความเป็นแม่บ้านแม่เรือนสูงและคิดเห็นไปว่า เมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงก็เสมือนหนึ่งสมบัติของสามี มีหน้าที่ต้องปรนนิบัติรับใช้สามี

ในบ้านและในครัว แม้ต้องหวานอมขมกลืนก็ไม่มีทางหลีกเลี่ยงนอกจากอดทนเอาเท่านั้น แต่เมื่อพ่อของเธอต้องตกจากอำนาจทางการเมืองและเธอก็ตั้งท้องทำให้สามีไม่พอใจอย่างมาก ทำให้เธอเสียใจจนแท้งลูกและต้องไปรักษาตัวในคลินิกแห่งหนึ่ง และในที่นี่เองที่วัลยาได้เข้ามาปลุกปลอบใจของเธอและให้อ่านหนังสือเกี่ยวกับสิทธิสตรี ทำให้เธอเปลี่ยนความคิดใหม่ และเห็นว่าผู้หญิงนั้นมีความเท่าเทียมกับผู้ชาย และยังสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้โดยไม่ต้องง้อจากผู้ชาย ทำให้เธอก้าวที่จะขอหย่าขาดจากสามีที่ร้ายกาจได้ในที่สุด

เธอเน

เป็นศิลปินที่พยายามจะก้าวไปในเส้นทางของการเป็นศิลปินที่ยิ่งใหญ่ เช่นศิลปินในอดีต โดยคิดว่าศิลปะเป็นของสูงส่ง การทำงานศิลปะก็เพื่อศิลปะ ทำให้ชีวิตของเขาแยกออกมาอย่างโดดเดี่ยวจากประชาชน แต่เมื่อเขาได้เห็นเด็กสองคนแอบเขียนข้อความว่า “สันติภาพ” ลงบนกำแพงในช่วงที่มีกระแสของการประชุมเกี่ยวกับสันติภาพ ทำให้เขาเปลี่ยนความคิดใหม่ โดยเห็นว่า ศิลปะที่แท้จริงนั้นคือ ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปินต้องอยู่กับพื้นดินต้องอยู่กับประชาชน การสร้างงานศิลปะก็ต้องสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อประชาชนเพื่อสังคมส่วนรวม

ไพจิตร

เป็นคนสามัญที่อาศัยความสามารถหลักคันตนเองจนได้เป็นเลขาการโทประจำสถานเอกอัครราชทูต และมีความทะเยอทะยานที่จะให้ตนเองกลายเป็นบุคคลในวงสังคมชั้นสูง มีเกียรติเป็นที่นับหน้าถือตา จึงทำทุกวิถีทางแม้กระทั่งแต่งงานกับบุตรสาวของนักการเมือง เพื่อหวังจะใช้อิทธิพลของพ่อตาส่งเสริมตนเองให้ได้ก้าวไปอยู่ในจุดที่ตนต้องการ โดยไม่มีความรักให้แก่ภรรยาเลยแม้แต่น้อย ซ้ำยังเป็นเสื่อผู้หญิงและสร้างความเจ็บช้ำทางใจให้แก่ภรรยาของตนเองไม่เว้นวันได้อย่างไม่ละอายแก่ใจ นอกจากนี้ เมื่อรู้ว่าพ่อตาของตนหมดอำนาจแล้วก็คิดที่จะแยกทางกับภรรยาของตน เพราะไม่ต้องการมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่อาจทำให้เส้นทางความก้าวหน้าในราชการของเขาต้องสะดุดลง และหาทางประจบประแจงผู้มีอำนาจใหม่ต่อไปอย่างไม่ละอาย

ฉาก

ความโดดเด่น ประการหนึ่งของนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา ก็คือการใช้ฉากต่างประเทศ ได้แก่ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ที่ทำให้ผู้อ่านได้รับรสชาติและบรรยากาศใหม่ๆ ที่อาจไม่เคยสัมผัสผ่านทางตัวอักษร ตัวอย่างเช่น

“...ฤดูร้อนกำลังจากไป และฤดูใบไม้ร่วงกำลังเข้ามาแทนที่ ใบไม้ที่เขียวสดใสก็เปลี่ยนเป็นสีเหลืองและน้ำตาล รอคระแสมจะพัฒน์หลุดออกจากต้น ดอกไม้ในสวนตุลเลอร์รี่เหี่ยวแห้งและร่วงโรย หล้าในสวนลูกซิมบูร์กและบัวเดอบูโลญน์กลายเป็นสีเหลืองและเฉา เซสต์นัดริมแม่น้ำแซนยืนอยู่อย่างหงอยเหงา ชีวิตในปารีสคงดำเนินอยู่ต่อไป คนที่ไปตากอากาศแควนนิชและริเวียรากลับมาด้วยผิวที่เกรียมแดดพร้อมด้วยข่าวความสนุกสนานของเมืองชายทะเล คาเฟริมถนนเตรียมที่จะยกเอาเก้าอี้จากบาทวิถีเข้าไปในร้าน ร้านสินค้าเริ่มเอาเครื่องฤดูหนาวออกมาประดับตู้กระจก สาวชาวปารีสเริ่มพูดกันถึงแฟชั่นฤดูหนาวใหม่ๆ บางคนยังถกเถียงกันว่า ที่ตกปลาที่เหมาะสมที่สุดนั้นจะเป็นแม่น้ำแซนหรือแม่น้ำมาร์น และบางคนยังวิจารณ์กันด้วยเรื่องเก่าๆ เหล้าจากเบอร์กันดีหรือชาวอยที่มีกลิ่นรสดีกว่ากัน”

(ความรักของวัลยา หน้า ๓๕ - ๓๖)

การใช้ภาษา

สิ่งที่โดดเด่นที่สุดในด้านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา ได้แก่ การใช้ถ้อยคำสำนวน ที่นำเสนอแนวคิดแบบก้าวหน้าผ่านทางคำพูดของตัวละคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีในแนวมาร์กซิสต์ แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต และแนวคิดสตรีนิยม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แนวคิดโครงสร้างพื้นฐานกำหนดโครงสร้างส่วนบนของสังคม

ถ้าเราจะรู้จักและเข้าใจเมืองและชีวิตของเมืองเราก็ต้องดูและรู้จักสิ่งประกอบขึ้นเป็นเมืองทั้งหมดในส่วนรวม ไม่ใช่แต่เพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง

“เราต้องรู้จักประชาชน รู้จักบุคคลผู้เป็นเจ้าของชีวิต ในอาชีพและความเป็นอยู่ต่างๆกัน รู้ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอันเป็นสายใยที่เชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน . . .

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๐๙)

แนวคิดเรื่องความแปลกแยก

“ดนตรีก็เช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่นๆ เกิดขึ้นจากการทำงานของมนุษย์นั่นเอง และเขาใช้ดนตรีนั้นเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของชีวิตในการทำงาน การรื่นเริง ในความรักและการต่อสู้ การเท่กลมทารถ ตลอดจนเวลาฝั่งศพ เนื้อหาที่แท้จริงของดนตรี จึงอยู่ที่การรับใช้มนุษย์นั่นเอง หลังจากสังคมนิยมโบราณผ่านไป สังคมมนุษย์อย่างเข้าระบอบสังคมนิยม เกิดมีชนชั้นในสังคมขึ้น เจ้าของทาสใหญ่ๆ กลายเป็นกษัตริย์ฟาโรห์, สุลต่าน, กาลิบ ความ

ขัดแย้งระหว่างทาสกับนายทาสก็เกิดขึ้น พื้นฐานการผลิตของสังคมยังอยู่ที่เกษตรกรรม แต่ความเจริญของเมืองเริ่มเกิดขึ้นพร้อมด้วยช่างฝีมือต่างๆ รวมทั้งช่างฝีมือทางดนตรีด้วย แต่ดนตรียังคงเป็นส่วนในพิธีกรรม แต่ได้สูญเสียลักษณะที่เป็นผลิตผลส่วนรวมของประชาชน กลายเป็นของชนชั้น เป็นของวัด ของวัง และจากสมัยนั้นมาจนสมัยนี้ ดนตรีเป็นศิลปะของชนชั้น และที่มาของดนตรีโดยทั่วไปก็มาจากสามแหล่งใหญ่ๆ คือ หมู่บ้านหรือชนบท กับวังและวัด”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๗๘)

แนวความคิดอุทิศตนเพื่อมวลชน

“แต่ความรักมีความหมายมากกว่านั้น” วัลยา พูดสายตาของเธอแสดงความรู้สึกนึกคิดอย่างลึกซึ้ง และจริงจัง “ความรักที่เป็นเพียงความสุขหรือไม่ก็ความใคร่ของคน คนหนึ่ง หรืออย่างมากที่สุดสองคนเท่านั้น เป็นความรักอย่างแคบ ความรักของคนเราควรจะขยายกว้างออกไปถึงชีวิตอื่น ถึงประชาชนทั้งหลายด้วย ชีวิตของคนเราจึงจะมีคุณค่าและมีความหมาย ไม่เสียที่ที่เกิดมา ดิฉันจึงว่า หากชีวิตเรามีความรัก และความรักนั้นสามารถผลักดันชีวิตของคนเราให้สูงยิ่งขึ้นกว่าชีวิตของสิ่งอื่น นกมันอาจจะร้องเพลงได้เมื่อมันนึกอยากจะร้องโดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของชีวิตนกอื่นๆ แต่คนเราไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๔๕)

ชีวิตทำให้เกิดความรัก ข้าพเจ้านึกถึงคำพูดของวัลยาเมื่อวันก่อน และความรักนั้นจะผลักดันชีวิตของคนเราให้สูงส่งยิ่งขึ้น ความรักอาจเป็นเพียงความสุขหรือไม่ก็ความใคร่ของคนเพียงคนหนึ่ง หรืออย่างมากที่สุดสองคน นั้นเป็นความรักอย่างแคบ ความรักของคนเราควรจะขยายกว้างออกไปถึงประชาชนทั้งหลาย

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๕๔)

“แต่โลกนี้กว้างเกินกว่าที่เราจะรอบรู้ไปทั้งหมดทุกหนทุกแห่ง ผมคิดว่าสิ่งที่เราควรจะรู้จักคือการทำงานเพื่อประโยชน์ของปวงชนและเรียนรู้จากการทำงานนั่นเอง เดียวนี้ คุณจะมารับประทานอะไรสักหน่อยหรือ?”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๕๖)

“ศิลปินนั้นก็มียู่มากในโลกนี้ และคุณก็เป็นศิลปินผู้หนึ่งต่อไป ผมขอให้คุณเป็นศิลปินของคนผู้เคราะห์ร้าย ของคนผู้ทุกข์ยาก ผู้ถูกทอดทิ้งและไม่มีใครเอาใจใส่ ขอให้คุณเป็นศิลปินของคนผู้ทำงาน และอย่าเป็นศิลปินของคนกลุ่มนิต ผู้ไม่ต้องทำอะไร นอกจาก

นั่งกินนอนกินบนความทุกข์ยากของคนอื่น มีความสำร่ายสำราญบนความลำบากยากจนของคนอื่น”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๕๗)

“การร่ำเรียนวิชาความรู้นั้นเป็นของดี แต่จะดีแค่ไหนนั้น ปัญหามันอยู่ที่ว่า จะทำเพื่ออะไร”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๖๕)

การศึกษานี้เป็นปัญหาวัฒนธรรมทางปัญญาความคิด ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองของสังคม เด็กๆของเราเกิดมาท่ามกลางคำอวยพรที่คำขวัญของศักดินา เช่น “โตขึ้นขอให้เป็นเจ้าของคน” หรือไม่ก็ “ขอให้เป็นเศรษฐี” เด็กๆซึ่งถูกฝึกให้อยู่ในกรอบแห่งความคิดนี้จะเป็นายมากกว่าที่จะเป็นผู้รับใช้ ให้รู้จักเอาตัวรอดเฉพาะตัวมากกว่าหมู่คณะ

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๗๑)

แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต

“ศิลปะที่เป็นกลางนั้นไม่มี มีแต่ศิลปะที่รับใช้คนชั้นใดชั้นหนึ่งเท่านั้น และผู้ที่อ้างว่าศิลปะเป็นของกลาง เป็นของบริสุทธิ์ก็คือพวกที่รับใช้คนชั้นพิเศษที่มีชีวิตอยู่เหนือคนอื่น ในชีวิตของดิฉันนี้มีความปรารถนาอยู่ประการเดียว ก็คือการได้ถูกเรียกชื่อว่าเป็นศิลปินของประชาชน”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๕๗)

“ในความคิดของดิฉันเป็นความคิดของตนเองเท่านั้นนะคะอาจจะผิดก็ได้ ดิฉันคิดว่าศิลปะมีทั้งดีและเลว และความดีและเลวนั้น วัดได้จากหน้าที่ของศิลปะว่า ศิลปะนั้นรับใช้ใคร? อีกประการหนึ่ง ศิลปะจะต้องก่อให้เกิดความรู้สึกในแง่งาม ความรู้สึกในทางสุนทรภาพ อันจะยกระดับจิตใจของคนเราให้สูงขึ้น ดีขึ้น และสมบูรณ์ขึ้น”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๒๐)

เขารู้สึกตนเองว่า เขาได้แยกตัวเองออกมาอยู่โดดเดี่ยวห่างไกลจากความสัมพันธ์ของประชาชน ด้วยความทะนงอย่างผิดๆว่าชีวิตของศิลปินอยู่สูงเกินกว่าคนธรรมดาสามัญ ศิลปินไม่มีอะไรจะต้องเรียนต้องรู้จากคนธรรมดาสามัญ ศิลปะเป็นของกลาง เป็นสิ่งอิสระในตัวของเขา

มันเองไม่ขึ้นกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ชูระอะไรที่จะต้องเอาใจใส่กับคนธรรมดาสามัญซึ่งวันแล้ววันเล่า ต้องว่าวุ่นอยู่กับการทำมาหากิน การเดินทางและการนอน

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๓๘)

“ชนบทของเมืองไทย ชีวิตที่แท้จริงอยู่ที่นั่น”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๗๙)

“... ศิลปะทั้งหลายตั้งต้นแบบนี้ทั้งสิ้น จากง่ายไปสู่ยาก จากหยาบไปสู่ละเอียด จากสามัญไปสู่ความสลับซับซ้อน เมื่อมันเจริญขึ้นถึงขั้นอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ บางคนพยายามตีความหมายของมันเป็น “ศิลปะบริสุทธิ์” หรือ “ศิลปะเพื่อศิลปะ” ไม่จำเป็นต้องมีความหมายเพื่ออะไร ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของใคร เมื่อศิลปะนั้นไม่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงของชีวิต ไม่มีความหมายเพื่อชีวิตการต่อสู้ และการทำงานของพวกเราหนึ่งมันก็เป็นศิลปะของคนอีกพวกหนึ่งที่นั่งกินนอนกิน ของคนที่ไม่ทำอะไร นอกจากเป็นปลิงและกาฝาก “ศิลปะบริสุทธิ์” หรือ “ศิลปะเพื่อศิลปะ” เป็นคำกล่าวอ้างของพวกเขาผู้มีมือไม่ใช้ของศิลปิน”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๘๐ - ๑๘๑)

“... ในชนบทเท่านั้นที่เราจะเห็นชีวิตที่แท้จริงได้ การดนตรีและการร้องรำทำเพลงของเขา แสดงความเป็นจริงของชีวิตไม่ใช่ความคิดฝันเพื่อเจ้อ ดิฉันต้องการจะได้ศึกษาชีวิตที่แท้จริงเหล่านี้ ด้วยความปรารถนาที่จะทำให้ศิลปะดนตรีให้มีคุณค่ารับใช้ความต้องการใหม่ของชีวิตเพิ่มขึ้นอีก ประวัติของนักดนตรีที่มีมาในอดีต ก็แสดงให้เห็นว่า เขาได้ใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อชนตลอดมา โมซาร์ท โขแปง และเบลิโอซ์ ล้วนแต่แอนตี้ศักราชที่นั่น อย่างอุปการ อิวาน ซูซานินของกลินก้า ตัวเอกของเรื่อง เป็นขาวนาสามัญผู้รักชาติ แทนที่จะเป็นคนชั้นสูง และดนตรีของกลินก้า ก็เอามาจากบทเพลงและดนตรีของพื้นเมืองทั้งหมด และพิสูจน์ให้เห็นว่าสิ่งซึ่งเราเรียกกันว่าบ้านนอกโง่เง่าและมวงายนั้น หาใช่เป็นความจริงไม่ ชีวิตของบุคคลสามัญเหล่านี้ต่างหากเป็นสิ่งสูงส่ง ควรค่าแก่การเทิดและเชิดชู”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๘๒)

แนวคิดสตรีนิยม

“ชีวิตในสังคมของเราไม่รับรู้ในสิทธิของผู้หญิง” วัลยาพูด “ผู้หญิงเราจึงต้องลำบากอย่างนี้”

แจ่มจันทร์หันมามองดูวัลยาอย่างไม่เข้าใจ วัลยารู้สึกตัวว่าเป็นการยากที่จะพูดให้แจ่มจันทร์เข้าใจก็เลยนิ่งเสีย

...

แจ่มจันทร์ก็เช่นเดียวกับผู้หญิงโดยมากที่สนใจในสิ่งสวยงามๆ ชอบเดินดูของตามร้านแม้จะไม่ซื้อ แต่ก็รู้สึกว่าเป็นความสบายใจอย่างหนึ่ง

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๐๖)

“สตรีมีจำนวนครึ่งหนึ่งของมนุษยชาติทั้งหมด สตรีจึงเป็นกำลังอันไพศาลของสังคม” ความตอนหนึ่งในหนังสือกล่าวไว้ดังนี้ เตือนตาเริ่มคิดว่า ผู้เขียนมองเห็นความสำคัญของสตรี เธอเคยได้อ่านหนังสือที่แสดงการยกย่องสตรีมาแล้วไม่น้อย ซึ่งมันเป็นแต่คำยกย่องชมเชยอันว่างเปล่า สตรีเป็นกำลังอันไพศาลของสังคมหรือ? สำคัญซี เธอนึกอย่างขมขื่น สำหรับการทำครัว หุงข้าว ซักรีด และปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อคนที่เป็นผัว!

แต่หนังสือเล่มนั้นมิได้พูดถึงปัญหาสตรีอย่างฉาบฉวยดาดๆ อย่างที่เธอเคยได้อ่านมาแล้ว ไม่ใช่อย่างแบบ “มือที่ไกวเปล คือมือที่ครองโลก” ที่เป็นเสมือนโซ่ที่ล่ามผู้หญิงไว้กับเสาเรือน และมีความยาวเพียงแค่ครัว ที่นอน กับเปล แต่ได้พูดถึงและวิเคราะห์สถานะของสตรีในสังคมถึงคุณค่าของงานของสตรีที่เป็นกำลังในความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ในส่วนรวม

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๑๗)

ยง พยัคฆ์รับ “ความเป็นจริงของสังคมมันเป็นเช่นนั้น แต่ถูกปิดบังบิดเบือนเสียเพราะเขาฉลาด เมื่อเวลาเอาโซ่มาร้อยคอทาส เขาพร้าชี้แจงว่านั่นคือสร้อยประดับกาย แต่ชั้นต่ำต้องทำด้วยเหล็ก ถ้าชั้นสูงถึงจะทำด้วยทองคำ การแสวงประโยชน์จากผู้หญิงนั้น มีอยู่ทุกหนแห่งที่ผู้หญิงยังมิได้รับสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๒๑)

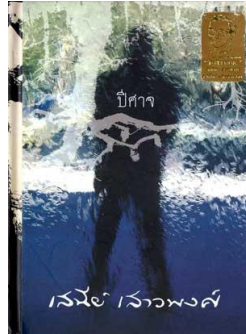
“ความคิดที่ว่าผู้หญิงเราทำอะไรไม่ได้นั้นเป็นความคิดเก่า”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๒๑)

“... การเรียนและการทำงานมิได้หมายความว่าผู้หญิงจะต้องไม่มีความรักและการ
แต่งงาน แต่ความรักนั้นไม่ใช่ของผูกขาดสำหรับใครคนหนึ่ง ในฐานะที่เกิดมาเป็นส่วนหนึ่งของ
สังคม เราต้องรักและทำงานให้แก่สังคมด้วย”

(ความรักของวัลยา หน้า ๑๒๒)

นวนิยายเรื่อง “ปีศาจ”

เรื่องย่อ

สาย สไมมา เกิดมาในครอบครัวชาวนาในต่างจังหวัด แต่ด้วยความเป็นคนเฉลียวฉลาด จึงได้เดินทางไปศึกษาต่อในกรุงเทพโดยการอุปการะของมหาจวน กระทั่งจบปริญญาด้านนิติศาสตร์และได้เข้าทำงานในสำนักงานทนายความแห่งหนึ่ง

ผลจากการเรียนในมหาวิทยาลัยและการทำงานทนายความได้ทำให้เขารู้จักกับ “รัชนี” บุตรสาวคนเล็กของครอบครัวขุนนางเก่า ที่พ่อแม่ของเธอนั้นมีความคิดตามกรอบประเพณีแบบเก่าๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเห็นว่าผู้หญิงนั้นควรอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนและแต่งงานกับผู้ชายดีๆ ที่พ่อแม่เป็นผู้คัดเลือกหรือหามาให้เท่านั้น ทั้งยังเห็นว่าการศึกษาในมหาวิทยาลัยนั้นจะทำให้ลูกของผู้ดีทั้งหลายมีทางที่จะเสียคนได้ง่าย เนื่องจากเป็นช่องทางให้ได้รู้จักกับคนที่ “ไม่มีหัวนอนปลายเท้า” หรือคนที่มาจากตระกูลต่ำต้อย

แต่รัชนีนั้นเป็นผู้หญิงที่มีความคิดทันสมัย มีหัวขบถต่อกรอบความคิดเก่าๆ ทำให้เธอต้องได้เรียนในมหาวิทยาลัยและยังสามารถออกไปทำงานในธนาคารได้หลังจากสำเร็จการศึกษา แม้ว่า จะโดนคัดค้านอย่างหนักจากทางบ้านก็ตาม ทั้งนี้ ชีวิตของดร.ณิพีสาวของเธอซึ่งต้องแต่งงานกับเศรษฐีใหม่ เชื้อสายจีน แต่ก็ถูกสามีปฏิบัติเหมือนกับเป็นเพียงสมบัติชิ้นหนึ่งสำหรับเชิดหน้าชูตาในวงสังคมเท่านั้น รวมทั้งยังแอบไปมีบ้านเล็กบ้านน้อยอีกมากมาย ยิ่งทำให้รัชนีมั่นใจมากขึ้นว่าผู้หญิงนั้นต้องยืนหยัดด้วยลำแข้งของตนเอง อย่าไปหวังพึ่งพิงจากผู้ชาย

สาย สไมมา นั้นเป็นคนที่ล่อตัวและเจียมเนื้อเจียมตัวอย่างยิ่ง กระทั่งทำให้รัชนีเข้าใจผิดว่าเขาเป็นคนหยิ่งโง่ เมื่อได้พบกันครั้งแรก แต่เมื่อรัชนีได้รู้ความจริง ก็เกิดความสนใจในตัวสายขึ้นเรื่อยๆ และเมื่อทั้งคู่ได้มีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับเรื่องของชีวิตกันมากขึ้น กระทั่งพบว่าทั้งคู่มีความคิดที่ตรงกัน ความรักจึงค่อยๆ เกิดขึ้นมา ภายใต้การขัดขวางและกีดกันอย่างหนึ่งจากพ่อแม่ของรัชนี

ด้วยความที่ สาย เป็นนายความที่ซื่อตรงและมีฝีมือ ทำให้มหาจวน ซึ่งตอนนี้ได้สึกออกมาและ แต่งงานกับคุณนายมะลิ เศรษฐีเงินกู ได้ขอให้ช่วยเร่งรัดหนี้สินจากลูกหนี้ รวมทั้งดำเนินคดีเพื่อยึดที่นา ของลูกหนี้ติดค้างหนี้สินอยู่ให้เสร็จสิ้น แต่เมื่อสายได้สืบหาข้อมูลเพิ่มเติมแล้วก็ได้ทราบสภาพความจริง ว่า ชาวนาเหล่านั้นไม่ได้ตั้งใจที่จะติดหนี้เลย แต่ด้วยสภาพดินฟ้าอากาศทำให้ผลผลิตตกต่ำ เป็นเหตุให้ไม่สามารถหาเงินมาชดใช้หนี้ได้ทัน ทั้งบางคนยังถูกโกงเสียอีก ทำให้สายเห็นใจชาวนาที่เป็นลูกหนี้ เหล่านั้นมาก จึงได้อ้อนวอนให้มหาจวนและคุณนายมะลิ ช่วยผ่อนผันหนี้ให้แก่ชาวนาเหล่านั้น แต่ทั้งสองไม่ยินยอม สาย จึงขอลองตัวไม่รับทำงานนี้ให้แก่มหาจวนที่เคยอุปการะเขาเมื่อยังเด็ก ทำให้มหาจวนโกรธและตำหนิเขาว่าเป็นปีศาจที่อกตัญญู

ต่อมาธนาคารบูรพา ซึ่งเป็นที่ทำงานของรัชนี้และเป็นผู้จ้าง สาย ให้เป็นที่ปรึกษาทางด้าน กฎหมาย ได้มอบหมายให้เขาดำเนินคดีเพื่อขับไล่ผู้เช่าและรื้อถอนห้องแถวออกจากที่ดินของธนาคาร เพื่อที่จะได้ขายต่อให้นายทุนสร้างตึกต่อไป ทำให้สายตัดสินใจลาออกจากงานในธนาคารบูรพา เพราะ เขาได้ไปเห็นสภาพชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในห้องแถวเหล่านั้น ซึ่งล้าแล้วแต่เป็นคนยากจน ไร้หนทาง จะไปทั้งสิ้น ทำให้เขาสะเทือนใจและไม่สามารถดำเนินการให้กับทางธนาคารได้

สาย ได้ไปหารัชนี้ที่บ้านของเธอหลายครั้ง ทำให้พ่อของรัชนี้ไม่พอใจและพยายามจะจัดให้รัชนี้ ได้แต่งงานกับ ไกรสิทธิ์ หนุ่มนักเรียนนอกลูกผู้ดีมีตระกูลคนหนึ่ง โดยที่ไม่รู้ว่าไกรสิทธิ์นั้นเป็นเพลย์บอยตัว ฉกาจ แต่รัชนี้ไม่สนใจไกรสิทธิ์แม้แต่น้อย เพราะเธอมีความรักในตัวสายและอุดมคติของเขาอย่างมั่นคง

ต่อมาสายได้เดินทางกลับยังบ้านเกิดของเขา เพื่อพบปะกับญาติพี่น้องและสืบหาข้อมูลเกี่ยวกับการโกงที่ดินของชาวนาในละแวกนั้น เพื่อหาทางช่วยเหลือในทางคดีต่อไป แต่เขาก็กลับถูกคนร้ายลอบยิง แม้ว่า จะเกิดเหตุการณ์อย่างนี้ขึ้นแต่ก็ไม่ทำให้เขาหวาดกลัว กลับทำให้เขามุ่งมั่นที่จะต้องช่วยเหลือ ชาวนาที่ยากจนและถูกเอารัดเอาเปรียบให้ได้ต่อไป

ทางด้านพ่อของรัชนี้นั้น ก็ได้วางแผนการที่จะแยกรัชนี้ออกจากสาย โดยการจัดงานเลี้ยงและ เชิญแขกเหรื่อที่เป็นญาติและผู้ดีมีตระกูลมาร่วมงาน ทั้งยังเชิญสายให้มาร่วมงานด้วย ซึ่งการกระทำนี้มี จุดประสงค์เพื่อฉีกหน้าสายให้ได้อับอายต่อหน้าผู้คน ด้วยการกล่าวเหยียดหยามถึงชาติตระกูลของเขา เพื่อหวังให้เขาได้อับอายกลางโต๊ะอาหารและออกไปจากชีวิตของรัชนี้ แต่สายก็ไม่หวั่นไหว และได้ พุดจาโต้ตอบแก่การทำตัวเป็นผู้ดีรุดหัวผู้อื่นของพ่อของรัชนี้ ก่อนจะเดินจากมา

สาย คิดว่าชาตินี้เขาคงจะไม่ได้พบกับรัชนี้อีกแล้ว แต่เมื่อเขาเดินกลับถึงบ้านปรากฏว่ารัชนี้ ได้มาคอยเขาอยู่ก่อนแล้ว เพราะเธอตัดสินใจออกมาจากบ้านของเธอ เพื่อมาสู่โลกใหม่และชีวิตใหม่ รัชนี้ตัดสินใจเป็นกบฏต่อครอบครัวของเธอ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเดินทางไปหากิ่งเทียนเพื่อนรักของเธอ คนหนึ่งซึ่งไปทำงานเป็นครูในภาคอีสาน และจะไปทำงานเป็นครูสอนหนังสือให้แก่เด็กเช่นกัน

ส่วนสายนั้น ก็จะต้องเดินทางออกไปช่วยเหลือชาวนา แม้ว่าทั้งสองจะต้องจากกัน แต่ก็ผูกพันกันด้วยความรักซึ่งกันและกัน และผูกพันกันด้วยอุดมการณ์เดียวกัน ทำให้จิตใจของทั้งคู่ได้อยู่ใกล้ชิดกันทุกหนแห่ง

แรงบันดาลใจในการสร้างผลงาน

การนำเสนอภาพของความเอารัดเอาเปรียบที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่นายทุนกระทำแก่ชาวนาและคนยากจน และความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนที่มีความคิดแบบเก่ากับคนที่มีความคิดก้าวหน้า ให้สังคมได้รับรู้ รวมทั้งการนำเสนอความสำคัญของเรื่องส่วนรวมมากกว่าเรื่องส่วนตัว

โครงเรื่อง

นวนิยายเรื่องปีศาจมีโครงเรื่องผ่านชีวิตของตัวละครเอก คือ สาย สีมา ที่เป็นเด็กชนบทและมีโอกาสได้ศึกษาต่อจนจบปริญญาและมีอาชีพการงานที่ดีในกรุงเทพฯ แต่ก็ไม่เคยลืมบ้านเกิดของตน ทั้งยังมีความภาคภูมิใจในชาติกำเนิดของตนเองที่มาจากครอบครัวชาวนา ทั้งนี้ ชีวิตของเขาต้องเผชิญกับความขัดแย้งต่างๆ ทั้งจากเรื่องการทำงานที่เขาต้องเลือกระหว่างการทำงานเพื่อให้ชีวิตของตนเองก้าวหน้ากับการหันหลังให้แก่นายทุนและทำงานเพื่อผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส และถูกเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนี้ ในเรื่องชีวิตรักก็ยังต้องพบกับอุปสรรคจากวิถีคิดของผู้คนที่ยึดติดอยู่ในโลกเก่า ความคิดเก่า แต่เขาก็มีความมุ่งมั่นในการช่วยเหลือคนยากจนและยืนยันในความคิดว่าชาติกำเนิดไม่ใช่เครื่องชี้วัดความดีของคน อย่างไม่ย่อท้อ ทั้งนี้ สายไม่ใช่คนที่ต้องเดินบนเส้นทางนี้อย่างโดดเดี่ยว เพราะเขามีเพื่อนที่มีความคิดก้าวหน้าเช่นเขา เดินทางในเส้นทางสายอุดมคตินี้อีกหลายคน

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องปีศาจ มีแก่นเรื่องที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก ผู้เขียนมุ่งนำเสนอความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ และนำเสนอให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่นั้นต้องมีความกล้าหาญทางความคิดและจริยธรรมเพื่อจะต่อสู้กับความอยุติธรรมที่ติดมากับความคิดอย่างเก่า ประการที่สอง ผู้เขียนนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงสิ่งสำคัญในชีวิตก็คือ ประชาชนหรือสังคมส่วนรวม ดังนั้น เมื่อถึงคราวที่มนุษย์จะต้องเลือกระหว่างเรื่องส่วนตัวกับเรื่องส่วนรวม เรื่องส่วนรวมย่อมต้องสำคัญกว่า เช่น การที่สายยอมเป็นคนนอกคตอยู่ในสายตาของมหาจวนที่อุปการะเลี้ยงดูเขามาในวัยเด็ก ก็เพราะเขาเลือกที่จะไม่ยอมทำร้ายประชาชนผู้ยากไร้และถูกเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งเป็นเรื่องของสังคมส่วนรวม หรือการที่

รัชนีภภู่ต่อครอบครัวของเธอ ก็เพราะเธอเห็นว่าการทำตัวเป็นลูกสาวที่ดีตามแบบความคิดเก่าโบราณ นั้น ทำให้เธอไม่มีคุณค่าในความเป็นมนุษย์เหลืออยู่ ดังนั้น เธอจึงเลือกที่จะออกจากบ้านเพื่อมุ่งไปสร้าง ประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวม ผ่านการสอนหนังสือให้แก่เด็กๆในพื้นที่ห่างไกล

ตัวละคร

ตัวละครในนวนิยายเรื่องปีศาจนั้น นอกจากจะใช้เป็นตัวเดินเรื่องแล้ว ยังมีลักษณะที่ใช้เป็น ตัวแทนทางความคิดของสังคมอีกด้วย โดยตัวละครที่สำคัญ ได้แก่

สาย สีม่า

เป็นลูกชานาในต่างจังหวัดแต่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ต่อมาได้รับการอุปการะจากมหาจวน พระภิกษุในวัดแถบนั้นและจะเดินทางไปจำพรรษาที่วัดในกรุงเทพฯ จึงได้ขอให้สายเดินทางไปอยู่ ด้วยกันกับคนที่กรุงเทพฯ เพื่อให้มีโอกาสได้เรียนหนังสือจนกระทั่งจบปริญญาตรีด้านนิติศาสตร์ ต่อมาสายได้ เข้าทำงานในสำนักงานทนายความแห่งหนึ่งและด้วยความสามารถพร้อมทั้งความซื่อสัตย์ทำให้เขาได้รับการวางจ้างให้เป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายของธนาคารบูรพาอีกด้วย สาย เป็นคนที่มีอุดมการณ์สูงและมีความเห็นอกเห็นใจคนยากจนและคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบมาก ด้วยนิสัยเช่นนี้เองที่ทำให้เขาถูกมองว่าเป็นคนเนรคุณเมื่อมหาจวนใช้ให้เขาฟ้องร้องดำเนินคดีกับชานายากจนที่ตกเป็นลูกหนี้ของมหาจวนซึ่ง สึกออกมาแต่งงานกับคุณนายมะลินายทุนเงินกู้ แต่สายไม่ยอมทำเพราะเห็นว่าชานาเหล่านั้นที่ไม่มีเงิน มาชดใช้หนี้เพราะประสบกับภัยธรรมชาติรวมทั้งยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากระบบการคิดดอกเบี้ยอีกด้วย ใน ความคิดของสายนั้น บุญคุณของมหาจวนเป็นเรื่องส่วนตัว แต่การช่วยเหลือชานาที่ยากจนหลาย ครอบครัวเป็นเรื่องของส่วนรวมจึงมีความสำคัญมากกว่า

นอกจากนี้ เมื่อธนาคารบูรพาได้ขอให้เขาดำเนินคดีเพื่อรื้อถอนห้องแถวในที่ดินหลุดจำนองซึ่ง ธนาคารเป็นเจ้าของเพื่อเตรียมสำหรับการขายต่อให้แก่นายทุน เขาก็ไม่สามารถทำได้และขอลาออก จากการเป็นที่ปรึกษากฎหมายของธนาคารบูรพา เนื่องจากเขาได้พบเห็นสภาพความเป็นอยู่ที่ลำบาก ของคนจนที่ต้องอาศัยห้องแถวเหล่านั้นเป็นที่อยู่และไม่รู้ว่าจะต้องไปใช้ชีวิตที่ไหนหากว่าต้องถูกไล่ที่

พฤติกรรมของเขาในการมุ่งช่วยเหลือชานาและคนยากจน ทำให้ไม่เป็นที่พอใจของนายทุน และผู้มีอิทธิพลหลายคนจนถูกลอบยิงแต่เขาก็รอดมาได้ และไม่หวาดกลัวที่จะทำตามอุดมการณ์ของตน ต่อไป

สาย ได้พบรักกับรัชนีภภู่ลูกสาวของท่านเจ้าคุณ ซึ่งมีความคิดเห็นที่ตรงกับเขา แต่ถูกท่านเจ้าคุณ พ่อของรัชนีภภู่กีดกันเพราะเขาเป็นคนที่ไม่มีชาติตระกูล และไม่ใช่นรารวย

สาย สีมา เป็นตัวแทนของผู้ที่มีความคิดก้าวหน้า และเป็นตัวแทนของการลุกขึ้นสู้กับความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมของคนซึ่งมีกำเนิดจากชนบท และชนชั้นล่าง ด้วยความกล้าหาญ ทั้งในแง่จริยธรรมและในแง่ของการกระทำที่แม้ต้องเสี่ยงชีวิตก็ไม่หวั่นไหว

รัชนี

เป็นบุตรสาวคนเล็กของท่านเจ้าคุณข้าราชการระดับสูงตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้ว่าจะอยู่ในครอบครัวที่มีความคิดแบบอนุรักษนิยม แต่ตัวเธอกลับมีความคิดที่ก้าวหน้ามาก และไม่ยอมถูกพันธนาการไว้ด้วยกรอบความคิดที่ล้าหลัง เธอมีความเป็นตัวของตัวเองสูงเห็นว่าผู้หญิงควรได้รับการศึกษาให้สูงเพื่อที่จะได้ทำงานหาเงินเลี้ยงดูตัวเอง

รัชนี ได้พบรักกับ สาย สีมา และเขาทำให้เธอได้ต่อยอดทางความคิดให้ก้าวหน้าออกไปยิ่งขึ้นในเรื่องของการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม เธอยอมเป็นกบฏต่อครอบครัวของเธอ ด้วยการหนีออกจากบ้านหลังจากที่พ่อของเธอดำเนินการตามแผนเพื่อฉีกหน้าสาย สีมา ต่อหน้าธารกำนัล เพื่อที่จะไปทำงานเป็นครูสอนหนังสือให้แก่เด็กในภาคอีสาน

รัชนี เป็นตัวแทนของคนในสังคมเก่าที่มีการตื่นรู้ถึงกระแสของสังคมใหม่ และเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ควรจะยกเลิกกรอบความคิดแบบเก่าที่ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของสังคม

พ่อของรัชนี

เป็นอดีตขุนนางที่มีความคิดอนุรักษนิยมจัด เห็นว่าทั้งภรรยาและลูกเป็นเสมือนสมบัติของตนเองที่ต้องไม่คิดหรือเห็นอะไรแตกต่างไปจากตน ต้องการบ่งการความเป็นไปของคนในครอบครัวด้วยตัวเอง มักถูกเหยียดหยามคนที่ด้อยต่ำกว่าตัวเองเพราะถือว่าตนเองนั้นเป็นผู้มีฐานะ มีเกียรติและหน้าตาในวงสังคมชั้นสูง ทั้งชาติตระกูลของตนเองก็เป็นผู้ดีเก่า ไม่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของโลกและคิดว่าโลกนั้นควรที่จะเปลี่ยนแปลงตามความคิดของตนเองจึงจะเป็นเรื่องที่ถูกต้อง

พ่อของรัชนี เป็นตัวแทนของผู้ที่ยึดติดกับโลกเก่า ความคิดเก่า และผู้ที่วัดคุณค่าของคนจากสิ่งจอมปลอม เช่น ชาติตระกูล หรือ ความร่ำรวย

ครุณี

พี่สาวคนรองของรัชนี เป็นคนที่อยู่ในโอวาทและยอมต่อการบ่งการชีวิตของพ่อ เธอต้องแต่งงานกับลูกชายของเศรษฐีใหม่เชื้อสายจีน ซึ่งพ่อและย่าของเธอลงความเห็นว่าแม้ว่าจะไม่มีชาติตระกูลที่เป็นเชื้อสายผู้ดีแต่ก็ร่ำรวยมากอันเป็นคุณสมบัติที่พอจะทดแทนกันได้ แต่ครุณีต้องพบกับความเจ็บช้ำจากการแต่งงานเพราะเธอกลายเป็นภรรยาและแม่ของลูกที่ผู้เป็นสามีไม่ค่อยให้ความสนใจ เนื่องจากสามีของเธอเห็นว่าเมื่อเขาได้ให้เงินเลี้ยงดูเธออย่างดีแล้วก็เป็นการทำหน้าที่สามีเพียงพอแล้ว ทั้งยังเป็นคน

เจ้าชู้และมีเมียน้อยเมียเก็บอีกมากมาย สร้างความเสียใจและหนักใจให้แก่เธอเป็นอย่างมาก แต่เธอก็ต้องจำทนไว้กับตัว ผู้ที่เธอกำลังจะปรับทุกข์ระบายความในใจก็มีเพียงรัชนีน้องสาวของเธอเท่านั้น และเธอได้บอกรัชนีว่าอย่าได้ทำผิดพลาดดังเช่นตัวเธอ

ดรุณี เป็นตัวแทนของคนที่ยอมจำนนต่อการกดขี่โดยไม่เป็นธรรม อันเนื่องมาจากการครอบงำของกรอบความคิดอย่างเก่า

กิงเทียน

เป็นลูกสาวของครอบครัวชนชั้นกลาง เธอกำพร้าพ่อแม่แต่แม่ที่เลี้ยงดูเธอมาจนเติบโตและส่งเสียให้เธอได้เรียนถึงชั้นมหาวิทยาลัย เธอเห็นมือที่หยาบกร้านของแม่ทำให้คิดได้ว่าคุณค่าของคนอยู่ที่การทำงาน เธอเป็นคนที่มีความคิดดี ไม่ฟุ้งเฟ้อไปตามสมัย และเป็นเพื่อสนิทคนหนึ่งของรัชนี

กิงเทียน เป็นตัวแทนของชนชั้นกลางที่มีความใฝ่ดีในตัวและไม่หลงใหลไปตามกระแสวัตถุนิยม และมีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อคนอื่นซึ่งด้อยกว่าตนเอง

ไกรสิทธิ์

เป็นลูกผู้ดีตระกูลขุนนางเก่า ที่กลับมาจากการไปเรียนต่อที่อังกฤษ แต่มีความประพฤติแบบเสื่อผู้หญิง พ่อของรัชนีต้องการให้มาเป็นลูกเขยโดยแต่งงานกับรัชนี แต่รัชนีไม่ชอบลักษณะและความคิดของเขาที่คิดแต่เรื่องของตัวเองโดยไม่สนใจสังคมส่วนรวม

ไกรสิทธิ์ เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่ได้รับประโยชน์จากมรดกที่มาจากโลกเก่าหรือความคิดแบบเก่า จนทำให้ไม่คิดที่จะกระทำตนให้เป็นประโยชน์ใดๆต่อสังคม นอกจากเพื่อความสุขของตนเองเท่านั้น

คุณนายมะลิ

คุณนายมะลิเป็นเศรษฐินีนายทุนเงินกู้ เป็นพวกวัตถุนิยมที่เห็นแก่ตนเอง ชีวิตของเธอนั้นเห็นเงินเป็นสิ่งสำคัญที่สุด คนที่เธอให้การต้อนรับคือคนที่เธอเห็นว่าจะทำประโยชน์ให้แก่เธอได้เท่านั้น แต่หากคนนั้นไม่มีประโยชน์แก่เธอแล้วเธอก็จะไม่สนใจใยดีอีกต่อไป

คุณนายมะลิ เป็นตัวแทนของนายทุนในระบบทุนนิยม

มหาจวน

เป็นอดีตพระภิกษุที่ให้การอุปการะสาย สีมา ในวัยเด็กให้มีโอกาสได้เล่าเรียนหนังสือ จนมีชีวิตหน้าที่การงานที่ดีขึ้น ต่อมาภายหลังได้สึกออกจากเพศบรรพชิต และแต่งงานกับคุณนายมะลิ แม้ว่าจะเคยบวชเรียนมานาน แต่มหาจวนเมื่ออยู่กับคุณนายมะลิแล้วก็มีพฤติกรรมไม่ต่างจากนายทุนหน้าเลือด

ทั่วไป ที่เห็นว่าเหตุผลของคนจนนั้นเป็นเพียงเรื่องปั่นแต่งเพื่อหาทางผัดผ่อนหนี้สินเท่านั้น กล่าวได้ว่าเป็นคนชนิดที่ลืมหืมตาของตัวเอง

มหาจวน เป็นตัวแทนของผู้ที่คอยหาประโยชน์จากระบบทุนนิยมหรือนายทุน และละทิ้งสำนึกในเรื่องจริยธรรมไปโดยมีแต่เรื่องวัตถุนิยมเข้ามาแทนที่

ฉาก

นวนิยายเรื่องปีศาจ มีฉากที่สำคัญ ๒ ฉาก ได้แก่ ฉากในกรุงเทพ และฉากในชนบท ซึ่งผู้เขียนสามารถอธิบายฉากต่างๆได้อย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉากในชนบท ที่ทำให้ผู้อ่านสามารถเกิดภาพพจน์ และรู้สึกได้ถึงบรรยากาศของชนบทผ่านทางตัวอักษร ตัวอย่างดังนี้

ฉากในกรุงเทพ

เขาเดินผ่านถนนหลายสาย แสงไฟตามตรอกและห้องแถวดับไปทีละดวงสองดวง ตามตึกใหญ่แม้ประตูหน้าต่างจะปิดแล้ว แต่ที่หน้าต่างก็ยังเปิดไฟสว่าง โคมหน้าของพระนครในเวลากลางคืนมืดกับกลางวันก็ตรงที่ความมืดได้กลิ่นเอาตรอกสกปรกและบ้านห้องแถว สับปะรังเคไปไว้เสียข้างหลังเหลืออยู่แต่ตึกรามอวดรูปโฉมอยู่ในแสงไฟ เขาเดินผ่านผู้หญิงสองคนที่ยืนชும்อยู่หัวมุมถนนเพื่อหาโอกาสขายตัวของหล่อนเพื่อเงินสำหรับยังชีพชั่วคราว คนขับสามล้อที่ปราศจากผู้โดยสารปั่นรถกลับบ้าน แล้วก็ผู้หญิงและผู้ชายสองคนเดินคลอเคลียกันมา (ปีศาจ หน้า ๒๖๖)

ฉากในชนบท

เมื่อถึงหน้าเกี่ยวงานหนักก็มาถึงอีกครั้งหนึ่ง ชาวบ้านนี้ก็เช่นเดียวกับชาวบ้านอื่นใช้วิธีลงแขกเกี่ยวข้าว หลายคนช่วยกันเกี่ยวข้าวในนาของบ้านหนึ่ง แล้วไปเกี่ยวในนาของอีกบ้านหนึ่งตามลำดับ แล้วแต่ข้าวในนาใครจะสุกก่อน แม้มือทั้งหลายจะหยาบกระด้างและหนาเทอะทะด้วยการกรำงานหนักอยู่ชั่ววนาตาปีก็ยังไม่วายถูกคมใบข้าวบาดจนเลือดไหล ในฟ่อนข้าวที่มัดไว้ยังมีเลือดแห้งๆของผู้เก็บเกี่ยวติดกรังอยู่ ทั้งผู้หญิงผู้ชายตลอดจนเด็กที่โตพอจะทำงานได้ต่างช่วยกันทำงานอย่างขยันขันแข็ง ไม่เอาใจใส่ต่อมือที่เลือดไหลซึมอยู่ซิบๆ มันคงทิ้งรอยตกสะเก็ดเลือดให้เห็นอยู่จนกระทั่งคราวจับทัพพิตักบาตรวันตรุษสงกรานต์

(ปีศาจ หน้า ๓๓)

เขาได้มีชีวิตอยู่บนแผ่นดินอันเป็นที่ลุ่มต่ำริมคลองซึ่งมีน้ำนิ่ง ไม่ไหลขึ้นและลงตาม กระแสน้ำในแม่น้ำ ซึ่งพ่อเคยบอกว่าเมื่อก่อนมันไหลขึ้นลงประจำวัน แต่บัดนี้ประตูน้ำสร้างขึ้น กั้นไว้ที่ปากคลองและปลายคลอง จึงทำให้น้ำหยุดการล่งไหลตามอิสระของมัน ริมคลองเต็มไปด้วยต้นจาก เหงือกปลาหมอ พงอ้อและกอแขม ชะครามและเสม็ด แสมดูเหมือนจะขึ้นครอง แผ่นดินอยู่ทุกหนทุกแห่งโดยมีหญ้าตะกาด หญ้าคา หัวหมู และชังกระเทียมแทรกแซงอยู่ ทั่วไปจนมองไม่เห็นแผ่นดิน ชุกชุมไปด้วยยุงซึ่งในเวลาซึ่งพลบมันบินกันมาเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ๆ จนตบไม่ทัน ชาวบ้านซึ่งมีอยู่กระจัดกระจายห่างๆต้องใช้วิธีสูมควันเพื่อป้องกัน

(ปีศาจ หน้า ๒๕)

เขามองฝ่าเปลวแดดที่เป็นตัวระยิบระยับ ลมที่พัดลู่ต้นข้าวในท้องทุ่งสาตเข้ามาในเรือ มันหอบเอาความระอุของไอแดดตอนกลางวันมาปะทะผิวหนังผ่าวๆ พร้อมกับกวาดกลิ่นอายของท้องนาอันประกอบด้วยข้าวที่กำลังตรวง ไอน้ำและไอน้ำที่ระเหยอยู่รอบๆ ชาบชานเข้าไป ในจมูก กลิ่นอายเหล่านี้ไม่ใช่ของแปลกประหลาดสำหรับเขา มันเป็นสิ่งที่เขาคุ่นเคยและแม้เขา จะตระหนักว่าเขาได้เห็นห่างกลิ่นอายเหล่านี้ไปในเวลาเนิ่นนานหลายปีติดต่อกันก็ตาม แต่มันยัง วนเวียนอยู่แค่ปลายจมูกนี้เองไม่ได้ไปไหนและการได้กลับมาสูดกลิ่นอายของมันใหม่ทำให้เขา กระปรี้กระเปร่า ราวได้สูดความมีชีวิตจิตใจเข้าไปจากกระแสลมนั้น

(ปีศาจ หน้า ๙๓)

การใช้ภาษา

นวนิยายเรื่องปีศาจ มีการใช้ภาษาที่เรียบง่าย แต่มีความเหมาะสมกับตัวละครแต่ละตัวทำให้เกิดความสมจริงแก่ผู้อ่าน นอกจากนี้ ผู้เขียนยังสามารถใช้ภาษาเพื่อนำเสนอแนวคิดทางสังคมของตนผ่านตัวละคร เพื่อชักจูงให้ผู้อ่านคล้อยตามได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสละสลวย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประโยคที่พ่อของรัชนี่ ซึ่งเป็นตัวแทนของความคิดเก่า กับสาย สี่มา ซึ่งเป็นตัวแทนของความคิดใหม่ กล่าวบนโต๊ะอาหารในตอนท้ายเรื่อง ซึ่งเป็นส่วนที่สามารถนำเสนอความคิดรวบยอด (concept) ของเรื่องได้อย่างชัดเจนที่สุด ดังนี้

พ่อของรัชนี่ กล่าวว่า

“ขอแนะนำให้รู้จัก นายนาย นามสกุลสี่มา เป็นลูกชานา ...เขารู้จักกับยายเล็ก แล้ว ต่อมาเขาก็เลยกลายเป็นแขกที่เข้าออกประตูบ้านนี้บ่อย ดั่งนั้น จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้อง แนะนำให้รู้จักไว้พร้อมกัน เพื่อจะได้ไม่เกิดความเข้าใจผิดหรือข้อครหาใดๆเกิดขึ้น เขารู้จักยาย

เล็กเพื่อประสงค์สิ่งใด และเขาเข้ามาบ้านด้วยความประสงค์สิ่งหนึ่งประการใด ... ยายเล็กเป็นลูกสาวของฉัน เขาว่าสมัยนี้เป็นสมัยเสรีภาพ สมัยนี้ใครๆจะทำอะไรก็ได้โดยไม่ต้องอยู่กับร่องกับรอย โดยไม่ต้องด้วยชนบประเพณี คนที่ผิดเกิดมาจากป่าดงไหนก็อาจเป็นใหญ่เป็นโตได้ ฉันเห็นว่าเจ้าความคิดเหล่านี้ทำให้คนเลวลงมากกว่าที่จะดีขึ้น ทำให้คนเราไม่รู้จักเจียมกะลาหัว ไม่รู้จักฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ ไม่ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา ดีแต่จะเอาดีด้วยการตลบตะแลง ปลิ้นปล้อนหลอกลวงแบบพวกสลิปแปดมงกุฎที่มีอยู่เต็มบ้านเมือง เห็นเขาดีก็อยากจะได้ดีบ้างโดยไม่ได้สำนึกตนว่าความเป็นผู้ดีนั้นมีมาจากสายเลือด กากีย่อมเป็นกา และหงส์ก็จะต้องเป็นหงส์อยู่ตลอดไป ... เสรีภาพจะอยู่ที่ไหนก็ช่าง แต่ไม่ใช่ภายในบ้านนี้ ยายเล็กเป็นลูกของเจ้าคุณไม่ใช่ผู้หญิงริมถนน สำหรับคนที่ต้องการจะลอกคราบตัวเองเพื่อเป็นผู้ดีกับเขาบ้างนั้น ไม่มีหวังว่ามันจะเป็นไปได้ ประตูของบ้านนี้อาจเปิดอยู่ตลอดเวลา แต่สำหรับบุคคลบางคนโดยเฉพาะเท่านั้น”

(ปีศาจ หน้า ๒๖๐ - ๒๖๒)

สาย สีมา กล่าวว่

“ผมมีความยินดีมากที่ท่านทั้งหลายได้รู้จักผมด้วยความกรุณาของท่านเจ้าภาพที่แนะนำให้ ผมเป็นแขกผู้หนึ่งที่ได้รับเชิญมา เป็นกาตัวเดียวในฝูงหงส์ ท่านเชิญผมมาด้วยความมุ่งหมายบางอย่าง ฉะนั้น จึงไม่ใช่ความคิดของเจ้ากาตัวนี้ ที่ไม่มีความเจียมตัวเข้ามาปะปนอยู่ในฝูงหงส์ในคืนวันนี้ เพราะมันไม่ได้เสนอตัวของมันเองเข้ามา แต่มาเพราะได้รับเชิญเข้ามา

ผมมีความภูมิใจสูงสุดในวันนี้เองที่เกิดมาเป็นลูกชวานา ผมเองก็ไม่ทราบเหมือนกันว่าทำไมพ่อผมจึงไม่ได้เป็นขุนนาง แต่ทว่าขุนนางนั้นมีอยู่จำนวนน้อย และคนที่เป็นชวานานั้นมีจำนวนมากกว่าหลายเท่า พ่อผมเป็นคนหนึ่งที่อยู่ในฝ่ายข้างมาก ผมไม่มีเหตุผลประการใดเลยที่จะน้อยอกน้อยใจในโชคชะตาที่มีได้เกิดในที่สูง ในสายเลือดของผู้ดีมีสกุล เพราะนั่นมันเป็นสิ่งหรือเงื่อนไขที่คนเราได้สร้างขึ้น และคิดสรรคมันขึ้นมา สภาพเช่นนี้มันไม่ยืนยงคงทนอะไร และมันจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาที่ไม่เคยหยุดนิ่ง

ครับแน่นอนทีเดียว ความผิดแผกแตกต่างกันด้วย ผมไม่ได้เป็นผู้รุกรานท่านที่อยู่ในปราสาทสูงส่ง แต่เมื่อท่านที่อยู่บนปราสาทนั้นถ่มน้ำลายลงมายังพื้นดิน ผมก็จำต้องเข็ดน้ำลายนั้นเสีย เพราะมันเป็นสิ่งปฏิญูล สำหรับท่านที่อยู่ในปราสาทนั้นไม่จำเป็นจะต้องตะตอง เพราะอย่างไรก็ต้องเสื่อมสลายไปตามเวลา ท่านไม่สามารถจะยับยั้งความเปลี่ยนแปลงแห่งกาลเวลาได้ตอก เมื่อวันเวลาล่วงไปของเกาทั้งหลายก็ในวันจะเข้าไปอยู่ในพิพิธิภณท์ยิ่งขึ้น ท่านเข้าใจผิดที่คิดว่าผมจะลอกคราบตัวเองขึ้นเป็นผู้ดี เพราะนับเป็นการถอยหลังกลับ เวลา

ได้ล่องไปมากแล้วระหว่างโลกของท่านกับโลกของผมมันก็ห่างกันมากมายออกไปทุกที ผมเป็นปีศาจที่กาลเวลาได้สร้างขึ้นมาหลอกหลอนคนที่อยู่ในโลกเก่า ความคิดเก่า ทำให้เกิดวามละเมอหวาดกลัว และไม่มีอะไรที่จะเป็นเครื่องปลอบใจท่านเหล่านี้ได้ เท่ากับไม่มีอะไรหยุดยั้งความรุดหน้าของกาลเวลาที่จะสร้างปีศาจเหล่านี้ให้มากขึ้นทุกที ท่านคิดจะทำลายปีศาจตัวนี้ในคืนวันนี้ต่อหน้าสมาคมชั้นสูงเช่นนี้ แต่ไม่มีทางจะเป็นไปได้ เพราะเขาอยู่ยงคงกระพันยิ่งกว่าอาคิลลิส หรือซิกพริด เพราะเขาอยู่ในเกราะกำบังแห่งกาลเวลา ท่านอาจจะเหนี่ยวรั้งอะไรไว้ได้บางสิ่งบางอย่างชั่วคราวชั่วครู่ชั่วคราว แต่ท่านไม่สามารถจะรักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้ตลอดไป โลกของเราเป็นคนละโลก โลกของผมเป็นโลกของของธรรมดาสามัญชน”

(ปีศาจ หน้า ๒๖๓ - ๒๖๕)

นอกจากนี้แล้วยังมีประโยค บทสนทนา หรือคำพูดของตัวละครที่เป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่หนุ่มสาวออกไปทำงานเพื่อสังคม หรือกระตุ้นจิตสำนึกของผู้คนให้หันมาใส่ใจกับสังคมส่วนรวม เช่น

“เพราะว่าในที่ที่เจริญแล้วนั้นเขามีคนอยู่เยอะแล้ว เช่นในกรุงเทพฯ เขามีคนเก่งๆ อยู่มากจนแทบจะเดินหลีกกันไม่พ้น ล้วนแต่พกปริญญามาจากต่างประเทศกันเป็นทอปปี้ แต่ในชนบทที่ยังห่างไกลความเจริญเท่าไรก็ยิ่งขาดคนมากเท่านั้น แต่ทั้งนี้ผมไม่ได้หมายความว่าผมเป็นคนเก่งดอกนะ เพียงแต่ผมมีความตั้งใจที่จะไปอยู่ชนบท ซึ่งที่นั่นต้องการเพียงคนธรรมดาสามัญเพื่อทำงานให้แก่ราษฎรในงานที่เขาไม่สามารถจะทำได้ เพราะเมื่อประชาชนประกอบกันเข้าเป็นสังคม เป็นประเทศ เขาย่อมไม่สามารถมาทำงานที่เป็นเรื่องส่วนกลางได้ เช่น การสำมะโนครัว การดูแลความสงบเรียบร้อย เพราะเขาต้องทำงานประกอบอาชีพ งานเหล่านี้จึงเป็นหน้าที่ของคนส่วนหนึ่งที่จะต้องทำให้แก่เขา”

(ปีศาจ หน้า ๖๓)

“ผมเสียใจครับ ผมไม่อาจจะรับดำเนินคดีเหล่านี้ให้อาจารย์ได้”

มหาจวนมองดูหน้าลูกศิษย์เก่าอย่างประหลาดใจเต็มที คำพูดประโยคนี้ของเขาเป็นสิ่งที่อาจารย์คาดไม่ถึง

“ผมรู้สึกเหมือนกับว่า ถ้าทำเช่นนั้นเท่ากับฟ้องญาติพี่น้องหรือพ่อแม่ของตนเอง” เขาพูดต่อไปด้วยเสียงปกติ “ถูกละครับ เขาไม่ใช่พ่อแม่หรือญาติพี่น้องโดยตรงของผม แต่บุคคลเหล่านี้ได้มาหักล้างถ่วงหน่วงทำนาทำไร่ตั้งแต่สมัยพ่อแม่ ผมอาบน้ำในคลองเดียวที่เขาอาบ กินข้าวที่ขึ้นในแผ่นดินเดียวกัน ทำบุญที่วัดเดียวกัน สิ่งก่อสร้างร่างกายและเลือดเนื้อตลอดจนจิตใจของผมก็คือสิ่งที่สร้างร่างกายเลือดเนื้อและจิตใจของเขา อาจารย์มีบุญคุณแก่ผมมาก ผม

ไม่ปฏิเสธในข้อนี้ และยังระลึกอยู่เสมอ ถ้าผมมีโอกาสจะสนทนากับคุณอย่างไรแล้ว ผมจะไม่รังรองเลย แต่คนเราต้องรู้จักแยกกันออกระหว่างส่วนตัวกับส่วนรวม”

(ปีศาจ หน้า ๑๓๕)

“แต่นั้นแหละครับ เหตุผลของใครก็เป็นของคนนั้น อย่างที่คุณพูดมาแล้วก็ถูกต้อง เหตุผลของคนเราไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป คนหนึ่งชอบอีกคนหนึ่งอาจจะเกลียด คนหนึ่งเห็นว่าดีอีกคนหนึ่งอาจจะเห็นว่าเลว แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าเราจะหาความถูกต้องแน่นอนอะไรไม่ได้ ความถูกต้องนั้นมีอยู่ สิ่งที่ถูกก็ต้องถูก และสิ่งที่ผิดก็ต้องผิด ถูกจะเป็นผิด และผิดจะเป็นถูกได้ทั้งสองอย่างนั้นเป็นไปได้ เพราะเหตุผลไม่ใช่ความจริง ความจริงเท่านั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ฉะนั้นเหตุผลที่ถูกต้องจึงต้องเป็นเหตุผลที่สอดคล้องกับความจริง นอกจากนี้วิธีคิดอย่างมีเหตุผลคือ Rational Thinking ของคนเราเองแตกต่างกันแล้ว วิธีคิดอย่างมีเหตุผลตามแบบตรรกศาสตร์หรือคณิตศาสตร์เองก็ไม่ตรงกับความเป็นจริงเสมอไป นักคำนวณเขาจะบอกว่าตัวเลขไม่เคยโกหก คนเราอาจจะโกหกตัวเลขเพื่อหลบภาษีหรือยกยอกด้วยระบบบัญชี มีดกับบัญชีสว่าง แต่นั่นเป็นเรื่องคนโกหกตัวเลข ไม่ใช่ตัวเลขโกหก แต่วิธีคิดแบบตัวเลขไม่ใช่ความจริงเสมอไป เช่น สมมติว่าคนหนึ่งตักน้ำเต็มตุ่มได้ใน ๑ ชั่วโมง คนสี่คนก็ตักน้ำเต็มตุ่มได้ใน ๑๕ นาที ที่ถูกต้องเพราะเป็นไปได้ในความเป็นจริง ทีนี้ถ้าเครื่องบินลำหนึ่งแล่นจากเมืองไทยไปอังกฤษได้ในเวลา ๓ ชั่วโมง ตามตัวเลขเครื่องบิน ๑๐ ลำ ย่อมจะแล่นจากเมืองไทยไปอังกฤษได้ในเวลา ๓ ชั่วโมง ซึ่งผิดเพราะมันไม่เป็นความจริง”

(ปีศาจ หน้า ๑๗๙ - ๑๘๐)

“เมื่อผู้จัดการบอกผมถึงเงื่อนไขของการขายที่รายนี้ว่าทางผู้ซื้อต้องการให้ธนาคารขับไล่คนเช่าห้องแถวให้ด้วย ผมก็ได้บอกว่าไม่ควรจะรับเงื่อนไขนี้ ควรให้ผู้ซื้อจัดการของเขาเอง แต่ผู้จัดการบอกว่าถ้าไม่มีเงื่อนไขนี้ ราคาที่ดินจะต้องลดลง เมื่อคำนวณราคาที่ผู้ซื้อขอลดกับค่าใช้จ่ายที่จะดำเนินการทางศาลแล้ว ค่าใช้จ่ายถูกกว่า ผู้จัดการจึงรับเงื่อนไขนี้และมอบให้ผมในฐานะทนายของบริษัทดำเนินการตามวิถีทางกฎหมายต่อไป” อากาปรชชดประชันในน้ำเสียงของเขาชัดเจนยิ่งขึ้น “ตามอาชีพปฏิญาณของทนายความ เพื่อผดุงความยุติธรรมและสิทธิอันชอบธรรมของบุคคล”

“ผมได้ไปดูห้องแถวและคนที่อาศัยอยู่ในห้องแถวนั้นแล้ว” เขาพูดต่อไป “มันเป็นห้องแถวเก่าๆที่สร้างมาหลายปีแล้ว คนที่อาศัยอยู่ก็เป็นคนจนที่หาวันกินวันเป็นอย่างมาก บางคนหาวันกินได้เพียงครึ่งวันเท่านั้น ชีวิตของเขาเป็นของเล็กน้อยกระจัดย่อยเกินกว่าที่คนที่นั่งรถยนต์ผ่านไปผ่านมาจะเอาใจใส่ และคนที่ไปเมืองนอกเมืองนามาแล้วรู้สึกว้าหว้าหว้า

เหล่านี้เป็นความอัปยศของกรุงเทพมหานคร มีไว้รังแต่จะประกาศความล้มเหลวต่ำต้อยของบ้านเมืองทำให้ชายหน้าชาวต่างชาติ เขารู้สึกสลดใจและเสียตายเป็นเกียรติของคนไทย เท่าๆกับที่เขารู้สึกภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่แทนคนไทย เมื่อเขาควักเงินจ่ายค่าเหล้าในไนต์คลับและคาบาริ่ต์อย่างไม่อั้นและตบรางวัลโสเภณีด้วยจำนวนที่ทำให้ตะลึงลาน”

เขายกไหล่ รอยยิ้มอย่างเหยียดหยามปรากฏที่มุมปาก

“ทั้งนี้ ผมมิได้หมายความว่าความลำบากยากจนเป็นสิ่งที่เราจะต้องรักษาไว้ชั่วกับชั่วกาลปอนันตชาติ ความยากจนทุกข์ยากของผู้คนเป็นสิ่งที่แรกที่สุดที่จะต้องแก้ไข แต่ไม่ใช่ด้วยความตลบตะแลงและหน้าไหว้หลังหลอกอย่างนั้น ผมยื่นใบลาออกกับผู้จัดการ เพราะผมไม่อาจจะดำเนินการทางกฎหมายอันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนลำบากทับทวีลงไปบนชีวิตของคนที่กำลังทุกข์ยากอยู่เพียงแป๊บแล้วนั้นอีก แต่ไม่ใช่เหตุผลที่ผมพูดกับผู้จัดการดอก ผมพูดแต่เพียงยืนยันถึงคำแนะนำของผมที่ไม่ให้รับเงินเดือนนี้แต่แรก และเวลานี้ผมก็อีกที่ต้องทำ ซึ่งอาจทำให้ผมต้องเดินทางไปต่างจังหวัดบ่อยๆ จึงไม่มีโอกาสที่จะทำงานให้กับธนาคารได้เต็มที่เท่าที่นั่น เพราะไม่มีประโยชน์อะไรจะไปพูดให้ความเข้าใจในสิ่งซึ่งเรารู้อยู่แล้วว่าเขาไม่มีวันจะเข้าใจได้”

(ปีศาจ หน้า ๑๘๒ - ๑๘๓)

“ผมเชื่อว่าคุณตัดสินใจไม่ผิดในการเลือกทางเดินของชีวิตอันเป็นอิสระ โดยการตัดขาดจากสิ่งแวดล้อมเดิมของคุณมาเพื่อตั้งต้นชีวิตใหม่ที่มีคุณค่าและมีประโยชน์”

รัชนิย์มธุเศรษฐ์และเยือกเย็น

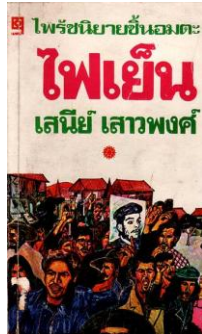
“ดิฉันหวังว่ามันจะเป็นเช่นนั้น ด้วยการกุมโชคชะตาชีวิตไว้ในมือของตนและด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง”

“ผมดีใจเหลือเกิน” คำพูดของเขาหลุดออกมาได้เพียงเท่านั้นเองด้วยความตื่นตันใจ

“ดิฉันจะอยู่ที่นี่จนรุ่งเช้า พรุ่งนี้ดิฉันจะไปบ้านกิงเทียนเพื่อนที่ดีที่สุดของฉันทคนหนึ่ง เขาจะขึ้นไปอยู่ภาคอีสานในวันสองวันนี้ ไปเป็นครูสอนหนังสือเด็กที่นั่น และดิฉันจะขึ้นไปอยู่กับเขา

(ปีศาจ หน้า ๒๖๘ - ๒๖๙)

นวนิยายเรื่อง “ไฟเย็น”

เรื่องย่อ

จอห์น กำจาย หนุ่มไทยผู้อาศัยอยู่ในดินแดนลาตินอเมริกา มีเพื่อนเป็นชาวอาร์เจนตินาชื่อ ริคาร์โด ซึ่งริคาร์โดคนนี้ได้ชวนจอห์นเข้าไปในประเทศของเขาเพื่อดูการปฏิวัติ ที่เขามีส่วนร่วมในการทำงานปฏิวัตินี้ด้วย จอห์นจึงลักลอบเข้าเมืองพร้อมกับริคาร์โดและปาตริเซีย นักปฏิวัติสาว

เมื่อเดินทางไปถึง พวกเขาทราบข่าวว่าการปฏิวัติล้มเหลว เพราะรัฐบาลรู้แผนของพวกปฏิวัติเสียก่อน จึงมีการจับกุมกวาดล้างนักการเมืองเป็นการใหญ่ ริคาร์โดต้องหลบซ่อนตัวชั่วคราว เขาพาจอห์นไปพักอยู่กับดอนอาเลสซันโด เซกิ ชาวญี่ปุ่นอพยพ ซึ่งมีลูกสาวชื่อซูซานา และให้จอห์นใช้ชื่อปลอมว่าฆวน ยากิโมโต เนื่องจากเขาลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายไม่ได้ประทับตราหนังสือเดินทางให้ถูกต้องแบบนักท่องเที่ยว จอห์นพักอยู่กับครอบครัวของเซกิเป็นเวลานาน จนเขาสนิทสนมกับซูซานาและกลายเป็นความรัก

หลังจากจับผู้ก่อการได้ รัฐบาลจึงประหารชีวิตนักโทษการเมือง รามอสและเพื่อนนักโทษอีกสองคนได้หลบหนีออกจากคุกโดยซ่อนตัวในรถขนขยะ ทั้งสามคนแยกย้ายกันหนีเพื่อหลีกเลี่ยงการจับกุม แต่เพื่อนของรามอสถูกจับได้แล้วนำไปประหารชีวิต รามอสหลบหนีมาหลบในสวนของซูซานา เธอได้ช่วยปฐมพยาบาลเขาและให้พักอยู่กับดอนออสวัลโด เพื่อนบ้านใกล้เคียง

ต่อมาจอห์นได้เข้าไปเที่ยวในเมืองหลวงหนึ่งเดือน ซูซานาได้ขอร้องให้เขาเขียนจดหมาย ถึงเธอบ้าง จอห์นได้ชมการแสดงดนตรีของโฆเซ กราเซีย นักดนตรีที่ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม ซึ่งได้รับการปล่อยตัวจากรัฐบาล และได้รู้จักกับริคาร์โดผู้มีชีวิตพเนจรเชื้อถือโซคลาง เมื่อครบกำหนดจะกลับบ้านพัก เกิดฝนตกหนัก ถนนถูกตัดขาด จอห์นจึงขาดการติดต่อกับซูซานานานเกือบสามเดือน

ต่อมาเกิดการปฏิวัติในอาร์เจนตินาอีก คราวนี้คณะปฏิวัติเป็นฝ่ายชนะ ประธานาธิบดีเปรองหนีไปต่างประเทศ ผู้นำรัฐบาลคนใหม่ประกาศอภัยโทษผู้ทำความผิดทางการเมืองทุกฝ่าย ริคาร์โดจึงบอกให้จอห์นออกไปก่อนแล้วค่อยเข้าประเทศใหม่ให้ถูกต้องตามกฎหมาย จอห์นจึงกลับไปลาครอบครัวดอน

อาเลซันโด เซกิ เมื่อไปถึงเขาทราบว่าซูซานากำลังจะแต่งงานกับรามอสเพราะเธอคิดว่าเขาเดินทางออกนอกประเทศและจะไม่กลับมาอีก จอนอยู่ร่วมพิธีแต่งงานของคนทั้งสองแล้วจึงเดินทางออกจากประเทศอาร์เจนตินาโดยมีปาตรีเซียเป็นผู้มาส่ง

โครงเรื่อง

นวนิยายเรื่อง “ไฟเย็น” เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน (Exotic Novel) กล่าวถึงเรื่องราวท่องเที่ยวผจญภัยของหนุ่มไทยคนหนึ่งที่มีความสนใจทางด้านการเมือง เมื่อมีโอกาสลักลอบเข้าไปดูการปฏิวัติในประเทศอาร์เจนตินา ทำให้เขาได้พบและรักกับหญิงสาวต่างชาติคนหนึ่ง แต่ทั้งสองคนก็ต้องพลัดพรากจากกันในตอนจบเรื่อง

จากรูปแบบนวนิยายชีวิตต่างแดน ทำให้ผู้แต่งสะท้อนสภาพสังคมและบรรยากาศทางการเมืองของประเทศอาร์เจนตินา ในขณะที่กำลังเกิดการปฏิวัติรัฐประหาร การต่อสู้ดิ้นรน ขนบธรรมเนียมประเพณี และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นเป็นโครงเรื่องหลัก พร้อมทั้งสอดแทรกเรื่องราวความรักตัวละครเอกจอน กำจาย เพื่อลดน้ำหนักความเข้มข้นของเรื่องราวทางการเมืองให้เรื่องมีสีสันน่าอ่านยิ่งขึ้น และไม่กลายเป็นนวนิยายการเมืองไปในที่สุด

ชื่อเรื่อง “ไฟเย็น” มีความหมายสอดคล้องกับเรื่องราวทางการเมืองและเรื่องราวความรักของตัวละครเอกที่ดำเนินเป็นคู่ขนานกัน กล่าวคือ ทางการเมืองหมายถึงพลังอันยิ่งใหญ่ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ ซึ่งเป็นพลังเงียบสงบนิ่งที่ดูเหมือนไม่มีการเคลื่อนไหวแต่แท้ที่จริงแล้วพลังเหล่านี้คุกรุ่นอยู่ภายในรอเวลาที่จะระเบิดออกมาในรูปแบบของการปฏิวัติอันเปรียบได้กับลาวาภูเขาไฟที่ปะทุขึ้นเมื่อสะสมพลังความร้อนเพียงพอ ขณะที่ในด้านความรักหมายถึงความรู้สึกของตัวละครเอกที่มีต่อคู่รัก เป็นความปรารถนาดีที่สูงส่งและมั่นคงซึ่งถูกเก็บซ่อนไว้ดังเช่นไฟปรารถนาที่ไม่ร้อนรุ่ม แต่เยือกเย็นรอคอยวันเวลาที่เหมาะสมที่จะแสดงออก และได้รับการตอบสนอง ดังเช่นการเสียสละความรักของจอน และความพยายามของรามอสที่ทำให้เขาสมรักกับซูซานา จะเห็นได้ว่า ชื่อเรื่องมีความสัมพันธ์ครอบคลุมโครงเรื่องทั้งหมดได้อย่างดี และช่วยสร้างเอกภาพให้แก่นวนิยาย

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องนี้ มีแก่นเรื่องหลักที่สำคัญ คือ ผู้เขียนมุ่งเสนอแนวคิดสำคัญเรื่องความรักและการเสียสละเพื่อประเทศชาติ ตัวละครคนหนุ่มสาวมีความรักในสังคมส่วนรวม พวกเขาจึงเกิดความกล้าหาญและสามัคคีกันลุกขึ้นต่อสู้กับการกดขี่ข่มเหงจากฝ่ายปกครองที่นิยมใช้อำนาจเป็นเผด็จการ ทำให้พลัง

ของประชาชนสามารถโค่นล้มผู้ปกครองประเทศได้สำเร็จ สะท้อนให้เห็นความสำคัญของคนสามัญ ประชาชนธรรมดา ที่เมื่อพวกเขาร่วมมือกันก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ของชาติได้นั่นเอง

ตัวละคร

ตัวละครที่สำคัญในนวนิยายเรื่องนี้ ได้แก่

จอห์น กัจาย

เป็นคนชอบชีวิตการผจญภัย มีความสนใจเกี่ยวกับการเมือง เมื่อริคาร์โดชวนไปดูการปฏิวัติใน อาร์เจนตินา เขาจึงไม่ปฏิเสธ แม้ว่าจะเป็นการเข้าประเทศที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม เมื่อไปพักอยู่กับครอบครัวของดอนอาเลซันโด เซกิ เขาใช้บัตรประจำตัวปลอมชื่อเป็น ชวน ยากิโมโต จอห์นชอบท่องเที่ยวเพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน บุคคลที่เขาชื่นชมคือ โฆเซ กราเซีย ศิลปินเพื่อชีวิต ขณะที่อยู่เมืองหลวงจนได้ชมพิพิธภัณฑสถาน ดูนุสาวรีย์ของซิมอน โบลิบาร์ ผู้สร้างอิสรภาพให้แก่ประเทศอเมริกาได้พ้นจากความเป็นอาณานิคมของสเปน เมื่อไปชมซากเมืองเก่า ริคโกซึ่งเป็นผู้นำทางชักชวนให้เขาขุดหาสมบัติของพวกอินคา แต่จอห์นไม่ใช่คนโลภสมบัติ เขาจึงไม่ร่วมมือด้วยและได้ช่วยชีวิตริคโกให้รอดจากความตายเพราะหลุมกล่ม หลังจากกลับไปชนบทจอห์นทราบข่าวการแต่งงานของซูซานากับรามอส เขาได้แสดงความยินดีกับคนทั้งสองด้วยน้ำใจลูกผู้ชาย

ริคาร์โด

เป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มีความคิดก้าวหน้าตามแบบฉบับของคนรุ่นใหม่ ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม เขาจึงเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของผู้ก่อการปฏิวัติ เมื่อแผนการปฏิวัติล้มเหลว เขาต้องหลบซ่อนหนีการจับกุมของรัฐบาล จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติครั้งใหม่สามารถล้มล้างรัฐบาลเปเรองได้ หลังจากนั้นริคาร์โดได้เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์วิจารณ์คำปราศรัยของผู้นำประเทศคนใหม่ เขามีความเชื่อมั่นว่าพลังของประชาชนจะเป็นพลังที่มีอำนาจเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้กลับคืนมาสู่ความถูกต้องได้

โฆเซ กราเซีย

นักกีตาร์ฝีมือเอกของอาร์เจนตินา เดิมเป็นเด็กขาวนา พ่อแม่ของเขาอยากจะมีลูกหลายคน โฆเซจึงตัดสินใจเข้ามาทำงานในเมือง เขาทำงานหลายอย่าง ทั้งขายหนังสือพิมพ์ รับจ้างขัดรองเท้า เป็นเด็กส่งของร้านขายเครื่องดนตรี จนกระทั่งได้เป็นช่างซ่อมเครื่องดนตรี และกลายเป็นศิลปินเอกในที่สุด มีรูปร่างค่อนข้างเตี้ย ศีรษะเล็กเล็กน้อย ชอบแต่งตัวตามสบาย เขามีชีวิตความเป็นอยู่แบบง่ายๆ ทั้งๆ ที่

เขาเป็นคนชื่อเสียงโด่งดังรู้จักกันทั่วไปในประเทศแถบลาตินอเมริกา รายได้จากการแสดงดนตรี เขาก็ไม่ได้นำไปใช้จ่ายฟุ่มเฟือย แต่นำไปมอบเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจน เมื่อราชบัณฑิตสถานเชิญเขาเป็นสมาชิก โฆเซ่ตอบปฏิเสธด้วยความตระหนง ต่อมาเขาถูกจับกุมในข้อหามีส่วนร่วมในการปฏิวัติ แต่หลังจากนั้นรัฐบาลต้องปล่อยตัวเขา เพราะการประท้วงคัดค้านจากประชาชนในประเทศลาตินอเมริกาอื่นๆ วันที่โฆเซ่ได้รับการปล่อยตัวจากที่คุมขัง แม้ทางการจะพยายามปิดเป็นความลับ แต่ผู้คนจำนวนมากได้มารอต้อนรับอิสรภาพของเขา แล้วแบกโฆเซ่ขึ้นบ่าแห่ไปตามถนนจนการจราจรติดขัด ต่อมาเกิดอุทกภัยผู้คนได้รับความเดือดร้อน โฆเซ่ก็เปิดการแสดงดนตรีเพื่อหารายได้ไปช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย โฆเซ่จึงเป็นนักดนตรีที่มีวิญญูณของศิลปินเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

รามอส

หนุ่มนักปฏิวัติผู้เป็นนักโทษการเมือง เขาหนีออกจากที่คุมขังโดยซ่อนตัวในรถขนขยะ พร้อมกับเพื่อนสองคนคือ วิเซนเต้ และเซซาร์ แต่เขาหนีรอดมาได้เพียงคนเดียว เขาได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวของดอนอาเลฆันโด เซกิ ให้พักอยู่กับดอนออสวัลโด หลังจากนั้นเขาก็สนิทสนมกับซูซานาและได้แต่งงานกัน รามอสมีภูมิลำเนาอยู่ในตัวเมือง ชอบอ่านหนังสือ รามอสเคยคิดว่าตนเองรู้ความเป็นไปในปัญหาของประเทศเป็นอย่างดี แต่เมื่อหลบหนีออกมาจากคุก เขาได้รู้ความจริงหลายอย่างโดยเฉพาะความเป็นอยู่ของชาวไร่ชาวนาผู้เป็นเจ้าของประเทศ ดังนั้นเมื่อได้แต่งงานกับซูซานาแล้ว รามอสจึงใช้ชีวิตเป็นชาวไร่ร่วมกับชาวชนบทเหล่านั้น

ซูซานา

ลูกสาวของดอนอาเลฆันโด เซกิ ชาวญี่ปุ่นอพยพผู้ประกอบอาชีพทำไร่อยู่ในอาร์เจนตินา เป็นคนสวย รักธรรมชาติ ด้วยความใกล้ชิดกันจึงทำให้เธอหลงรักจอห์น แต่เมื่อเขาเข้าไปเที่ยวในเมืองหลวงและขาดการติดต่อกับเธอนานถึงสามเดือน จึงทำให้ซูซานาเข้าใจผิดคิดว่าจอห์นเดินทางออกนอกประเทศไปแล้ว เธอจึงตัดสินใจแต่งงานกับรามอสนักโทษการเมือง ที่เธอเคยช่วยรักษาพยาบาล เมื่อจอห์นเดินทางกลับมา ซูซานารู้สึกเสียใจ จอห์นปลอบใจเธอว่าได้ทำในสิ่งที่ถูกต้องแล้วที่ไม่เลือกคนพเนจรไม่มีอนาคตอย่างเขา

ปาตริเซีย

เป็นหญิงสาวผู้มีความสนใจในการเมืองจึงเข้าร่วมในการปฏิวัติด้วย เพราะเห็นว่าบ้านเมืองของเธอยากจนและล้าหลังมาก เป็นคนพูดตรง มีเหตุผล แม้ชายคนรักของเธอจะเสียชีวิตไประหว่างการต่อสู้ปฏิวัติ เธอก็ไม่ได้มองโลกในแง่ร้าย เมื่อเธอสูญเสียความรักส่วนตัว ปาตริเซียจึงเหลือเพียงความรักในชีวิตของประชาชนเพื่อนร่วมชาติ ทำให้เธออุทิศตนสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและความถูกต้องให้แก่สังคม

ฉาก

เนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน ฉากจึงเป็นฉากต่างประเทศตลอดเรื่อง ผู้แต่งเลือกใช้ฉากในประเทศอาร์เจนตินา ที่ซึ่งผู้แต่งมีประสบการณ์ทำงานอยู่นานร่วมห้าปี ดังนั้น การบรรยายฉากจึงมีความละเอียด ชัดเจนและสมจริง ทั้งในด้านสภาพภูมิประเทศ ความเป็นอยู่ของผู้คน สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนชีวิตจิตใจของชาวเมืองในช่วงที่เกิดการปฏิวัติทางการเมือง

การใช้ภาษา

การใช้ภาษาที่โดดเด่นที่สุดของนวนิยายเรื่องนี้คือการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ และสร้างความสมจริง เนื่องจากรูปแบบที่เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน การใช้ภาษาเพื่อพรรณนาให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ รับรู้ถึงความเป็นไปในดินแดนที่แปลกแตกต่างจากสังคมไทยจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเน้นย้ำให้เกิดความสมจริง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการบรรยายสภาพซากเมืองเก่าและความเป็นอยู่ของชาวอินเดียน

“ริมถนนที่ทรุดโทรมห่างออกมาจากเมือง มีซากกำแพงเมืองเก่าที่ถูกพังทลายไปเกือบหมด คงมีแต่เสาหินแห่งใหญ่รองรับหินอีกแห่งหนึ่งที่เรียงรายอยู่ตามแนวนอน บอกลักษณะว่าคงจะเป็นประตูเมืองเก่า ยังยืนกรำฝนฟ้าพายุ ตากแดดและลม เมื่อก่อนบริเวณแห่งนี้อาจจะร่มรื่น แต่ปัจจุบันมันเป็นเพียงดินแดนที่ราบสูงที่แห้งแล้ง เพราะขาดแคลนน้ำมีแต่ดินปนทรายและกรวด ผู้หญิงอินเดียนคนหนึ่งมีลูกสะพายอยู่ข้างหลัง นั่งซูดหลุมเล็กๆด้วยมือเปล่า หล่อนคงจะปลุกมันฝรั่งหรืออะไรสักอย่างด้วยมือตนเอง ปราศจากเครื่องทุ่นแรง ในดินที่ร้อนในชั้นบนและแข็งปานหินในชั้นล่าง ดูเป็นภาพที่ตัดกันอย่างตรงข้าม มองลึกลงไปในความดำของหล่อน ท่านจะเห็นแต่แววตาอันเศร้าระทมเหมือนกับหล่อนจะได้แบกเอาความโศกเศร้าที่ทับถมเป็นศตวรรษๆ เข้ามา

ไว้ในทรวงอก หล่อนอาจมีอายุไม่เกินยี่สิบห้าหรืออย่างมากที่สุดก็ไม่เกินสามสิบ แต่ดูแล หง่อมอย่างกับยายแก่ที่มีอายุสักแปดสิบปี”

(ไฟเย็น หน้า ๑๓๒)

การบรรยายการเดินทางโดยเรือเพื่อลักลอบเข้าเมืองของจอน

“เรือยนต์เครื่องกลางลำชั้นเดียว ความเร็วค่อนข้างสูงแล่นไปในความมืดของแม่น้ำ กว้าง บางตอนแม้ในเวลากลางวันก็ยังมองเห็นฝั่งอยู่ลิบๆ ในยามค่ำคืนแล้วมองไม่เห็นอะไรเลย ทั้งข้างหน้าข้างหลังและข้างๆ นอกจากแสงไฟจากตะเกียงรั้วที่แขวนอยู่ ด้านนอกของเรือยนต์แล้ว ก็มีตะเกียงรั้วอีกดวงหนึ่งในห้องนายท้าย แต่เขาก็เอา กระดาษสีน้ำเงินมาปิดเสียจนแทบจะไม่เห็นแสงไฟ... มองฝ่าความมืดออกไปทางสอง กราบเรือ ข้าพเจ้าก็ไม่เห็นอะไรนอกจากความมืดทุกหนแห่ง บนท้องฟ้าดาวกระจาย อยู่เต็ม แต่อากาศร้อนอบอ้าว มีกระแสลมปะทะพอได้ความเย็นเพียงนิดเดียวทางตอน หัวเรือ...สองฟากฝั่งคงจะเป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือไม่ก็เป็นป่าดงจึงไม่ปรากฏแสงไฟ ให้เห็นแม้แต่จุดเล็กๆ ฝั่งซ้ายเป็นดินแดนของประเทศหนึ่ง และฝั่งขวาเป็นดินแดนของ อีกประเทศหนึ่ง”

(ไฟเย็น หน้า ๘๖)

การบรรยายความสวยงามของธรรมชาติในชนบท

“ในอาณาบริเวณที่ราบในหุบเขาที่รายล้อมด้วยขุนเขาที่สูงชันไปแบกเมฆ และ สะพายป่าไม้ไว้ด้วยไหล่ ลำธารน้ำสายเล็กๆที่มีน้ำไหลซบอยู่ชั่วนาตาปี มองไปก็มีที่ดิน ไม่ก็แปลงที่เขียวชอุ่มอย่างมีระเบียบด้วยพืชไร่อันเกิดจากน้ำมือคน นอกนั้นก็เป็นพง รกด้วยไม้เบญจพรรณ หญ้า และเถาวัลย์อย่างป่าเมืองร้อนทั่วไป บนเส้นทางสายเล็ก ที่คดเคี้ยวอินเดียนสองคนต้อนขบวนล้อคาราวานของเขาผ่านไปอย่างช้าๆ ฝึเสื้อสีน้ำ เงินเข้มที่บินตามกันเป็นทาง อ้อมวกไปวนมาเหมือนควีนไฟเมื่อลมหวน อาจทำให้คนที่รักความวิเวกของธรรมชาติเคลิ้มฝันไปถึงนางไม้ ผู้มีมายาการอันลึกลับ เสียงนก หัวขวานที่เคาะจะงอยปากของมันลงบนต้นไม้เป็นจังหวะ ดังมาเป็นห้วงๆ เหมือนเสียง กรับ”

(ไฟเย็น หน้า ๑๖๐)

นอกเหนือจากการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการและความสมจริงแล้ว การใช้คำคมเพื่อแสดงแนวคิดแก่นเรื่องก็มีความโดดเด่นเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างความคิดของปาตริเซียที่ช่วยอธิบายความหมายของชื่อเรื่อง

“ความรักสำหรับฉันในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิต มันเย็นเหมือนไฟและหลังไหลเหมือนหินของเทือกเขาคอร์ติเยราสที่ยาวเหยียด สูงส่งและมั่นคง มันไม่มีวันที่จะถูกทำลาย นอกจากโครงสร้างทั้งหมดของมันจะถูกทำลายไปด้วย มันเย็นเหมือนไฟของภูเขาไฟที่จมอยู่ลึกใต้ดิน สงบเงียบและไร้ปากเสียง แต่มันคุโชนอยู่โดยฝนฟ้าพายุไม่อาจล้าลายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพของมันได้”

(ไฟเย็น หน้า ๒๒๐)

“ความรักมีทั้งส่วนบุคคลและส่วนที่เกี่ยวกับชีวิต และสองสิ่งนี้ควรจะประสานกลมกลืนกัน”

(ไฟเย็น หน้า ๒๒๐)

ความคิดของริคาร์โดเกี่ยวกับการเสียสละและความสนใจทางการเมืองของประชาชน

“เกิดเป็นคนมันเลี้ยงไม่ได้ อริสโตเติลเขียนไว้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมือง”

(ไฟเย็น หน้า ๙๔)

“เวลายังอยู่อีกไม่ไกลเท่าใดนักที่ประชาชนจะจัดระเบียบใหม่ให้ทุกสิ่งทุกอย่างกลับเข้าสู่ที่อันควรจะเป็นของมัน”

(ไฟเย็น หน้า ๖๒)

นวนิยายเรื่อง “บัวบานในอะมาซอน”

เรื่องย่อ

ชาวไทยคนหนึ่งเดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศอาร์เจนตินา เขาได้แวะเยี่ยมครอบครัวของอันโตนิโอ มาร์ต้าภรรยาของอันโตนิโอ นำเขาไปชมหนึ่งห้วกะโหลกมนุษย์ย่อยส่วนที่พวกอินเดียนเผ่าจิวาโรล่าทำขึ้น ด้วยความสนใจชีวิตความเป็นอยู่ของพวกอินเดียน เขาจึงอยากจะไปดูชาวอินเดียนตัวจริง เปโตรเพื่อนของอันโตนิโอ ซึ่งมีฐานะจะไปเมืองลา เกียก้ารับอาสาจะพาไปส่งข้ามพรมแดนไปดูชาวอินเดียนในเขตประเทศโบลิเวีย

เมื่อไปถึงเมืองลา เกียก้า เขาต้องประสบปัญหาความสูงของพื้นที่อากาศเบาบาง ทำให้หายใจไม่สะดวก ความหวังที่จะไปถึงโบลิเวียซึ่งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมากจึงเป็นไปได้ เขาจึง เปลี่ยนใจไปประเทศบราซิลซึ่งอยู่ต่ำกว่าแทน เมื่อไปถึงเขาทราบว่าการเข้าไปในแหล่งที่อยู่ของ ชาวอินเดียนนั้น ต้องได้รับอนุญาตจากสภาเพื่อป้องกันคนอินเดียนของรัฐบาลบราซิล ซึ่งมีความหวังน้อยมาก เขาจึงได้แต่เพียงเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ชาวอินเดียนเท่านั้น ก่อนเดินทางกลับ เขาบังเอิญพบสมุดบันทึกการผจญภัยในป่าดงดิบลุ่มแม่น้ำอะเมซอน ของนักผจญภัยชาวไทยที่ไม่ปรากฏชื่อจากร้านขายของพื้นเมืองแห่งหนึ่ง เขาได้ซื้อสมุดทั้งสามเล่มและนำเรื่องราวในบันทึกนั้น มาเผยแพร่ดังนี้

ชาวไทยนักผจญภัยคนหนึ่งได้รับคำชักชวนจากซาเวียร์ ดีโนให้เข้าป่าร่วมสำรวจชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียนกับคณะของศาสตราจารย์ชอมเมอร์มัน โดยสวมชื่อของรามอน กีเมเนซ ปินโต ผู้ควบคุมสัมภาระซึ่งเจ็บป่วยกะทันหัน คณะสำรวจเดินทางออกจากเมืองริโอ เดอ จาเนโรโดยทางเครื่องบิน จนถึงเขตแม่น้ำอะเมซอนแล้วล่องเรือไปตามลำน้ำเข้าสู่เขตแดนของพวกอินเดียนโดยมีมานูเอลเป็นผู้นำทางระหว่างการเดินทาง คณะสำรวจต้องผจญภัยอันตรายหลายครั้ง จนไปถึงที่อยู่ของชาวอินเดียนเผ่าแรก พวกเขาได้รับการต้อนรับอย่างเป็นมิตรจากคนอินเดียน พวกเขาให้สิ่งของเครื่องใช้และอาหารเป็นการตอบแทน หลังจากนั้นคณะสำรวจจึงออกเดินทางเข้าป่าลึก และพบอินเดียนเผ่า

คายนีซึ่งเป็นเผ่าที่ร่ำรวย แต่พวกเขาให้อาหารและสิ่งของจนผูกมิตรกับอินเดียนเผ่านี้ได้ และได้พักอยู่ร่วมกันเพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของพวกอินเดียน

วันหนึ่งชาวอินเดียนได้แจ้งข่าวร้ายให้คณะสำรวจทราบว่า เผ่าคายนีจะต้องต่อสู้กับอินเดียนอีกเผ่าหนึ่งที่จะมาล้างแค้น เนื่องจากคนในเผ่าคายนีเคยรุกรานเผ่าอื่นมาก่อน คณะสำรวจหนีไม่ทันจึงตัดสินใจรับมือต่อสู้ด้วย

บทสุดท้ายของสมุดบันทึกเขียนว่า หม่อมไถยนักผจญภัยหลบหนีกระเซอะกระเซิงเดินทางด้วยความเหนื่อยอ่อนและหิวโหย จนมาถึงกระท่อมหลังหนึ่ง เขาพบหญิงสาวอินเดียนนอนรอความตาย เพราะพิษไข้ซึ่งเกิดจากการอักเสบบริเวณขา เขาช่วยชีวิตผู้หญิงคนนั้นไว้ด้วยยาซัลฟา และเขาเองก็ได้อาศัยมันเทศของเธอประทังความหิว เมื่อเธอหายดีแล้วจึงชวนเขาไปเล่นน้ำในลำธาร คนทั้งสองแสดงกิริยาท่าทางว่ามีใจต่อกัน เรื่องราวในสมุดบันทึกจบลงเพียงเท่านี้

โครงเรื่อง

นวนิยายเรื่องนี้มีรูปแบบเป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน (Exotic Novel) ที่มีลักษณะเป็นนวนิยายซ้อนนวนิยาย เนื่องจากมีโครงเรื่องสองเรื่องซ้อนทับกันอยู่อย่างมีสัมพันธ์ภาพ โครงเรื่องแรกเป็นเรื่องราวของชายไทยผู้ต้องการผจญภัยในป่าอะเมซอน แต่สุขภาพและโชคชะตาไม่เอื้ออำนวย เขาจึงได้แต่ผจญภัยไปตามเรื่องเล่าของชายไทยอีกคนหนึ่ง ที่บันทึกเรื่องราวการเดินทางเข้าป่าอะเมซอนของตนไว้ในสมุดบันทึก การได้ครอบครองเรื่องเล่านี้จึงเป็นการเติมเต็มความฝันและความปรารถนา ที่จะออกผจญภัยของชายคนแรกให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การเปิดเรื่องด้วยบรรยากาศความน่าสะพรึงกลัวของกะโหลกมนุษย์ย่อยสลาย ผลงานของคนอินเดียนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกด้านลบกับคนเผ่าดังกล่าว แต่เมื่อเรื่องราวดำเนินไปตามเรื่องเล่าในบันทึกของชายคนที่สอง ผู้อ่านจะได้ทราบถึงลักษณะนิสัยที่แท้จริง และความมีอารยะของคนอินเดียน นวนิยายนำเสนอและเน้นย้ำความชั่วร้ายของคนผิวขาวชาวตะวันตกอันนำมาซึ่งความครุร้ายของชาวอินเดียน ตัวละครเอกนักผจญภัยผู้พยายามเสนอและสืบสายสัมพันธ์เกี่ยวข้อว่าตนเองร่วมเชื้อสายกับชาวอินเดียน ทำให้เมื่อถึงท้ายเรื่อง ผู้อ่านจึงสามารถจินตนาการและเห็นความสมจริงในความสัมพันธ์ระหว่างเขาและหญิงสาวชาวอินเดียนได้ โดยบรรยากาศในฉากจบเรื่องของคนทั้งสองที่มีดอกบัวประกอบอยู่ สอดคล้องเป็นอย่างดีกับความต้องการแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ด้านดีที่เปรียบได้ดัง “ดอกบัว” ของชาวอินเดียนที่ผู้แต่งนำเสนอมาตลอดเรื่อง และนำมาซึ่งชื่อเรื่อง “*บัวบานในอะเมซอน*” ที่หมายถึงวิถีชีวิตของชาวอินเดียนที่มีบทบาทโดดเด่นอย่างโดดเด่นอยู่ในลุ่มน้ำอะเมซอนนั่นเอง

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องนี้ มีแก่นเรื่องหลักที่สำคัญที่ผู้เขียนมุ่งเสนอว่าความเข้าใจ ความเอื้ออาทรและความรัก จะทำให้มนุษยชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ดังที่นวนิยายได้แสดงให้เห็นจากการกระทำในลักษณะผูกมิตรของตัวละครในขณะสำรวจ เมื่อพวกเขาไม่ทำร้ายเบียดเบียนชาวอินเดียน พวกเขาก็ได้รับมิตรภาพและความไว้วางใจตอบแทน เมื่อได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนอินเดียน พวกเขาได้พบเห็นวิถีชีวิตที่แปลกแตกต่างจากคนเมือง เช่น การเปลือยกายใช้ชีวิตของหญิงชาวอินเดียน การรักษาโรคโดยหมอผีไสยศาสตร์ พวกเขาก็ไม่ได้แสดงการดูถูกวิถีชีวิตเช่นนั้น แต่พวกเขาวิพากษ์ยอมรับ และแสดงให้เห็นความเข้าใจในความแตกต่างเหล่านั้น คนต่างสีผิวต่างวัฒนธรรมในนวนิยายเรื่องนี้จึงสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วย ความเคารพสิทธิ และศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

ตัวละคร

ตัวละครที่สำคัญในนวนิยายเรื่องนี้ ได้แก่

หนุ่มไทยนักผจญภัย

เจ้าของสมุดบันทึกการผจญภัยในป่าอะเมซอน เป็นคนอยากรู้ อยากเห็นชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียน เมื่อเขาเฝ้ารมาชวนเขาเข้าร่วมสำรวจป่ากับศาสตราจารย์ซอมเมอร์มัน เขาจึงตกลงเข้าป่าโดยใช้ชื่อของรามอน กีเมเนซ ปินโต ซึ่งเจ็บป่วยกะทันหัน ในระหว่างที่พอกอยู่กับพวกอินเดียน เขาได้ช่วยรักษาชาวอินเดียนคนหนึ่งให้หายจากโรคปวดท้อง โดยใช้ประสบการณ์ที่ตนเคยเป็นโรคนี้อีก่อน ทำให้พวกอินเดียนชื่นชมในความสามารถของเขา เมื่อเกิดการต่อสู้ระหว่างคนอินเดียนสองเผ่า เขาเป็นคนเดียวที่หลบหนีออกมาได้ และต่อมาได้แสดงมนุษยธรรมช่วยเหลือหญิงอินเดียนที่ป่วยหนักให้รอดพ้นจากความตาย โชคชะตาของเขากับหญิงอินเดียนคนนั้นถูกทิ้งไว้เป็นความลับในป่าอะเมซอน

ซาเวียร์ ดีโน

อายุสามสิบปี เป็นคนสมบุกสมบันกับชีวิต เคยเป็นนักหนังสือพิมพ์ นายหน้าขายประกัน หัวหน้าคนงานร่อนพลอย หัวคะแนนของผู้สมัครเลือกตั้ง และเคยร่วมทำรัฐประหารกับนักการเมืองลี้ภัย มีนิสัยพูดตรง รักอิสระ มีอารมณ์ขัน เขามีความรู้เกี่ยวกับชาวอินเดียนเผ่าต่างๆ อย่างกว้างขวาง ซาเวียร์เข้าป่าเพื่อจะเขียนเรื่องการผจญภัยขายให้หนังสือพิมพ์ เขาตั้งใจว่าจะเข้าป่าอะเมซอนเป็นครั้งสุดท้าย เพราะเชื่อในกฎแห่งความเฉลี่ยที่ว่าคนเราไม่อาจโชคดีตลอดไป จะต้องมีโอกาสร้ายมาสลับบ้าง

ศาสตราจารย์ซอมเมอร์มัน

เป็นชาวสวิสเซอร์แลนด์ อายุ ๕๐ ปี แต่ยังแข็งแรงและกระฉับกระเฉง มีอารมณ์ดีอยู่เสมอ เขา
มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ความมุ่งหมายของเขาในการเข้าป่าอะเมซอนคือเพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่
ของชาวอินเดียนทางด้านมานุษยวิทยา ซอมเมอร์มันเป็นคนกล้าหาญเมื่อไปพบอินเดียนเผ่าคายาปีซึ่ง
เป็นเผ่าดุร้าย และไม่ไว้ใจคนผิวขาว เขากล้าเดินนำคณะผู้ร่วมงานนำอาหารและสิ่งของไปให้คนเผ่านั้น
เพื่อแสดงการผูกมิตร และยินยอมมอบนาฬิกาข้อมือซึ่งเป็นของใช้ที่จำเป็นให้อินเดียนคนหนึ่งเพื่อเป็น
การผูกมิตรเช่นเดียวกัน ระหว่างที่พักอยู่กับคนอินเดียนเขาได้บันทึกเสียงพูด และลักษณะการดำรงชีวิต
ของพวกอินเดียนไว้เสมอ แสดงให้เห็นความเป็นนักวิชาการอย่างแท้จริง

มานูเอล

อายุ ๓๐ กว่าปี เป็นคนที่มีเชื้อสายอินเดียน พุดน้อย มีความเชี่ยวชาญในการล่องเรือใน
แม่น้ำอะเมซอน ด้วยความสามารถในข้อนี้เขาจึงได้รับหน้าที่เป็นคนนำทางของคณะสำรวจ คราวหนึ่ง
เมื่อเรือเกยตื้นและซาเวียร์จะลงไปเช่น มานูเอลห้ามไว้เพราะในน้ำนั้นมีปลาปิราห์นาที่ดุร้าย สามารถ
กัดแทะสิ่งมีชีวิตจนเหลือแต่กระดูกในชั่วพริบตา มานูเอลมีประสบการณ์ในการเดินป่าและรู้จักลักษณะ
นิสัยใจคอของชนอินเดียนแต่ละเผ่าเป็นอย่างดี เมื่อไปพบพวกอินเดียนเขาจะทำหน้าที่เป็นล่ามเจรจา
มานูเอลมีสัญชาตญาณในการเดินป่า เมื่อได้ยินเสียงผิดปกติเขาจะคาดการณ์ได้ว่าเกิดอะไรขึ้น แม้ว่า
มานูเอลจะทำงานเป็นผู้นำทางและเป็นล่ามให้กับคนผิวขาว แต่เขาก็ไม่เคยลืมตัวเองมีเชื้อสาย
อินเดียน เขาจึงพยายามทำให้คนผิวขาวเข้าใจชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวอินเดียนพี่น้องร่วมสายเลือด
เดียวกับเขา

หนุ่มไทยผู้ต้องการผจญภัย

นักเดินทางที่มีประสบการณ์ในการเดินทางมาหลายทวีปทั่วโลก มีความรู้ทางวิชาการ
มานุษยวิทยาดี และมีความคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างรอบคอบ เมื่อได้เห็นห้วงทะเลกมนุขย์ย่อบส่วนที่
เกิดจากฝีมือของชาวอินเดียนจึงเกิดความสนใจ ต้องการพบเห็นชาวอินเดียนและวิถีชีวิตของพวกเขา
แม้ว่าต่อมาสภาพของเขาและกระบวนการติดต่อกับหน่วยงานรัฐจะเป็นอุปสรรค ทำให้เขาไม่สามารถ
ผจญภัยได้ตามต้องการ แต่การได้ครอบครองสมุดบันทึกการผจญภัยของหนุ่มไทยอีกคนหนึ่งก็ทำให้เขา
ค่อนข้างสะพรึงกลัวกับเรื่องราวความลึกลับของป่าอะเมซอน

หญิงสาวชาวอินเดีย

ผู้เจ็บป่วยจากพิษไข้ที่เกิดจากซาลาอาอักเสบ เมื่อหนุ่มไทยที่หนีมาจากการต่อสู้ของพวกเขาอินเดียมาพบ เขาได้ให้ยาซัลฟาเธอกินจนอาการทุเลา ต่อมาเมื่อเธอหายดีแล้วจึงได้ชวนเขาไปอาบน้ำในลำธารสายหนึ่งของแม่น้ำอะเมซอน พร้อมทั้งแสดงความขอบคุณที่เขาช่วยชีวิตเธอไว้

ฉาก

นวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน และมีเรื่องราวสองเรื่องซ้อนทับกันอยู่ ฉากที่เกิดขึ้นจึงมีทั้งฉากตามความเป็นจริงของหนุ่มไทยคนแรกผู้ครอบครองสมุดบันทึก คือ ฉากที่กรุงบูเอโนส ไอเรส คอร์โดบา ซานติอาโก เดเอสเตโร ตูกูมัน ซาลต้า ซาน ซัลวาดอร์ เด ซูซูย และเมืองลา เกยก้า และฉากสมมติในป่าอะเมซอนของหนุ่มไทยคนที่สองผู้เขียนบันทึกนั้น แม้ว่าผู้แต่งจะไม่มีประสบการณ์การเดินทางในป่าอะเมซอนจริง แต่จินตนาการของผู้แต่งในการสร้างฉากนั้นก็ช่วยให้เกิดความกลมกลืนกับการดำเนินเรื่องในส่วนแรก และทำให้เกิดความสมจริงเหมือนกับผู้อ่านได้ร่วมเดินทางไปกับตัวละครเหล่านั้นด้วย

การใช้ภาษา

การใช้ภาษาที่โดดเด่นที่สุดของนวนิยายเรื่องนี้คือการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ และสร้างความสมจริง เนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดนดังที่ได้กล่าวไปแล้ว การบรรยายฉากให้เกิดความสมจริง เพื่อการเข้าถึงเรื่องราวที่แปลกแตกต่างจากวิถีชีวิตปกติสามัญของผู้อ่าน จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และผู้แต่งก็ประสบความสำเร็จในกระบวนการนี้อย่างมาก ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการบรรยายลักษณะภูมิประเทศ สภาพบ้านเมืองและความเป็นอยู่ของชาวเมืองลา เกยก้า

“รถพาเราผ่านไปในที่ราบสูง ต้นกระบองเพชรต้นใหญ่ๆ ขึ้นอยู่ทั่วไป “ตึกดิน” ของพวกอินเดียปรากฏให้เห็นหนาตาขึ้น บ้านเหล่านี้อยู่ห่างจากถนนทั้งนั้น ที่ข้าพเจ้าเรียกว่า “ตึกดิน” ก็เพราะสร้างจากอิฐที่ทำด้วยดินดิบจริงๆ กล่าวคือเขาขุดเอาดินมาเป็นแท่งสี่เหลี่ยมยาวประมาณเกือบศอก ตากแห้งแล้วเอามาเรียงกันเข้าเป็นกำแพงเป็นตึกชั้นเดียว ไม่มีหน้าต่างที่เปิดปิดได้ คงมีแต่ช่องเล็กๆ โดยเว้นไม่เอาก้อนอิฐใส่เสียข้างหนึ่ง ช่องเช่นนี้อยู่เพียงหนึ่งหรือสองช่องเท่านั้น ถ้าบ้านไหนมีฐานะดีหน่อย ก็มีบริเวณที่เอาอิฐดินนั้นมาเรียงเป็นอาณาเขตสูงประมาณแค่เข้าหรือแค่เอว สำหรับเป็นที่อยู่ของสัตว์เลี้ยง เช่น ลา และลามา (Llama) ตึกดินเช่นนี้รู้สึกว่ายากภายใน

ค่อนข้างจะอากาศอับมาก แต่มันก็เหมาะสำหรับฤดูหนาวสำหรับคนจนๆ ซึ่งเชื่อเพลิงสำหรับทำความอบอุ่นหายากราคาแพง เมืองลา เกียก้าเป็นเมืองเล็กๆ มีอาคารร้านค้าอยู่ไม่มากนัก ปรากฏว่าเจ้าของร้านค้าส่วนใหญ่เป็นชาวอาหรับ... อาชีพของชาวอาหรับที่อพยพมาจากตะวันออกไกล ส่วนมากเป็นเจ้าของร้านขายเสื้อผ้าและของเบ็ดเตล็ด ร้านรวงกำลังมีธุรกิจอย่างดี และตลาดนัดริมถนนก็กำลังซื้อขายกันอย่างเต็มที่”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๕๗)

การบรรยายรูปร่างลักษณะของคนอินเดียชนรุ่นใหม่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง

“เป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้าเห็นคนอินเดียมีจำนวนมากกว่าคนผิวขาว ในตลาดนั้น มีผู้หญิงอินเดียมากกว่าผู้ชาย เขาแต่งกายกันตามสะดวก ส่วนมากจะใส่เสื้อนอกและหมวกอย่างที่ผู้ชายใส่บ้าง มีลูกสะพายอยู่ข้างหลัง จากหน้าและผิวพรรณซึ่งออกจะคล้ำไปบ้างเพราะแดดและลมจัด รู้สึกว่าคล้ายกับพวกมองโกล หรืออิเบตมากกว่าพวกเอเชียทางที่ราบ กระดูโกหนกแก้มสูง หน้าผากแคบ จมูกค่อนข้างโด่ง และรูจมูกกว้าง บางทีอาจเป็นเพราะจำเป็นต้องหายใจได้อากาศเข้าปอดครั้งละมากๆ กว่าคนในที่ต่ำ เพื่อให้ได้ปริมาณออกซิเจนเพียงพอก็เป็นไปได้”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๕๘)

การบรรยายรูปร่างลักษณะของคนอินเดียดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในป่าอะเมซอน

“ข้าพเจ้ามองไปที่กระท่อมหลังใหญ่ ไม่เห็นผู้คนออกมาเดินอยู่ข้างนอก พวกอินเดียยังคงเก็บตัวอยู่ภายใน ทั้งผู้ชาย ผู้หญิงและลูกเล็กเด็กแดง เวลาผ่านไปหลายนาที จึงมีชายฉกรรจ์หกคนปรากฏออกมาตรงหน้ากระท่อม ร่างของเขาสมส่วนเต็มไปด้วยมัดกล้ามเนื้อ เอวค่อนข้างคด ร่างท่อนบนเปลือย มีผ้าผืนเล็กๆปิดอยู่เท่านั้นเอง ทุกคนท้าวด้วยสีแดง ทุกคนถือหอกครบมือ พวกเขาหยุดยืนอยู่ตรงหน้ากระท่อม อีกสักครู่หนึ่ง จึงมีบุคคลหนึ่งปรากฏออกมา กิริยาท่าทางของเขาก็ดูสามัญธรรมดา แต่ดูสง่าและองอาจซึ่งบอกให้เรารู้ทันทีว่าบุคคลผู้นี้คือหัวหน้า เขาเดินมาทางเราช้าๆ ไม่รีบร้อน ใบหน้าสงบและหยุดเมื่ออยู่ห่างจากราวสามวา”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๑๑๓)

การบรรยายสภาพป่าอะเมซอนตามจินตนาการของผู้แต่ง

“ทางที่เราเดินมีร่องรอยอยู่บ้างเหมือนกันว่าเป็นทางที่มีคนเดินมาก่อน แต่คงเป็นทางที่ใช้น้อยเต็มที เพราะสองข้างทางรกเต็มไปด้วยกิ่งไม้ที่ทอดระเกะระกะ ที่คอยเหนี่ยวรั้งตัวเรากว่าที่ควร.... อากาศในป่าร้อนอบอ้าว แผลงตัวเล็กๆ บินตอมตัวและตามหน้าตา มันไม่ได้กัดหรือต่อย แต่ก่อให้เกิดความคันระคายตามผิวหนัง บางตอนรกกีบด้วยต้นไม้และเถาวัลย์ แสงแดดส่องลอดลงมาไม่ได้ แต่เต็มไปด้วยตะไคร่น้ำและเมือกสีอื่นๆ ทำให้เดินถลากลื่นลื่นหลายครา เมื่อเราผ่านป่ารกทึบ ออกมาถึงป่าที่ค่อนข้างจะโปร่งพื้นดินแห้งและมีแสงแดดส่อง บริเวณแถวนี้เต็มไปด้วยป่าไผ่และหวายป่าที่มีหนาม”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๙๐)

นอกเหนือจากการบรรยายเพื่อให้เกิดจินตภาพแล้ว ผู้แต่งยังใช้ความเปรียบสภาพภูมิประเทศเหล่านั้น กับสภาพภูมิประเทศของประเทศไทย เพื่อช่วยให้ผู้อ่านชาวไทยสามารถจินตนาการตามเรื่องได้ง่ายยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างการเปรียบเทียบถนนริโอ บรังโกกับถนนราชดำเนิน

“ถ้าแคบหน่อยก็ถนนริโอ บรังโก อันเป็นถนนสายใหญ่และย่านการค้า มีการประกวดขบวนแห่ และการแต่งรถถึงสามคันติดต่อกัน ถนนสายนี้มีความกว้างขนาดราชดำเนินแต่แคบหน้าใจเมื่อมีงาน”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๔๙)

การเปรียบเทียบพืชพรรณของประเทศบราซิลกับประเทศไทย

“บ่ายวันนั้น ข้าพเจ้าซิงตัวเองอยู่ในโรงแรม มองดูน้อยหน้าและมะละกอที่ซื้อมาจากริมถนน ดินฟ้าอากาศและพืชผลทำให้นึกถึงเมืองไทย บราซิลมีพืชผลหลายอย่างเหมือนเมืองไทย ตั้งแต่พริกขี้หนูขึ้นไปจนถึงขนุน จากจอกแทนจนถึงบัวเผื่อนและบัวขม ดอกจำเอยสีเหลือง ยี่โถขาวและพลับพลึง”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๕๘)

“ถ้าจับใครสักคนหนึ่งจากเมืองไทย ปิดตาเขาเสีย แล้วมาปล่อยไว้ในบราซิล แก้วผ้าผูกตาออกให้เขาดูดอกบัวตูมสีขาวที่ค่อยๆ บานกลีบออกในตอนค่ำริมหนองน้ำ เขาจะบอกว่าเขาอยู่แถวชานเมืองกรุงเทพฯ รั้งสิต หรืออยุธยาตัวเอง ดอกราตรีที่ขยายกลิ่นมากับลมราวป่าและแมงไม้ที่แกว่งไกวอยู่กับลม ไม่ผิดอะไรกันกับแถวประจวบคีรีขันธ์ หรือนครนายก”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๖๓)

การใช้ภาษาที่โดดเด่นอีกประการหนึ่ง คือ การใช้ภาษาเพื่อแสดงแนวคิดความรัก ความเข้าใจในความแตกต่างของมนุษยชาติ ที่ไม่สร้างให้เกิดการแบ่งแยกเหลื่อมล้ำระหว่างคนต่างสีผิว ต่างชาติพันธุ์ ดังตัวอย่าง

“ผมเคยอ่านหนังสือมา เขาว่าชาวอินเดียนในทวีปอเมริกาเป็นชาติพันธุ์มองโกเลียน คือพวกผิวเหลืองเช่นเดียวกับผมนี่แหละ”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๙)

“ความชอบเก็บตัวโดดเดี่ยวเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่พวกเขายังรักษาไว้ มันอาจจะเนื่องมาจากผลของการรุกรานของพวกผิวขาวสมัยหลายศตวรรษมาแล้วก็ได้”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๒๕)

“ความแตกต่างระหว่างคนชาวเมืองที่เราถือว่าเป็นอารยะ กับคนที่อยู่ในป่าตามธรรมชาติ ประเพณีทางสังคมที่รับนับถือกัน คุณค่าทางสังคมที่ยอมรับกันในสังคมอารยะและอนารยะแตกต่างกันเพียงใด ผู้หญิงที่เปลือยอกและมีเพียงผ้าชิ้นเล็กๆ ปิดกาย และใช้เวลาวันละหลายชั่วโมงถอนขนตามร่างกายออกจนหมด เป็นของอุจาดและลามกอันน่าละอายหรือ แนนอนเราจะเห็นว่าเป็นของไม่ดีในสายตาเรา ซึ่งได้รับการอบรมมาอย่างหนึ่ง เราจะพิจารณาของสองอย่างนี้แตกต่างกันโดยหลักเกณฑ์ หรือเงื่อนไขอย่างเดียวกันย่อมไม่ได้”

(บัวบานในอะเมซอน หน้า ๑๙๕)

นวนิยายเรื่อง “คนดีศรีอยุธยา”

เรื่องย่อ

โต น้อย เล็ก ชายหนุ่มชาวบ้านสามคนผู้นับถือกันและกันตั้งพี่น้องร่วมสายเลือด เมื่อบ้านแตกสาแหรกขาดแต่ด้วยวิชาต่อสู้ป้องกันตัว พวกเขาจึงตั้งตนเป็นนายชุมชน ชองสุ่มผู้คนสมัครพรรคพวกขึ้นเพื่อคอยปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยและความยุติธรรมให้แก่ชาวบ้านในชุมชนอื่นที่กำลังรบพุ่งแย่งชิงข้าวปลาอาหารและเกลือกันเป็นจลาจลหลังเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าในครั้งที่สอง

เดิมโตมีอาชีพเป็นชาวนา น้อยเป็นช่างทำทองและมีอระนาตผู้เคยเข้าไปทำงานทั้งสองประเภทในวัง แต่ต่อมาเขาถูกสั่งห้ามเข้าวังอีกเนื่องจากหญิงสาวชาววังแสดงความพึงพอใจในตัวเขาด้วยการส่งหมากฝากให้เขา เล็กเป็นบ่าวคอยรับใช้ลูกหลานของขุนนาง เขาแอบจดจำวิชาความรู้จากการติดตามลูกของนายไปเรียนหนังสือกับพระที่วัด พะยอม เป็นเด็กสาวคนแรกที่หลบหนีโจรมาให้ชายหนุ่มทั้งสามช่วยเหลือ พ่อของเธอเป็นนายกองนาของเจ้านายในวัง พะยอมจึงได้ถวายตัวเป็นนางรำ แต่เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า เธอก็จำต้องหลบหนีซัดเซพเนจรไปทั่วไม่ต่างจากชาวบ้านคนอื่น ทั้งสี่คนพายเรือไปขึ้นบกและตั้งถิ่นฐานแรกที่บ้านยายเจิม ผู้อาศัยอยู่กับจันทร์ พอนและแตน ลูกสาว ลูกเขยและหลานสาว

โต น้อย เล็กช่วยกันทำงาน ร่วมกันฝึกมวย ฝึกดาบให้ชาวบ้านที่เริ่มเดินทางมาเข้าชุมชนด้วยทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ชาย และหญิง โดยมีชาวบ้านบางระจันเป็นแบบฉบับของความกล้าหาญ พวกเขาตกลงนับถือกันตามวิญญูติ ไม่แต่งตั้งหัวหน้า ครูอาจารย์ ยอมรับให้ทุกคนเท่าเทียมกันด้วยชาติกำเนิด ฐานะและภาระหน้าที่รับผิดชอบ ต่อมาโตและเล็กแยกออกจากคณะไปตั้งชุมชนแห่งใหม่เพื่อรวบรวมชาวบ้านและข่าวสาร ด้านชุมชนของน้อยออกสำรวจภูมิประเทศโดยรอบในยามค่ำคืน พวกเขาสามารถกำราบโจรที่กำลังขูดดินปล้นสมบัติคนไทยด้วยกันได้สำเร็จ น้อยกับพะยอมพึงพอใจในกันและกัน

เล็กเข้าช่วยเหลือลำพูนและโพ น้องชายที่กำลังจะถูกจับไปเป็นเชลย พ่อของลำพูนจำใจสวามิภักดิ์กับพวกมอญ โดยทำหน้าที่ล่าเลี้ยงทรัพย์สินสมบัติจากด้านต่างๆ ไปส่งค่ายใหญ่ เพื่อช่วยชีวิตคนใน

ครอบครัวและช่วยไม่ให้ลำพูกุ้มขึ้น แต่เขาก็ถูกทรยศ เล็กพาลำพูและน้องไปอาศัยกับป่าพลอย เจ้าของสวนหมาก สวนมะพร้าว เขาตั้งชุมนุมขึ้น ณ ที่นั้น เล็กสอนวิชาการซึ่งที่ตนเรียนมาจากแขกขวาให้ สองพี่น้องใช้ป้องกันตัว และสอนวิชามวย วิชาดาบให้แก่ชาวบ้านที่ทยอยเข้าร่วมชุมนุมด้วย เขาและลำพู ชอบพอกัน ต่อมาเขาสืบได้ข่าวว่าพระยาตากตีเมืองจันทบุรีได้และประกาศจะกอบกู้กรุงศรีอยุธยาคืน จากพม่า เขาจึงส่งข่าวให้น้อยรู้ ทั้งสองชุมนุมตั้งใจจะสนับสนุนพระยาตาก ด้วยการปิดทางน้ำไม่ให้ ข้าศึกใช้แม่น้ำลำคลองติดต่อส่งผ่านผู้คนสิ่งของกันระหว่างค่ายต่างๆ ได้

ด้านโตเดินทางไปพบชุมนุมของนายทองขาว ผู้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพื่อเตือนให้รู้ว่ากำลังจะถูกชุมนุมของนายสังข์เข้าปล้น หมิ่นเพ็ชร ผู้เป็นครูสอน วิชาการต่อสู้ทรยศนายทองขาวเข้าเป็นพวกนายสังข์ แต่โตก็ใช้ความสามารถเอาชนะและช่วยเหลือ ชุมนุมนายทองขาวไว้ได้ โดยร่วมมือกับน้อยที่พาพรรคพวกจำนวนหนึ่งเดินทางมาสมทบ จุ่น น้อย และ พะยอมร่วมแสดงการเป่าขลุ่ย ร้องเพลง ร่ายรำซึ่งนับเป็นความบันเทิงอย่างหนึ่งที่ช่วยผ่อนคลาย ความเครียดให้ทุกคนหลังจากเสร็จงาน โตแอบฟังพอใจในตัวคล่อง ลูกสาวที่นายทองขาวหวงแหนอย่างยิ่ง เขาจึงเข้าร่วมชุมนุมกับนายทองขาว

ชุมนุมของเล็กยังคงตรวจตรารักษาความปลอดภัยทางน้ำให้ชาวบ้าน รวมทั้งเข้าปล้นชิงอาหาร ทรัพย์สินที่จะถูกส่งเข้าค่ายพม่าอยู่อย่างแข็งขัน โตและน้อยก็ปฏิบัติเช่นนั้นในบริเวณที่ชุมนุมของตน ต่อมา พม่าทราบเรื่องจึงเตรียมการแก้ไข ระหว่างนั้นกลุ่มของหมู่หาญ อดีตทหารผู้เดินทางตามหา เจ้านายเก่าพบกับชุมนุมของน้อย หมู่หาญแสดงท่าทีข่มชาวบ้านและลวนลามหญิงสาวคนหนึ่งในชุมนุม ทุกคนจึงไม่ไว้วางใจและโล่งใจเมื่อคณะของหมู่หาญจากไปโดยไม่เกิดการปะทะกัน

ชุมนุมของเล็กพบว่าทหารพม่าวางกำลังเพิ่ม และกำลังก่อสร้างโรงยาวบริเวณเพนียดใกล้ค่าย โปธิ์สามต้น เพื่อสกัดกั้นเส้นทางจากเมืองธนบุรี เล็กจึงพยายามโน้มน้าวชาวบ้านที่รับจ้างทำงานตัดไม้ให้ พม่ากลับตัว ขณะเดียวกันน้อยก็ล่องเรือตามเรือข้าศึกไปถึงค่ายบางกอก เพื่อสืบข่าวและสอดส่องกำลัง ทหาร รวมทั้งยุทธโศภรณ์ในค่ายนั้น แต่เขาถูกจับได้ และถูกส่งตัวเข้าคุกในป้อมมิไชยประสิทธิ์ น้อย หลบหนีออกมาได้ด้วยความช่วยเหลือของเด็กหนุ่มชาวไทยผู้คุมคุก และนางออม หญิงหม้ายผู้ให้ที่หลบ ซ่อนตัว ต่อมา น้อยพบแก้ว เพื่อนบ้านสมัยเด็กที่ปัจจุบันเป็นทหารในกองทัพพระยาตาก แก้วเล่าว่า กองทัพพระยาตากกำลังจะเข้าตีค่ายบางกอก และเลยไปตีค่ายโปธิ์สามต้นตามลำดับ

กองทัพพระยาตากตีค่ายบางกอกสำเร็จ นายทองอินผู้คุมค่ายถูกประหารชีวิต หมู่หาญผู้เข้าร่วม ในกองทัพถือโอกาสเล่นงานชุมนุมของทั้งสาม ด้วยการใส่ร้ายเพ็ดทูลกับเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ว่าพวกเขาเป็น โจรที่ต้องจับกุมตัวมาลงโทษ แต่ด้วยสติปัญญาความสามารถของชาวบ้านทั้งหญิงชาย โดยเฉพาะ วาทีศิลป์ของพะยอม และกองกำลังของนายกองที่แก้วส่งมาช่วยเหลือ หมู่หาญจึงถูกจับกุมแทน

ชุมนุมของโต น้อย เล็กเข้าร่วมเป็นกองหน้าเข้าตีป้อมค่ายโปธิ์สามต้น พวกผู้หญิงเข้าร่วมด้วย การเป็นกำลังหนุนอย่างองอาจกล้าหาญเช่นเดียวกัน ลำพูปบและช่วยเหลือพ่อแม่ของเธอเมื่อค่ายโปธิ์

สามต้นฝั่งตะวันออกถูกตีชิงคืนกลับมาเป็นของไทยได้สำเร็จ นายกองผู้ใหญ่และโต น้อย เล็กร่วมหารือกันตีค่ายฝั่งตะวันตกต่อไปในวันรุ่งขึ้น เมื่อได้รับชัยชนะอย่างงดงามอีกครั้งหนึ่งแล้ว ชาวบ้านในชุมชนรวมทั้งสามก็พากันกลับไปยังถิ่นฐานบ้านเรือนของตน โดยไม่รอคอยรางวัลตอบแทนใดๆ จากกองทัพ

โครงเรื่อง

นวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ช่วงหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าในครั้งที่สอง จนถึงชัยชนะของไทยต่อค่ายโพธิ์สามต้น ดังที่ผู้เขียนยกข้อความจาก *พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา* มากล่าวถึงภาพรวมของเหตุการณ์ในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ในนวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องราวจากจินตนาการของผู้เขียน ดังที่ผู้เขียนระบุไว้อย่างชัดเจนจากอารัมภกถาจาก *มูลบทบรรพกิจ* ที่ปรากฏในการเปิดเรื่อง นวนิยายเสนอภาพเหล่าตัวละครเอกและตัวละครเกือบทั้งหมดผู้เป็นชาวบ้านธรรมดาสามัญ แต่มีความสามารถ สติปัญญาจนสามารถช่วยเหลือแม่ทัพนายกองกอบกู้เอกราชคืนจากพม่าได้ จะเห็นได้ว่า โครงเรื่องนำเสนอความสำคัญของคนธรรมดา ที่ผู้เขียนเปรียบว่าเป็น “ต้นหญ้า” และ “ต้อยตุง” ที่มีบทบาทในประวัติศาสตร์ไม่น้อยไปกว่าบุคคลสำคัญ ผู้มีฐานะอำนาจ ยศและเกียรติศักดิ์ที่ถูกบันทึกอยู่ในประวัติศาสตร์กระแสหลัก นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นการนำเสนอประวัติศาสตร์ของคนสามัญ เพื่อเติมเต็มเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้ชัดเจนและมีมิติมากยิ่งขึ้น

การใช้บุริมกถา หรือกถานำบทที่คัดมาจากรรณคดีสำคัญในอดีต คือ *สมุทรโฆษ ลิลิตพระลอ ตำราพิชัยสงคราม ศิลาจารย์สุโขทัยหลักที่หนึ่ง ลิลิตยวนพ่าย สดุดีบ้านบางระจัน กำกรวลศรีปราชญ์ โคลงโลกนิติ ทวาทศมาส อนิรุทธคำฉันท์ และโคลงหริภุญไชย* มาใช้เป็นบทนำของบทย่อยเน้นย้ำให้เห็นความมีคุณค่า และการยกย่องเรื่องราวของคนสามัญเหล่านั้น ไม่น้อยไปกว่าวรรณคดีสำคัญซึ่งมีบทบาทอยู่แต่เฉพาะในแวดวงสังคมชั้นสูง

ขณะเดียวกัน การเสนอและยกย่องบทบาทของตัวละครหญิงในเรื่อง การแสดงภาพความเข้มแข็งกล้าหาญเยี่ยงชายชาติตรี ภาพที่พวกเธอฝึกซ้อมอาวุธ การป้องกันตัวและออกรบ โดยเฉพาะบทเพลงสดุดีพวกเธอ “*แม่ศรีเมือง*” ก็เป็นการเพิ่มบทบาทของสตรีในประวัติศาสตร์ด้วย กล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอ (Her)story เพื่อเติมเต็มเรื่องราวในประวัติศาสตร์กระแสหลัก ที่มักจะแสดงถึงเรื่องราวความสามารถของบุรุษเพศเป็นส่วนมาก (History = His+story)

นอกจากนั้น การปิดเรื่องด้วยภาพตัวละครเอกพากันพายเรือแจนเล่นลับหายไปกับคั้งน้ำอย่างตระหงาย สะท้อนให้เห็นบทบาทของชาวบ้านสามัญที่เลื่อนหายไปจากหน้าประวัติศาสตร์กระแสหลัก พร้อมกับจินตนาการของผู้เขียนที่สิ้นสุดลง มีเพียงความทรงจำและจินตนาการของผู้อ่านเท่านั้นที่เปิดพื้นที่ให้ตัวละครเหล่านั้นแสดงบทบาทต่อไป นวนิยายเรื่องนี้จึงมีโครงเรื่องที่สัมพันธ์กันอย่างมีเอกภาพ

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องนี้ มีแก่นเรื่องสำคัญสองประการคือ ประการแรกคือแก่นเรื่องหลัก ผู้เขียนมุ่งเสนอแนวคิดสำคัญเรื่องความรักชาติ ดังจะเห็นได้จากการเลือกช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์หลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองมาใช้ดำเนินเรื่อง และการใช้ตัวละคร กล่าวคือ ตัวละครชาวไทยถูกแบ่งออกเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายรักชาติและฝ่ายที่เข้าร่วมกับพม่า เพื่อให้บทสนทนาของตัวละครฝ่ายรักชาติกระตุ้นเตือนสติตัวละครฝ่ายตรงข้าม รวมถึงผู้อ่านให้เห็นความสำคัญของชาติ และความสามัคคีปรองดอง บทสนทนาเกลี้ยกล่อมให้คนไทยกลับใจไม่เข้าร่วมกับพม่าของโต น้อย และเล็กไม่มีน้ำเสียงตำหนิ บังคับหรือกดดัน แต่แสดงถึงความเคารพบนอบ อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทยด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ความรักชาติยังทำให้เกิดความกล้าหาญและความมุ่งมั่น ตัวละครฝ่ายดีจึงมีชัยชนะที่ค่ายโพธิ์สามต้น นำมาซึ่งความภาคภูมิใจ ความตระหนงของตัวละครเหล่านั้นอย่างยิ่ง เรื่องราวทั้งหมดสะท้อนให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของเอกราช และประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชของบรรพบุรุษ

ประการที่สองเป็นแก่นเรื่องรอง ผู้เขียนนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นว่าธรรมย่อมชนะอธรรม ดังจะเห็นได้จากอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับฝ่ายตัวละครเอกผู้ถือธรรมในการดำเนินชีวิต พวกเขาสามารถรอดพ้นอุปสรรคปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยการยึดมั่นในธรรม ขณะที่ตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์เช่นหมู่พญา ก็จะถูกพ่ายแพ้ไปในที่สุด

ตัวละคร

ตัวละครที่สำคัญในนวนิยายเรื่องนี้ ได้แก่

โต

ชายหนุ่มผู้เคยเป็นชาวนา และมีความรักชาติอย่างยิ่ง เมื่อบ้านเมืองเกิดสงคราม เขาก็รวบรวมกำลังกับน้องชายต่างสายเลือดอีกสองคน คือ น้อยและเล็ก ร่วมกันตั้งชุมชนขึ้นช่วยปราบโจรปล้นชาวบ้าน เป็นคนสุขุม รอบคอบ สุภาพและกล้าหาญ รักความยุติธรรม ต่อมาเมื่อได้พบและช่วยเหลือนายทองขาว เขาจึงอยู่ร่วมกับชุมชนของนายทองขาว มีบทบาทสำคัญในการวางแผนการต่างๆ เพื่อช่วยสนับสนุนกองทัพของพระยาตาก ในตอนท้าย เขาได้ครองคู่กับคล่อง บุตรีของนายทองขาวสมความปรารถนา

น้อย

อดีตช่างทองและมีอระนาดของราชสำนัก เขาถูกสั่งห้ามเข้าวังเนื่องจากผู้ใหญ่เกรงจะเกิดปัญหา คู่สาวกับหญิงสาวชาววัง เมื่อเกิดสงครามเขาจึงร่วมกับโตและเล็กตั้งชุมนุมขึ้น เป็นผู้มีวิชาศิลปะใกล้เคียง ปัญหาได้ดี มีความรู้ตำราพิชัยสงครามจากการจดจำจากในวัง สุขุม รอบคอบ รักความยุติธรรมและกล้าหาญ เมื่อถูกจับขังคุกที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์ก็แสดงออกถึงความอดทนอย่างยิ่ง เมื่อเสร็จสงคราม เขาจึงได้สมรสกับพะยอม หญิงสาวชาวบ้านคนแรกที่เขาช่วยเหลือ

เล็ก

ก่อนเสียกรุงเคยเป็นบ่าวรับใช้ในบ้านขุนนาง เขาแอบจดจำวิชาความรู้จากการติดตามลูกของ นายไปเรียนหนังสือกับพระที่วัด จึงจดจำวรรณคดีสำคัญอย่างกาพย์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ฯลฯ ได้ ทำให้เป็นผู้มีวิชาศิลปะดี นอกจากนั้น เขายังมีวิชาป้องกันตัวที่ได้รับการถ่ายทอดจากอาจารย์ที่วัดเจดีย์หัก ทำให้มีความชำนาญในศิลปะการต่อสู้มากที่สุดในบรรดาพี่น้อง คือโตและน้อย กล้าหาญ รักความยุติธรรมและสุขุม เขาเป็นผู้คิดวางแผนตัดทางน้ำสำหรับลำเลียงสิ่งของของข้าศึก และมุ่งมั่นกับปฏิบัติการดังกล่าวอย่างแข็งขัน ทำให้สามารถชิงเสบียงอาหารมาแจกจ่ายให้แก่ชุมนุมทั้งสามอย่างทั่วถึง ในตอนท้าย เขาได้ครองคู่กับลำพู หญิงสาวที่เขาช่วยเหลือไว้เมื่อครั้งแยกออกมาตั้งชุมนุมของตนเอง

พะยอม

อดีตนางรำในราชสำนัก พ่อของเธอเคยเป็นนายกองนาของเจ้านายในวัง เมื่อเสียกรุงทำให้เธอบ้านแตกสาแหรกขาด สูญเสียสมาชิกในครอบครัวไปทั้งหมด และต้องหลบหนีซัดเซพเนจรไปทั่ว เมื่อพบ โต น้อย และเล็ก เธอจึงได้รับความช่วยเหลือให้เข้าร่วมชุมนุม ฝึกวิชาป้องกันตัวทั้งเพลงมวยเพลงดาบ จากความมุ่งมั่นที่จะแก้แค้นและป้องกันตัวเองจากข้าศึก ทำให้พะยอมมีฝีมือการต่อสู้เหนือหญิงสาวในที่ชุมนุมทั้งหมด ทั้งยังนำความสามารถทางนาฏศิลป์มาประยุกต์เป็นการแสดงปลุกใจให้แก่สตรีเหล่านั้นได้อย่างองอาจตระหง่าไม่แพ้บุรุษ เป็นคนคล่องแคล่ว รุปร่างงาม ช่างเจรจา มีน้ำใจช่วยเหลือความรักของโต และคล้อย สุดท้ายเธอสมรสกับน้อย ชายหนุ่มที่เธอหลงรักตั้งแต่แรกพบ

ลำพู

พ่อของเธอจำใจสวามิภักดิ์กับพวกมอญ เพื่อช่วยชีวิตคนในครอบครัวและช่วยไม่ให้ลำพูถูกข่มขืน แต่ก็ถูกทรยศ ชีวิตที่ต้องระหกระเหินทำให้เธอสนิทสนมกับโพ น้องชายมาก เป็นคนรูปร่างงามและมีน้ำใจช่วยเหลือเล็กเมื่อเขามีภัย เมื่อเธอกำลังจะถูกพม่าฆูดเล็กจึงกลับมาช่วยเธอไว้ได้ มีโอกาสฝึกวิชาป้องกันตัวและการต่อสู้ แต่ไม่ชำนาญเท่ากับพะยอม ในตอนท้ายได้ครองคู่กับเล็ก

คล็อง

บุตรีนายทองขาว ผู้มีเชื้อสายของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รูปร่างจนบิดาเกิดความหวงแหน และเลี้ยงดูเธอให้เก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน ทำให้เป็นคนขี้อาย ไม่มีปากเสียง เมื่อพบโตก็พึงพอใจในตัวเขา แต่ด้วยฐานะของทั้งสองที่แตกต่างกันตั้ง “กระต่ายหมายจันทร์” ก็ทำให้ต้องเก็บซ่อนความรักไว้ และอาศัยพะยอมเป็นแม่สื่อ เจรจาส่งผ่านความรู้สึกที่มีต่อกันและกัน เมื่อโตมาเข้าร่วมชุมนุมกับบิดา เธอจึงมีโอกาสฝึกว่ายน้ำ ฝึกวิชาการต่อสู้ แต่ก็ไม่คล่องแคล่วนัก เธอจึงมีหน้าที่หลักเป็นกองหนุนคอยจัดเตรียมอาหาร และรักษาพยาบาลผู้อื่น เมื่อเสร็จสงครามจึงได้สมรักกับโต

นายทองขาว

ผู้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่เมื่อเกิดสงคราม เกิดการผลัดแผ่นดินก็ต้องหลบหนีปิดบังฐานะ ใช้ชีวิตดั่งคนสามัญ เขาก่อตั้งชุมนุมขึ้นเพื่อป้องกันภัยให้ตนเอง ต่อมาถูกหมื่นเพ็ชร ลูกน้องคนสนิททรยศโดยเข้าเป็นพวกนายสังข์ และวางแผนปล้นชิงทรัพย์ แต่โตมาช่วยไว้ได้ทัน ทำให้เขารับโตเข้าเป็นพวกและสนับสนุนชุมนุมของโต น้อย เล็กในปฏิบัติการทุกอย่างด้วยความรักชาติ ไม่มีภาวะผู้นำมากนัก เพราะเมื่อพบโต เขาก็มอบอำนาจตัดสินใจ และการวางแผนการทั้งหมดให้โตรับผิดชอบ เขาเป็นเพียงผู้ควบคุมดูแลความเรียบร้อยเท่านั้น ไม่ต่างจากสมัยที่หมื่นเพ็ชรอยู่กับเขา หวงลูกสาวคือคล็องมาก เมื่อรู้ว่าหมื่นเพ็ชรหมายปองคล็อง เขาก็บังคับให้ลูกสาวอยู่แต่บนเรือน แต่เมื่อเวลาผ่านไปเขาเห็นความสามารถของโต ก็ยินยอมให้โตกับคล็องรักกันได้

หมู่หาญ

ทหารกรุงศรีอยุธยา ผู้มีประสบการณ์ผ่านสงครามใหญ่ถึงสองครั้ง เมื่อเสียกรุงจึงออกเดินทางตามหาเจ้านายเก่า เป็นคนวางท่า ขี้ร้าย และหยิ่งโส ได้พบกับชุมนุมของน้อยก็เกิดความลำพอง ต้องการแสดงอำนาจและต้องการเป็นหัวหน้าชุมนุมนั้น ถูตจนว่ามีประสบการณ์ มีอาวุธ และมีเกียรติยศจึงข่มเหงรังแกทับทิม หญิงสาวในชุมนุมของน้อย แต่เธอป้องกันตัวได้จากวิชาการต่อสู้ที่ฝึกฝนไว้ ทำให้เขาเสียหน้าและเมื่อชาวบ้านแสดงท่าทีรังเกียจไม่ไว้วางใจ เขาจึงออกจากที่ชุมนุมไปอย่างเจ็บแค้นอาฆาต ต่อมาเมื่อสบโอกาสเขาก็เพ็ดทูลเจ้านายว่าชุมนุมของพวกน้อยเป็นกลุ่มโจรที่ต้องปราบปราม เพราะความลำพองทำให้เขาพลาดทำให้แก่พะยอมและโตในการประลองฝีมือ จนเป็นฝ่ายถูกจับกุมในที่สุด

แก้ว

เพื่อนบ้านสมัยเด็กของน้อย เป็นทหารที่มีความซื่อสัตย์ รักความยุติธรรม มีน้ำใจ เมื่อเห็นว่าคุณนุมนของเพื่อนตกอยู่ในอันตรายก็รีบช่วยเหลือ และแสดงความละเอียดใจที่กองทัพทหารเลวตั้งเช่นหมู่หาญ

ฉาก

การใช้ฉากในนวนิยายเรื่องนี้ มีทั้งฉากที่สมจริงตามประวัติศาสตร์และฉากสมมติตามจินตนาการของผู้เขียน ฉากสมจริงวางไว้ระหว่างค่ายโพธิ์สามต้นถึงป้อมวิไชยประสิทธิ์ ขณะที่ฉากสมมติจากจินตนาการก็ถูกสร้างให้มีความกลมกลืนกันอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นเส้นทางแม่น้ำลำคลองที่ใช้สัญจร บ้านยายเจิม บ้านป่าพลอย และบ้านนายทองขาว กลวิธีการพรรณนาสถานที่และวิถีชีวิตทำให้สถานที่ต่างๆ เกิดความสมจริง เช่นเดียวกับเวลาในเรื่อง การกล่าวถึงพายุฝนทำให้ผู้อ่านทราบว่านวนิยายดำเนินเรื่องอยู่ในช่วงระยะเวลาประมาณเจ็ดเดือน ซึ่งตรงกับเวลาจริงในประวัติศาสตร์การสูญเสียและกอบกู้เอกราชของไทยโดยพระยาตาก

การใช้ภาษา

การใช้ภาษาที่โดดเด่นที่สุดของนวนิยายเรื่องนี้คือการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ และสร้างความสมจริง เนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ความสมจริงจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของงานประเภทนี้ อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นเรื่องเล่าเหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้อ่านจึงต้องอาศัยจินตนาการเพื่อเข้าถึง และเกิดความรู้สึกร่วมกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ได้ นวนิยายเรื่องนี้ใช้ภาษาสร้างจินตนาการได้อย่างดี จนทำให้เกิดความสมจริงขึ้นได้ดังตัวอย่างการใช้ภาษิตสำนวนไทยและความเปรียบในบทสนทนาของตัวละคร ทำให้ตัวละครแสดงเอกลักษณ์ความเป็นไทยและความเป็นชาวบ้านได้สมจริง

“ข้าซัดเซพเนจรไปหลายแห่ง ต้องพลัดที่นาคาที่อยู่มาแต่เล็ก”

(คนตีศรีอยุธยา หน้า ๑๐๔)

“คนไร้สมบัติยอมไม่กลัวโจร คนอ่อนน้อมยอมไม่มีใครข่มเหง”

(คนตีศรีอยุธยา หน้า ๔๓)

“คนยิ่งถ่อมยิ่งถูกถีบง่าย”

(คนดีศรีอยุธยา หน้า ๕๑)

“เอ็งสามคนดูจะซ่อนผีไม้ลายมืออยู่นะ”

(คนดีศรีอยุธยา หน้า ๒๖)

“ก็ควรฟังหูไว้หู ต้องสืบดูให้แน่ก่อน”

(คนดีศรีอยุธยา หน้า ๑๖๗)

“ภาษีตีมีว่า อย่าผูกมิตรกับคนจร”

(คนดีศรีอยุธยา หน้า ๒๘๕)

“เมื่อนายมีภาระหน้าที่ใหญ่เหมือนกับจะล้มช้าง แล้วมามัวเสียเวลากับการไล่กระรอก
ไล่พังพอนนั้นควรแล้วหรือ”

(คนดีศรีอยุธยา หน้า ๗๕)

“ข้ามีนกอินทรีอยู่ในมือแล้ว นกกระจอกหาสำคัญไม่”

(คนดีศรีอยุธยา หน้า ๘๓)

การใช้ภาษาพรรณนาฉาก สถานที่ และวิถีชีวิตก็ทำให้เกิดความสมจริงเข้ากับบริบทของยุค
สมัย และกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่าง

“น้อยกับพะยอมสลัดกันดำข้าว แต่เพียงเวลาไม่ถึงชั่วโมงมากแหก เสียงสาก
กระทบครกก็เปลี่ยนจังหวะไปไม่กระชั้นถี่เหมือนเดิม”

(คนดีศรีอยุธยา หน้า ๓๐)

“ที่พวกมึงยกกันมาตั้งแต่หัวโกโให้”

(คนดีศรีอยุธยา หน้า ๕๑)

“พอเวลาเข้าใต้เข้าไฟ เพื่อก็จุดตะเกียงน้ำมันมะพร้าวดวงเล็กๆ มาให้”

(คนดีศรีอยุธยา หน้า ๔๒)

“แสงแดดในยามสายส่องสว่าง ฟ้าใสปราศจากเมฆ ลมเย็นพัดมาเรื่อยๆ ทำให้กระแซงที่ชาวบ้านยกขึ้นเป็นหลังคาเพิงที่สร้างขึ้นชั่วคราวพะเยิบพะยาบ”

(คนตีศรีอยุธยา หน้า ๗๗)

“ซ่อนอยู่หลังพงไผ่ มีเรือนฝากระดานหลังใหญ่สามหลัง ใต้ถุนสูงเรียงรายต่อด้วยเรือนขนาดย่อมกับโรงหลังคามุงจากที่เป็นยั้งข้าว โรงมุงจากโปร่งไม่มีฝากันทั้งสี่ด้าน เรียงรายกันเป็นวงกลม ตรงกลางเป็นลานกว้างผิวหน้าดินปรับเรียบ มีต้นไม้ขึ้นอยู่หลายต้น”

(คนตีศรีอยุธยา หน้า ๑๒๑)

“หลังเจ้าพอนมาพูดแล้ว พวกที่มาใหม่ก็พากันย้ายเข้ามา มั่นชนข้าวของกันมาด้วยไม่ว่าจะเป็นเสื่อเรือน ฟาก กระแซง จากที่ยังพอใช้มุงหลังคาได้ ไม้ระแนงตลอดจนหม้อไห ข้าวเปลือกข้าวสาร เรียกว่าถอนเสื่อเรือนกันมาเลย”

(คนตีศรีอยุธยา หน้า ๕๐)

“มันช่วยกันทำงานไม่เลือก ตำข้าว ผ่าฟืน ตัดหญ้า ลับพริก เมื่อได้เกลือแล้ว มันก็ไปหาปลา หากุ้งตามกรำในคลองหรือดักลอบตามคู เอามาทำปลาแห้ง ปลาเค็ม ปลาร้า ตัดกกมาตากแดดไว้สานเสื่อ พวกมันทำงานเป็นแทบทุกอย่าง”

(คนตีศรีอยุธยา หน้า ๖๔)

“อีกสักครู่หนึ่งทุกคนก็ออกไปอยู่ที่ไร่ งามเก่าๆ ที่สวมบนหัวมองเหมือนดอกเห็ดยักษ์กระจายอยู่บนที่ดินหลายไร่ ที่ต้นมันเทศ มันมือเสือ ถั่วเขียว ถั่วฝักยาว มะเขือ ฟัก และน้ำเต้าขึ้นอยู่เต็ม บวบออกดอกเหลืองอร่ามบนค้ำ”

(คนตีศรีอยุธยา หน้า ๒๓๐)

“ผีทำให้แกลบและรำตกตรงนี้ แกลบและรำยังใช้ประโยชน์ได้อีกหลายอย่าง เขาไม่ฝังทิ้งกะดินหรือ”

(คนตีศรีอยุธยา หน้า ๔๒)

“เสื่อลำแพนเก่าๆ ขาดกระรุ่งกระริ่งวางอยู่บนดินกับเตาเชิงกรานที่มีขี้เถ้าอยู่เต็ม ไม้แห้งสองสามท่อนที่ใช้เป็นฟืนยังเหลือกองอยู่ข้างเชิงกรานนั้น ตามมุมและเสามีหยากไย่จับอยู่รุงรัง”

(คนตีศรีอยุธยา หน้า ๖๘)

นวนิยายเรื่อง “ใต้ดาวมฤตยู”

เรื่องย่อ

ดร.ปัทมา อาศุ นักศึกษาปริญญาเอกทางชีวเคมีจากมหาวิทยาลัยไฮเดลแบร์ก ประเทศเยอรมนี ผู้มีประสบการณ์การศึกษาและฝึกงานในสถาบันที่มีชื่อเสียงในยุโรปสามถึงสี่แห่ง หายตัวไประหว่างเดินทางโดยเครื่องบินจากเวียนนาเพื่อกลับกรุงเทพฯ แก้ว เนติกรณั ทนายความหนุ่มได้รับการว่าจ้างจากพ่อและคุณแม่ของเธอให้สืบหาและนำเธอกลับเมืองไทย

แก้วได้เดินทางไปเวียนนาเพื่อสืบเรื่องนี้ ระหว่างทางเขาแวะที่กรุงนิวยอร์ก ประเทศอินเดีย เพื่อสัมภาษณ์ ดร.ระจิต สิงห์ เพื่อนร่วมงานสถาบันเดียวกันกับ ดร.ปัทมา แก้วได้ขบคิดเห็นที่น่าสนใจของ ดร.สิงห์ ว่า ดร.ปัทมา คงหายตัวไปเพราะถูกบังคับจากผู้ที่ต้องการเอาความรู้ในตัวเธอไปใช้ ณ กรุงเวียนนา แก้วได้สัมภาษณ์ศาสตราจารย์โรเซินธาล ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยไซเบอร์คอร์ฟที่ ดร.ปัทมา เคยทำงานอยู่ก่อนกลับเมืองไทย ศาสตราจารย์ได้แสดงความคิดเห็นที่คล้ายกับความคิดเห็นของ ดร. สิงห์ อย่างไม่เต็มใจ

ต่อมาแก้วได้พบกับพัน ยุทธการ ผู้เคยเป็นทหารในกองทัพเยอรมันสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัจจุบันใช้ชีวิตอยู่ในเยอรมนี และเป็นผู้ร่วมงานกับองค์กรที่มีเป้าหมายในการนำพวกนาซีที่ต้องรับผิดชอบในความผิดที่กระทำต่อผู้คน โดยเฉพาะกับชาวยิวในช่วงสงครามโลกมาสู่กระบวนการยุติธรรม เขาแนะนำให้แก้วไปหาศาสตราจารย์เคปเปอร์ ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลัทธิเชื้อชาตินิยมที่เป็นพื้นฐานของลัทธิฟาสซิสต์ หรือลัทธินาซีสมที่กำลังค้นคว้าทดลองทางวิทยาศาสตร์เพื่อจะครองโลก และได้ลักพาตัวนักวิทยาศาสตร์รุ่นใหม่ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อนำไปใช้งาน และลักพาตัวคนจำนวนมากไปใช้ในการทดลอง

พันกับเพื่อนร่วมงานอีกสองคนคือมาเรียและคาร์ลอส ที่กำลังตามหาผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการของค่ายกักกันคนหนึ่งที่ใช้นุชย์ในการทดลองโดยการทรมาณอย่างทารุณประหนึ่งหนูตะเภา ได้เสนอ

ตัวช่วยแก้วไปตามหา ดร.ปีทมา เพราะคาดว่าเรื่องราวน่าจะเชื่อมโยงเกี่ยวพันกัน จึงแนะนำให้แก้วไปสืบที่ประเทศบราซิลและอาร์เจนตินา

ก่อนออกเดินทางไปยังกรุงริโอ เดอ จาเนโรในบราซิล แก้วได้แวะที่ปารีสก่อนและได้รู้จักกับอชมาผู้เปิดร้านเสริมสวยอยู่ในกรุงริโอ เดอ จาเนโร และอยู่ระหว่างการเดินทางมาซื้อเครื่องสำอางเข้าร้าน เขาจึงขอร่วมเดินทางกลับไปกับเธอด้วย ที่ร้านเสริมสวยของเธอ อชมาแนะนำให้แก้วรู้จักกับเด็กผู้หญิงลูกจ้างในร้านคือ อันเจล่าและนินญา ผู้สนใจเรื่องการเมือง ทั้งสามคุยกันอย่างเพลิดเพลิน

ขณะอยู่ในกรุงริโอ เดอ จาเนโร แก้วถูกลักพาตัวไปยังสถาบันวิจัยแห่งหนึ่ง เขาได้รับฟังอุดมการณ์ของลัทธิเชื้อชาตินิยม และพบว่าคนเหล่านี้กำลังดำเนินการที่มีชื่อเรียกว่า ปฏิบัติการดาวมฤตยู ก่อนถูกจับขังในรถยนต์แล้วถ่วงน้ำ แต่เขามีสติจึงสามารถช่วยชีวิตตนเองได้ แก้วคิดว่าคนเหล่านี้น่าจะรู้ข่าวจากปีแอร์ โดนิเออร์ นักวิทยาศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ผู้ที่เขาพบครั้งไปหาข้อมูลที่ศูนย์วิทยาศาสตร์แห่งชาติปอมปิดูรีในปารีส ว่าเขามาสืบหาดร.ปีทมา หลังจากนั้น แก้วกลับไปหลบภัยกับอชมา เธอช่วยดูแลรักษาเขาและมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกันที่สุดในที่สุด

ต่อมา แก้วเดินทางออกจากริโอ เดอ จาเนโรไปยังกรุงบูเอโนส ไอเรส ประเทศอาร์เจนตินาทางเรือ เขาพบกับพัน ยุทธการและคาร์ลอสอีกครั้ง ทั้งสองช่วยวางแผนให้แก้วแฝงตัวเข้าไปทำงานในสถาบันวิจัยทางวิทยาศาสตร์แห่งหนึ่งที่เขาถือว่าเป็นสถานที่ซึ่งดร.ปีทมาถูกลักพาไป

แก้วปลอมตัวเป็นอินเดียนเข้าไปทำงานเป็นผู้ทำความสะอาดสถานที่ชั้นใน และขนเสื้อผ้าที่ใช้แล้วมาส่งซักในตอนเช้า และเอาเสื้อผ้าที่ซักแล้วกลับไปส่งในตอนเย็น งานนี้ทำให้แก้วพบว่า ดร.ปีทมาถูกกักตัวให้ทำงานอยู่ที่นั่นจริง ต่อมาแก้วมีโอกาสได้ไปช่วยงานในบริเวณภายใน เขาจึงมีโอกาสพบดร.ปีทมา และนัดแนะที่จะพากันหนีออกไปในเวลาต่อมาแก้วใช้ความกล้าหาญบวกกับสติปัญญาและด้วยความช่วยเหลือของสาวอินเดียนจากโบลิเวีย ชื่อ อีนาอุ ตลอดจนจนพวกของคาร์ลอส พาตัว ดร.ปีทมาหนีออกจากสถาบันวิทยาศาสตร์นั้นได้สำเร็จ

ก่อนกลับกรุงเทพฯ ดร.ปีทมา ขอให้แก้วพาเที่ยว เขาพาเธอไปกรุงริโอ เดอ จาเนโรตามคำขอร้อง เขาจึงพบกับอชมาอีกครั้ง แก้วบอกลาอชมา ทั้งสองจากกันด้วยดี ที่ตุรกี ดร.ปีทมาเปิดเผยความในใจว่าเขาชอบแก้ว เมื่อพาณี พี่สาวของคู่หมั้นของเธอผู้เดินทางมาพบและตั้งใจจะเป็นเพื่อนเดินทางกลับกรุงเทพฯ สังเกตเห็นความสนิทสนมระหว่างทั้งสอง จึงไม่พอใจอย่างมาก

เมื่อถึงกรุงเทพฯ แก้วรู้ข่าวว่า ดร.ปีทมาไม่ต้องการช่วยคู่หมั้นผลิตและจำหน่ายเวชภัณฑ์ เธอต้องการเป็นอาจารย์ ทำให้คู่หมั้นของเธอเชื่อว่าความคิดและทำที่ที่เปลี่ยนแปลงไปของเธอเกิดจากแก้ว เขาส่งคนไปคุกคามแก้ว ในตอนจบผู้แต่งมิได้กล่าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับแก้วอย่างชัดเจน แต่คำปรารภของแก้วท้ายเรื่องแสดงเป็นนัยว่า ชีวิตของเขาจบลงหลังจากคดีดังกล่าวนี้

โครงเรื่อง

นวนิยายเรื่อง*ใต้ดาวมฤตยู*นี้มีโครงเรื่องหลักคือการผจญภัยของตัวละครเอก อันสอดคล้องกับรูปแบบนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนที่ตัวละครเอกนักสืบจะต้องเสี่ยงภัยเพื่อคลี่คลายคดี แก้ว เนติกรรม ทนายความหนุ่มมีบทบาทเป็นผู้เล่าเรื่องและจำเป็นต้องกลายเป็นนักสืบสมัครเล่น เมื่อเขาได้รับการว่าจ้างจากพ่อและคู่หมั้นของดร. ปัทมา อาศุ นักวิทยาศาสตร์สาวผู้หายตัวไประหว่างการเดินทางจากเวียนนามายังกรุงเทพฯ ให้สืบหาและนำเธอกลับบ้าน เขาต้องเดินทางไปพบและสัมภาษณ์ผู้ที่เคยร่วมงานกับเธอหลายแห่ง ทั้งที่กรุงเตลฮี เวียนนา ปารีส ริโอ เดอ จาเนโร และกรุงบูเอโนส ไอเรส ในที่สุด ด้วยความช่วยเหลือจากเพื่อนชาวต่างชาติ และคนไทยในต่างแดนรวมทั้งสติปัญญา ความกล้าหาญของเขา แก้วจึงพบและสามารถช่วยเหลือ ดร.ปัทมา ได้สำเร็จ

อย่างไรก็ตาม นวนิยายเรื่องนี้มีโครงเรื่องรองที่สำคัญยิ่ง นั่นคือ อันตรายของลัทธิเชื้อชาตินิยม ซึ่งถูกเกริ่นเป็นบทสนทนาสำคัญในช่วงเปิดเรื่อง ชาวคนหายไปอย่างลึกลับ ทั้งกรณีรถบรรทุกนักเรียน นักศึกษามหาวิทยาลัยหายสาบสูญไปทั้งคันในทวีปต่างๆ ทั้งในยุโรป แอฟริกา และลาตินอเมริกา คนและเรือหายสาบสูญปราศจากร่องรอยที่สามเหลี่ยมเบอร์มิวดา รวมทั้งกรณีที่บรรดาผู้อพยพและผู้ลี้ภัยหายไประหว่างอยู่ในค่ายอพยพ ระหว่างการเดินทาง หรือแม้ในถิ่นฐานใหม่ที่เข้าไปตั้งตัว เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นกับคนเชื้อชาติต่างๆ ทั้งผิวขาว ผิวเหลือง และผิวดำ จนกลายเป็นสิ่งสามัญที่เกิดขึ้นโดยไม่มีผู้สืบสวนหาสาเหตุ ไม่มีผู้สามารถให้คำอธิบายอย่างมีเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ได้ ผู้เขียนจึงนำชาวเหตุการณ์ดังกล่าวมาเชื่อมโยงกับกระบวนการของลัทธิเชื้อชาตินิยม ที่ทำลายล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ไปเป็นจำนวนมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน ตัวละครในนวนิยายที่จับตัวแก้วไปได้ อธิบายความคิด อุดมการณ์ของลัทธิชนที่จะครองโลก และผสมพันธุ์มนุษย์หลายระดับ เพื่อให้มีหน้าที่ในสังคมแตกต่างกันดังเช่นระบบวรรณะในประเทศอินเดียให้เขาฟัง เนื้อเรื่องได้แสดงให้เห็นการดำเนินการค้นคว้าทดลองทางวิทยาศาสตร์อย่างลับๆ โดยใช้คนที่หายตัวไปอย่างลึกลับดังกล่าวข้างต้นเป็นนักวิจัย และเป็นเสมือนสัตว์ทดลอง การค้นคว้าทดลองดังกล่าวมีชื่อว่า Operation Uranus ปฏิบัติการยูเรนัส หรือปฏิบัติการดาวมฤตยู

ยูเรนัส นอกจากจะเป็นชื่อดวงดาวแล้ว ยังเป็นชื่อของเทพองค์หนึ่งในเทพนิยายกรีกโบราณด้วย ยูเรนัสเป็นเทพแห่งสวรรค์ที่มีอำนาจปกครองโลก แต่ถูกลูกชายชื่อครอนัสโค่นอำนาจ ในสมัยของครอนัส เขาก็ถูกเซอซหรือซุส ผู้เป็นลูกชายโค่นอำนาจลงไปอีก จะเห็นได้ว่า ชื่อเรื่อง “*ใต้ดาวมฤตยู*” และเรื่องราวของยูเรนัสสอดคล้องอย่างมีสัมพันธ์ภาพกับโครงเรื่อง กล่าวคือ แผนการยูเรนัสซึ่งเป็นแผนครองโลก ถูกทำลายและลดอำนาจด้วยครอนัสฉบับนวนิยายเรื่องนี้คือแก้ว เนติกรรม และต่อมาในตอนท้ายเรื่อง แก้วก็ถูกโค่นล้มถึงแก่ชีวิตด้วยเซอซ คือคู่หมั้นของ ดร. ปัทมา ซึ่งตรงกับสิ่งที่ผู้เขียนได้เกริ่นการณ์ (Foreshadowing) จุดจบของแก้วไว้ตั้งแต่ช่วงเปิดเรื่องนั่นเอง

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่อง *ใต้ดาวมฤตยู* มีแก่นเรื่องสำคัญสองประการคือ ประการแรกคือแก่นเรื่องหลัก ผู้เขียนมุ่งเสนอแนวคิดสำคัญว่ามนุษย์ที่มีความหลงใหลให้ความสำคัญกับเชื้อชาติและชนชั้นของตนมาก จนกระทั่งมองเห็นผู้อื่นเป็นเสมือนข้าทาสของตน ย่อมเป็นอันตรายต่อมนุษยชาติอย่างยิ่ง ดังเช่นลัทธิเชื้อชาตินิยม ซึ่งเป็นพื้นฐานของลัทธิฟาสซิสต์หรือนาซีสม์ ที่มีความเชื่อว่าชาวอารยันเท่านั้นที่เป็นเผ่าพันธุ์ที่ดีที่สุดเหนือคนทั้งหลาย และมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะเป็นใหญ่เหนือชาติพันธุ์อื่น สามารถทำลายล้างผู้อื่นได้โดยไร้ความผิด ลัทธินี้ลัทธิพาตัวคนจำนวนมากไปใช้ในงานค้นคว้าทดลองเพื่อสร้างชาติพันธุ์ใหม่ของมนุษย์ตามที่คิดฝันไว้ นอกจากนี้ จากสัมพันธภาพระหว่างโครงเรื่องและชื่อเรื่องกล่าวได้ว่า นวนิยายเรื่องนี้มุ่งเน้นและกระตุ้นเตือนมนุษย์ในสังคมให้ตระหนักถึงอันตรายของทุกสิ่ง หากมนุษย์หลงใหลและมีศรัทธากับบางสิ่งบางอย่างมากเกินไป สังคมนั้นก็จะอยู่ “ใต้ดาวมฤตยู” ซึ่งเปี่ยมอันตรายและจะทำให้เกิดหายนะกับมนุษย์และสังคมนั้นในท้ายที่สุด ดังเช่นคูกูหมันของ ดร. ปัทมา ที่หลงใหลในทรัพย์สินและตัวตนของเธอ จนเป็นเหตุจูงใจในการฆาตกรรมแก้ว เนติกรณ

ประการที่สองเป็นแก่นเรื่องรอง ผู้เขียนนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นว่า สติ ความกล้าหาญ มิตรภาพ และการใช้ปัญญาอย่างเต็มความสามารถ จะช่วยให้มนุษย์สามารถรอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ได้ ดังเช่นแก้ว เนติกรณ ตัวละครเอกผู้แฝงตัวเข้าไปอยู่ท่ามกลางอันตรายเพื่อช่วยเหลือดร. ปัทมา

ตัวละคร

ตัวละครที่สำคัญในนวนิยายเรื่อง *ใต้ดาวมฤตยู* ได้แก่

แก้ว เนติกรณ

ทนายความหนุ่มผู้เรียนวิชากฎหมายตามใจพ่อ เป็นตัวละครที่มีลักษณะเป็นวีรบุรุษ (Hero) ดังจะเห็นได้จากความมีสติ ปัญญา ความเข้มแข็ง กล้าหาญที่ทำให้เขาสามารถช่วยชีวิตตนเอง และช่วยเหลือดร.ปัทมาได้สำเร็จ นอกจากนี้ ตัวละครหญิงทั้งสามที่มีความสัมพันธ์กับเขา คือ ดร.ปัทมา อัจฉา และอินานู ก็เป็นปัจจัยที่ขับเน้นลักษณะวีรบุรุษของเขาให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ไรท์ตีสัมพันธภาพกับสตรีได้นำมาซึ่งจุดจบของชีวิตของเขาในท้ายเรื่อง

ดร.ปีทมา อาศุ

เป็นต้นเรื่องที่ทำให้แก้วต้องออกผจญภัยเพื่อตามหาเธอ ผู้หายตัวไปขณะเดินทางกลับจาก เวียนนา เป็นนักวิทยาศาสตร์สาวที่มีความสามารถ มีประสบการณ์การทำงานกับสถาบันวิทยาศาสตร์ หลายแห่ง เธอมีคู่มั่น และวางแผนที่จะกลับมาร่วมมือกับคู่มั่นทดลองและผลิตสินค้าทาง วิทยาศาสตร์ แต่เมื่อเธอมีโอกาสรู้จักและรักแก้ว เธอจึงเปลี่ยนใจจนเป็นเหตุให้แก้วพบจุดจบของชีวิต

อชฌา

แม่มาผู้เคยแต่งงานกับชาวอเมริกัน เธอเปิดร้านเสริมสวยอยู่ที่นิวยอร์กกับสามี ต่อมาพียงหย่า สามีเพราะถูกสามีขี้เมาทำร้าย และถูกลูกเหี้ยมดุด่าอยู่เสมอ เธอย้ายไปเปิดร้านเสริมสวยที่บราซิล ตาม คำชวนของลูกค้าที่มีสามีเป็นข้าราชการระดับสูงของบราซิล อชฌาพบแก้วที่กรุงปารีส ขณะมาหาซื้อ เครื่องสำอางเข้าร้าน เมื่อพูดคุยถูกอชฌาศักดิ์กัน เธอจึงยอมให้แก้วร่วมเดินทางไปบราซิลด้วย ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร เธอได้ช่วยเหลือเขาสืบเรื่องดร.ปีทมา ทำให้ทั้งสองคนสนิทสนมกันอย่างลึกซึ้ง ต่อมาเมื่อ ทราบว่าดร.ปีทมารักแก้ว อชฌาก็ไม่ได้แสดงอาการหึงหวง แต่กลับมีน้ำใจช่วยพาไปเที่ยว และยืนยันกับ แก้วขณะต้องจากกันว่าการได้รู้จักแก้วเป็นความสุขช่วงหนึ่งที่น่าจดจำของชีวิตเธอ

อินอา

เป็นหญิงสาวอินเดียในโบลิเวีย ถูกจับตัวมาทำงานเป็นคนทำความสะอาดในสถาบันที่ลักพาตัว ดร.ปีทมาไป เธอนับถือความกล้าของแก้วที่ปลอมตัวเข้ามาเผชิญอันตราย แม้จะไม่ทราบวัตถุประสงค์ ของแก้ว แต่เธอก็ยอมทอดกายให้เขา และพยายามช่วยเหลือจนเขาทำงานสำเร็จ สุดท้ายเธอหนีออก จากสถาบันนั้นพร้อมแก้ว และกลับไปอยู่บ้านของตน

พัน ยุทธภร

เคยเป็นทหารฝ่ายพันธมิตรในเยอรมนีสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทำหน้าที่ล่าม และแปล เอกสารจากภาษาเยอรมันเป็นภาษาอังกฤษ หลังจากออกจากการเป็นทหารได้ไปใช้ชีวิตในทวีปยุโรป และลาตินอเมริกา เมื่อสงครามสงบลง ความไม่ชอบพวกนาซีจากการที่เพื่อนนักศึกษาชาวอียุโรป ถูกจับหายตัวไป จึงทำให้เขาเข้าทำงานกับองค์กรที่มีวัตถุประสงค์นำพวกนาซี ที่กระทำความผิดต่อผู้คนมาสู่ กระบวนการยุติธรรม เมื่อทราบว่าแก้วมาตามหาดร.ปีทมา เขาจึงมาช่วยเหลือเพราะเชื่อว่าการหายตัว ไปของดร.ปีทมาต้องเกี่ยวข้องกับลัทธินาซีสม์ที่กำลังลักลอบทดลองทางวิทยาศาสตร์เพื่อจะครองโลก และสอดคล้องกับการทำงานขององค์กรของตน

ฉาก

ฉากในนวนิยายเรื่องใต้ตามฤตยูเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของนวนิยายเรื่องนี้ การใช้ฉากต่างประเทศซึ่งเป็นฉากตามความเป็นจริง แสดงภาพบ้านเมือง สถานที่ท่องเที่ยว และผู้คนในเมืองที่ผู้เขียนรู้จักดี เนื่องจากเคยทำงานหรือท่องเที่ยว ได้แก่ กรุงเวียนนา ปารีส ริโอ เดอ จาเนโร และอิสตันบูล ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการและได้รับบรรยากาศที่แปลกใหม่จากนวนิยายไทยยุคเดียวกัน อีกทั้งผู้เขียนยังสามารถแทรกภาพบ้านเมืองและผู้คนจากสถานที่ และชีวิตจริงเข้ากับบริบทของเรื่องได้อย่างแนบเนียน สมจริง ไม่มุ่งบรรยายหรือพรรณนามากเกินไปจนกลายเป็นสารคดีท่องเที่ยว

การใช้ภาษา

การใช้ภาษาที่โดดเด่นที่สุดของนวนิยายเรื่องนี้คือการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ และเพื่อสร้างบรรยากาศ

๑. การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ ผู้แต่งมีวัตถุประสงค์จะจงใจให้ผู้อ่านตระหนักถึงความน่ากลัวของลัทธิเชื้อชาตินิยม ดังจะเห็นได้จากการบรรยายฉากเกี่ยวกับสถานที่ตั้งขององค์กรหรือสถาบันวิจัยทางวิทยาศาสตร์ของพวกนั้บถीलัทธิเชื้อชาตินิยม

“ผมกำลังคิดอยู่ว่า ทำไมเขาปล่อยให้ผมอยู่คนเดียว ทำไมเขาจึงไม่ค้นตัวผมเพื่อดูว่ามีอาวุธอะไรติดตัวหรือเปล่า ผมเดาไม่ออกว่า พวกเขาต้องการอะไรจากผม แต่คงจะไม่ใช่ด้านดีเท่าไรนัก ผมเชื่อว่าในห้องนั้นคงจะมีเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่บอกให้รู้ความเคลื่อนไหวของคนข้างในยังไม่ทันที่ผมจะมีโอกาสคิดทบทวนอะไรได้มาก คนเก่าที่พาตัวผมมาก็เดินเข้ามาอย่างเงียบกريب เขาแสดงกิริยาไปบอกให้ผมเดินตามเขาต้อไปออกจากห้องนั้น เขาพาผมเดินไปตามทางเดินที่สองข้างคงจะเป็นกำแพงคงจะเป็นห้องต่างๆ เพราะเห็นมีประตูอยู่เป็นระยะ ผมพยายามสังเกตว่าหน้าประตูห้องมีตัวหนังสือปรากฏอยู่หรือเปล่า ที่บอกชื่อคน เจ้าของห้องหรือไม่ก็บอกงานประจำห้องนั้นอย่างที่เป็นอยู่ทั่วไป หรืออย่างน้อยน่าจะมีตัวเลขประจำห้องอยู่บ้าง แต่ผมไม่เห็นสิ่งเหล่านั้น มีแต่เครื่องหมายอะไรบางอย่างคล้ายเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้กันในทางคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ ชีววิทยาแพทย์และเภสัชกร หรือวิชาการอย่างอื่นที่ผมไม่มีความรู้ หรืออาจเป็นรหัสใหม่ที่เขาคิดขึ้น รู้และใช้กันในแวดวงของเขาเองที่เห็นจะไม่ใช้ที่ธรรมดา ความรู้สึกผมบอกแก่ตัวเอง แต่ที่ผมสังเกตได้อย่างหนึ่งคือความสะอาด พรหมที่ปูตลอดทางเดินดูใหม่เหมือนเพิ่งคลี่เมื่อเช้านี้เอง ไม่มีละอองฝุ่นผง กำแพงสองข้างไม่มีจุดต่างแม้แต่น้อยและมีกลิ่นบางอย่างคล้ายในโรงพยาบาล”

(ใต้ตามฤตยู หน้า ๑๒๕-๑๒๖)

การบรรยายสภาพสถาบันวิจัยทางวิทยาศาสตร์ในกรุงบูเอโนส ไอเรสที่ ดร.ปัทมา อาศุ ถูกกักตัวไว้

“ห้องฟ้าคืนนี้ปราศจากเมฆ ดวงดาวทุกดวง และดวงจันทร์ข้างขึ้นรูปเคียวส่องแสงแจ่มใสกว่าที่เคยเห็นในที่ต่ำ อากาศเย็นจัดแต่แห้ง ผมมองดูตัวตึกใหญ่สองหลังยื่นตระหง่านออบแสงดาวและแสงเดือน หลังคาบางส่วนสะท้อนแสงเป็นเงาวับ ไม่มีแสงสว่างออกมาจากหน้าต่างทั้งที่เป็นเวลายังหัวค่ำ คนที่อยู่在那นั้นคงจะยังไม่หลับนอนกันหมด แต่ทำไมถึงไม่มีแสงไฟ มันเป็นความลึกลับที่น่าสะพรึงกลัว ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการท้าทายต่อการค้นพบคนที่ผมไม่รู้จักมาก่อน และมีหน้าที่ค้นหาอยู่แห่งใดแห่งหนึ่งในอาคารเหล่านี้ ที่ปลูกอยู่บนเนินสูงกว่าโรงเรียนที่พวกคนงานเช่นผมอยู่ มันดูเหมือนป้อมปราการที่ยากแก่การทะลวงทะลุ... ประตูทางออกที่มีอยู่สองประตูปิดสนิทตลอดเวลา ประตูใหญ่ที่เป็นทางเข้าไปตัวตึกสถาบันจะเปิดเป็นครั้งคราวเมื่อมีงาน แต่ประตูเล็กทางด้านที่พักคนงานปิดตลอดเวลา นอกจากมีการขนส่งภาระเข้าออก เวลากลางคืนมีการปล่อยสุนัขพันธุ์อัลเซเชียนเฝ้าเป็นฝูง ต่างหากจากเครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งผมแน่ใจว่าต้องมี แต่ผมไม่รู้ว่ามันเป็นอะไร และอยู่ที่ไหนบ้าง”

(ได้ตามฤดู หน้า ๑๘๖-๑๘๗)

การบรรยายวิธีการทดลองของพวกนักถือลัทธิเชื้อชาตินิยม

“เวลานี้เขาจับผมแช่ในห้องเย็นวันละหกชั่วโมง ส่วนหนึ่งคงจะทดลองความเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของร่างกาย ปฏิกริยาทางชีวเคมีในตัวคนที่อยู่ในเขตร้อนมาแต่อดีตแต่อันนี้ออกว่า จะผันแปรไปประการใด แต่อีกอย่างหนึ่งที่ร้ายกว่านั้น เขาผมอยู่ในฉนวนที่เขาทดลองวิศวกรรมพันธุศาสตร์ในการสร้างแบคทีเรียอะไรใหม่บางอย่างที่คนสามารถสร้างขึ้นได้เอง แต่มันจะเป็นอะไรก็ยังไม่รู้ที่เมื่อสร้างขึ้นมาแล้วเขาอาจควบคุมไม่ได้ มันอาจเป็นแบคทีเรียชนิดร้ายแรงที่คนสร้างขึ้นไม่มีปัญญาจะทำลายมันได้ก็ได้ ฉะนั้นห้องทดลองของเขาจึงมีเฉลียงล้อมรอบ มีกำแพงคอนกรีตหนาอีกชั้นหนึ่ง ในเฉลียงนั้นทำอุณหภูมิต่างกันแตกต่างจากบรรยากาศปกติเพื่อว่า ถ้าแบคทีเรียหลุดรอดออกมาจะได้อยู่ไม่ได้ และในนั้นเขาเอาผมไปใส่ไว้เพื่อเป็นเหยื่อของแบคทีเรีย ถ้าบังเอิญมันจะไม่ตายทันที เพื่อดูว่ามันมีปฏิกริยาต่อคนอย่างไร”

(ได้ตามฤดู หน้า ๒๐๑)

การบรรยายการแสดงเพื่อความบันเทิงของพวกนับถือลัทธิเชื่อชาตินิยม

“ผู้ชายที่เข้ามาอยู่ในนี้ราวเดือนกว่าๆจะถึงเวลาที่จำเป็นต้องไปแสดงการต่อสู้ให้เขาชม...สู้กะใคร หรือแสดงคนเดียว สู้กะผู้ชายด้วยกัน เขาจะคู่ให้เองไม่ต้องเป็นห่วงหรือเรื่องนั้น การต่อสู้ถือเป็นเรื่องหนึ่งอย่างหนึ่งของ...เขายกนิ้วหัวแม่มือชี้ไปข้างใน สำหรับเขาจะได้ดูกันหลังอาหารค่ำคืนวันเสาร์ แล้วต้องสู้กันถึงไหน ผมตั้งใจจะไม่ถามแต่อดไม่ได้จริงๆ ก็พอสมควร เขาพูดซ้ำๆ เป็นการต่อสู้ด้วยมือเปล่า ไม่มีเครื่องทุ่นแรงอะไรเลยครั้งหนึ่งมีสามหรือสี่คู่ คนในนี้ก็มีไม่มากอะไร ไม่กี่ครั้งก็หมด ต่อไปมันก็ซ้ำหน้ากัน จะสนุกหรือ ผมหมายถึงคนดูนะ ส่วนไอ้คนแสดงมันยอมไม่สนุกด้วยหรอก ข้อนี้ผมไม่รู้เหมือนกัน แต่การแสดงยังมีอยู่ เขาจัดเหมือนสมัยโรมันที่เอาทาสมาสู้กัน แต่ที่นี้เขาจัดแสดงกลางคืน มีไฟสว่างจ้าที่ลานสำหรับต่อสู้ ส่วนที่รอบๆ ที่คนดูนั้นมีหมด มองไม่เห็นหรือกว่าใครดูบ้าง ไม่มีการเชียร์หรือตบมือ ไม่มีเสียงใครพูดแม้แต่แอะเดียว มันเหมือนกับแสดงกันสองคนในป่า แต่แน่ละต้องรู้สึกได้ว่ามีคนดูอยู่แน่ๆ แต่ไม่เห็นหรือกว่าเขาแสดงปฏิกิริยาอย่างไร ในการต่อสู้มันจะต้องแก้ผ้าหมด ผมนึกสับสนหลายๆอยู่ในใจประการหลังนี้มันเกินกว่าที่ผมจะรับได้”

(ได้ดามมฤตยู หน้า ๒๓๓ - ๒๓๔)

การบรรยายถึงวิทยาการสมัยใหม่ของผู้นับถือลัทธิเชื่อชาตินิยม

“ผมถามเขาถึงเรื่องประตูห้องที่ไม่มีที่ปิดเปิด ว่ามันปิดเปิดได้อย่างไร ริกโก้สั่นหัว บอกว่าเขาไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ ผมเล่าให้เขาฟังถึงสิ่งที่ผมพบเห็น ริกโก้เอามือลูบคางอย่างครุ่นคิด มันอาจจะกลายเป็นกลืน เขาพูดซ้ำๆ นี่เป็นการเคาะของผมนะ ที่บานประตูมีเครื่องรับสัญญาณอะไรสักอย่าง แต่ไม่ใช่ความร้อนหรือการเหยียบแผ่นโลหะหน้าประตู เพราะถ้าอย่างนั้นมันจะเปิดรับใครได้หมด ผมคิดว่ามันคงเป็นกลืนที่คนเรามีไม่เหมือนกัน มันต้องเป็นเทคโนโลยีที่ใหม่มากสามารถรับและแยกกลืนตัวคนแม้จะเจือจางที่สุดได้ วิธีนี้จะทำให้ห้องใครห้องมัน ไม่มีใครสามารถเข้าห้องคนอื่นได้ ทั้งนี้เว้นห้องโถง หรือห้องประชุม หรือห้องที่ทำเป็นสโมสรที่หลายคนใช้ร่วมกัน เป็นการรักษาความมั่นคงปลอดภัยได้อย่างยอดเยี่ยมที่สุด ถ้าเป็นจริงตามที่ผมเดา ก็เป็นการประดิษฐ์ใหม่เยี่ยมที่สุดทีเดียว”

(ได้ดามมฤตยู หน้า ๒๔๕-๒๔๖)

๒. การใช้ภาษาเพื่อสร้างบรรยากาศ สอดคล้องกับรูปแบบนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวน ที่ตัวละครเอกนักสืบต้องผจญภัยในรูปแบบต่างๆ ทำให้นวนิยายเกิดความสมจริง ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วม ตื่นเต้นระทึกใจไปกับการผจญภัยของตัวละครเอก เช่น การบรรยายฉากแก้วกับอชฌมาถูกตามล่าใน ปารีส

“ถนนเล็กๆสายนั้นไต่ระดับขึ้นสูงเล็กน้อย แล้วโค้งไปทางขวา ผมกระตุ้นมืออชฌมา ข้ามไปเดินฝั่งโน้นดีกว่า ผมบอก มองซ้ายมองขวา เมื่อเห็นว่าไม่มีรถ จึงพาเธอเดินข้าม แผลกใจหรือครับ ? ผมถามเบาๆ ก็ใช่ซี คุณพาเดินข้ามมาเมื่อกี้หยกๆ ผมหัวเราะ แสงจากโคมไฟฟ้าที่เดินคล้อยหลังโยนเงาของเราทอดไปข้างหน้าบนบาทวิถี ผมต้องการจะดูให้แน่นอนว่ามีคนตามมาหรือเปล่า”

(ใต้ความถุกดู หน้า ๙๒)

การบรรยายเหตุการณ์ที่แก้วถูกคนร้ายจับขังไว้ในรถที่กำลังจมน้ำ

“ผมกำลังนึกอะไรเพลินไปสักครู่ รถมาหยุดในที่แห่งหนึ่งคนที่อยู่ข้างขวาดึงมือผมลงมาจากรถ ผมนึกจะประท้วงว่ายังไม่ถึงที่จะให้ผมลงทำไม หรือว่าจะไม่ไปส่งผมจนถึงโรงแรม เมื่อออกมาจากรถแล้วผมได้กลิ่นน้ำและกลิ่นทะเล เขาพาผมมาที่รถยนต์อีกคันหนึ่ง เขาเปิดประตู ผลักผมเข้าไปนั่งข้างในด้านหลัง แม้จะอยู่ในความมืด ผมรู้สึกว่าคุณภาพของรถออกจะเก๋ สักหน่อย อย่างน้อยก็เก๋กว่าคันที่มา คนขับข้างหน้าสตาร์ทเครื่อง รถกระชากไปข้างหน้าอย่างแรง คนขับเปิดประตูกระโดดลงไป วิ่งตามรถไปนิดหนึ่ง เสียงปิดประตูปัง รถพุ่งไปข้างหน้าโดยไม่มีคนขับ มันทนหรือสะดุดอะไรข้างหน้าจนผมกระดอนจากที่นั่ง ไฟที่หน้ารถไม่สว่างพอที่จะทำให้ผมมองเห็นอะไรถนัด ผมเอามือคลำที่หน้าต่าง กระจกถูกไขขึ้นปิดสนิท คงจะปิดหมดทั้งสี่ด้าน ยังไม่ทันที่ผมจะทำอะไร หัวรถพุ่งลงต่ำ รถพุ่งลงไปในน้ำดังโครม ความตื่นตระหนกและความกลัวทำให้สั่นหลังผมเย็นวาบ เมื่อผมวาดภาพสิ่งที่จะเกิดแก่ผมในอีกสองสามวินาทีข้างหน้า”

(ใต้ความถุกดู หน้า ๑๓๘-๑๓๙)

การบรรยายเหตุการณ์ที่แก้วถูกจับฉีดยา

“สักครู่สองคนจึงเข้ามาใหม่ ถือของบางอย่างมาด้วยคนผิวขาวถือเข็มฉีดยา นี่ผมจะถูกฉีดยา Truth วัคซีนหรือนี้ ใจผมเต้นแรงขึ้นเมื่อคาดล่วงหน้าว่า อาจจะถูกฉีดยาที่เคยได้ยินว่ามี

การใช้กันในการทดสอบตัวบุคคลเพื่อเอาความจริงจากบุคคลนั้น ยาประเภนี้เมื่อถูกฉีดแล้ว จะทำให้คนนั้นไม่รู้สึกรู้สีกตัว และจะพูดความจริงออกมาโดยปราศจากการกีดกันของจิตสำนึก แต่ผลข้างเคียงของมันมีมาก บางที่อาจทำให้เสียสติ หรือเสียความรู้สึกปกติไปเป็นเวลานาน ผมนอนนิ่ง พยายามสะกดจิตตนเองให้นึกแต่ภาวะของผมในปัจจุบัน และลืมความเป็นจริงทั้งหลายอื่นเพื่อต่อต้านไว้ก่อน”

(ใต้ความถุกตย หน้า ๑๘๐-๑๘๑)

การบรรยายฉากที่ดร.ปัทมาช่วยแก้วที่ลอบเข้าไปตามหาเธอในบริเวณชั้นในของสถาบันที่กักตัวเธอไว้

“ผมเดินตามทางถึงมุมตึกซึ่งมีไฟสว่างกว่าในเฉลียง ผมก้มตัวลงต่ำเบียดตัวกับลูกกรงทางเดิน ผมได้ยินเสียงฝีเท้าคนเดินมา จึงกระโดดข้ามราวลูกกรงเหวี่ยงตัวออกมาข้างนอก นิ่งยงๆแอบมองอยู่ในเงามืด เวลาผ่านไปอีกหลายนาที่ ผมเริ่มคิดว่าคงจะไม่มีประโยชน์ที่จะคอยต่อไป เวลาผ่านไปมากแล้ว ผมเริ่มคิดมองหาทางที่จะกลับห้องพัก อีกคนหนึ่งเดินมา เสียงฝีเท้าเบาจนผมเกือบไม่ได้ยิน จนกระทั่งเจ้าของเท้าคู่นั้นเดินเข้ามาใกล้และเกือบจะผ่านไปโดยผมไม่ทันเห็นถนัด ใจผมเต้นแรง โผล่หัวขึ้นไปพ้นระเบียงลูกกรง คุณปัทมา... เธอหยุดชะงักหันมามองอย่างตกตะลึง ตาของเธอเบิกโพลงเหมือนถูกผีหลอกอีกครั้ง แล้วดูเหมือนเธอจะตั้งสติได้ เธอโผล่เข้ามาชิดระเบียง เอามือกดหัวผมให้ต่ำลง ที่แรกผมคิดจะขึ้นไว้ แต่แล้วก็ยอมหดลงไปตามแรงมือ เธอปล่อยมือที่กดหัวผม เอาขึ้นไปพาดกับขอบลูกกรง เงยหน้าดูดาวบนท้องฟ้า ใครคนหนึ่งเดินมาและผ่านไปโดยไม่เอาใจใส่”

(ใต้ความถุกตย หน้า ๒๑๔)

การบรรยายฉากแก้วพา ดร.ปัทมา และอีนานูหนีออกจากสถาบันที่กักตัว ดร.ปัทมา

“ผมจูงมือผู้หญิงสองคนวิ่งตามริวกู่ไปบนดินที่โล่งเตียน ไกลออกไปมีแสงไฟมองเห็นสองสามจุดซึ่งคงจะเป็นบ้านคน ผมนึกได้ว่าทางกำแพงด้านที่เราปีนออกนี้เป็นด้านที่อยู่ระหว่างพรมแดนอาร์เจนตินากับโบลิเวีย ผมเคยถูกพามาเดินสำรวจดูพื้นดิน ซึ่งมีลักษณะประหลาดเหมือนธรรมชาติตั้งใจสร้างไว้เพื่อแบ่งแดนของสองประเทศ พื้นดินซึ่งไม่มีต้นไม้ขึ้นแม้แต่ต้นเดียวมีลักษณะคล้ายกับลูกคลื่น เป็นระยะไกลไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ เมตร แต่กระแงเป็นร่องใหญ่แต่ละร่องห่างกันประมาณ ๒ ศอกหรือกว่านั้น หลายต่อหลายร่องแล่นคดเคี้ยวไปตามยาวจน

สุดสายตา แต่ละร่องลึกมองไม่เห็นกันเพราะแสงแดดส่องไม่ถึง ผมดูแล้วเสียใจ เพราะถ้าตกลงไปแล้วคงไม่มีทางขึ้นได้”

(ใต้ดาวมฤตยู หน้า ๒๖๐)

นอกเหนือจากการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการและสร้างบรรยากาศแล้ว การใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดความคิดเห็นของผู้เขียนก็มีความโดดเด่นอย่างมากเช่นเดียวกัน ความคิดเห็นหลายประเด็นเป็นชุดความคิดที่ปรากฏร่วมกันในนวนิยายเรื่องอื่นๆ ของเสนีย์ เสาวพงศ์ อาทิ เรื่องราวการสู้ชีวิตของตัวละครหญิง คือ อังฉมา สะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว ความสามารถของสตรีที่มีไม่น้อยกว่าบุรุษ หรือตัวอย่างบทวิพากษ์ถึงความคิดใหม่-เก่า

“การทำอะไรใหม่ มันอาจขัดหูขัดตาไปบ้าง เพราะคนเราเคยชินกับสิ่งเก่าที่ถูกยึดเยียดให้ยอมรับกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่าว่าเป็นของดีของสวย จึงมีแต่การเลียนแบบและลอกของเก่ากันเรื่อย ผมว่าอาคารนี้เป็นการแสดงฝีมือและความก้าวหน้ามาจนถึงเวลานี้ เป็นต้นว่าระบบถ่ายเทอากาศ แม้จะมีคนมากแต่อากาศก็ไม่เสีย อย่างหอไอเฟล ผมได้ยินเขาเล่าให้ฟังว่า เมื่อสร้างใหม่ๆ คนวิจารณ์กันพึมพำหมัดว่าอัปลักษณ์เกะกะ กังก้าง โผล่ผุดขึ้นมาท่ามกลางความงามสง่าของความหนา และหนักแน่นที่อ่อนช้อยของศตวรรษก่อนๆ ถึงกับเรียกร้องให้รื้อลงใช้ใหม่ครับ แต่เดี๋ยวนี้เป็นอย่างไร กลายเป็นสัญลักษณ์ของกรุงปารีสไปแล้ว”

(ใต้ดาวมฤตยู หน้า ๘๔)

บทวิพากษ์ถึงการวินิจฉัยด้วยบรรทัดฐานที่แตกต่างระหว่างบุคคล

“ผมคิดว่าคนเรามักจะเอาเงื่อนไขของตนเอง มาเป็นบรรทัดฐานเปรียบเทียบกับเมื่อพิจารณาคนอื่น เราเอาพื้นฐานต่างๆ ที่เรามีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกริณีคิด ทักษะคติ ธรรมเนียม และวัฒนธรรมของเราเองมาเป็นเครื่องวัดความผิดความถูก ความสูงและความต่ำ ความดีและความเลว โดยไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงของคนอื่น และชีวิตที่ขั้นตอนแห่งความพัฒนาทางสังคมของเขายังอยู่ในระดับที่มีความสลับซับซ้อนน้อยกว่า เขายังไม่ทิ้งชีวิตแบบดั้งเดิมที่เรียบง่าย ไม่รกรุงรังด้วยระเบียบกฎเกณฑ์ของค่านิยมต่างๆ ที่ทำให้มีความอัดอั้นตันใจ และการเสแสร้งนานาประการ มีการแบ่งแยกในฐานะ มีการตัดจจริต ความเห่อเหิม และการเหยียดหยามดูหมิ่นคนด้วยกันเอง ในแง่ที่ผมซักไม่แน่ใจว่าใครจะดีไปกว่าใคร คนอินเดียคนแดงมีชีวิตเรียบง่าย จริงอยู่เขามีความล้าหลังอย่างมากในทางการผลิต และระดับแห่งพัฒนาการทางสังคม ความเบียดเบียนที่เขาได้รับมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ ที่ทำให้เขายังปลิกหนีไปจากคน

แปลกหน้า เฉื่อยชาในการรับเอาสิ่งใหม่ หันหลังให้แก่ความเปลี่ยนแปลง มันไม่ใช่ความผิดของเขาทั้งหมดหรอก ในเมื่อตามความเป็นจริงดูจะไม่มีใครยอมที่จะรับเขาให้เข้ามาสู่กระแสของอารยธรรม ด้วยความตั้งใจที่บริสุทธิ์ มีแต่คนคอยเอาไรต์เอาเปรียบ กดขี่และขูดรีดจากความเรียบง่าย สามัญ และสันโดษของเขา”

(ใต้ความถุกตูก หน้า ๒๓๙)

จะเห็นได้ว่า การใช้ภาษาเพื่อสอดแทรกแนวความคิดนี้ เป็นการใช้พื้นที่วิพากษ์วิจารณ์ประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลกอย่างน่าสนใจ ชวนให้ผู้อ่านคิดพิจารณา และหรือเทียบเคียงกับสถานการณ์ในบริบทของประเทศไทยต่อไป ดังตัวอย่าง

“ทั้งสองคนถามผมถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม เธอบอกผมว่าหนังสือพิมพ์ลงข่าวเรื่องนี้ น้อยมาก คงจะมีการเซ็นเซอร์ หรือไม่ก็หนังสือพิมพ์ระวางตัวมากไปในการไม่เสนอข่าวนี้ เนื่องจากเกรงว่าจะไม่เป็นที่สบอารมณ์ของฝ่ายบ้านเมือง ขอบเขตเสรีภาพหนังสือพิมพ์ในบราซิลอยู่ในแวดวงที่จำกัดมาแทบทุกสมัย ผมถามเธอถึงขบวนการปฏิวัติในบราซิลสมัยเกือบ ๒๐ ปีมาแล้วที่โด่งดังมาก ทั้งสองคนบอกว่าตอนนั้นเธอยังเด็กมากแต่เรื่องราวเหล่านั้นยังมีการพูดถึงกันอยู่อย่างน้อยในหมู่คนชั้นกลางระดับล่าง และนักศึกษาที่ตื่นตัวได้มีการพูดกันอย่างวิเคราะหฺ์ โดยถือเป็นเหมือนบทเรียนตัวอย่างจากของจริงซึ่งขบวนการที่ก้าวหน้าจะต้องเรียนรู้ ... ถึงได้มีการสรุปกันว่า จรยุทธ์ในเมืองไม่ใช่การเคลื่อนไหวของมวลชน เพราะมวลชนจำนวนมากไม่ได้เข้าร่วมด้วย แต่ก็มีข้อผิดพลาดที่เน้นจะปลุกระดมคนได้ด้วยการปฏิบัติการอย่างห้าวหาญ เสี่ยงอันตราย และเสียสละ ในระยะแรกๆ ก้าวเกินขอบเขต เช่น ปล้นธนาคาร โจมตีค่ายทหารที่เซาเปาโล เป็นต้น บางทีเขาอาจเข้าใจว่านั่นเป็น “การโฆษณาตีดาวรุช” ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อสู้”

(ใต้ความถุกตูก หน้า ๑๑๘)

นวนิยายเรื่อง “ดิน น้ำ และดอกไม้”

เรื่องย่อ

ดิน น้ำ และดอกไม้ เป็นเรื่องราวของเสรีไทยที่ปฏิบัติงานอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี พวกเขาได้รับมอบหมายภารกิจให้ส่งข่าวสถานการณ์ของสงครามทางฝ่ายสัมพันธมิตรแก่เชลยที่ถูกจับมาอยู่ที่ค่ายกาญจนบุรีและเป็นแรงงานสำคัญในการสร้างทางรถไฟ ซึ่งในปัจจุบันรู้จักกันในชื่อ “ทางรถไฟสายมรณะ”

เสรีไทยแต่ละคนรับผิดชอบหน้าที่ที่แตกต่างกันและโดยส่วนใหญ่จะไม่มีใครรู้ภารกิจตลอดจนสถานภาพความเป็นเสรีไทยของกันและกันวันเสียแต่จะต้องมาปฏิบัติภารกิจร่วมกันดังเช่นกรณีของ รสสุคนธ์ ราเมศ และยุทธ รสสุคนธ์มีหน้าที่ฟังข่าวจากสถานีวิทยุที่ไม่ใช่ของฝ่ายไทยและญี่ปุ่นเพื่อเขียนสรุปเป็นภาษาอังกฤษและแอบส่งให้เชลยในค่าย ส่วนยุทธและราเมศมีภารกิจหลักคือปฏิบัติภารกิจภรรรณทตน้ำ เป็นการช่วยเชลยชาวอังกฤษคนหนึ่ง ภารกิจนี้มีผู้ร่วมมืออีกหลายคนได้แก่ ครูแผ้วหวัง และเปี้ยก ภารกิจทั้งสองลุล่วงไปด้วยดีจนเมื่อสงครามใกล้จะสิ้นสุด ฝ่ายทหารญี่ปุ่นจับได้ว่ามีการส่งข่าวให้เชลยในค่ายโดยการเขียนใส่เศษกระดาษและโยนเข้าไปในค่าย เป็นเหตุให้รสสุคนธ์ถูกเรียกไปสอบสวนทางอ้อม คือ ให้ไปเป็นครูสอนภาษาไทยให้ทหารญี่ปุ่น ฝ่ายเสรีไทยไหวตัวทัน รสสุคนธ์จึงเปลี่ยนลายมือและรอดมาได้

ขณะที่เหตุการณ์ทางฝั่งรสสุคนธ์และยุทธยังไม่เรียบร้อยดินนั้ก ทางฝ่ายราเมศ ครูแผ้ว และหวังก็พบเหตุการณ์ผิดปกติเช่นกัน คือมีคนอ้างว่ามาขอซื้อปลาแห้งโดยเดินสำรวจรอบบริเวณบ้านของราเมศ ความใจดีของราเมศทำให้เขาตัดสินใจปล่อยชายแปลกหน้าคนนั้นไป เมื่อยุทธทราบข่าวเรื่องบ้านราเมศ เขาต้องการจะแจ้งเหตุการณ์ผิดปกตินี้แก่หน่วยเหนือ เขาจึงนำเครื่องส่งวิทยุออกมาใช้งานอีกครั้ง แต่ครั้งนี้พวกเขาโชคร้าย ทหารญี่ปุ่นที่เฝ้าติดตามการส่งคลื่นสัญญาณวิทยุอยู่สามารถดักจับสัญญาณวิทยุของพวกเขาได้ ยุทธ รสสุคนธ์และราเมศที่แวะมาบ้านยุทธพอดีจึงพากันหลบหนี พวกเขามุ่งหน้าไปทางบ้านของราเมศ และได้เห็นแสงไฟโชติช่วงมาจากนั้น ราเมศเป็นห่วงหวังและครูแผ้ว จึงวิ่งนำไปดู

สถานการณ์ แต่ด้วยความห่วงเพื่อนจึงทำให้เขาไม่ทันสังเกตว่ามีทหารญี่ปุ่นดักรออยู่ ทหารญี่ปุ่นยิงราเมศเสียชีวิต ครูแฉั่วเล่าเหตุการณ์ว่าชายแปลกหน้าที่มาเมื่อวันก่อนเป็นคนพาทหารญี่ปุ่นมาที่นี่ หวังบอกให้ครูแฉั่วหนีออกมาก่อน ครูแฉั่วจึงรอด ส่วนหวังถูกยิงตายเช่นกัน ตอนที่ราเมศวิ่งเข้าไปในบ้าน ครูแฉั่วซึ่งแอบซ่อนอยู่เห็นราเมศแต่เตือนราเมศไม่ทัน เพื่อนๆนำศพของราเมศไปลอยลงในแม่น้ำตามคำขอของเขาเนื่องจากเขาอยากให้ร่างของเขาอยู่ในสายน้ำอันมีต้นทางมาจากเขาสูง ที่ซึ่งเขาได้พบกับอิมูหญิงสาวชาววางแดงที่เขาผูกสมรักรักใคร่ แต่ด้วยภาระหน้าที่ทำให้เขาต้องจากเธอมาโดยสัญญาว่าจะกลับไปในวันหนึ่ง

หลังราเมศเสียชีวิตเพียงหนึ่งวัน ญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้แก่สัมพันธมิตร การรวมกลุ่มของเสรีไทยที่กาญจนบุรีสลายตัวพร้อมภารกิจที่สิ้นสุด ในกลุ่มที่ทำงานมาด้วยกัน ยุทธได้มาร่วมงานของเสรีไทยที่สนามหลวง เขาได้พบกับรสสุคนธ์ที่ไม่ได้ติดต่อกันเลยตั้งแต่ญี่ปุ่นประกาศแพ้สงคราม เธอถูกส่งไปร่วมงานกับทหารอังกฤษที่เข้ามาหลังญี่ปุ่นปลดอาวุธ แต่การพบกันครั้งนี้เป็นเพียงผ่านพบ รสสุคนธ์ไม่ทันสังเกตเห็นยุทธ ยุทธเจ็บราวในใจแต่ชีวิตเขาก็ยังดำเนินต่อไปด้วยตัวเอง

สี่สิบปีผ่านไป ผู้หญิงคนหนึ่งเดินทางมาจากกาญจนบุรีและได้พบว่าหลายสิ่งเปลี่ยนแปลงไปแล้ว บ้านหลังที่เธอเคยพำนักก็หายไปราวไม่เคยมีอยู่ สายน้ำที่เธอหลงรักแม่ไม่เหมือนสายเดิมที่เธอเคยชื่นชม แต่มันก็ยังคงเป็นแม่น้ำสายเดียวกัน เธอแหวะที่แม่น้ำ น้ำดอกไม้มาลอยลงในแม่น้ำ แต่ความทรงจำช่วงหนึ่งของชีวิตที่ไม่อาจจะลบลืม

โครงเรื่อง

โครงเรื่องหลัก

โครงเรื่องหลักของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่การปฏิบัติการของเสรีไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งกลุ่มเสรีไทยที่ปฏิบัติการหลักในเรื่องนี้คือ กลุ่มของ ยุทธ ราเมศ รสสุคนธ์ ครูแฉั่ว และหวัง ปมปัญหาสำคัญของโครงเรื่องหลักคือ การที่เสรีไทยกลุ่มนี้ต้องปฏิบัติการให้ลุล่วงในพื้นที่ของญี่ปุ่นและต้องไม่ให้ทหารญี่ปุ่นจับสังเกตได้ ซึ่งก็คือความขัดแย้งระหว่างฝ่ายเสรีไทยและทหารญี่ปุ่นนั่นเอง

โครงเรื่องหลักของนวนิยายเรื่องนี้เปิดที่การมาถึงของรสสุคนธ์ ซึ่งได้รับหน้าที่จากหน่วยเหนือให้มาส่งข่าวสารให้แก่เชลยศึกในค่ายทหารญี่ปุ่น ในตอนต้น เรื่องดำเนินค่อนข้างช้าแต่พัฒนาโดยลำดับความเข้มข้นของปัญหาในเรื่องพัฒนาขึ้นตามลำดับภารกิจที่ยุทธและเพื่อนได้รับมอบหมาย เริ่มจากการรับวิทยุและส่งข่าวให้เชลยศึกในค่าย การสื่อสารกันเองอย่างลับๆของเสรีไทยโดยใช้จดหมายใต้กระถางรูปหน้าศาล ไปจนถึงภารกิจที่ใหญ่อย่างการช่วยเหลือเชลยหลบหนีออกจากค่ายทหารญี่ปุ่น

ปมปัญหาเขม็งเกลียวมากขึ้นหลังภารกิจช่วยเชลยจบไป เนื่องจากทหารญี่ปุ่นเริ่มระแคะระคายภารกิจสำคัญทั้งสองภารกิจของกลุ่มเสรีไทย คือ การส่งข่าวให้เชลยศึกในค่าย และการพาเชลยศึกหนี

ออกจากค่าย เมื่อถึงจุดนี้ผู้เขียนได้แยกสถานการณ์ออกเป็นสองสถานการณ์ให้ตัวละครเผชิญสถานการณ์ที่หนึ่งคือ ทหารญี่ปุ่นพบกระดาศที่รสสุคนธ์เขียนแจ้งข่าวสถานการณ์สงครามที่แอบส่งให้แก่เซลยศึก ฝ่ายญี่ปุ่นจึงเริ่มกระบวนการสืบสวน สถานการณ์ที่สองคือ มีคนมาลอบสำรวจที่พักของรามศครูแก้วและหวัง ซึ่งต่อมาได้พาทหารญี่ปุ่นมาบ้านและเผาบ้านในท้ายที่สุด

สถานการณ์ทั้งสองนี้ถูกพัฒนาให้เข้มข้นและตื่นเต้นไปพร้อมๆ กันทั้งสองสถานการณ์ กล่าวคือ ในส่วนของสถานการณ์แรก หลังพบกระดาศส่งข่าวให้เซลยศึก ทหารญี่ปุ่นก็สร้างเรียกดัวร์รสสุคนธ์ไปเป็นอาจารย์สอนทหารญี่ปุ่นในค่าย เพื่อเก็บลายมือและจับพิรุฑ พร้อมกับตรวจจับคลื่นความถี่วิทยุที่ลักลอบรับ-ส่งสัญญาณ ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่เกิดสถานการณ์ที่สองว่ามีชายแปลกหน้ามาหาซื้อปลาแห้ง แต่มีท่าทางผิดสังเกตเหมือนมาสำรวจบ้าน ครูแก้วและหวังจึงเตือนรามศไม

/

□ ลาแห่ง

โครงเรื่องรอง

โครงเรื่องรองในนวนิยายเรื่องนี้อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเด็นใหญ่ๆ คือ โครงเรื่องรองเกี่ยวกับความรัก และโครงเรื่องรองเกี่ยวกับชาติ

๑) โครงเรื่องรองเกี่ยวกับความรัก เป็นปมปัญหาเกี่ยวกับความรักโดยเฉพาะรักที่ไม่สมหวัง ซึ่งจะปรากฏในตัวละครแทบทุกตัว ได้แก่ ราเมศกับอีมู อามาตะกับรสสุคนธ์ ยุทธกับแพนเก่า และยุทธกับรสสุคนธ์

ความรักระหว่างราเมศกับอีมูเป็นความรักระหว่างหนุ่มชาวเมืองผู้มีการศึกษาและฐานะกับสาวชาวป่าเผ่าอย่างแดงที่เหมือนบุพเพจะชักนำให้ทั้งสองได้พบกันในระหว่างที่ราเมศเดินทางไปป่าพร้อมครูแก้วและผู้ใหญ่พูน ปมปัญหาของความรักครั้งนี้ไม่ได้อยู่ที่ความแตกต่างทางชนชั้นหรือฐานะ แต่กลับอยู่ที่โชคชะตาที่ทำให้ราเมศต้องจำใจจากอีมูมาเพื่อปฏิบัติหน้าที่เสรีไทย โดยที่ตัวสาวเจ้าไม่รับรู้ถึงภารกิจของหนุ่มคนรักเลย ราเมศเคยขัดแย้งในใจตนเองอย่างมากเมื่อเกิดฝนตกหนัก ทำให้เขาเป็นห่วงอีมูที่อยู่บนเขา ราเมศเกือบจะทิ้งหน้าที่กลับไปหาอีมู แต่ด้วยคำเตือนของครูแก้วถึงหน้าที่ที่เขาแบกรับทำให้ราเมศจำใจข่มความรู้สึกของตนเพื่อประเทศชาติบ้านเมือง โครงเรื่องรองนี้จบลงอย่างไม่สมหวัง คือ ราเมศเสียชีวิตจากเหตุการณ์ทหารญี่ปุ่นบุกเผาบ้าน

ความรักระหว่างอามาตะกับรสสุคนธ์ อามาตะเป็นนายทหารหนุ่มชาวญี่ปุ่นที่รสสุคนธ์เข้าไปสอนในค่าย เขาหลงรักรสสุคนธ์อย่างรวดเร็ว แต่ทั้งในฐานะนักเรียนและในฐานะทหารญี่ปุ่นที่ต้องคอยจับผิดคุณครูคนไทยที่เป็นผู้ต้องสงสัย ทำให้อามาตะไม่สามารถเปิดเผยความรู้สึกของตนให้รสสุคนธ์รับรู้ได้ การคลี่คลายของโครงเรื่องนี้จบไปพร้อมกับการยุติการตรวจสอบลายมือของรสสุคนธ์ รสสุคนธ์ไม่ต้องไปสอนหนังสือในค่ายอีก และแม้หลังสงครามอามาตะจะพยายามเขียนจดหมายติดต่อรสสุคนธ์ แต่จดหมายนั้นก็ไม่ถึงมือผู้รับ จึงเป็นอีกหนึ่งความรักที่ไม่สมหวัง

แม้โครงเรื่องรองความรักระหว่างอามาตะกับรสสุคนธ์จะเป็นเพียงเหตุการณ์ช่วงสั้นที่แทรกเข้ามาในเรื่อง แต่ผู้เขียนก็ได้ทำให้สอดคล้องไปกับเรื่องของราเมศกับอีมู กล่าวคือ อามาตะเองก็เหมือนกับราเมศที่ต้องเลือกทำตามหน้าที่ของตนที่มีต่อกองทัพ ต่อความมั่นคงของประเทศญี่ปุ่น เขาจึงไม่สามารถเปิดเผยความในใจแก่รสสุคนธ์ได้ เช่นเดียวกับราเมศที่ต้องเลือกภาระหน้าที่ของเสรีไทยมากกว่าความปรารถนาในใจตัวเอง

ความรักระหว่างยุทธกับแพนเก่า เป็นปัญหาที่แตกต่างไปจากความรักของราเมศและอามาตะเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับยุทธคือ การแบ่งแยกชนชั้นและฐานะ แพนเก่าของยุทธเป็นผู้มั่งมี แม้ตลอดเวลาเธอจะไม่เคยพูดถึงความแตกต่างด้านฐานะของยุทธกับเธอ แต่ยุทธก็ตระหนักรู้ในใจโดยสังเกตจากการใช้ชีวิต การที่ครอบครัวฝ่ายหญิงไม่ยอมรับเขา โครงเรื่องนี้จบลงที่แพนเก่าของยุทธค่อยๆ

ตีตัวห่างไปจากเขาและไม่ได้พบกันอีกเลย ยุทธได้แต่เสียใจและยอมรับความพ่ายแพ้ของตน ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นปมในใจของเขาและส่งผลกระทบต่อความรักของเขาในครั้งต่อไป

ความรักระหว่างยุทธกับรสสุคนธ์ เกิดขึ้นหลังจากที่ได้ทำงานใกล้ชิดกันมาระยะหนึ่ง ยุทธเป็นฝ่ายมีใจให้รสสุคนธ์แต่เขาไม่กล้าบอกเธอเพราะกลัวผิดหวังเหมือนกับเมื่อครั้งก่อน ปมปัญหาของโครงเรื่องนี้จึงอยู่ที่ความรู้สึกในใจยุทธเองที่ชอบรสสุคนธ์แต่ก็กลัวผิดหวัง ส่วนรสสุคนธ์เองนั้นมีคู่หมั้นอยู่แล้วแต่เธอก็ไม่ได้แสดงท่าทางรั้งเกียจยุทธแม้แต่น้อย ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ดำเนินไปอย่างเพื่อนจนกระทั่งสงครามสิ้นสุดและต่างคนต่างแยกย้ายไปทำหน้าที่ของตนเอง อาจกล่าวได้ว่าความรักที่ยุทธไม่ได้เปิดเผยความรู้สึกของตนต่อรสสุคนธ์นั้นนอกจากจะเพราะกลัวผิดหวังแล้ว ยังเป็นเพราะยุทธไม่ได้ต้องการให้เรื่องส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องงาน ซึ่งข้อกำหนดหนึ่งของเสรีไทยคือต้องร่วมงานกันโดยไม่จำเป็นต้องรู้เรื่องส่วนตัวหรือเกี่ยวข้องกันเชิงส่วนตัว ในที่นี้จึงอาจตีความได้ว่า ยุทธเลือกหน้าที่มาก่อนความรู้สึกของตัวเอง เพราะเห็นไปได้ว่าหากเผยความรู้สึกไปแล้วรสสุคนธ์ไม่ได้รับรู้ในแบบเดียวกันก็จะทำให้ร่วมงานกันยากขึ้น

การนำประเด็นเรื่องชนชั้นและฐานะมาเป็นอุปสรรคสำคัญในด้านความรักของตัวละคร เป็นการเลือกปัญหาที่สอดคล้องกับช่วงเวลาของเรื่องและยังแสดงลักษณะเด่นในงานของเสนีย์อีกด้วย กล่าวคือนวนิยายเรื่องนี้เป็นเหตุการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งเป็นช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่นาน ปัญหาทางสังคมที่สำคัญและสะท้อนผ่านวรรณกรรมไทยหลายเรื่องในยุคนั้นก็คือ ปัญหาด้านชนชั้นที่ยังปรากฏชัดเจน แม้คนจะสามารถยกระดับตัวเองได้ด้วยการศึกษา แต่ในความเป็นจริง ชาติกำเนิดก็ยังเป็นสิ่งที่ถูกนำมาพิจารณา เสนีย์ เสาวพงศ์ เองก็ได้นำเสนอปัญหานี้ผ่านนวนิยายเรื่องโด่งดังของเขาคือเรื่องคือ ปีสาง ซึ่งเน้นประเด็นความแตกต่างทางชนชั้นอย่างชัดเจน ในขณะที่ชนชั้นที่ปรากฏในเรื่องดิน น้ำ และดอกไม้ เป็นกลิ่นอายอย่างบางเบา อาจเป็นไปได้ว่าดิน น้ำ และดอกไม้ เขียนขึ้นในปี ๒๕๓๓ ซึ่งบรรยากาศความขัดแย้งทางชนชั้นคลี่คลายเปลี่ยนรูปโฉมไปจากเดิมมาก ต่างกับปีศาจที่แต่งในช่วงเวลาร่วมสมัยกับที่ปัญหาเรื่องชนชั้นยังปรากฏชัดเจน

๒) โครงเรื่องรองเกี่ยวกับชาติ เป็นโครงเรื่องรองที่ประกอบด้วยชุดเหตุการณ์สั้นๆ แต่ส่งเสริมแก่นเรื่องหลักได้อย่างดี โครงเรื่องรองกลุ่มนี้ได้แก่ โครงเรื่องรองที่เป็นความขัดแย้งในใจอามาตะ และโครงเรื่องรองของประโภชกับกองทัพแห่งชาติอินเดีย

โครงเรื่องรองที่เป็นความขัดแย้งในใจอามาตะ คือ ความขัดแย้งระหว่างความรักสันติภาพและการก่อสงคราม ก่อนที่อามาตะจะมาเป็นทหาร เขาเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่รณรงค์เรื่องสันติภาพต่อต้านสงคราม โดยเมื่อแท้แล้วเขาจึงไม่ชอบสงคราม แต่เมื่อญี่ปุ่นประกาศสงครามและเข้ายึดประเทศต่างๆในเอเชีย เขาในฐานะพลเมืองของประเทศก็ต้องจำยอม แม้เขาจะไม่ได้ตั้งใจจะมาเป็นทหาร แต่เมื่ออยู่ในหน้าที่แล้วอามาตะก็ปฏิบัติอย่างดีจนได้รับความไว้วางใจ แม้เขาจะมีความคิดที่เห็นแย้งเรื่องสงคราม

แต่เขาก็ไม่เคยวิพากษ์วิจารณ์ญี่ปุ่น อาจกล่าวได้ว่า ความขัดแย้งในใจที่เกิดขึ้นกับอามาตะแสดงให้เห็นถึงภาวะของการเป็นพลเมืองที่ต้องปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ

โครงเรื่องรองที่เกิดขึ้นกับประโงชไม่ต่างไปจากอามาตะ ประโงชเองก็ยอมเสียสละตนเองเพื่ออินเดีย จะต่างกันก็ตรงที่คู่ขัดแย้งของประโงชคืออังกฤษ ประเทศเจ้าอาณานิคมของอินเดีย ไม่ใช่ความขัดแย้งในใจตัวเองเหมือนอามาตะ ประโงชไม่เคยลังเลที่จะเข้าร่วมกองทัพแห่งชาติอินเดียเพื่อเรียกร้องอิสรภาพให้แก่อินเดีย แม้สุดท้ายเขาต้องถูกนำขึ้นศาลทหารแต่ประโงชก็ไม่หนี เขาคิดว่าการกระทำของเขาคือการทำเพื่อชาติ การเสียสละ ที่ต้องประกาศให้คนอินเดียและคนอังกฤษรับรู้

อาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนได้สร้างโครงเรื่องย่อยที่เกี่ยวกับความขัดแย้งในใจอามาตะและการเข้าร่วมกับกองทัพแห่งชาติอินเดียของประโงชขึ้นมาก็เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทของพลเมืองของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศชาติจะอยู่ในภาวะใด จะเป็นผู้มีอำนาจ ณ ขณะนั้นอย่างญี่ปุ่น หรือจะเป็นผู้ถูกรุกรานเป็นอาณานิคมอย่างอินเดีย พลเมืองย่อมต้องภักดีต่อชาติ ซึ่งหากพิจารณาคู่ไปกับโครงเรื่องหลักจะเห็นว่าการกระทำของกลุ่มเสรีไทยเองก็ไม่ต่างจากตัวละครประกอบทั้งสอง เสรีไทยก็รักและภักดีต่อชาติ โดยยอมสละชีวิตและความสุขของตนเพื่อพลิกบทบาทของประเทศไทยจากผู้เข้าร่วมกับฝ่ายอักษะมาเป็นผู้ต่อต้านและทำให้ประเทศรอดพ้นจากการเป็นผู้แพ้สงครามในท้ายที่สุด

แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่องนี้มีแก่นเรื่องหลัก คือ ภาระหน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติเป็นภาระที่ยิ่งใหญ่และต้องการการเสียสละอย่างมากเหมือนกับการเสียสละของเสรีไทยที่ต้องปฏิบัติหน้าที่เสี่ยงชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของตนเองหลังประโยชน์ของบ้านเมือง

แก่นเรื่องหลักแสดงให้เห็นผ่านโครงเรื่องหลักที่เสรีไทยต้องปฏิบัติภารกิจเสี่ยงภัยจนสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน แต่ทุกคนก็ภูมิใจในหน้าที่ของตน นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากโครงเรื่องรอง ๓ โครงเรื่อง ดังนี้

๑. โครงเรื่องรองเกี่ยวกับความรักระหว่างรามศกับอิมูที่รามศเลือกกลับมาปฏิบัติหน้าที่เสรีไทยจนเสียชีวิตแทนที่จะอยู่กับอิมูสาวคนรักอย่างมีความสุข

๒. โครงเรื่องรองเกี่ยวกับความรักของอามาตะที่มีต่อรสสุคนธ์และของยุทธที่มีต่อรสสุคนธ์เช่นกัน แม้ทั้งอามาตะและยุทธจะหลงรักรสสุคนธ์ แต่ทั้งคู่ก็เห็นแก่ภาระหน้าที่ต่อประเทศจึงไม่ยอมเปิดเผยความรู้สึกออกไป อามาตะคิดว่าเป็นการไม่เหมาะสมที่ทหารญี่ปุ่นอย่างเขาจะหลงรักสาวไทยผู้ต้องสงสัย ในขณะที่ยุทธก็เกรงว่าหากสารภาพรักไปแล้วจะทำให้เขาทำงานร่วมกับรสสุคนธ์ได้ยากขึ้น เขาจึงเลือกที่จะเก็บงำความรู้สึกไว้ต่อไป

๓. โคร่งเรื่องร้องเกี่ยวกับการต่อสู้ของประโภช ประโภชยอมเสียสละตัวเองเข้าร่วมกองทัพแห่งชาติของอินเดียเพื่อเรียกร้องการปลดปล่อยอินเดียจากอังกฤษ แม้จะถูกจับและเขาสามารถหนีเอาตัวรอดได้ แต่ประโภชก็ไม่คิดหนี เขาเลือกที่จะขึ้นศาลทหารเพื่อประกาศให้ประชาชนชาวอินเดียรู้ถึงการกระทำของเขาและตระหนักในความสำคัญที่จะต้องปลดปล่อยอินเดียให้เป็นอิสระ เมื่อแลกกับการสูญเสียเพียงเท่านี้ ประโภชเชื่อมั่นว่ามันคุ้มค่า

แก่นเรื่องรอง คือ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฐานะและชนชั้นยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการตัดสินใจของคนดังจะเห็นได้จากการที่ครอบครัวของแฟนเก่ายุทธไม่ยอมรับและพยายามกีดกันยุทธให้ออกห่างไปจากชีวิตของเธอ เพียงเพราะยุทธมีฐานะยากจนและไม่ได้มาจากชาติตระกูลที่สูงส่ง ซึ่งแก่นเรื่องแบบนี้พบมากในนวนิยายที่แต่งขึ้นในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งประเทศไทยกำลังประสบปัญหาชนชั้นอย่างมาก ดิน น้ำ และดอกไม้จึงจำลองภาพความขัดแย้งทางสังคมดังกล่าวมาสอดแทรกไว้ในนวนิยายเพื่อให้เห็นบรรยากาศทางสังคมทางหนึ่ง

ตัวละคร

ตัวละครสำคัญในนวนิยายเรื่องนี้ประกอบด้วย ยุทธ ราเมศ และรสสุคนธ์ ซึ่งเป็นตัวละครที่มีบทบาทโดดเด่นกว่าตัวละครอื่น กล่าวคือ มีบทบาทตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง นอกจากนี้ยังมีตัวละครประกอบอื่นๆ ได้แก่ ครูเผ้ว ผู้ใหญ่พูน หวัง เปี้ยก ซึ่งเป็นผู้ช่วยราเมศและยุทธในภารกิจของเสรีไทย อามาตะ นายทหารญี่ปุ่นผู้มีใจรักสันติ ประโภช พลเรือนที่ต่อสู้เพื่อเรียกร้องอิสรภาพให้แก่อินเดีย ตัวละครทั้งสองนี้ถือเป็นตัวแทนคนที่มีพันธะหน้าที่ต่อประเทศชาติไม่ต่างจากเสรีไทย ตัวละครอื่นๆ ที่เพิ่มสีสันให้แก่เรื่อง เช่น พิกุล อีมู ประพนธ์ กริช เป็นต้น

ยุทธ

ยุทธเป็นชายหนุ่มเมื่อยขริ่ม เติบโตขึ้นมาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน ต้องใช้ชีวิตอย่างปากกัดตีนถีบเพื่อให้เรียนจบและมีงานทำ เขาเคยเกือบทำผิดกลายเป็นนักล้วงกระเป๋า แต่ด้วยจิตสำนึกฝ้ายติเตือนสติเขาจึงถอนตัวจากอบายมุขได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เขาได้เรียนรู้ชีวิตทั้งในด้านที่ดีและด้านที่ใกล้กับความเสื่อม ความยากจนทำให้ยุทธเป็นคนอดทนและรู้จักปรับผิชอบตัวเองตั้งแต่เด็ก ขณะเดียวกันก็เป็นปมในใจที่ทำให้เขาหวาดกลัวว่าคนอื่นจะไม่ยอมรับ เพราะเขาเคยผิดหวังในความรักเพราะความยากจน และก็เคยถูกครอบครัวของเพื่อนรักรังเกียจเพราะความจนอีกเช่นกัน ยุทธจึงกลายเป็นคนเก็บมตัวและหันเข้าหาโลกของหนังสือ ซึ่งทำให้เขาเป็นคนมีความคิด มีสติแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดี

ความเคร่งขริ่ม มีสติ เป็นผู้นำและเป็นทีพึ่งของผู้อื่นได้ดี เป็นคุณสมบัติสำคัญที่โดดเด่นของตัวละครยุทธ เพราะในเรื่องยุทธต้องเป็นที่พึ่งสำคัญของรสสุคนธ์ในตอนที่ยุทธหนีออกมาตามตัวเธอที่บ้าน

และตอนที่ทหารญี่ปุ่นจับสัญญาญวิทยุได้ บทบาทของยุทธจึงเปรียบเหมือน “ดิน” ที่หนักแน่นและมั่นคง ให้ความสมบูรณ์แก่สรรพสิ่ง แต่ไม่มีค่าโดยตัวมันเอง

รามศ

รามศเป็นชายหนุ่มคมสันมีเสน่ห์ มาจากครอบครัวฐานะดี ฉลาด แต่ใจร้อนวู่วาม เขาเป็นเพื่อนสนิทของยุทธ เรียนด้วยกันมาตั้งแต่ชั้นมัธยม แม้จะแตกต่างกันเรื่องฐานะแต่รามศก็ไม่เคยรังเกียจหรือดูถูกยุทธแม้แต่น้อย รามศเป็นคนรักเพื่อนฝูง เห็นได้จากการที่รามศเที่ยวเดินทางตามหาเพื่อนชาวต่างชาติที่เคยทำงานด้วยกันที่มาเลเซีย ซึ่งต่างกระจัดพลัดพรายไปหลังสงครามเข้ามาถึงดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

รามศเป็นคนอารมณ์ดี ไม่เคร่งเครียดกับชีวิตแม้จะอยู่ในภาวะสงครามและต้องเดินทางรอนแรมไปเรื่อย นอกจากนี้เขายังเป็นคนปากหวาน ชอบสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับสาว ๆ และผู้หญิงก็มักจะหลงเสน่ห์บุคลิกที่อบอุ่น สบาย ๆ ของเขา เป็นเหตุให้ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ก็จะมีผู้หญิงสนใจและให้ความสนิทสนมกับเขาเสมอ อย่างไรก็ตาม รามศก็เป็นคนรักเดียวใจเดียว ยึดมั่นต่อความรักที่เขาทำให้มีอิมูจนวาระสุดท้ายของชีวิต

ความเป็นคนอารมณ์ดี มีอัธยาศัย คุยสนุก ทำให้ใคร ๆ ที่อยู่รอบตัวเขารู้สึกสดชื่น ฉ่ำเย็นเหมือนสายน้ำ ซึ่งคุณสมบัติหนึ่งของน้ำก็คือการไหลเรื่อยไปไม่หยุด เช่นเดียวกับชีวิตของรามศที่มีแต่การเดินทาง เริ่มจากออกจากบ้านมาผจญชีวิต หาและเปลี่ยนงานไปเรื่อย จนเมื่อมาเป็นเสรีไทยเขาก็อยู่ในฝ่ายสำรวจเส้นทาง ต้องเดินทางเข้าป่าเพื่อทำแผนที่ ชีวิตเขาจึงไม่เคยหยุดนิ่งดุจดังสายน้ำที่ไม่เคยหยุดไหล

รสสุคนธ์

รสสุคนธ์เป็นตัวละครหญิงที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดในเรื่อง เธอเป็นผู้หญิงคนเดียวในหมู่เสรีไทยผู้ชาย ไม่มีการเปิดเผยแน่ชัดว่ารสสุคนธ์มีภูมิหลังชีวิตเช่นไรก่อนมาเป็นเสรีไทย เรื่องบอกแต่เพียงว่าเมื่อเดินทางมาถึงกาญจนบุรี รสสุคนธ์ต้องทำหน้าที่เป็นครูเพื่อแฝงตัวเข้ามาเป็นคนส่งข่าวให้แก่เฉลยศึกในค่ายทหารญี่ปุ่น รสสุคนธ์มีความรู้ภาษาอังกฤษดีทั้งด้านการฟังและการอ่านการเขียน เห็นได้จากหน้าที่ส่งข่าวที่ได้รับมอบหมาย อีกทั้งเมื่อสิ้นสุดสงครามยังถูกส่งไปเป็นล่ามให้ทหารอังกฤษอีกด้วย

รสสุคนธ์มีนิสัยรักการอ่านเหมือนยุทธซึ่งทำให้ทั้งสองเข้ากันได้ดี นอกจากนี้ยังเป็นคนมีสติและควบคุมสถานการณ์ได้ดีเห็นได้จากตอนที่รสสุคนธ์ต้องเข้าไปในค่ายทหารญี่ปุ่น แม้จะต้องไปคนเดียว ประกอบกับมีความรู้สึกตื่นเต้นระคนหวาดกลัวแต่เธอก็คุมอาการไม่ให้ทหารญี่ปุ่นจับพิรุณเธอได้ อย่างไรก็ดี นิสัยในด้านอื่นของรสสุคนธ์กลับไม่เด่นชัดทั้งที่เธอเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญตัวหนึ่ง ภาพของเธอที่ปรากฏเป็นไปในลักษณะผู้หญิงตามแบบฉบับหัวก้าวหน้า คือ กล้าแสดงความคิดเห็น เชื่อมมั่นใน

ตัวเอง แต่ก็ยังคงอ่อนหวานและพึงพาผู้ชายในยามคับขัน ซึ่งเป็นการผสมกันระหว่างผู้หญิงสมัยเก่าและสมัยใหม่ อันเป็นลักษณะทั่วไปของผู้หญิงในนวนิยายไทย จะต่างกันตรงที่ดิน น้ำ และดอกไม้ ไม่ใช่นวนิยายรัก รสสุคนธ์จึงไม่ได้เจ้าแง่แสนงอนและถือดีในตัว

ลักษณะของการเป็นผู้หญิงตามแบบฉบับที่สวยงาม เก่ง มีความสามารถ และอ่อนโยน จึงทำให้รสสุคนธ์เป็นสัญลักษณ์ของ “ดอกไม้” ที่อยู่ท่ามกลางดินและน้ำ

การประกอบรวมกันของตัวละครทั้งสามนี้เป็นภาพจำลองย่อส่วนของการปฏิบัติหน้าที่ของเสรีไทยซึ่งต้องประกอบด้วยบุคคลที่สุขุม รอบคอบเพื่อทำหน้าที่วางแผนและระวังภัยให้แก่กลุ่มอย่างยุทธ ขณะเดียวกันก็ต้องการคนแบบราเมศที่เป็นมิตร เข้ากับผู้อื่นได้ง่ายมาทำงานในหน่วยจรรยาธสำรวจสถานที่ หาข่าวและผูกมิตรกับชาวบ้าน นอกจากนี้ตามทรศนะของเสนียังเล็งเห็นถึงความสำคัญของผู้หญิงที่เหมาะสมแก่งานที่ละเอียดอ่อนอย่างการแปลข่าวเพื่อลอบส่งให้เชลย การเปิดพื้นที่ให้ตัวละครหญิงเข้ามามีบทบาทในพื้นที่การเมืองซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของผู้ชาย แสดงให้เห็นความพยายามของเสนียที่จะขยายวงบทบาทของผู้หญิงให้มากกว่าบทบาทภายในบ้าน ซึ่งลักษณะเช่นนี้ก็คล้ายคลึงกับตัวละครหญิงในเรื่องอื่นๆของเสนีย

ฉาก

ฉากและบรรยากาศในเรื่องนี้เน้นความสมจริงเป็นหลัก กล่าวคือ ผู้อ่านจะสามารถจินตนาการสถานที่ต่างๆได้อย่างชัดเจน ผู้เขียนให้ความสำคัญกับรายละเอียดของฉากเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้เขียนต้องการที่จะถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของเสรีไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ให้ผู้อ่านรุ่นหลังได้รับรู้อย่างสมจริงที่สุด เพื่อเป็นประสบการณ์ที่มีชีวิตจากตัวหนังสือ ซึ่งหาไม่ได้ในวิชาประวัติศาสตร์ทั่วไป

ในส่วนของบรรยากาศ ถือว่าเป็นส่วนที่ส่งเสริมความเด่นชัดสมจริงของฉากได้อย่างกลมกลืน นวนิยายเรื่องนี้ใช้ฉากสถานที่เป็นจังหวัดกาญจนบุรี ส่วนฉากเวลาคือช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งตรงกับยุคการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อความสมจริงของฉากเวลา ผู้เขียนได้สอดแทรกเพลงต่างๆที่รัฐบาลในสมัยนั้นเปิดรณรงค์ให้ประชนฟังและปฏิบัติตาม เช่น เพลง “ไชโย วีรชนชาติไทย” เพลง “ได้เวลา แปรณาฬิกาซักรง” หรือเพลงที่ขอให้พุทธคุณปกป้องคุ้มครองไทย ซึ่งเปิดในช่วงที่เปลี่ยนรัฐบาลตอนใกล้สงครามจะยุติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีชื่อนักร้องนักแสดงทั้งของไทยและเทศที่โด่งดังในสมัยนั้น รวมถึงนักมวย นักกีฬา และนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง ที่ถูกสอดแทรกไว้ในบทสนทนาของตัวละครเป็นระยะ

อาจกล่าวได้ว่าบรรยากาศที่อ้างอิงเหตุการณ์ รายชื่อบุคคล ข้อมูลต่างๆที่เป็นจริงเหล่านี้ ไม่เพียงแต่จะสร้างความสมจริงอย่างเข้มข้นให้กับเนื้อเรื่อง หากยังเป็นแหล่งความรู้จากประสบการณ์ของผู้เขียนที่ร่วมยุคสมัยนั้น บรรจงร้อยเรียงแทรกเล่ามาสู่ผู้อ่านโดยตรงอีกด้วย

การตั้งชื่อเรื่อง

ดังกล่าวแล้วว่า ดิน น้ำ และดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์แทนตัวละครสำคัญสามตัว คือ ยุทธ รามศ และรสสุคนธ์ เรื่องราวส่วนใหญ่ในนวนิยายเรื่องนี้เป็นเกี่ยวข้องกับชีวิตของตัวละครทั้งสามที่ต้องมาประกอบหน้าที่เสรีไทยร่วมกัน ดินและน้ำช่วยทำนุบำรุงดอกไม้ฉันใด ยุทธและรามศก็คอยให้ความช่วยเหลือดูแลรสสุคนธ์ฉันนั้น

นวนิยายเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องรัก หากเป็นเรื่องราวการเสียสละเพื่อประเทศชาติโดยมีความรักเป็นสีสันให้เกาะเกี่ยวเพื่อความบันเทิง แต่ถึงอย่างไรการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาวสามคน โดยเฉพาะเมื่อคนหนึ่งหลงรักอีกคนหนึ่งแล้ว ก็ย่อมชวนให้เกิดการตีความความสัมพันธ์ของทั้งสามอย่างเลียงไม่ได้

หากถอดสัญลักษณ์จากชื่อเรื่องประกอบกับพิจารณาเนื้อหาอาจกล่าวได้ว่า ดอกไม้ที่ได้รับการทำนุบำรุงจากดินก็เหมือนกับรสสุคนธ์ที่ได้รับการปกป้องดูแลจากยุทธตลอดทั้งเรื่อง ไม่ว่าจะมีความร้ายอย่างไร ยุทธจะเป็นที่พึ่งให้รสสุคนธ์อุ่นใจได้เสมอ แต่ดอกไม้กลับหลงใหลความชื่นเย็นของน้ำที่ทำให้ทุกกลีบดอกสดชื่น เช่นเดียวกับตัวรสสุคนธ์ที่หลงใหลผูกพันกับสายน้ำทุกสาย แม้เรื่องไม่ได้บอกหรือแสดงความรู้สึกของรสสุคนธ์ไว้อย่างชัดเจนว่าเธอชื่นชอบรามศเป็นพิเศษกว่ายุทธ แต่ก็อาจพออนุมานได้ดังที่กล่าวมา อีกทั้งในตอนต้นเรื่องก็เปิดให้รสสุคนธ์กลับไปที่กาญจนบุรีและได้ลอยดอกไม้ลงในลำน้ำที่เธอเชื่อว่าน่าจะเป็นสายเดียวกับที่ไหลไปรวมกับลำน้ำที่เธอเคยพักพิงเมื่อครั้งเป็นเสรีไทย

การเล่าเรื่อง

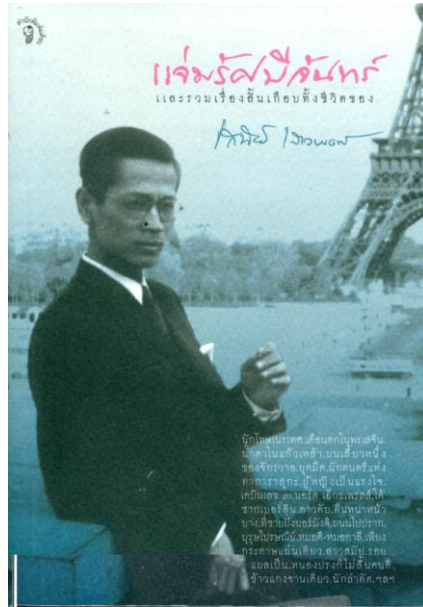
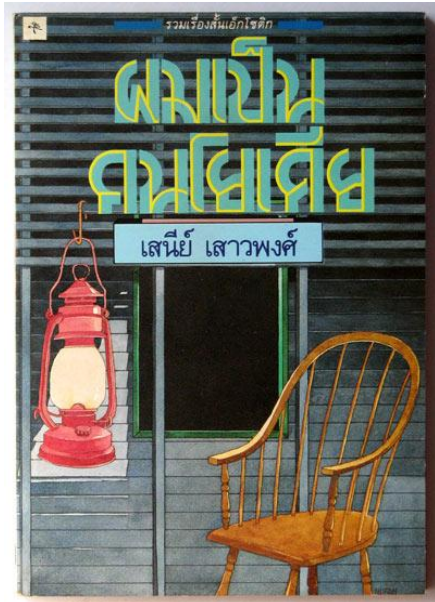
การเล่าเรื่องในนวนิยายเรื่องนี้เป็นการเล่าย้อนต้น หมายถึง เปิดเรื่องจากเวลาปัจจุบันแล้วเล่าย้อนไปในอดีต ซึ่งก็คือการเปิดให้รสสุคนธ์กลับมาเยือนกาญจนบุรีอีกครั้งหลังผ่านไปสี่สิบปี โดยผู้อ่านจะไม่ว่าเหตุที่เปิดเรื่องนั้นคือผู้ใดจนกว่าจะอ่านเรื่องย้อนเล่าเหตุการณ์ในอดีตซึ่งเป็นเนื้อหาของนวนิยาย ผู้เขียนได้เรียกบทแรกของหนังสือว่า *บทส่งท้าย* ซึ่งน่าจะเป็นความตั้งใจให้สอดคล้องกับลำดับเวลาในเรื่องที่เอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังสุดในชีวิตของตัวละครมาเล่า

การดำเนินเรื่องส่วนใหญ่ผ่านการเล่าเรื่องชีวิตของตัวละครที่ย้อนไปในอดีตเพื่อบอกภูมิหลังชีวิตของตัวละครเอง ควบคู่ไปกับการเล่าแบบตัดสลับเหตุการณ์ ซึ่งการตัดสลับเหตุการณ์ในนวนิยายเรื่องนี้มีความน่าสนใจตรงที่เป็นการสลับเล่าเหตุการณ์ที่ไม่ได้สัมพันธ์กันทั้งในแง่ของช่วงเวลาและเนื้อเรื่อง ยกตัวอย่างเช่น หลังจากเหตุการณ์ที่ยุทธไปตีมเหสีกับประพนธ์ที่บ้านและลากลับ เรื่องก็ต่อกับเรื่องราวของรามศสมัยที่ทำงานอยู่เมืองแร่ จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ทั้งสองไม่ได้เกี่ยวข้องกันเลยไม่ว่าทางใด รามศไม่ได้อยู่ร่วมเหตุการณ์ตีมเหสีกับยุทธ และในการตีมเหสีสนทนาก็ไม่ได้พูดถึงรามศแต่

อย่างไรก็ตาม นอกจากนี้เรื่องสมัยรามศทำงานอยู่เหมืองแร่ก็เป็นเหตุการณ์ในอดีตก่อนที่รามศจะมาเป็นเสรีไทยทำงานร่วมกับยุทธ ดังนั้นการเล่าเหตุการณ์ทั้งสองนี้ต่อเนื่องกันทำให้รู้สึกเหมือนเหตุการณ์ชีวิตรามศที่เหมืองแร่เหมือน “ลอยขึ้นมาในห้วงอากาศ” แล้วก็จบไปพร้อมด้วยเริ่มเหตุการณ์ใหม่ที่ไม่เกี่ยวอะไรกัน อีกตัวอย่างที่ชัดเจนมาก คือ การที่อยู่ๆก็เล่าเรื่องของวิกเตอร์ เชลยที่ต่อฐานนั่งสำหรับถ่ายทุกซีในค่ายเชลย โดยแทรกเหตุการณ์นี้ไว้ระหว่างที่กำลังเล่าเรื่องราวของรามศและคณะที่กำลังเดินทางเข้าป่า เรื่องของวิกเตอร์ไม่เพียงไม่เกี่ยวข้องอะไรกับเรื่องของรามศในขณะนั้น แต่ตัวละครวิกเตอร์ยังไม่ได้มีบทบาทอะไรในเรื่องอีกเลยหลังจากตอนนั้น การกล่าวถึงวิกเตอร์เป็นไปได้ทางเดียวว่าผู้เขียนต้องการแทรกเล่าถึงการใช้ชีวิตในค่ายของเชลยศึก จึงแทรกเล่าขึ้นมา

การเล่าเรื่องโดยที่เหตุการณ์ไม่ได้ต่อเนื่องเชื่อมโยงกันนี้เหมือนธรรมชาติของความคิดและการสนทนาของคนที่มีเรื่องราวสัพเพเหระนอกเรื่องไปบ้าง นับเป็นกลวิธีที่แปลกใหม่ในพัฒนาการการเล่าเรื่องในนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์ ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่พบลักษณะนี้ในนวนิยายเรื่องอื่น แต่อย่างไรก็ดีการเล่าเรื่องวิธีนี้อาจทำให้ผู้อ่านติดตามเรื่องได้อย่างยากลำบากขึ้น เพราะเรื่องมักถูกเล่าตัดสลับไปมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนต้นถึงกลางเรื่อง

ผลงานประเภท เรื่องสั้น

เรื่องสั้นที่นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ แต่งขึ้นมีมากกว่า ๓๑ เรื่อง แต่ในปัจจุบันยังไม่สามารถสืบค้นได้มากกว่า ๓๑ เรื่องได้ ดังที่สำนักพิมพ์มติชนกล่าวเอาไว้ในคำนำของหนังสือรวมเรื่องสั้น ชุด “แจ่มรัศมีจันทร์” ซึ่งเป็นงานรวมเรื่องสั้นของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ครั้งที่ (พ.ศ.๒๕๕๑) ว่า

“...แม้จะตั้งใจไว้แต่แรกว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นการรวบรวมงานอย่างเป็นพิเศษ แต่ความตั้งใจเช่นนั้นก็เชื่อว่าจะบรรลุไปโดยไม่ขาดตกบกพร่องเสียเลย เพราะยังมีงานเรื่องสั้นอีกบางชิ้นที่มีได้รับการรวบรวมไว้ในที่นี้ เหตุผลที่งานอีกสองหรือสามเรื่องของเขามีได้ถูกนำมารวมไว้ในที่นี้ มิใช่เพราะงานเหล่านั้นไม่เป็นที่น่าอ่านอีกในปัจจุบัน หากด้วยเหตุผลง่ายๆว่า คณะผู้จัดทำยังไม่สามารถจะค้นหาวิทยสารที่ลงพิมพ์งานเหล่านั้นเมื่อหลายสิบปีก่อนหรือกระทั่งเมื่อว่าครึ่งศตวรรษมาแล้วให้ครบถ้วนได้ แม้บรรดานักเลงหนังสือหลายท่านจะได้ช่วยกันพยายามแล้วก็ตาม และก็ด้วยข้อจำกัดทำนองเดียวกันนี้เอง ที่ทำให้ไม่สามารถจะค้นนามปากกาอื่นๆ ที่ท่านผู้เขียนได้ใช้ในการเขียนบางเรื่องได้จนครบ...”^๑

^๑ มติชน, สำนักพิมพ์. แจ่มรัศมีจันทร์และรวมเรื่องสั้นเกือบทั้งชีวิตของเสนีย์ เสาวพงศ์. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

แต่อย่างไรก็ตาม ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ก็ได้กล่าวถึงงานรวมเรื่องสั้นครั้งนี้ว่า

“หนังสือเล่มนี้น่าจะเป็นหนังสือที่รวมเรื่องสั้นของผมตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๘๓ จนถึง พ.ศ.๒๕๔๓ รวม ๓๑ เรื่อง ด้วยกัน มากกว่าที่เคยรวมเล่มพิมพ์มาแล้วเป็นครั้งแรก อาจจะมีตกหล่นอยู่บ้าง โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาต้นๆที่ผมเริ่มการเขียนหนังสือในรูปแบบของเรื่องสั้นซึ่งยังหาไม่พบในขณะนี้ แต่บางทีก็คงจะไม่สำคัญอะไรนัก เนื่องจากเป็นเรื่องที่ผมเขียนขึ้นเมื่ออายุยังไม่ครบถึงปีเกณฑ์ทหาร ซึ่งคล้ายกับเป็นเพียงความพยายามที่จะโตให้เร็วกว่าอายุที่ทำไว้เพียงไม่กี่เรื่อง แล้วก็อ่อนด้อยในเชิงศิลป์. . .”^๒

ดังนั้น ในการวิเคราะห์องค์ความรู้จากเรื่องสั้นของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ในครั้งนี้ จึงดำเนินการจากเรื่องสั้นทั้งหมด ๓๑ เรื่อง ได้แก่

๑. นักโทษเนรเทศ
๒. เตือนตกในทะเลจีน
๓. น้ำตาในแก้วเหล้า
๔. เคบินเลข ๓
๕. นักดนตรีแห่งทาการาสุกะ
๖. ยุคมืด
๗. บนเสี้ยวหนึ่งของจักรวาล
๘. ผู้หญิงเป็นแรงใจ
๙. นอร์ด เอ็กซ์เพรสส์
๑๐. ใต้ซากเบอร์ลิน
๑๑. ดาวดับ
๑๒. พี่ชายฝั่งนอร์มั่งดี
๑๓. ดินหนาหน้าบาง
๑๔. ถนนไปปรากฏ
๑๕. บุรุษไปรษณีย์
๑๖. หมอดี – หมอกาฬ
๑๗. เพียงกระดาษแผ่นเดียว
๑๘. สาวสมัย

^๒ เฟิ่งอ๋าง, หน้า๑๐.

๑๙. รอยแผลเป็น
๒๐. หนองปรงก็ไม่ใช่คนดี
๒๑. ข้าวแกงจานเดียว
๒๒. นักล่าตัด
๒๓. แอ้ว ผู้บริสุทธิ์
๒๔. ผมเป็นคนโง่เดียว
๒๕. ผมไม่มีน้ำตาจะร้องให้อีกแล้ว
๒๖. ทานตะวันดอกหนึ่ง
๒๗. สาวเอย สุเจ้าแสนสวย
๒๘. ไม่มีเสียงเพลงจากทำเนียบ
๒๙. เส้นทางสายงาช้าง...สู่รัฐประหาร
๓๐. แจ่มรัศมีจันทร์
๓๑. ขอให้การพ่ายเรือของเจ้าเทียวนี้ จงเป็นเทียวสุดท้าย

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑ : นักโทษเนรเทศ

พิมพ์ครั้งแรก : ท่องเที่ยวสัปดาห์ ๓ (๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๓)

เรื่องย่อ :

ราชัน เป็นนักโทษการเมืองที่อยู่ระหว่างการถูกส่งตัวไปคุมขังที่เกาะตะรุเตาโดยทางรถไฟ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ตำรวจ ๓ นาย เป็นผู้ควบคุม บทสนทนา เป็นการนำเสนอการถกเถียงว่าด้วยเรื่อง “ความยุติธรรม” อาทิเช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจกล่าวว่า “คุณเชื่อไหมว่ากฎหมายเป็นสิ่งให้ความยุติธรรมเพียงพอผู้ที่ทำผิดย่อมจะต้องได้รับโทษเสมอไป” หรือที่ ราชัน กล่าวว่า “สิ่งที่คุณได้รับนั่นคือผลบังคับของกฎหมาย ไม่ใช่ความยุติธรรม และคุณคงรับรองว่าผมไม่ได้พุดติเตียนกฎหมาย แต่ผมติเตียนความยุติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีตัวตน คุณคงมีใจสปอร์ตพอที่จะคิดว่าผมไม่ได้พุดเข้ากับตัวเองความเชื่อของคุณย่อมไม่ตรงกับความจริงเสมอไป และในทำนองเดียวกัน ความเชื่อของศาลก็ย่อมเป็นความยุติธรรมเสมอไปไม่ได้”

ราชันกล่าวอีกว่า “กฎหมายเป็นแต่เพียงระเบียบแห่งความประพฤติของสังคมเท่านั้น ซึ่งศาลถือเป็นหลักในการตัดสินข้อพิพาทของบุคคลจะเป็นทางอาญาหรือแพ่งก็ตาม และในการตัดสินนั้นศาลถือเอาความเชื่อและเหตุผลเท่านั้น ศาลมองไม่เห็นความจริงที่แท้ ศาลวินิจฉัยข้อเท็จจริงด้วยความเชื่อในพยานหลักฐาน แต่ความจริงบางกรณีเป็นสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ และมนุษย์มองไม่เห็น ความจริงเป็นรากฐานของความยุติธรรมไม่ใช่ความเชื่อและไม่ใช่อะไรเหตุผล ขอให้คุณคิดว่ามีความแตกต่างกันที่ตรงไหนที่นายอะไรธรรมดาคนหนึ่งไปฆ่าใครตายลงสักคนหรือสองคน กับพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งที่ยกกองทัพไปตีบ้านเมืองสักเมืองหนึ่ง แนนทีเดียว นายอะไรนั้นจะต้องถูกจับฐานฆ่าคนตายและถูกประหารชีวิต ส่วนพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นจอมผู้ร้ายฆ่าคน เป็นทั้งผู้ใช้ให้คนอื่นฆ่าคนตายอย่างเจตนาอย่างมากมายกว่าหลายเท่านั้นกลับกลายเป็นจักรพรรดิ ยิ่งฆ่าคนบ้านเมืองอื่นตายขึ้นอีกเขาอาจเป็นจักรพรรดิราชาธิราช ประวัติชีวิตอันน่าสยดสยองของเขาจะถูกบันทึกไว้ให้คนรุ่นหลังอ่านโดยได้รับความยกย่องว่าเป็นผู้กล้าหาญ เป็นวีรบุรุษ มหาราชญากรเหล่านี้ไม่เคยถูกจับไปติดคุกเลยในประวัติศาสตร์”

สุดท้าย ราชัน พยายามเข้าไปช่วยเด็กที่โผล่หัวออกนอกหน้าต่างรถไฟขณะที่รถไฟกำลังแล่นผ่านสะพาน ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าใจผิดว่าเขากำลังจะหนีจึงทำให้เขาถูกยิงตาย

แรงบันดาลใจ

เกิดจากความสะเทือนใจในความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมยุคนั้น โดยเฉพาะประเด็นของการยึดเย็ด ข้อกล่าวหาทางการเมืองให้แก่บุคคลในยุคนั้น

แก่นเรื่อง

ความยุติธรรมตามกระบวนการยุติธรรม ในบางครั้งก็ไม่อาจให้ความยุติธรรมที่แท้จริงได้ ศาลอาจพิจารณาจากหลักฐานและความเชื่อ แต่ก็ไม่สามารถพิจารณาจากความจริงที่แท้ซึ่งบางครั้งพิสูจน์ให้เห็นไม่ได้ แต่ความจริงนี้เองที่เป็นรากฐานของความยุติธรรม

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้เป็นโศกนาฏกรรมที่มีความโดดเด่นในเรื่องของการวางโครงเรื่อง การใช้ภาษาผ่านบทสนทนา เพื่อนำเสนอปรัชญาเกี่ยวกับความยุติธรรม ประกอบกับนำทฤษฎีที่ตัวละครสนทนากันมาสร้างเป็นฉากจบของเรื่อง

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒ : เดือนตกในทะเลจีน

พิมพ์ครั้งแรก : สุวีณนภูมิ (๒๕๘๔)

เรื่องย่อ :

ฉากเป็นเรือ “โตกิวามารู” ที่เดินทางออกจากเซี่ยงไฮ้ สารสำคัญของเรื่องกล่าวถึงความรักที่ไม่อาจสมหวังของมิสฮิเดโกะ ออนโน นักประพันธ์ชาวญี่ปุ่น กับ ชิงเปาหยวน ชาวจีนที่เสียชีวิตในการรบกับกองทัพญี่ปุ่นที่นานกิง การที่ความรักระหว่างชาวจีนกับชาวญี่ปุ่นไม่อาจสมหวังได้นั้น มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางการเมือง ปรากฏในประโยคที่ว่า “ถ้าเช่นนั้น เธอคงมีความเข้าใจดีพอในเรื่องอำนาจของมัน มันเป็นความผิดของฉันหรือเปล่า ที่ฉันเกิดมาเป็นคนญี่ปุ่น และคนที่ฉันรักเป็นคนจีน เธอย่อมรู้อยู่แล้วว่า ชาตินี้ทั้งสองนี้เป็นศัตรูกันอย่างร้ายกาจที่สุดในรอบศตวรรษนี้ ฉันจะมีความยินดีเหลือเกินถ้าได้เกิดมาเป็นผู้มีความรู้ขนาดปานกลาง ถูกเก็บตัวอยู่ในมุมห้อง ถูกรัดทำให้ลิบเล็ก เพื่อฉันจะได้เป็นของคนที่ฉันรักโดยไม่มีอุปสรรคอะไรมาขัดขวาง”

นอกจากนี้ ยังนำเสนอแนวคิดในการเรียกร้องสันติภาพ ปรากฏในประโยคที่ว่า “เมื่อไหร่หนอโลกทั้งโลกจะกลายเป็นมิตรกันได้ทั้งหมด ไม่มีเขา ไม่มีเรา ไม่มีความแตกต่างในชาติ ในผิว ในความเชื่อของลัทธิการเมืองและศาสนา เราคงต้องเกิดอีกหลายสิบชาติจึงจะถึงโลกเช่นนั้นกระมัง”

สุดท้าย มิสฮิเดโกะ ออนโน ต้องเดินทางไปแต่งงานกับชาวญี่ปุ่นที่เจอกันในเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเธอไม่ได้รักเขา ดังปรากฏในประโยคที่ว่า “ทะเลจีนนี้งามมากนะเสียนี่ แต่เสียงดนตรี ดอกไม้ และแสงจันทร์นั้นมีประโยชน์สำหรับคนที่มีความรักเท่านั้นดอก มันไม่มีค่าเลยสำหรับฉัน ไม่มีอะไรอีกที่ชีวิตของฉันจะต้องการ เดือนได้ตกเสียแล้วสำหรับฉัน”

แรงบันดาลใจ

ความขัดแย้งระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ และการทารุณกรรมที่กองทัพญี่ปุ่นได้กระทำ ณ เมืองนานกิง ประเทศจีน

แก่นเรื่อง

สงครามที่ประชาชนไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้นมา แต่กลับต้องเป็นผู้รับผลกระทบและผลกระทบที่เกิดจากสงคราม ความขัดแย้งระหว่างประเทศแม้จะเป็นเรื่องของรัฐบาลแต่บางครั้งกลับส่งผลมาถึงชีวิตส่วนตัวของประชาชน แม้แต่เรื่องของความรัก การสร้างสันติภาพคือการสร้างความรักให้เกิดแก่คนทั้งโลก

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นมากในเรื่องของฉากซึ่งเป็นเรื่องที่กำลังเดินทางในน่านน้ำต่างประเทศ นอกจากนี้ ยังมีความเด่นในการใช้อุปมาอุปไมย เช่น เปรียบชีวิตที่ไม่มีความหวังกับดวงจันทร์ที่ตกลงลับลงไปทะเลแล้ว เป็นต้น

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๓ : น้ำตาในแก้วเหล้า

พิมพ์ครั้งแรก : นิกัรวินอาทิษฐ์ ฉบับที่ ๓ (๕ กันยายน ๒๕๘๖)

เรื่องย่อ :

พิชญ เคยเป็นคนที่นิยมในการดื่มเหล้ากับเพื่อนๆ จนกระทั่งวันหนึ่งเขาประกาศกลางวงสุราว่าจะเลิกดื่มเหล้า เล่นบรีดจ์ โปกเกอร์ และบิลเลียด เพื่อให้ “กลืนจันทร์” คนรักของเขาสบายใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลิกเหล้า โดยให้เหตุผลว่า “เพราะว่าทุกครั้งที่ฉันดื่ม สิ่งที่อยู่ในแก้วนั้นหาใช่เหล้าไม่ แต่มันเป็นน้ำตาของผู้หญิงคนหนึ่ง ผู้หญิงซึ่งฉันรักเขาด้วยชีวิตของฉัน ฉันจะไม่ทำให้เขาต้องเสียน้ำตาอีกเลย”

ทั้งนี้ การกระทำของพิชญได้รับการทัดทานจากเพื่อนๆ อย่างมาก โดยเพื่อนของเขาต่างยกเหตุผลมาอ้างต่างๆ นานา เช่น เหล้าเป็นของคู่กับผู้ชายเหมือนกับที่ดอกไม้คู่กับผู้หญิง หรือ การเลิกเหล้าเพื่อแลกกับความรักเป็นสิ่งที่เปล่าประโยชน์

อย่างไรก็ตาม มีผู้มาบอกกลืนจันทร์ว่าเห็นพิชญอยู่ “ที่สโมสรกับเพื่อนนักเลงชุดนั้น” ทำให้กลืนจันทร์เข้าใจผิดว่าพิชญผิดคำสัญญาที่ว่า จะเลิกเหล้า จึงขอแยกทางกับพิชญในที่สุด

สุดท้ายกลืนจันทร์ได้เดินทางไปแต่งงานกับผู้ชายคนหนึ่งที่ชุมพร และได้อ่านจดหมายของพิชญระหว่างการเดินทาง ซึ่งมีประโยคที่สำคัญในจดหมายว่า “. . .ฉันเป็นผู้ชายที่ไม่มีเกียรติยศ มีแต่เลือดและเหล้าไหลซึมอยู่ในกาย เมื่อก่อนฉันดื่มเหล้า เธอบอกว่าในแก้วนั้นคือน้ำตาของเธอและบัดนี้ฉันก็ดื่มมันอีก ในแก้วนั้นไม่ใช่ น้ำตาของเธอ ดอกมันเป็นน้ำตาของฉันเอง ฉันดื่มมันมาจนกระทั่งบัดนี้ แต่ด้วยการแต่งงานของเธอนี้เองชักนำให้เหล้าแก้วต่อๆ ไปของฉันจะกลายเป็นเหล้าธรรมดา ไม่ใช่ น้ำตาของเธอหรือของฉันอีกต่อไป”

ทั้งเธอและฉันยังเยาว์เกินกว่าจะค้นพบความจริงในภาวะแห่งความสุขได้ แต่เท่าที่มีชีวิตอยู่มานานกระทั่งเดี๋ยวนี้ ผ่านเหตุการณ์อันแปลกประหลาดมามากเพียงพอ ฉันสามารถวางกฎลงได้อย่างหนึ่งว่าความสุขนั้นแท้ที่จริงเป็นภาวะแห่งความเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ที่เหลื่อมล้ำกัน ความสุขไม่ใช่สิ่งยั่งยืนจีรังกาล สิ่งใดที่ก่อให้เกิดความจำเจซ้ำซาก สิ่งนั้นจะอำนวยความสุขไปไม่ได้ แต่ทั้งนี้และทั้งนี้มันย่อมแล้วแต่บุคคลนั้นๆ เป็นคนประเภทใด จิตใจของเขาสามารถถ่วงถ่วงสิ่งแวดล้อมได้ด้วยควมบริสุทธิ์สะอาดเพียงไร

ขอจบคำสุดท้ายของฉันก่อนที่เธอจะหาว่าพล่ามนี้หรือ อ้อ! มันเป็นปรัชญาของนักเลงสุรบาลเท่านั้นเอง”

แรงบันดาลใจ

ต้องการเขียนเรื่องเพื่อประชดประชันสังคมที่มักตัดสินกันที่ความเชื่อมากกว่าความจริง

แก่นเรื่อง

เป็นการนำเสนอปรัชญาชีวิตเกี่ยวกับเรื่องของความสุขว่าเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปไม่มีความแน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์และจิตใจของคนที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์แวดล้อม รวมทั้งการตัดสินคนหรือสิ่งต่าง ๆ นั้น มักไม่ได้เกิดจากข้อเท็จจริงแต่เป็นไปตามความคิดความเชื่อ

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการใช้ถ้อยคำสำนวนเพื่อประชดประชัน รวมทั้งการเลือกใช้ถ้อยคำเพื่อเน้นย้ำความรู้สึกของผู้อ่าน

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๔ : เคบินเลข ๓

พิมพ์ครั้งแรก : นิกอร์วันอาทิตย์ ประมาณปี ๒๔๘๖ - ๒๔๘๗

เรื่องย่อ :

เขามีอายุ ๓๑ ปี ได้มานั่งดื่มกินที่สถานเต้นรำที่งามที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงเทพ แต่อยู่ในอาการที่ไม่รู้สึกคึกคักแต่อย่างใด สิ่งที่อยู่รอบเวทีเต้นรำมีเพียง “ผู้ชายที่เป็นผิวของผู้หญิงอื่น” ซึ่งเมียของชายอื่นที่ผิวของตนไม่ได้มาด้วย มีแต่ลูกสาวสมัยใหม่ที่ซี้ดพ่อแม่ และมีแต่หนุ่มรุ่นกระทางที่เข้าใจโลกอันกว้างเท่าเวทีเต้นรำ”

จากนั้นเขาได้หวนรำลึกไปถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งที่เขาได้ล่องเรือ “เพรสติเดนท์คูลิจ” ซึ่งเป็นวิมานลอยน้ำ ที่ล่องจากเซียงไฮ้ไปโยโกฮามา ที่นั่นเขาใช้เงินเป็นเบี้ยแต่ก็ได้กลับมาจากการเล่นบริดจ์ และที่นั่นเองเขาได้พบกับสาวอเมริกันที่เกิดในฮาวายคนหนึ่งที่สวยงาม โดยร่างนั้นกำลังเต้นรำอยู่บนพลอร์พร้อมกับส่งสายตามาให้เขา เมื่อถึงวันที่สองของการเดินทางเขาได้เต้นรำกับเธอผู้นั้นและได้สนิทกันไปจนกระทั่งดนตรีเลิก กระนั้นเขาและเธอก็ยังไปนั่งคุยกันต่อที่คาดฟ้าของเรือ

เมื่อความมืดและความหนาวเพิ่มมากขึ้นเธอได้ทอดสะพานให้เขาตามไปยังห้องเคบินหมายเลข ๓ เมื่อถึงห้องพัก เธอนั่งแต่งตัวอยู่หน้ากระจกเงา ส่วนเขาเอนกายลงบนที่นอน แล้วเขาก็สังเกตเห็นรูปชายสูงอายุที่มีหน้าตาอึมเิบคนหนึ่งตั้งอยู่บนโต๊ะเครื่องแป้ง ทำให้เขาอดสงสัยไม่ได้จนต้องถามว่า “ขอโทษ นามรูปของใคร” เธอได้ตอบเขาว่า “อ้อ “นาย” ของฉันเอง” ลึนเสียงนั้น เขารู้สึกราวกับมองภาพภูตผีปีศาจอยู่และรู้สึกอึดอัดจนในที่สุดต้องออกมาจากห้องเคบินนั้น โดยที่ตัวเองก็ไม่รู้ว่าออกมาได้อย่างไร

เหตุการณ์วันนั้นทำให้ “เขารู้แล้ว หัวใจที่เพลิงแห่งความกระหายโลดระเริงเหมือนกระต๊องเปลี่ยวของเขาแผดเผาอยู่ ได้รับการบำบัดและดับมอดสิ้น คงเหลืออยู่แต่ถ้าเป็นราศีในหัวใจ เขาไม่อาจทนรับต่อการเรียกร้องของมายาใดๆอีกแล้ว”

จากโต๊ะที่เขา นั่งอยู่ในสถานเต้นรำ เขาเห็นชายหนุ่มโคงขอหญิงสาวเต้นรำและทั้งคู่ก็ออกเต้นรำในเพลง “ควิกสเต็ป” ทำให้เขาลุกขึ้นทันทีจนกระแทกเก้าอี้ล้มเสียงดัง ทำให้ผู้คนมองเขาอย่างตำหนิ เขาเดินออกมาจากสถานเต้นรำ และคิดว่าสิ่งที่ชายหนุ่มคนนั้นกำลังทำก็เหมือนกับที่เขาทำบนเรือเพรสติเดนท์คูลิจและห้องเคบินเลข ๓ นั่นเอง

แรงบันดาลใจ

สภาพของสังคมเมืองกรุงที่คนหนุ่มสาวมักสนใจแต่เรื่องความสุข สนุกสนาน โดยละเลยแก่นสารของชีวิต

แก่นเรื่อง

สังคมสมัยใหม่เป็นสังคมที่หนุ่มสาวเริ่มไม่ยึดหรือให้ความสำคัญกับเรื่องของการประเพณีปฏิบัติให้เหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องของการล่วงประเวณี การผิดลูกผิดเมียของผู้อื่น แต่บางครั้งผู้ใหญ่ก็ไม่อาจจะว่ากล่าวหนุ่มสาวเหล่านั้นได้เต็มปากนัก เพราะว่าตนเองก็เคยทำผิดเช่นนี้มาก่อนเช่นกัน

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นมากในเรื่องของฉากทั้งเรื่องที่กำลังเดินทางในน่านน้ำต่างประเทศ หรือฉากในสถานเต้นรำของเมืองกรุง รวมทั้งการบรรยายพฤติกรรมต่างๆของตัวละครที่มีความชัดเจน ทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นถึงภาพพจน์ของตัวละครได้ดี

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๕ : นักดนตรีแห่งทาการาสุกะ

พิมพ์ครั้งแรก : นิกอร์วันอาทิตย์ ประมาณปี ๒๔๘๖ - ๒๔๘๗

เรื่องย่อ :

อรรถ คุณุณปกรณ เป็นลูกชานาแถบคลองรังสิต แต่เขามีความฝันที่จะเป็นนักแต่งเพลงและ ผู้ให้จังหวะซิมโฟนีออร์เคสตราที่มีชื่อเสียงโด่งดัง วันหนึ่งเขาตัดสินใจที่จะขายที่นาในส่วนของเขา เพื่อที่จะออกเดินทางไปเรียนดนตรีต่อที่ประเทศญี่ปุ่น เรื่องนี้ทำให้ “นอบ” หญิงสาวที่เป็นเพื่อนบ้าน และรักเขาได้มาขอร้องให้เลิกความคิดเสีย โดยให้เหตุผลว่าเป็นผืนดินที่เราเกิดมาทั้งพ่อแม่ของสอง ครอบครัวก็อยากจะให้ผืนดินทั้งสองนี้มารวมเป็นผืนเดียวกัน (และให้อรรถ แต่งงานกับ นอบ) ทั้ง ชาวบ้านจะจินตนาการได้ว่า เสียแรงที่ไปเรียนถึงในกรุงและมีเงินเดือนเลี้ยงตัวแต่ที่นาของพ่อแม่ก็รักษา ไว้ไม่ได้ แต่ อรรถ ไม่สนใจทั้งยังว่า “คำนิทาของชาวบ้านเท่ากับคำสาบานของคนเมา”

อย่างไรก็ตาม นอบ บอกว่าแรงจูงใจในการไปเรียนดนตรีที่ญี่ปุ่นของอรรถนั้นคือการที่คุณหญิง ซึ่งจ้างอรรถสอนดนตรี ได้ช่วยเหลือสนับสนุนให้อรรถไปเรียนต่อพร้อมกับ “ขจิต” ลูกสาวของคุณหญิง แม้ว่าอรรถจะปฏิเสธว่าไม่ได้รักขจิต แต่นอบก็กล่าวว่า “แต่พี่จะรักเขามากขึ้น เพราะเขาจะให้ความ มั่งคั่ง และให้โอกาส ให้ความมีชื่อเสียงแก่พี่ต่อไป แต่สำหรับนอบ นอบไม่มีอะไรจะให้พี่ นอกจากความ รักและทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับความรักทั้งหมด แต่ความรักของนอบไม่เคยให้ความพอใจแก่พี่ อย่างไม่เพียงพอเลย”

ในที่สุด อรรถ ก็ขายที่นาของเขาไปเพราะเขาเห็นว่าที่นาที่มีนั้นหากจะให้ความสุขได้ก็เพียง “ความสุขอย่างหมูจะเป็นสุขได้” ต่างกับการก้าวไปทำความฝันให้เป็นจริงและเป็นคนที่ประสบความสำเร็จมีชื่อเสียง เขารู้สึกว่า แม้นอบจะรักเขามากแต่ก็ไม่เข้าใจเขาต่างกับขจิตนักเรียนดนตรีของเขาที่ดูจะเข้าใจของมากกว่าใคร และเขาก็ได้เดินทางไปญี่ปุ่นด้วยความช่วยเหลือของคุณหญิง

ที่ญี่ปุ่น อรรถ พุ่มเทให้กับดนตรีอย่างเต็มที่ เขาได้พบขจิตสัปดาห์ละครั้ง เขาสัม นอบ ไปจากใจ และมี ขจิต และเพลงแห่งทาการาสุกะเท่านั้น กระทั่งวันหนึ่งขจิตได้พา “ภพ” มาแนะนำให้รู้จัก ซึ่ง อรรถ เห็นว่า ขจิต สนทนากับ ภพ มากกว่าใครๆทำให้เขาหวั่นไหว แม้ว่าขจิตจะยืนยันว่ายังคงรัก อรรถอยู่ก็ตาม

ในที่สุด อรรถ ก็มีชื่อเสียงขึ้นเรื่อยๆ จนวันหนึ่งเขาจะได้ขึ้นให้จังหวะออร์เคสตรา ซึ่งบรรเลง เพลงไทยที่เขาแต่งเองเป็นเพลงเอกสามเพลงด้วยกัน คือ เพลงมาร์ช “บางระจันประจัญบาน” และเพลง วอลทซ์คลาสสิก ๒ เพลง คือ “พิมาย...พิลาป” และ “อุทยานแห่งอโยธยา” ซึ่งได้รับการเสนอข่าวลงใน หนังสือพิมพ์ทั่วไป ขจิต กับ ภพ มาแสดงความยินดีกับ อรรถ แต่เขาบอกว่าหลังการแสดงนี้แล้วเขาจะ กลับเมืองไทย ซึ่งทำให้ ขจิต และ ภพ ไม่เข้าใจว่า อรรถจะทิ้งโอกาสในการมีชื่อเสียงและรายได้ก้อนโตที่ ญี่ปุ่นไปเพื่ออะไร

อรรถ ผิดหวังในความรักที่มีต่อ ขจิต กระจัน เขาก็ยังกล่าวว่าเขาเล่นเพลงทั้งสามนี้ให้กับเธอ แต่ในวันแสดงแม้เธอจะมานั่งชมการแสดง แต่ก็ดูจะสนใจคุยกับ ภพ มากกว่า ทำให้เขาเห็นว่า “หูของ หล่อนหนวกต่อถ้อยคำและบทเพลงของเขาเสียแล้ว” อรรถ “พบความจริงของชีวิต ณ บัดนี้ บนเวที ดนตรี เดียวนี้เองว่า ชีวิตเป็นของตกลงอย่างร้ายกาจ อยู่เมืองไทยเขาได้ความรัก แต่ไม่ได้ความสำเร็จ อยู่ในญี่ปุ่นเขาได้ความสำเร็จ แต่ไม่ได้ความรัก”

สุดท้ายเขาเดินทางกลับบ้าน ที่สถานีรถไฟไม่มีใครมาส่งเขาแม้แต่คนเดียว เมื่อมีผู้หญิงเสีย น้ำตาเพราะการจากมาญี่ปุ่นของเขาที่ท่าเรือ แต่เขาก็กลับไม่มีเหตุการณ์เช่นนั้น ซึ่งความจริงก็ไม่ใช่ว่าสิ่งจำเป็นเลย เขากลับอย่างคนประสบความสำเร็จและความล้มเหลว อนาคตของเขาคงจะเต็มไปด้วย ความพรั่นขวัญและกลับกลอก เขาจะกลับไปหาหนออีกหรือไม่นั่นเป็นสิ่งที่เขายังไม่ได้ให้คำตอบไว้ในใจ เลย

แรงบันดาลใจ

ประสบการณ์ที่ได้พบเห็นมาในชีวิตทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งความชื่นชอบใน ดนตรี

แก่นเรื่อง

ชีวิตมนุษย์นั้นเชื่อว่าจะสามารถสมหวังได้ในทุกสิ่งทุกอย่าง บางครั้งเพื่อการประสบความสำเร็จ ในสิ่งที่ฝันก็ต้องเสียสละสิ่งที่มีค่าอื่นไป เช่น ความรัก เป็นต้น ดังนั้น มนุษย์จึงต้องพร้อมที่จะเลือก ทางเลือกในชีวิต

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการใช้ฉากต่างประเทศ รวมทั้ง การวางโครงเรื่องเพื่อนำเสนอ แนวคิด

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๖ : ยุคมืด

พิมพ์ครั้งแรก : นิกอร์วันอาทิตย์ ประมาณปี ๒๔๘๖ - ๒๔๘๗

เรื่องย่อ :

“คร้าว” ได้พบกับ “นัยนา” เพื่อนบ้านเก่าที่สามเสน อีกครั้งที่ฮ่องกง หลังจากไม่ได้ติดต่อกันมานานถึง ๔ ปี โดยฮ่องกงเป็นทางผ่านระหว่างที่นัยนากำลังเดินทางจากฟิลิปปินส์กลับไปยังกรุงเทพ ดังนั้น ในฐานะที่ คร้าวทำงานที่ฮ่องกงมาเป็นเวลานาน เขาจึงอาสาพาเธอเที่ยว ระหว่างที่นัยนารอให้ “เรือเกียงสู” ออกเดินทางต่อในอีก ๗ วัน ข้างหน้า ด้วยความเต็มใจเพราะเขาได้หลงรักเธอโดยเฉพาะดวงตาคู่งามเสียแล้ว

คร้าว รักเธออย่างบริสุทธิ์และไม่เคยที่จะล่วงเกินนัยนาเลยแม้ว่าจะมีโอกาสหลายต่อหลายครั้งก็ตาม เพราะเขาคิดว่า “ความรักของฉันไม่ใช่ความรักสามัญของคนธรรมดา ซึ่งตระกละตระกรุมตะกรามเอาแต่จะได้ ฉันไม่ต้องการได้อะไรในตัวเขา โดยอาศัยสิทธิของความรัก ความบริสุทธิ์ของหญิงเป็นสิ่งที่ชายที่รักจะต้องรักษาไว้ จนกระทั่งถึงวันสวมมงกุฎวิวิธ การกอดรัดสัมผัสสร้างเป็นสิทธิของความเป็นคู่ผู้ตัวเมียต่างหาก”

คร้าวสารภาพรักกับนัยนา ว่า “เราเกิดมาร่วมยุค เกิดมาเป็นคู่สร้างของกันและกัน เราจะรักกันไปจนวันตาย” จากนั้นนัยนาก็เดินทางกลับกรุงเทพ

สองปีต่อมา คร้าวได้เดินทางกลับมายังกรุงเทพแล้วและต้องผิดหวังในความรักกับนัยนา วันหนึ่งเขาได้ไปร่วมสังสรรค์กับกลุ่มเพื่อนๆ ที่หัวหิน ซึ่งก็บังเอิญพบเห็นนัยนากำลังเดินควบคู่กับ “หมอสุตร” ข้าราชการระดับสูงคนหนึ่ง อย่างไรก็ตามในวันถัดมา นัยนา ได้เข้ามาทักทาย คร้าว ซึ่งคร้าวก็ได้กล่าวเสียตีสัยนา มีความว่าเธอนั้นเป็นผู้หญิงที่มีความรักแบบ “เพื่อเลือก” หรือเป็นคน “เจ้าชู้” โดยให้สนิทสนมกับผู้ชายพร้อมๆ กันหลายคน ซึ่งนัยนาได้ให้เหตุผลว่า “ทุกสิ่งที่คุณทำไปอยู่ในขอบเขตอันสมควรทั้งสิ้น เราไปกินข้าวด้วยกัน เพราะเราเป็นเพื่อนร่วมที่ทำงานด้วยกัน และฉันเป็นผู้หญิง ถึงอย่างไรก็ตามต้องการพักผ่อนหย่อนใจและความชื่นบานบ้าง”

ทว่าคร้าว ก็ยังคงกล่าวประชดถึงการที่นัยนาได้มาเที่ยวค้างแรมตามลำพังกับหมอสุตรซึ่งนัยนาบอกว่าเป็นคนรักของเธอ และได้ถามว่า “ทำไมเธอถึงไม่แต่งงานและจดทะเบียนสมรสกับเขาเสีย” ซึ่งเธอได้ตอบว่า “ความรักเป็นความผูกพันที่ยิ่งกว่ากฎหมาย คนโง่ๆ เท่านั้นที่เชื่อในความมั่นคงของการผูกพันตามกฎหมาย” การประชดประชันดำเนินต่อไป กระทั่ง นัยนาได้จูบคร้าวโดยไม่ได้คาดคิดและรีบเดินจากไป ซึ่งทำให้คร้าวได้ไล่ตามไปปล้ำจูบนัยนาอย่างบ้าคลั่ง โดยเขากล่าวว่า “ฉันเป็นเด็กที่อดอยากหิวโหยมาแรมปี เพราะมารยาททางใจของตุนสูง เมื่อเธอเอาขนมหวานมาป้อนเข้าปาก ฉันก็ตระกละจนไม่อาจอดได้ด้วยการลิ้มแต่เพียงคำเดียว. . .”

เมื่อนัสนา หลุดจากการกอดกุมของคร้าว ทั้งคู่ได้แยกกันไปคนละทาง แม้จะเจ็บปวดแต่คร้าวก็รู้ว่าเขายังรักนัสนาอยู่

ผู้เขียนได้จับด้วยคำเปรียบเทียบว่า “จริงนะท่าน ในชั่วชีวิตของเรา จะมีเหตุการณ์สักครั้งหนึ่งที่สำแดงให้เราเห็นว่าเราได้ถูกยึดเยียดให้ได้รับรสอันขมขื่น ด้วยการเกิดมาร่วมยุคกับคนบางคน ซึ่งทำให้ชีวิตของเรามีคดและเข้มข้นด้วยรสเผื่อนฝาด อีกทั้งรสเค็มและขม ”

แรงบันดาลใจ

ประสบการณ์ในชีวิต

แก่นเรื่อง

ชายที่มีความรักที่บริสุทธิ์ต่อผู้หญิง แต่ก็ไม่อาจสมหวังในความรักได้ ทำให้เขาเห็นว่าความรักที่บริสุทธิ์หรือความสุภาพนั้น เท่ากับความอ่อนแอ และการให้เกียรติคือความโง่ ทำให้ต้องเสียหญิงคนรักไปให้กับชายอื่น แต่แม้ว่าจะเจ็บปวดเพียงใดหากว่าได้ลองรักใคร่ด้วยความบริสุทธิ์แล้วก็ยากที่จะลืมความรักนั้นไปได้ ไม่ว่าจะต้องขมขื่นเพียงใดก็ตาม เป็นความขมขื่นที่ต้องเกิดมาร่วมยุคกับใครบางคน นอกจากนี้ การตัดพ้อของตัวละครที่ว่า “เราได้ถูกยึดเยียดให้ได้รับรสอันขมขื่น ด้วยการเกิดมาร่วมยุคกับคนบางคน” นั้น แม้ว่าในเรื่องจะกล่าวถึงเรื่องความรัก แต่หากพิจารณาบริบทของสังคมในขณะนั้นแล้ว ก็เป็นการประชดประชันเรื่องทางการเมืองด้วย

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

ผลงานเรื่องนี้มีความโดดเด่นในการวางโครงเรื่องเพื่อนำเสนอแนวคิดโดยมีการตั้งชื่อเรื่องที่สามารถสรุปรวบยอดแก่นของเรื่องได้ทั้งหมด ทั้งมีการเลือกใช้คำเพื่อนำเสนอปรัชญาบางอย่างได้เป็นอย่างดี เช่น “อุดมคติต่างหากเล่าที่ครองโลก อุดมคติต่างหากเล่าที่อุคโลกให้ลอยขึ้นจากการถูกล้วงด้วยความเอารัดเอาเปรียบและเห็นแก่ตัว ไปสู่ทางแท้จริงของธรรมชาติอันโอภาสแจ่มจ้า ” นอกจากนี้ยังแฝงนัยทางการเมืองโดยไม่ได้กล่าวถึงเรื่องทางการเมืองเลยได้อีกด้วย

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๗ : บนเสี้ยวหนึ่งของจักรวาล

พิมพ์ครั้งแรก : นิกอร์วันอาทิตย์ ฉบับที่ ๔๓ - ฉบับที่ ๔๕ (๑๖ กรกฎาคม ๒๕๘๗)

เรื่องย่อ :

ชีวิตของมนุษย์เป็นของที่สั้นมากเมื่อเทียบกับจักรวาล และสั้นจนเกินกว่าที่จะสามารถรักใคร่ได้จนถึงขีดสูงสุดที่เราต้องการ

ฟอนอัสตส์ก็เป็นนักหนังสือพิมพ์ชาวรัสเซียในเซี่ยงไฮ้ เมื่อตอนที่เขาอายุได้ ๑๗ ปี เขาเป็นนักเรียนทหารอยู่ในโรงเรียนนายร้อยจักรพรรดินิโคลาส แต่เมื่อมีการปฏิวัติในรัสเซียโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ของเลนิน เขาก็กลายเป็นหนึ่งในผู้ที่ถูกฝ่ายปฏิวัติหมายหัว ในฐานะที่เป็นพวกของระบอบการปกครองเก่าของพระเจ้าซาร์ และได้หลบหนีไปยังชนบทเพื่อร่วมกับกองกำลังไวต์ การ์ด อันเป็นกองกำลังที่ทำการต่อต้านรัฐบาลโซเวียตของเลนิน

ต่อมาเขาได้รับภารกิจและต้องเดินทางไปมอสโกซึ่งกำลังปั่นป่วน และต้องระวังตัวจาก Cheka หน่วยสืบราชการลับของคอมมิวนิสต์ แต่วันหนึ่งเขาได้พบกับเพื่อนเก่าที่ บัดนี้ เป็นสมาชิกหน่วยสืบราชการลับของกองทัพแดง และเมื่อฟอนอัสตส์สารภาพกับเพื่อนของเขาว่าเขาเป็นฝ่าย ไวต์ การ์ด และยินยอมที่จะให้เพื่อนของเขาจับกุม แต่เพื่อนของเขากลับไม่จับกุมเขาทั้งยังช่วยเหลือทุกอย่างเพื่อให้เขาสามารถหนีออกจากมอสโกไปได้อย่างปลอดภัย

หลังจากครั้งนั้น ฟอนอัสตส์ ได้กลับไปปฏิบัติภารกิจกับกองทัพขาวต่อไป จนกระทั่งในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.๑๙๑๙ กองทัพขาวพยายามเข้ายึดกรุงมอสโก โดยในสมรภูมิที่เมืองโวลีโอล ฟอนอัสตส์ได้ทำการรบอย่างห้าวหาญและเกือบจะสังหารทหารของกองทัพแดงคนหนึ่ง แต่เขาจำได้ว่าทหารผู้นั้นคือ เพื่อนเก่าที่เคยช่วยให้เขาหนีออกจากมอสโกมาได้ จึงได้ช่วยเหลือให้เพื่อนของเขาหนีไปได้อย่างปลอดภัย

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดปฏิบัติการของกองทัพขาวก็ประสบกับความล้มเหลว แม้ว่าต่อมาจะมีความพยายามอีกหลายครั้งก็ไม่สามารถเขาชนะกองทัพแดงได้ จนกองทัพขาวต้องสลายไปในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.๑๙๒๐ ทหารของกองทัพขาวที่เหลือรอดอยู่ได้อพยพหลบหนีไปยังกรุงคอนสแตนติโนเปิลและจากที่นั่นก็ได้กระจัดกระจายต่อไปยังที่แห่งอื่นๆทั่วโลก ซึ่งฟอนอัสตส์นั้นก็เดินทางต่อไปยังเมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน

ฟอนอัสตส์ มีคนรักชื่อ อลยา ซึ่งทั้งคู่รักกันมากกว่าสิบปีแล้ว จนอลยามีอายุได้สามสิบห้าปี แต่ทั้งคู่ก็ยังไม่แต่งงานกัน แม้ว่าเขาจะขอแต่งงานกับเธอมาตลอดสองปีที่ผ่านมา แต่เธอก็ปฏิเสธเขามาโดยตลอด โดยให้เหตุผลร้อยแปด เช่น การแต่งงานเป็นการทำลายความสุขในความรัก หรือ เมื่อคนสองคนแต่งงานกันแล้วจะพบว่าคู่รักของคนไม่ได้เป็นไปตามที่ตนคาดหวัง ซึ่งจะทำให้พบกับความเสียใจและอาจต้องทะเลาะกันที่สุดในที่สุด เป็นต้น

แต่ความจริงแล้วการที่ อัลยา ไม่ปรารถนาที่จะแต่งงานกับ ฟอนอัสก็นั่นเป็นเพราะว่าเธอได้ติดฝืนอย่างหนัก อันเนื่องมาจากความต้องการอย่างบ้าคลั่งที่จะอนุรักษ์ความสาวให้คงอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้เธอก็จึงไม่อาจแต่งงานกับเขาได้แม้ว่าเธอจะรักเขาเพียงใดก็ตาม เพราะ “ความรักเป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายที่ชีวิตอาภัพของฉันทิ้งอยู่ ซึ่งฉันต้องการจะรักษามันไว้จนกระทั่งนาทีสุดท้ายของชีวิต . . . การแต่งงานจะทำลายความรักในตัวฉันของเขานจนหมดสิ้น เพราะการแต่งงานจะทำให้เขาพบความจริงที่สะอึ้งสะเทือนที่สุดในชีวิต เมื่อเขาตื่นขึ้นในตอนเช้า เขาจะได้เห็นร่างของเมียที่นอนอยู่เคียงข้างเขากลายเป็นคนแก่ ร่างที่เขากอดอยู่เมื่อคืนนั้นกลายเป็นร่างของผู้หญิงที่วัยสาวได้อำลาไปจากร่างกายของหล่อนแล้ว. . .”

วันหนึ่งอัลยาได้ขอให้ฟอนอัสก็พาไปส่งที่บ้าน หลังจากที่ได้รับประทานอาหารค่ำ และในคืนนั้นเธอได้บอกว่าพร้อมที่จะแต่งงานกับเขาแล้วและพร้อมที่จะเป็นของเขาทันทีในคืนนั้น โดย “หล่อนไม่สามารถจะรอคอยต่อไปได้อีกแล้ว ถ้าหล่อนไม่เป็นของเขาในคืนนั้น เขาและหล่อนจะไม่เป็นของกันและกันเลยตลอดชั่วชีวิต” แต่ที่สุดเขาก็กลับตอบว่าให้เธอรอจนถึงพรุ่งนี้ วันที่เขาจะพาเธอไปทำพิธีที่โบสถ์เสียก่อน

แต่เมื่อถึงวันรุ่งขึ้น ฟอนอัสก็ ก็พบว่า อัลยายังตัวตายเสียแล้ว

แรงบันดาลใจ

การปฏิวัติบอลเชวิค และประสบการณ์ในต่างแดน

แก่นเรื่อง

สงครามนำความเลวร้ายต่าง ๆ นานามาสู่มนุษย์ แม้แต่เพื่อนที่รักกันยังต้องกลับมาเกลียดกัน แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายเพียงใดแต่มีตรรกภาพที่แท้จริงย่อมสามารถก้าวข้ามลัทธิทางการเมืองที่แตกต่างกันไปได้

นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอว่าชีวิตของมนุษย์นั้นสั้นนัก ดังนั้น จึงไม่ควรจมอยู่กับความเกลียดชังและควรหยิบบั้นความรักให้แก่กัน ก่อนที่เราจะต้องสูญเสียสิ่งที่รักไปตลอดกาล

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

มีความโดดเด่นในการสร้างตัวละครที่เป็นชาวต่างประเทศ และผูกเรื่องเข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ รวมทั้งการวางโครงเรื่องในตอนท้ายเพื่อนำเสนอประเด็นว่าชีวิตเป็นของไม่แน่นอน

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๘ : ผู้หญิงเป็นแรงใจ

พิมพ์ครั้งแรก : ประมาณ พ.ศ.๒๕๘๘

เรื่องย่อ :

“ศร ศรารุช” ได้เขียนจดหมายถึง “ตี๋” หญิงคนรัก ขณะอยู่บนเรือเกียงสู ที่กำลังเดินทางไปยัง อามอย เนื้อความในจดหมายบรรยายถึงความรักที่ศรมีต่อตี๋ แม้ว่า ในยามที่ห่างกันนี้เขาอาจจะมี ความสัมพันธ์กับหญิงอื่นบ้าง แต่นั่นไม่ใช่ความรัก ดังที่เขารักตี๋ เพราะเขาสามารถลืมหญิงอื่นทั้งหมด ยกเว้น ตี๋ นอกจากนี้ยังพรรณนาถึงการที่เมื่อผู้ชายคนหนึ่งได้พบกับผู้หญิงที่แท้จริงสำหรับเขา ชายคน นั้นก็จะรู้ว่าเขาจะเกิดมาและอยู่ไปเพื่ออะไร เขาเปรียบเทียบกับหญิงอื่นที่ผ่านเข้ามาในชีวิตนั้นทำให้ เขามีแรงที่จะดิ้นรนต่อสู้ต่อไปด้วยกำลังกาย แต่หญิงคนรักนั้นทำให้เขามีแรงที่จะต่อสู้ต่อไปด้วยใจ

แม้ว่า ศร จะต้องเร่ร่อน ไปตามเมืองชายทะเลต่างๆและต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีแต่สิ่ง ยั่วยวนในทางเลวร้าย แต่เขาก็อดทนฝ่าฟันไม่ตกไปกับสิ่งชั่วร้ายเหล่านั้นได้ ทั้งนี้ ก็ด้วยแรงใจที่เขามีต่อ หญิงคนรัก

แรงบันดาลใจ

แนวคิดของผู้เขียนที่เชิดชูผู้หญิง

แก่นเรื่อง

การที่คนเราได้พบกับความรักที่แท้จริงจะทำให้ชีวิตของเรามีความหมาย และคนรักยังเป็น แรงใจให้เรายืนหยัดท่ามกลางสิ่งเลวร้ายได้

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้โดดเด่นที่การเดินทางเรื่องผ่านจดหมายเพียงฉบับเดียว นอกจากนี้ ตัวละครที่ชื่อ “ตี๋” มี ลักษณะของคนที่มีความคิดก้าวหน้า พบจากประโยคที่ ศร เขียนถึงเธอว่า “ตี๋ เคยพูดว่า เกิดเมืองไทย ทำประโยชน์ให้แก่แผ่นดิน แม้จะเพียงเต็ดหญ้ารากสักต้นเดียวก็ยังดี”

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๙ : นอร์ด เอ็กซ์เพรสส์

พิมพ์ครั้งแรก : ปิยะมิตร (๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๙๓)

เรื่องย่อ :

ร้อยเอกพัน ยุทธการ ทำงานในสำนักงานผู้แทนทางการทหารไทยประจำกองบัญชาการ พันมิตรในเยอรมัน ครั้นนี้ เขาได้รับการกิจในการนำเอกสารลับไปส่งยังสถานทูตที่กรุงเบิร์น ประเทศ สวิสเซอร์แลนด์ ในการนี้เขาต้องโดยสารไปกับ “นอร์ด เอ็กซ์เพรสส์” ซึ่งเป็นรถไฟด่วนสายสตอกโฮล์ม - บาเซล

แม้ว่าในขณะนั้นจะเป็นช่วงเวลาที่ยุทธการโลกครั้งที่ ๒ จบลงแล้วด้วยชัยชนะของสัมพันธมิตร แต่การเดินทางในเยอรมันที่มีเกสตาโปและเอสเอส กระจายอยู่ทั่วไป ก็ไม่ใช่เรื่องที่จะไว้วางใจได้ แม้ว่า เขาจะเก็บซ่อนเครื่องแบบนายทหารและแต่งกายด้วยชุดพลเรือนก็ตาม

รถนอนชั้นสองที่เขาโดยสารนั้น เขาต้องอยู่ร่วมห้องกับนักร้องสาวชาวสวีดิช ซึ่งร้อยเอกพัน ไม่ คิดวางใจหล่อน เพราะหล่อนอาจเป็นเอเยนต์ของนาซีได้ดั่งก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม ทั้งคู่ได้สนทนากันถึง เรื่องอนาคตของเยอรมนี แม้ว่านักร้องสาวจะให้ความเห็นว่าหล่อนหวังจะเห็นเยอรมันได้เกิดใหม่ “เป็น ชาติที่ปรารถนาสันติภาพและเป็นประชาธิปไตย” แต่ร้อยเอกพัน ก็ยังตั้งข้อสงสัยในตัวหล่อน เพราะเขา คิดว่า “คำ ประชาธิปไตย นั้นเป็นคำที่ไพเราะนัก แต่ทุกวันนี้ผู้ที่กู่ตะเภาถึง ประชาธิปไตย ดังกว่าใครๆ ดูเหมือนจะเป็นแต่พวกเผด็จการเมื่อวานนี้ทั้งนั้น”

การที่ได้มาทำงานในเยอรมันภายหลังสงครามทำให้ร้อยเอกพัน ได้พบกับความโสมมของสังคม ที่เต็มไปด้วยคนที่มีหน้ามีตาในสังคมแต่เบื้องหลังเลวทราม

ตลอดเวลาของการเดินทางด้วยนอร์ด เอ็กซ์เพรสส์นั้น ร้อยเอกพัน เผื่อระวังของเอกสารลับอยู่ ไม่วาย เมื่อมองไปนอกหน้าต่างก็ได้พบแต่ความพังพินาศอันเป็นผลจากสงคราม เขาคิดว่า “สงครามจบ แล้วก็จริง แต่มนุษย์ยังต้องต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสันติภาพอันยั่งยืนด้วยการขูดโกนโค่นรากของเชื้อสงคราม และงานอันนี้เป็นงานที่ยากยิ่ง และเป็นการต่อสู้ที่ขยายตัวไปถึงการกระทำทุกอย่างในภาวะประจำวัน ของมนุษย์”

เมื่อถึงบาเซลทั้งคู่ได้แยกกันไปตามจุดหมายของแต่ละคน โดยที่เอกสารลับของร้อยเอกพันไม่ เป็นอันตรายแม้แต่น้อย

แรงบันดาลใจ

ประสบการณ์ทำงานทางการทูตในต่างแดน รวมทั้งการทำหน้าที่เสรีไทย

แก่นเรื่อง

ชีวิตเปรียบเสมือนกับการเดินทาง เราอาจได้พบใครต่อใครแต่หากจุดหมายปลายทางไม่ตรงกัน เราก็ต้องแยกกันไป นอกจากนี้ ยังเน้นให้เห็นความเลวร้ายของสงคราม และสังคมที่เต็มไปด้วยผู้ดีจอมปลอม และเสียดสีถึงเผด็จการที่มักใช้ประชาธิปไตยเป็นเพียงคำลวง

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

ผลงานชิ้นนี้มีความโดดเด่นที่ตัวละครเอกของเรื่อง ได้แก่ ร้อยเอกพัน ยุทธการ ซึ่งจะใช้ต่อในเรื่องสั้นอื่น และยังมีส่วนเป็นตัวละครในนวนิยายของผู้เขียนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีความโดดเด่นในเรื่องการบรรยายฉากที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ และบทสนทนาของตัวละครเพื่อนำเสนอความคิดของผู้เขียนโดยเฉพาะในประเด็นของสงครามและสันติภาพ

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๐ : ไต้ซากเบอร์ลิน

พิมพ์ครั้งแรก : ปิยะมิตร ๔ (๑๕ เมษายน ๒๕๕๔) – ๕ (๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔)

เรื่องย่อ :

ร้อยเอกพัน ยุทธภรณ์ ได้กลับมาประจำที่กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจการหนังสือพิมพ์ ทำให้เขาได้พบกับ “ฮิลดา คุณชเลอร์” หญิงม่ายผู้มาทำเรื่องขออนุญาตออกหนังสือพิมพ์รายวันในกรุงเบอร์ลิน ฮันส์สามีของฮิลดา ตายในค่ายทรมาณของนาซี เมื่อ ค.ศ.๑๙๔๔ ทำให้ฮิลดามุ่งมั่นที่จะทำงานเพื่อต่อต้านนาซี

สิ่งที่ทำให้ร้อยเอกพัน ยุทธภรณ์ ต้อจ้องกังวลก็คือ แม้ว่าจะพ่ายแพ้สงครามไปแล้วแต่พวกนาซีก็ยังพยายามดำเนินการปฏิบัติการใต้ดินต่อไป โดยเฉพาะสมาชิกของหน่วยเอสเอสที่มีมากกว่าห้าหมื่นคน ได้ปลอมตัวเป็นประชาชนธรรมดาสามัญ และบางคนก็ได้ปลอมแปลงโฉมหน้าของตัวเองหรือปลอมประวัติของตนเองโดยสวมเข้ากับประวัติของนักโทษการเมืองที่เสียชีวิตไปแล้ว

ต่อมา ดร.เอมีล ชเนลเลอร์ ก็ได้เข้ามาพบร้อยเอกพัน เพื่อขออนุญาตเขียนเรื่องลงในหนังสือพิมพ์เยอรมัน ร้อยเอกพันสัมภาษณ์ ดรช.เอมีล อยู่นานเพื่อตรวจสอบทัศนคติทางการเมืองของเขา ที่สุดเมื่อเขาทราบว่า ดร.เอมีล จะเขียนเรื่องลงในหนังสือพิมพ์ Mittag ที่ฮิลดา ทำงานอยู่ เขาก็ตกลงใจที่จะเสนอเรื่องเพื่อขออนุญาตต่อผู้บังคับบัญชาให้กับ ดร.เอมีล ต่อไป แม้ว่าในใจเขาจะยังไม่ไว้วางใจ ดร.เอมีล ก็ตามที

ไม่นานร้อยเอกพัน ก็ได้รู้จักกับ “มาร์ติน ไรนิก” ซึ่งก็จะเข้าทำงานที่หนังสือพิมพ์ Mittag เช่นกัน โดยไรนิก อ้างว่าเขาเป็นนักโทษในค่าย “บูเคินวัลด์” ของนาซี ตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๔๐ – ๑๙๔๓ แต่เขาปฏิเสธว่าไม่รู้จักกับฮันส์ คุณชเลอร์ แม้ว่าจะอยู่ในค่ายกักกันเดียวกันก็ตาม

ต่อมาวันหนึ่ง ฮิลดา ก็ถูกฆาตกรรมในห้องพักของเธอ โดยมีรูปภาพของนักโทษสี่คนที่ถ่ายรูปร่วมกันในค่ายทรมาณของนาซีตกอยู่ใกล้ศพ ซึ่งรูปใบนี้เป็นใบเดียวกันกับที่ไรนิก เคยให้ร้อยเอกพัน ได้ดูและกล่าวว่าเขาเป็นชายคนหนึ่งในรูปนั้น การค้นหาคนร้ายดำเนินไปโดยที่มี ดร.เอมีล และ ไรนิก เป็นผู้ต้องสงสัย ซึ่งเมื่อร้อยเอกพัน ได้เบาะแสเกี่ยวกับเรื่องของ ฮันส์ คุณชเลอร์ จากอดีตผู้คุมนักโทษการเมืองในค่ายบูเคินวัลด์ ซึ่งขณะนี้ต้องกลายเป็นนักโทษเสียเอง และทำให้ได้รู้ว่า ที่แท้แล้ว ไรนิกคือ สายลับของตำรวจเกสตาโปที่ถูกส่งเข้าไปเป็นนักโทษการเมืองนั่นเอง โดยชื่อที่แท้จริงของเขา คือ “ไฮริช เอสเซน”

สุดท้าย ไฮริช เอสเซน ก็รับสารภาพว่าเขาคือคนที่ฆาตกรรม ฮิลดา คุณชเลอร์

แรงบันดาลใจ

ประสบการณ์ทำงานทางการทูตในต่างแดน รวมทั้งการทำหน้าที่เสรีไทย

แก่นเรื่อง

ความเลวร้ายของสงครามไม่ได้มีเฉพาะในช่วงเวลาที่ทำการรบกันเท่านั้น แม้ว่าหลังสงครามสงบแล้วสิ่งเลวร้ายต่างๆอันเป็นผลพวงจากสงครามก็ยังคงดำเนินไป สันติภาพที่แท้จริงไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้เพียงแค่การเอาชนะในสงครามได้เท่านั้น ดังประโยคที่ว่า “พันธมิตรชนะสงคราม แต่จะชนะสันติภาพด้วยหรือไม่ยังเป็นปัญหา”

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

ผลงานชิ้นนี้มีความโดดเด่นที่ตัวละครเอกของเรื่อง ได้แก่ ร้อยเอกพัน ยุทธการ ซึ่งจะใช้ต่อในเรื่องสั้นอื่น และยังมีส่วนเป็นตัวละครในนวนิยายของผู้เขียนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีความโดดเด่นในเรื่องของการวางโครงเรื่องในแนวสืบสวนสอบสวน โดยผูกเข้ากับบรรยากาศช่วงหลังสงครามโลกในต่างประเทศได้อย่างสมจริง

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๑ : ดาวดับ

พิมพ์ครั้งแรก : ปิยะมิตร ๕ (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๙๔)

เรื่องย่อ :

ชายหนุ่มนักเขียนคนหนึ่งนั่งจิบกาแฟในร้านกาแฟเล็กๆ ย่านมงต์ปาร์นาสส์ ในกรุงปารีส พลาบปล่อยความคิดให้ล่องลอยไปกับเรื่องราวของศิลปินต่างๆ ที่เคยอาศัยอยู่ในย่านนี้ ก่อนที่หญิงวัยกลางคนร่างท้วมคนหนึ่งจะเข้ามาขอนั่งร่วมโต๊ะกับเขา ทั้งที่ยังมีโต๊ะว่างเหลืออยู่

หญิงร่างท้วมชวนเขาพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องของการใช้ชีวิตที่ไม่ควรให้ผ่านไปวันๆ และเล่าเรื่องชีวิตของหล่อนให้เขาฟัง

เธอเล่าว่าได้เคยอาศัยอยู่กับพ่อในไร่ริมแม่น้ำแซน และได้พบกับชายหนุ่มรูปร่างสูงสง่าคนหนึ่งซึ่งมีอาชีพเป็นนักร้องประจำคณะละครเร่ เธอและเขาได้เสียกันหลังจากรู้จักกันได้เพียงเจ็ดวันเท่านั้น ทำให้พ่อของเธอลงโทษเธออย่างหนัก เธอจึงตัดสินใจหนีไปกับชายผู้นั้น และได้หัดกายกรรมจนออกแสดงกับคณะละครได้ ทั้งคู่อยู่กินกันได้เพียงหนึ่งปีก็แยกทางกัน

เธอได้ท่องเที่ยวยุโรปกับคณะละครเร่ และได้พบกับชายมาหน้าหลายตา ทั้งยังได้กลายเป็นผู้หญิงของชายอีกหลายคน เช่น เศรษฐีศักดินาชาวอียิปต์ พ่อค้าพรหมชาวแอลเบเนีย มีชายหลายคนได้ต่อสู้กับเพื่อแย่งตัวเธอ และที่สุดเธอก็ได้กลายเป็นเมียเก็บของนักการเมืองคนหนึ่ง ซึ่งมีหน้าฉากที่เป็นคนรักชาติและแสนดีมีคำพูดสวยหรูยามหาเสียง แต่หลังฉากกลับเป็นเพียงแค่หุ่นเชิดของพวกนายทุนใหญ่และนายธนาคาร และไม่ได้สนใจความทุกข์ร้อนของประชาชนแต่อย่างใด

ที่สุดเธอมีปากเสียงกับเมียหลวงของนักการเมืองคนนั้น และตบหล่อนไปขาดใหญ่ ทำให้นักการเมืองมาต่อว่าเธอ ซึ่งเธอก็ตัดสินใจเลิกกับเขาอย่างเด็ดขาด

ปัจจุบัน เธอเป็นเพียงหญิงธรรมดาๆ คนหนึ่งที่ไม่มีความอะไร ความสวยงามก็ได้หายไปจากเธอแล้ว และมีอาชีพรับจ้างล้างชามและทำความสะอาดในครัว สุดท้ายเธอกล่าวกับหนุ่มนักเขียนว่า “คุณอย่าอยู่โดดเดี่ยวกับความคิดฝันของคุณเท่านั้น คุณอย่าคิดว่าความชัดเจนถ้อยคำและภาษาเกิดแต่ความนึกคิดอย่างเดียว คุณต้องไปสู่ฝูงชน ไปสู่ราษฎรและประชาชน เขาต่างหากที่เป็นเจ้าของภาษาและความชัดเจน เพื่อรู้ชีวิตและบรรยายชีวิต คุณต้องเรียนจากประชาชน จากของจริง”

แรงบันดาลใจ

แนวความคิดปะเพื่อชีวิตและประสบการณ์ในต่างประเทศ

แก่นเรื่อง

เป็นเรื่องราวเสียดสีสังคมหน้าไหว้หลังหลอก ที่เต็มไปด้วยนายทุนสามัญ และนักการเมือง
ทรราชย์ที่เป็นหุ่นเชิดของนายทุนและไม่เห็นประชาชนอยู่ในสายตา นอกจากนี้ประเด็นสำคัญอยู่ที่การ
ยกย่องแนวทางศิลปะเพื่อชีวิตว่าเป็นศิลปะที่แท้จริงและมีความสูงส่งกว่าศิลปะเพื่อศิลปะ

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในเรื่องของการใช้แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตมาผูกเป็นบทสนทนา และการ
วางโครงเรื่องที่มีเรื่องเล่าซ้อนอยู่ในเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่ง

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๒ : ที่ชายฝั่งนอร์มันดี

พิมพ์ครั้งแรก : ปิยะมิตร ๕ (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๙๕)

เรื่องย่อ :

ชายคนหนึ่งนอนอยู่บนชายหาดนอร์มันดี แห่งเมืองโดวิลล์ ประเทศฝรั่งเศส ในวันที่มีผู้คนเพียงเบาบาง แต่ในใจของเขาก็คิดว่าต้องการใครสักคนมาเป็นเพื่อนสนทนา และที่สุดเขาก็ได้เพื่อนคุยเป็นสาวฝรั่งเศสร่างสูงโปร่ง

หล่อนชวนเขาไปเดินเล่นพลางคุยถึงเรื่องการเดินร่ำ แบบบ้าน และกล่าวว่าเมืองโดวิลล์แห่งนี้ โชคดีที่ไม่ได้เป็นสนามรบ ทำให้บ้านเรือนยังคงสภาพดีอยู่ และแสดงความสงสัยว่ามนุษย์นั้นจะรบรากันไปทำไม “บางครั้งมนุษย์เราก็ดูอยู่ใต้อำนาจสัตว์ป่า ที่แสวงประโยชน์และลุ่มหลงในชาติตน ถ้ามนุษย์รู้จักรักประเทศอื่นเหมือนกับรักประเทศตน โลกก็จะมีความสงบและภราดรภาพ ฉันรักประเทศอื่นๆ เพราะฉันรักประเทศของฉัน” นอกจากนี้หล่อนยังพูดว่า “ถ้าคนเราไม่รู้จักรักประเทศของตนแล้ว เขาจะรักประเทศอื่นได้อย่างไร อันที่จริงประเทศอื่นไม่มี เพราะประเทศอื่นนั้นย่อมเป็นประเทศของใครคนใดคนหนึ่ง”

หล่อนชวนเขาเข้าไปในบ้านพัก และชายหนุ่มได้เปิดใจกับเธอว่าเขานั้นชอบเธอ แต่เขาก็ยังกลัวกับความรักเพราะความผิดหวังในความรักเมื่อวัยหนุ่ม ทั้งคู่สนทนากันจนหล่อนหลับไปแล้วเขาก็เดินออกมาจากบ้านของหล่อนอย่างเงียบๆ

แรงบันดาลใจ

แนวคิดเรื่องสันติภาพและประสบการณ์ในต่างแดน

แก่นเรื่อง

แสดงให้เห็นภาพของความสงบในเมืองที่ไม่มีสงครามมาแผ้วพาน และเรียกร้องสันติภาพ โดยเน้นว่ามนุษย์ทุกคนควรที่จะเข้าใจว่ามนุษย์ทุกคนบนโลกใบนี้ล้วนแต่เป็นพี่น้องกันจึงไม่ควรที่จะทำสงครามทำห้ำหั่นกันเอง นอกจากนี้ยังสอดแทรกแนวคิดในเรื่องความรักที่บริสุทธิ์เอาไว้ด้วย

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการบรรยายฉากต่างประเทศ และการเลือกใช้คำที่กระทบใจผู้อ่าน เพื่อสื่อความหมายหรือแนวคิดของผู้เขียน

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๓ : ตีนหนา หน้าบาง

พิมพ์ครั้งแรก : สยามสมัย ๕ (๒๓ กรกฎาคม ๒๔๙๔)

เรื่องย่อ :

ชายคนหนึ่งเป็นคนพเนจรไม่มีหลักแหล่ง เขาเดินทางไปทั่ว ทำงานหนักเอาเบาสู้ และพบว่าคนไทยนั้นเป็นคนใจดีมีน้ำใจช่วยเหลือแก่คนจรอย่างเขาให้มีข้าวกิน มีที่ซุกหัวนอน แต่เขาก็ตอบแทนให้ด้วยการทำงานอย่างเต็มกำลัง ซึ่งใครๆก็อาจเดินทางไปทั่วอย่างเขาได้ถ้าหากว่าไม่เป็นคนผิวบางเจ้าสำอาง เพราะคนประเภทนั้นถึงจะมีเงินมากก็ทำเช่นนี้ไม่ได้ จะได้ก็แต่เพียงเที่ยวปิกนิกอย่างฉาบฉวยเท่านั้น ไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่าสภาพที่แท้จริงของผู้คนชนบทนั้นเป็นอย่างไร

เขาคิดว่า “ในกรุงนั้นมีคนตีนบางกว่าหน้าเยะ เมื่อนั่งเข็ดอยู่บนรถยนต์หรือบนตึก หน้าของเขาทนต่อความสกปรกโสภณ การทรยศคดโกง ความทุจริตและขี้อ้อต่อแหล่รอยแปดที่ประชาชนเขาสาบแช่งโดยไม่สะอึกสะเทือนเลย หน้าของเขาหนาและทนได้ทุกสิ่ง ส่วนตีนของเขาบางจนไม่มีมลทิน” เมื่อเป็นอย่างนี้เขาขอเป็นคนตีนหนาหน้าบางจะดีกว่า อย่างไรก็ตาม “ในเมืองยังมีคนอีกพวกหนึ่ง คือพวกตีนบางกับหน้าบาง คนพวกนี้ยังพอดิบได้ เพราะเป็นคนใจยุติธรรมดีพอใช้ รักเกียรติยศ แต่เป็นคนใจน้อยและเอาใจยากสักหน่อย”

วันหนึ่งเขาออกเดินเท้าจากตัวจังหวัดเพื่อจะไปตำบลบึงบอน ระหว่างทางได้พบชายหนุ่มคนหนึ่งซึ่งพยายามขายหนังสือเกี่ยวกับพระเจ้าให้แก่เขา ซึ่งเขาไม่สนใจและอวยพรขอให้พระเจ้าช่วยให้เขาขายหนังสือได้ และมอบเสื้อผ้ากำบรองเท้าชุดใหม่ให้แก่เขา

จากนั้น เขาพบพายุฝนระหว่างทางจึงต้องหลบเข้าไปพักในศาลร้างแห่งหนึ่ง ที่นั่น เขาได้พบกับหญิงสาวบ้านนอกคนหนึ่งซึ่งได้อุ่นเพราะหิ่ให้กล้วยแก่เขาได้กิน ทั้งยังช่วยเหลือไม่ให้เขาต้องเป็นไข้จับสั่นจากความหนาว ด้วยการให้เขาถอดรองเท้าเพื่อคลายหนาวด้วยไออุ่นจากตัวของเธอ กระทั่งเขาหลับไปในอ้อมกอดของเธอ เมื่อเช้าขึ้นมาเธอผู้นั้นได้จากไปเสียแล้ว และเขาก็ไม่เคยได้พบเจอเธออีกเลย

แรงบันดาลใจ

แนวคิดของผู้เขียนเกี่ยวกับความหน้าไหว้หลังหลอกของคนในเมืองและการทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน

แก่นเรื่อง

ผู้เขียนเสนอสาระสำคัญหลายประการ โดยประการแรกเสนอว่าในสังคมมีคนหลายประเภทแต่คนที่เลวร้ายที่สุดคือพวก “ตีนบาง หน้าหนา” หรือคนที่ “ไร้ยางอาย” โดยเฉพาะนักการเมืองที่ไร้ยางอาย ประการที่สอง แสดงถึงปรัชญาในแนวมนุษยนิยม ไม่ไหว้วอนต่อสิ่งที่สัมผัสไม่ได้ และประการ

สุดท้าย มุ่งเน้นให้คนเรามีน้ำใจต่อกัน ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน อย่าได้เป็นคนที่ทำอะไรเพียงเล็กน้อยแต่ทวงบุญคุณเสียมากมาย

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการเลือกใช้ภาษาที่กระชับใจผู้อ่านเพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำ

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๔ : ถนนไปปราก

พิมพ์ครั้งแรก : ปิยะมิตร ๕ (๙ กันยายน ๒๕๙๔) – ๕ (๑๖ กันยายน ๒๕๙๔)

เรื่องย่อ :

หลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง ร้อยเอกพัน ยุทธการ นายทหารฝ่ายสัมพันธมิตร ได้ขับรถออกจากเมืองเดรสเดิน ประเทศเยอรมนี เพื่อไปยังกรุงปราก ประเทศเชโกสโลวะเกีย บนเส้นทางที่ขรุขระและไร้ป้ายบอกทางและบอกระยะที่สูญหายไปเพราะภัยสงคราม เมื่อเขาเดินทางไปถึงหมู่บ้านเล็กๆแห่งหนึ่งในแคว้นโบฮีเมีย รถของเขาเกิดเสียและดับลงหน้าบ้านของ “แอนนา”

แอนนา หญิงชาวเชโกสโลวะเกีย พร้อมด้วยพ่อแม่ของเธอ ยินดีจะให้ความช่วยเหลือ ร้อยเอกพัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพ่อของเธอรู้ว่าเขาเป็นนายทหารของฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งมีส่วนร่วมในการปราบพวกนาซีซึ่งพ่อของแอนนาถือว่าเป็นศัตรูของอิสรภาพและของประเทศนี้

ร้อยเอกพัน ชอบพอกับแอนนา ดังนั้น เขาจึงถ่วงเวลาการซ่อมรถให้ช้าออกไป อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะซ่อมเครื่องยนต์เสร็จแล้ว แต่ครอบครัวของแอนนาก็เชิญให้เขาร่วมรับประทานอาหารเย็นด้วยกัน และให้เขาพักด้วยกันสักคืนหนึ่ง

แอนนา ได้เล่าให้ร้อยเอกพัน ฟังถึงเรื่องของเธอดีและแย่น เพื่อนที่ร่วมทำงานใต้ดินเพื่อต่อต้านนาซีด้วยกันที่ปราก ซึ่งจบลงด้วยการที่เธอถูกพวกนาซีสังหาร แต่ก่อนตายเธอได้พูดว่า “คนตายในการต่อสู้ แต่ประชาชนตายในการยอมจำนน เราได้ต่อสู้ และประชาชนจะต้องชนะ”

ที่โต๊ะรับประทานอาหารค่ำ ร้อยเอกพัน ได้พบกับอันโตนิ น้องชายของแอนนา ซึ่งมีท่าทางที่ไม่เป็นมิตรแก่เขา รวมทั้งพ่อ แม่ และพี่สาวของเขาเองด้วย ทั้งนี้ เพราะอันโตนิเข้าร่วมกับนักรบเมืองฝ่ายขวาซึ่งร่วมมือกับนาซี ทำให้เขากลายเป็นฝ่ายตรงข้ามของคนที่เหลือในบ้าน

ในคืนนั้นเอง ขณะที่พันกำลังนอนคิดถึงเรื่องราวต่างๆ แอนนา ก็เข้ามาหาเขาเพื่อบอกว่าอันโตนิ จะลอบฆ่าเขาในคืนนี้ และขอให้เขาปฏิบัติตามสิ่งที่เธอบอก

และแล้วในคืนนั้น อันโตนิก็เข้ามาเพื่อจะลอบยิงเขาจริงๆ แต่เมื่อเด็กหนุ่มเข้ามาถึงห้องนอนของร้อยเอกพัน นายทหารได้นั่งรอเขาอยู่แล้วบนเก้าอี้นุ่ม ร้อยเอกพัน ได้ไต่ถามถึงสาเหตุที่เด็กหนุ่มต้องการจะฆ่าเขา ทำให้ได้รู้ว่า อันโตนิ สาบาน กับ “แนชแนล โซซลิสต์” ที่จะสังหารศัตรูของแนชแนล โซซลิสต์ ให้ได้คนหนึ่ง ร้อยเอกพัน จึงขอให้เขาให้สัญญาว่า หากเด็กหนุ่มได้ยิงเขาแล้ว ไม่ว่าจะตัวเขาจะตายหรือไม่ เด็กหนุ่มต้องกลับไปเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ซึ่ง อันโตนิ ให้สัญญา

แต่เมื่อ เด็กหนุ่มลั่นไก กลับไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้น เพราะปืนกระบอกนั้นได้ถูกแอนนาถอดลูกกระสุนออกจนหมดแล้ว และสิ่งที่ร้อยเอกพัน เสี่ยงชีวิตกระทำให้ไปทั้งหมดก็เป็นสิ่งที่แอนนา ได้ขอร้องต่อเขา

แรงบันดาลใจ

แนวคิดเรื่องสันติภาพและประสบการณ์ในต่างแดน

แก่นเรื่อง

สงครามและความบ้ำค้ำในลัทธิทางการเมืองมีส่วนทำลายสิ่งต่างๆให้พินาศ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือจิตใจของคน กระทั่งทำให้คนในครอบครัวเดียวกันต้องเป็นศัตรูกัน อย่างไรก็ตาม มิตรภาพและความกล้าหาญที่มนุษย์มีให้ต่อกัน เป็นเครื่องมือที่จะใช้จัดผลร้ายของสงครามได้

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการวางโครงเรื่องที่สามารสรสร้างความสะดวกใจให้กับผู้อ่านได้รวมทั้งการบรรยายฉากความเสียหายที่เป็นผลมาจากสงครามจนทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้อย่างชัดเจน

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๕ : บุรุษไปรษณีย์

พิมพ์ครั้งแรก : สยามสมัย ๖ (๒๗ ตุลาคม ๒๔๙๕)

เรื่องย่อ :

“ลุงพร้อม” ทำหน้าที่บุรุษไปรษณีย์มานานถึง ๒๕ ปี โดยมีเขตรับผิดชอบส่งไปรษณีย์ภัณฑ์ บริเวณชานเมืองรอบนอกพระนคร แก่เปรียบตัวแก้วเหมือนคนแจวเรือจ้าง เมื่อส่งคนข้ามถึงที่แล้วเขาก็ถือหัวส่ง ส่วนเมียของแกที่ได้เจอกันหลังจากเธอถูกเจ้านายไล่ออกจากบ้านและแกเป็นคนช่วยเหลือเอาไว้ ก็หนีตามผู้ชายที่รวยกว่าไปตั้งแต่เมื่อแกยังหนุ่ม ซึ่งแกก็คิดว่าเมียแกทำถูกแล้ว เพราะผู้หญิงย่อมต้องการผ้าที่มีทรัพย์ ซึ่งแกไม่มี

ลุงพร้อม จำประวัติของคนทุกคนและบ้านทุกบ้านในละแวกนั้นได้ดี โดยเฉพาะบ้านที่แกต้องไปส่งไปรษณีย์ภัณฑ์ให้ บ้านบางหลังเปลี่ยนเจ้าของจากเจ้าคุณเป็นเศรษฐีใหม่ ที่ดินบางผืนก็เปลี่ยนมือจากชาวไร่ชาวนาไปเป็นของขุนนางและอำมาตย์เก่าๆ แล้วพวกขุนนางเก่าก็ถูกขับไล่ออกไปโดยพวกพ่อค้าและนายธนาคาร ห้องแถวและกระท่อมซอมซ่อถูกรื้อลงกลายเป็นอาคารใหญ่โต นอกจากนี้แกยังได้เห็นความเหลื่อมล้ำของคนที่บางคนต้องใช้น้ำคลองมาอาบมากินส่วนบางคนรดส้วมยังได้ใช้น้ำประปา

ระยะหลัง บ้านสวยๆ มีคนเข้ามาอยู่ใหม่ๆ ที่มีชื่อเป็นฝรั่งกันมากสร้างความลำบากในการอ่านชื่อให้กับแกมาก แต่มีบ้านหลังหนึ่งที่ลูกสาวเจ้าของบ้านกำชับกับลุงพร้อมว่าให้ส่งจดหมายที่ตีตราจากต่างประเทศกับมือของเธอเองเท่านั้น อย่าให้คนอื่นรับแทน ซึ่งจดหมายถึงเด็กสาวคนนั้นก็มาทุกสัปดาห์ แต่ต่อมาในระยะหลังเด็กสาวผู้นั้นก็ไม่ค่อยได้ออกมารับจดหมาย ทำให้บางครั้งมีจดหมายของเธอค้างอยู่กับลุงพร้อมถึงสามฉบับ และความกระตือรือร้นในแววตาของเธอเมื่อได้รับจดหมายก็หดหายไปทุกที

จนกระทั่ง วันหนึ่งเด็กสาวคนนั้น ได้แต่งงานกับลูกชายเจ้าสัวใหญ่แถวทรงวาด และมีจดหมายจากต่างประเทศมาถึงเธอหลังจากนั้นอีกเพียงครั้งเดียวแล้วก็ไม่มีจดหมายเช่นนั้นให้แกไปส่งอีกเลย

แรงบันดาลใจ

ประสบการณ์ส่วนตัวที่ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคม

แก่นเรื่อง

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเก่ามาสู่ใหม่ เรื่องราวที่เกิดขึ้นเป็นนัยเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นของสังคม และการกดขี่เป็นขั้นจากชาวไร่ชาวนา ไปสู่ขุนนาง และจากขุนนางไปสู่นายทุนทั้งไทยและเทศ แต่ถึงสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุไปอย่างไร ความคิดความเชื่อเก่าๆ บางอย่าง เช่น เรื่องของการคลุมถุงชนก็ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการสร้างตัวละครเพื่อบอกเล่าเรื่องราวความเปลี่ยนแปลงของสังคมผ่านสายตาของตัวละครนั้น รวมทั้งการเลือกใช้คำเพื่อให้กระทบใจผู้อ่าน

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๖ : หมอดี - หมอกาลี

พิมพ์ครั้งแรก : สยามสมัย ๖ (๒๗ ตุลาคม ๒๔๙๕)

เรื่องย่อ :

“เด็กชายดี” เกิดมาพร้อมกับพรสวรรค์ทางการแพทย์ ในครอบครัวที่พ่อเป็นหมอแผนโบราณ เมื่อเขาโตขึ้นได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยในคณะแพทยศาสตร์ และมีผลการเรียนที่ดีเยี่ยม เมื่อจบการศึกษาแล้วได้เข้าทำงานเป็นแพทย์ประจำบ้านโรงพยาบาลอยู่หลายปี โดยเข้าบ้านหลังเล็กๆอยู่อาศัยและใช้ทำงานพิเศษของเขา

“หมอดี” เป็นคนพูดน้อยและสมถะ เมื่ออยู่ที่บ้านเขาจะรับรักษาคนจนเป็นการช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรม เขามีเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคนหนึ่งชื่อว่า “ชิต” หมอดีต่างกับเพื่อนนิสัยรุ่มรวยกันที่บางคนได้ทุนรัฐบาลไปเรียนต่อที่เมืองนอกและกลับมาเป็นหมอผ่าตัดที่เรียกเงินค่าฝีมือแพงลิบและแต่งงานกับลูกเศรษฐีใหญ่

วันหนึ่ง หมอดีได้เจอกับ “เชิด” เพื่อนเก่าที่เรียนแพทย์มาด้วยกัน โดยเชิดเสนอให้หมอดีไปทำงานที่คลินิกของเขา ซึ่งเชิดยินดีจ่ายค่าตอบแทนให้หมอดีเป็นสองเท่าของเงินที่เขาได้รับอยู่ แต่หมอดีปฏิเสธ เพราะเขารักที่จะช่วยรักษาให้กับคนยากจน ทำให้เชิดตำหนิเขาว่า “พวกหมอที่สมาคมเขาตำหนิสิ่งทั้งนั้นที่ลื้อแหกคอกออกไปทำให้เสียเกียรติของวิชาชีพ และเรื่องนี้ทางสภาการแพทย์เขาอาจจะหยิบยกขึ้นพิจารณาต่อไปก็ได้”

แต่หมอดี ก็ตอบปฏิเสธ ทั้งนี้ เพราะนอกจากการรักษาคนยากจนแล้ว เขายังมีโครงการลับที่กำลังดำเนินการอยู่ขึ้นหนึ่ง คือ การสร้าง “ยาอายุวัฒนะ” ที่จะทำให้ใครก็ตามที่กินยานี้ไปแล้วจะไม่ตาย โดยตัวยามีราคาถูกจนใครๆก็สามารถซื้อได้ ซึ่งขณะนี้ใกล้สำเร็จเต็มที่ นอกจากหมอดีแล้วก็มีชิตอีกคนหนึ่งที่อยู่เรื่องนี้ แต่ไม่นานข่าวเรื่องยาอายุวัฒนะของหมอดีก็กระจายออกไป และองค์การแพทย์ก็เป็นห่วงกังวลเรื่องนี้มาก เพราะถ้าคนไม่รู้จักตายแล้วต่อไปหมอทั้งหลายจะหากินอย่างไร ต่อมาวงการพ่อค้าและนายธนาคารก็เริ่มกังวลกับเรื่องนี้ เพราะถ้าคนไม่ตาย ก็จะไม่กลัวความหิวโหย เมื่อเป็นเช่นนี้พ่อค้าจะกักตุนสินค้าหากำไรได้อย่างไร เมื่อพ่อค้าเจ๊ง ธนาคารและบริษัทประกันภัยก็ต้องเจ๊งไปด้วย นอกจากนี้บรรดาพ่อค้าอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าผ้า พ่อค้าฝิ่น เจ้าของที่ดิน เจ้าของโรงงาน ฯลฯ ต่างก็เห็นว่าตนจะเสียประโยชน์จากการนี้ทั้งสิ้น ดังนั้น บรรดาพวกที่มีผลประโยชน์อยู่กับความเจ็บและความตายต่างก็มารวมตัวกันเพื่อหาทางกำจัดหมอดีและยาอายุวัฒนะ

ขั้นแรก แพทย์ชั้นผู้ใหญ่ในนามสภาการแพทย์ ออกแถลงการณ์ประณามหมอดีว่าเป็นคนชั่ว หลอกลวง และยาอายุวัฒนะเป็นเรื่องเหลวไหล และกระจายแถลงการณ์นี้ไปทั่วเมือง ขั้นต่อมา พวกพ่อค้าทั้งหลายร่วมกันว่าจ้างนักเลงอันธพาลมาเดินขบวนคัดค้าน ประณามหมอดี และประกาศจะทำลายยาอายุวัฒนะ ขั้นสุดท้าย ชายล่ำสันเจ็ดแปดคนเข้ามาพังและเผาบ้านของหมอดี

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้หอมดีหมดแรงท้อถอย แต่ในขณะนั้นชิตก็เข้ามาพาเขาหนีออกไปทางประตูหลัง และให้กำลังใจเขาเพื่อที่จะสู้ต่อไป

แรงบันดาลใจ

สภาพสังคมที่ผู้คนจำนวนมากบูชามนต์คุณบางครั้งที่ทำให้กลับขาเป็นดำ

แก่นเรื่อง

ในสังคมที่คนดีมุ่งมั่นทำความดีโดยบริสุทธิ์ใจ แต่หากการทำความดีนั้นมีอันต้องไปขัดผลประโยชน์ของบรรดาผู้มีอำนาจในสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนายทุนที่หน้าไหว้หลังหลอกทั้งหลาย เขาจะถูกผู้สูญเสียผลประโยชน์เหล่ากลุ่มรุมทำลาย กลับขาเป็นดำ นอกจากนี้ยังแฝงประเด็นการเชิดชูศิลปะเพื่อชีวิตว่าเป็นความดีงามที่มีผู้พยายามทำลายอีกด้วย

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการสร้างตัวละครที่มีความสามารถเหนือจริง แต่มีการวางโครงเรื่องมารองรับให้เกิดความสมจริงได้ด้วยการใช้ตรรกะชักจูงผู้อ่านให้คล้อยตาม

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๗ : เพียงกระดาษแผ่นเดียว

พิมพ์ครั้งแรก : สยามสมัย ๘ (๑๗ พฤษภาคม ๒๔๑๗)

เรื่องย่อ :

ในพื้นที่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นผืนนาที่อุดมสมบูรณ์ ตาอำชวานาคนหนึ่งก็เป็นเจ้าของที่นาผืนหนึ่งในแถบนี้เช่นกัน แก่อยู่กับที่ดินตรงนี้มาตั้งแต่เด็กจนแก่ ทำให้แกได้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากเดิมที่ที่ตรงนี้เคยเป็นบ้านนอกคอกนา จนกระทั่งบัดนี้ที่เมืองได้ขยายเข้ามาจนใกล้ ถนนสายใหม่ๆ ได้ตัดผ่านมาหลายปีแล้ว รถมามากมายแล่นผ่านไปมาไม่ขาดสาย

ที่นาของชวานาคนอื่นๆ รอบๆ ที่ของตาอำชอัยถูกขายไปทีละผืนสองผืนและที่นาก็กลายเป็นตึกโอ้อ่า นาของตาอำชอัยทรุดโทรมลงไปเรื่อยๆ ลูกชายคนโตของแกไปเป็นทหารแล้วก็เลยไปกลายเป็นคนขับรถยนต์ทางสระบุรี ส่วนลูกสาวพอแต่งงานแล้วก็เสียบหายไปปล่อยให้แกอยู่กันเพียงสองคนตายาย

ฐานะของตาอำชอัยแย่ลง หนี้สินเพิ่มขึ้น และในวันหนึ่งของหน้าแล้งก็มีชายหญิงคู่หนึ่งมาติดต่อขอซื้อที่ดินจากตาอำชเพื่อสร้างบ้านจำนวน ๑ ไร่ แต่ตาอำชคิดว่าที่จะขายทั้งหมดทั้ง ๘ ไร่ อย่างไรก็ตามเมื่อตาอำชได้ปรึกษาหารือกับเมียของแกแล้วก็ตกลงใจว่าจะลองกัดฟันทนทำนาต่อไปอีกสักปี แต่ขณะนั้นเองกำนันเขยก็ส่งคนให้มาเร่งรัดเอาดอกเบี้ยจ่านองจากตาอำชที่ติดค้างมานานสามปี ทั้งที่ดอกเบี้ยก็แสนโหดทบทดต้น

ตาอำชไม่รู้ที่จะจัดการกับปัญหานี้ได้อย่างไร ก็พอดีกับนายทุนที่มาซื้อที่นาของตาอำชเมื่อก่อนหน้ามาติดต่อขอซื้อที่ของแกเพื่อที่จะเอามาจัดสรรแล้วขายหากำไร แต่เมื่อตาอำชยังบ่นเสียดายที่ดินอยู่นายทุนก็พูดขึ้นว่า “อย่าไปคิดมันซีลุ้ง ฉันให้ลุงแปดหมื่น ไร่ละหมื่นที่เดียวนา เงินแปดหมื่นไม่ใช่ของน้อยนะลุง แลกกับกระดาษหน้าโฉนดของลุงแผ่นเดียวเท่านั้นละ ” ทำให้ตาอำชคิดถึงคำพูดของกำนันที่ว่า “ฉันไม่อยากเก็บไว้หรอก ไอ้กระดาษของแกแผ่นเดียววะ เงินฉันตั้งสองหมื่นเอาไปแล้ว ดอกเบี้ยก็ไม่ให้ ไปหาเงินมาให้ฉันทั้งต้นทั้งดอกสามหมื่น แล้วเอาไอ้กระดาษนี้ของแกคืนไป”

ในที่สุด ตาอำชก็เอากระดาษแผ่นนั้นไปแลกกับเงินแปดหมื่น เมื่อหักค่าธรรมเนียมกับเงินที่ไปไถ่จ่านองแล้วเหลืออยู่ประมาณสี่หมื่นบาท แกกับเมียก็หอบสมบัติเล็กน้อยของแกลงเรือสำปั้นใหญ่ประทุนที่ซื้อมาไปทำงานเป็นพ่อค้าเร่ ก่อนจะออกเรือแถมองดูที่ดินผืนที่แกเกิดเติบโตมาเป็นครั้งสุดท้าย พลางน้ำตาเอ่อ และกลั่นใจคิดว่ามันเป็นเพียงกระดาษแผ่นเดียวเท่านั้น

แรงบันดาลใจ

สภาพสังคมที่คนยากจนถูกเอารัดเอาเปรียบ

แก่นเรื่อง

คนยากคนจนโดยเฉพาะชาวนาที่ถูกเอาไรต์เอาเปรียบจากนายทุนยังมีอยู่อีกมาก และในบางครั้งสิ่งที่มีค่าที่สุดเช่นแผ่นดินที่เกิดที่อาศัย ก็ถูกบิดเบือนคุณค่าลงให้ด้อยค่ากลายเป็นเพียงกระดาษแผ่นเดียวไปเท่านั้น

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีการวางโครงเรื่องที่สมจริง รวมทั้งมีการเลือกใช้คำที่สร้างความสะเทือนใจให้แก่ผู้อ่าน

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๘ : สาวสมัย

พิมพ์ครั้งแรก : สยามสมัย ๘ (๑๘ ตุลาคม -๒๔๙๗)

เรื่องย่อ :

วิยะดา หรือ หนู่ย ได้สนทนากับเพื่อนเก่าของพ่อที่มาเยี่ยมเยือนหลังจากหายหน้าไปนาน ทั้งคู่สนทนากันในเรื่องที่ “ซีเรียส” ซึ่งหนู่ยไม่สามารถคุยกับใครในบ้านได้ เพราะทุกคนเห็นว่าเธอเป็นเด็ก

วิยะดา พูดคุยเกี่ยวกับเรื่องของ “ชีวิต” ว่าอะไรเป็นความหมายของชีวิต เธอเห็นว่าถ้าเราไม่รู้จักความหมายของชีวิตแล้วก็จะใช้ชีวิตไปวันๆตามบุญตามกรรมเหมือนกอสวะที่ติดตลิ่งเท่านั้น ซึ่ง “คุณอา” ของเธอก็กล่าวว่า ชีวิตคือสิ่งที่ให้ความเป็นอยู่แก่คนเรา ซึ่งเธอก็ให้ความเห็นต่อว่า ในชีวิตของคนเราต่างก็มีความต้องการบางอย่างหนึ่งหรือหลายๆอย่าง แต่อะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นสิ่งที่ชีวิตต้องการอย่างแท้จริงเธอก็ยังไม่อาจรับรองได้ เธอยกตัวอย่างเรื่องการแต่งงานว่าเพื่อนของเธอบางคนเห็นว่าการแต่งงานคือความสุขแต่เธอเห็นเป็นของน่าเบื่อ หรือการที่ผู้ใหญ่แข่งกันอวดร่ำอวดรวยซึ่งเธอไม่เห็นว่าเป็นแก่นสารอะไร ทั้งยังละเลยต่อสุนทรียะซึ่งอาจจรจรใจคนได้มากกว่า

“สำหรับหนู่ยชีวิตต้องเป็นการแลกเปลี่ยนความคิด การสร้างบุคลิกภาพของผิวและของเมีย ชีวิตของคนเราทุกวันนี้มันไม่ราบเรียบเหมือนเส้นในแผนที่ และคนเราต้องเตรียมพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความจริงต่างๆอย่างองอาจ หนู่ยต้องการคนที่มีความใฝ่ฝัน และรู้จักที่จะต่อสู้เพื่อทำความใฝ่ฝันนั้นให้เป็นความจริงขึ้น ไม่ใช่คนที่...ประติดประต่อยกิริยาว่าทำให้ “สุภาพ” แต่ในสมองไม่มีอะไรนอกจากคอยลอกแบบ” นอกจากนี้ “หนู่ยต้องการความรักที่แท้และยั่งยืน ความรักเดียวและด้วยหัวใจเดียวของผู้ชายที่เคารพค่าและความเสมอภาคของผู้หญิง เราต้องเคารพบุคลิกของกันและกัน และไม่ประสงค์ที่จะทำให้อีกคนหนึ่งอ่อนเหมือนหุ่นในขณะที่อีกคนหนึ่งจะเอาเข้าไปใส่งานขามให้เป็นรูปใดได้ตามใจปรารถนา”

คุณอาของเธอเห็นว่า แม้เธอจะยังไม่เป็นบุคลิกลักษณะ แต่เธอก็เป็นสาวของสมัยที่กำลังจะสร้างบุคลิกลักษณะเท่านั้นเอง

แรงบันดาลใจ

การเชิดชูผู้หญิง และความต้องการเห็นผู้หญิงได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรีว่ามีเท่าเทียมกับผู้ชาย

แก่นเรื่อง

ยุคสมัยนี้เป็นยุคสมัยที่ผู้หญิงจะต้องเชิดชูตนเองขึ้นมาและทำให้สังคมเห็นว่าหญิงชายนั้นมีความเท่าเทียมกัน ผู้ชายและโดยเฉพาะผู้หญิงที่เป็นหนุ่มสาว ควรจะได้ไตร่ตรองเรื่องความหมายของชีวิต เพื่อให้ตกผลึกและเป็นแก่นแกนของสังคมในอนาคตต่อไป

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นที่ตัวละครเอก คือ วิยะดา ซึ่งเป็นผู้หญิงที่มีความคิดก้าวหน้าล้ำสมัย

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๑๙ : รอยแผลเป็น

พิมพ์ครั้งแรก : สยามสมัย ๑๕ (๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๔)

เรื่องย่อ :

ชายคนหนึ่งต้องการเดินทางไปเมืองคาตามาร์กา ในประเทศอาร์เจนตินา แต่ก็ต้องสะดุดลงเพราะทางขาด ทำให้ต้องไปขอพักอาศัยในบ้านของนายช่างโรงงานทำน้ำตาลแห่งหนึ่งของเมืองตุซุมันที่ชาวบ้านทั่วไป เรียกเขาว่า “อาเลมัน” นายช่างผู้นี้เป็นคนระเบียบจัดมากๆ พอๆกับที่เป็นคนตีหม้อเหล็กจัด ทั้งยังเป็นคนที่เก็บตัวไม่ชอบสูงส่งกับใคร นอกจากนี้เขายังมีแผลเป็นบนใบหน้าอีกด้วย

ทั้งคู่คุยกันพลางตีหม้อกันไปพลาง จนชายผู้นั้นแผลอตัวถามถึงเรื่องรอยแผลเป็นบนใบหน้าของอาเลมัน ซึ่งนายช่างใหญ่ก็ได้เล่าถึงที่มาของรอยแผลเป็นนี้ว่า เมื่อออสเตรียถูกผนวกเข้ากับอาณาจักรไรช์เยอรมันเด็กหนุ่มในมหาวิทยาลัยจำนวนมากได้ทำการต่อต้านเยอรมัน แต่ในเวลาไม่นานพวกเขากลับกลายเป็นเป็นกองกำลังให้กับเยอรมันในการรุกรานประเทศอื่นๆในยุโรปและแอฟริกา เพื่อสร้างรัฐที่ชาวอารยันเป็นผู้ปกครองขึ้นมา ซึ่งในจำนวนนี้มี ฮันส์ รวมอยู่ด้วย เขาได้ไปทำการรบในแอฟริกานานเกือบสี่ปี แม้ว่าประวัติการรบของเขาจะไม่ได้ดีเด่นอะไร แต่เขาไม่เคยถอยให้กับศัตรู แม้ว่าจะต้องประจันหน้ากับรถถังก็ตาม จนบางครั้งเพื่อนของเขาต้องพาเขาเพื่อที่ลากตัวเขามาให้พ้นจากอันตราย

วันหนึ่งหน่วยทหารที่ฮันส์สังกัดถูกข้าศึกล้อมด้วยรถถัง เขาคิดว่า สงครามเป็นความบ้าคลั่งและมันควรจะยุติได้เสียที เพื่อที่มนุษย์จะได้พ้นจากความทุกข์ยาก เสียงปืนกลจากฝ่ายของเขาดังขึ้นต่อสู้กับเสียงปืนจากรถถังและปืนของทหารที่รายล้อมเข้ามา ฮันส์ คิดว่า ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะยิงทหารข้าศึก นอกจากจะเพิ่มความทุกข์ยากให้มากยิ่งขึ้น ทันใดนั้น เสียงตวาดของผู้กองร้องเร่งให้เขายิงข้าศึก และตวาดว่าเขาว่าเป็นคนที่ขี้ขลาด แต่เขาตอบกลับไปว่า “ในกรณีเช่นนั้น เพื่อความยุติธรรมและเพื่อความสงบ ฉันจำเป็นต้องยิงท่านก่อน” ทำให้นายทหารคนนั้นโหมเข้าใส่เขาพร้อมด้วยดาบปลายปืนและเสียงปืนในมือของฮันส์ก็ดังขึ้น

อาเลมัน บอกว่า ฮันส์ได้รอยแผลเป็นที่ใบหน้าเป็นตราประทับบ่งบอกถึงความขี้ขลาด

เมื่อ อาเลมัน เล่าจบ ชายผู้มาเยือนก็คิดว่า แผลเป็นบนใบหน้าของอาเลมันไม่น่าเกลียดเมื่อเมื่อเห็นในที่แรก

แรงบันดาลใจ

ประสบการณ์ในต่างประเทศของผู้เขียน และการต่อต้านสงคราม

แก่นเรื่อง

สงครามเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจและมีแต่สร้างสิ่งเลวร้ายให้เกิดขึ้น และในสงครามนั้น ผู้ที่ถืออำนาจสั่งการให้ผู้อื่นประหัตประหารกันนั่นเอง เป็นผู้ที่จะถูกลูกสังหารมากที่สุด และผู้ที่กล้าจะทำในสิ่งที่ควรทำจึงนับเป็นผู้กล้าหาญที่แท้จริง

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นที่การวางโครงเรื่องโดยให้เหตุการณ์ในอดีตเป็นกุญแจอธิบายถึงตัวละคร และการสร้างตัวละคร ที่ก่อให้เกิดความประทับใจและน่ายกย่องเชิดชูแก่ผู้อ่าน

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒๐ : หนองปรงก็ไม่สิ้นคนดี

พิมพ์ครั้งแรก : สยามสมัย ๑๖ (๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๕)

เรื่องย่อ :

อ่อน หรือในชื่อใหม่ว่า “อรอนงค์” เดินทางกลับมาเยี่ยมแม่ซึ่งป่วยโดยทำปิ่นแผลตะมอยที่หนองปรง แต่เธอกลับมาโดยไม่มีคราบของสาวบ้านนอกเหลืออยู่เลย การแต่งตัวที่ทันสมัยและกิริยาท่าทางแสดงให้เห็นว่าบัดนี้เธอกลายเป็นสาวชาวกรุงอย่างเต็มตัว จนน้อยน้องสาวของเธอแทบจำไม่ได้รวมทั้งแม่ของเธอด้วย

ระหว่างที่เธออยู่ มีหนุ่มๆในหนองปรงแวะเวียนมาเฝ้ามองเธอไม่ขาด โดยเฉพาะยามที่เธอไป “อาบแดด” โดยใส่เพียงกางเกงขาสั้นและเสื้อยกทรง

อรอนงค์ เล่าเรื่องการทำงานซักรีดในเมืองกรุงให้แม่ฟัง และเล่าเรื่อง “บ๊อบ” หรือ “โรเบิร์ต” เจ้านายของเธอด้วยว่า เป็นคนไม่ถือตัว สอนเธอเดินรำ และยังถามเธอว่านวดเป็นไหม เพราะเขาว่าผู้หญิงไทยที่อยู่สองอย่าง คือ ร่ำรวยแล้วก็นวดเก่ง สิ่งเหล่านี้ทำให้แม่ของเธอพยายามขอร้องให้เธอลาออกจากงาน แต่เธอก็ไม่ยอมด้วยเหตุผลว่างานสบายรายได้ดีๆไม่ใช่จะหาได้ง่ายๆ

ในบรรดาหนุ่มๆที่มาเฝ้ามองอรอนงค์ สมหวัง เป็นผู้ที่เพียรพยายามจะจีบเธอมากที่สุด ทั้งร้องเพลงเกี้ยว หรือแต่งกลอนเป็นจดหมายรักส่งถึงเธอ และแล้วเธอก็ได้พูดคุยกับสมหวังอยู่หลายวัน

ในคืนสุดท้ายก่อนที่เธอจะกลับกรุงเทพ เธอคิดถึงเรื่องของสมหวังที่พ่อของเธอต้องขายสวนสี่ชนิดเพื่อปลดหนี้สิน ทำให้สมหวังหมดโอกาสที่เรียนเกษตรศาสตร์ ส่วนตัวของเธอ นั้นเมื่อพ่อตายแม่ก็ต้องขายสวนสามชนิดและต้องไปอยู่กับน้ำที่กรุงเทพทำงานเป็นคนใช้ในบ้านของนายฝรั่ง

ในที่สุดอรอนงค์ ก็ตัดสินใจว่าเธอจะไม่กลับไปกรุงเทพและจะกลับมาเป็น “อ่อน” อยู่กับแม่อีกครั้ง

แรงบันดาลใจ

วิถีชีวิตของคนในชนบทที่ได้เคยพบเห็น

แก่นเรื่อง

มนุษย์เราหลายคนก็มีบ้างที่จะติดใจในวัตถุนิยมและลึมรากเหง้าของตนเอง แต่อย่างไรก็ตามในจำนวนคนมากมายเหล่านั้น ก็ยังคงพอจะมีบ้างหรอกที่จะสามารถสลัดคราบของวัตถุนิยมจอมปลอมและกลับคืนมาสู่รากเหง้าของตนเองได้

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการเลือกใช้คำที่สมจริง และการแทรกบทกลอนรวมทั้งเพลงพื้นบ้าน

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒๑ : ข้าวแกงจานเดียว

พิมพ์ครั้งแรก : พิมพ์ครั้งแรก ธารอารมณ์ ๒๕๐๘

เรื่องย่อ :

ชายผู้หนึ่งเดินทางมาขอคณะมวยขึ้นชกบนเวทีโดยคู่ต่อสู้ของเขาคือนักมวยหนุ่มดาวรุ่ง ส่วนตัวเขาเองนั้นไม่เคยหัดมวยอย่างจริงจังมาก่อนนอกจากมีเรื่องชกต่อตามประสาหนุ่มเลือดร้อนบ้างเท่านั้น การขึ้นชกของเขาครั้งนี้เหตุผลมีเพียงประการเดียวคือ เขายังไม่ได้กินอะไรมาเลยตั้งแต่เช้า

พี่เลี้ยงของเขาพยายามให้กำลังใจและสอนเชิงมวยให้แก่เขาเท่าที่จะพอทำได้ในเวลาก่อนขึ้นชก ในยกแรกเขาได้แต่ปิดป้องพายุหมัดของคู่ต่อสู้พอมานไปยกหนึ่งเท่านั้น พี่เลี้ยงเสนอจะโยนผ้าให้เขา แต่เขาปฏิเสธด้วยเหตุผลของเกียรติยศ พลางคิดว่าหากเมื่อเข้าได้กินข้าวคงจะดีกว่านี้ นอกจากนี้ เขายังคิดถึง “น้อย” คนรักของเขา ซึ่งบอกให้เขาไปกินข้างที่บ้านเธอในช่วงที่เขาตกงาน แต่เขาอยากกลับคำสปรมะมาของหัวหน้าคนงานที่ไล่เขาออกว่าคนอย่างเขามีแต่จะอดตายเท่านั้น

ยกต่อมา เขาพยายามปิดจุดอ่อนของตนเองและพยายามตอบโต้ แต่ก็ไร้ประโยชน์เขาแทบไม่มีทางสู้นักมวยดาวรุ่งที่มีเชิงและความหนุ่มเหนียวกว่าเขาได้เลย เขามีแต่เพียงใจสู้เท่านั้นที่ทำให้ยังยืนอยู่ได้ สิ่งที่เขาคิดถึงมีเพียง น้อย และ ข้าวแกงสักจานเท่านั้น แต่ที่สุดเขาก็ถูกหมัดของคู่ต่อสู้เข้าอย่างจังจนพินหลุดไปสามซี่และสลบคาเวที

คืนนั้นเขาเดินออกมาจากสนามมวย ตอนนี้มีเงินพอจะกินข้าวแกงจนเต็มอิ่มได้สักมื้อ แต่เขาก็ไม่มีทางจะกินมันได้เสียแล้วเพราะความเจ็บช้ำที่ได้รับ ซึ่งเขาคงจะต้องกินน้ำข้าวกับเกลือไปอีกสามสี่วัน และคงอีกนานกว่าที่เขาจะมีหน้าไปหาน้อย

แต่ทันใดนั้นน้อยก็ปรากฏตัวขึ้น และบอกว่าเธอมาดูเขาชกมวยจนเกือบจะเป็นลมไป จากนั้นเธอก็โอบประคองเขาเดินไป สิ่งนี้ทำให้เขามีกำลังใจขึ้นมากทีเดียว เขารู้สึกอายเหมือนเด็กที่แอบทำผิดแล้วถูกจับได้แต่ในขณะที่เดียวกันก็เกิดความอบอุ่นขึ้นมาอย่างท่วมท้นทีเดียว

แรงบันดาลใจ

ความชื่นชอบในกีฬาชกมวย แนวคิดเกี่ยวกับกติกา ความได้เปรียบเสียเปรียบ และความยุติธรรม

แก่นเรื่อง

ความยุติธรรมในการดำรงชีวิตของคนในสังคมอยู่ที่ใด สำหรับบางคนเงินทองช่างเป็นสิ่งที่หามาได้ อย่างยากเย็น แม้แต่เงินเพื่อจะซื้อข้าวแกงสักจานก็ต้องแลกมาด้วยความเจ็บปวดเจียนตาย นอกจากนี้สำหรับผู้ชายแล้ว กำลังใจจากหญิงคนรักเป็นสิ่งที่ช่วยให้เขายืนหยัดต่อสู้กับความลำบากนานาได้

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการใช้คำบรรยายเหตุการณ์ได้อย่างสมจริง จนเห็นภาพพจน์รวมทั้งคำพูด บทสนทนาของตัวละครที่ทำให้ผู้อ่านคล้อยตาม

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒๒ : นักลำตัด

พิมพ์ครั้งแรก : อาจินต์ยกทัพ ๒๕๐๙ และ ๒๕๑๐

เรื่องย่อ :

ผู้ช่วยสัตวแพทย์นายหนึ่งนั่งอยู่ในร้านเหล้าที่ตลาดตำบลระเซ่น้อยกับเพื่อนเก่าที่เป็นเด็กวัดมาด้วยกันและไม่ได้พบกันมากกว่า ๒๐ ปี ทั้งสองคุยกันถึงวันเก่าๆ เช่น เรื่องหลวงพ่อกี่เคียวเชิญให้อ่านหนังสือด้วยไม้เรียว หรือการชกต่อยกับเด็กหลังตลาด ไม่นานทั้งสองก็ได้ยินเสียงกลองรำมะนาดังมาจากบ้านกำนันเอมที่มีการเล่นลำตัด ทำให้ทั้งสองคิดถึงวัยที่ตนเองเริ่มหนุ่มและติดลำตัดเหมือนคนติดฝิ่น

เพื่อนเก่าทั้งคู่ คุยกันอย่างออกรสถึงเรื่องราวของลำตัดและเพลงลำตัดที่ยังจำได้ เพื่อนเกลอของผู้ช่วยสัตวแพทย์นั้น เล่าให้ฟังว่าเมื่อหนุ่มเขาได้เข้าไปร่วมในคณะลำตัด เล่าถึงวิธีจำลำต่างๆ กลเม็ดในการเล่นลำตัด และเล่าถึงเรื่องที่เขาไปเล่นลำตัดที่คลองสองครวหนึ่งแล้วเอากลเม็ดที่ลักจามาจากครูลำตัด ที่เมื่อเห็นว่าสาวคนไหนหน้าตาถูกใจให้คอยเล่นหูเล่นตาเข้าไว้ เวลาร้องเวลารำ ทำเพลงเกี่ยวกับต้องชายตาไม่ให้ขาด ซึ่งก็ได้ผล คินนั้นเขาเล่นลำตัดถึงเพียงสองยาม หล่อนคนนั้นก็ยังไม่ยอมอยู่ที่เก่า เขาจึงชายตาไปชวนแล้วเดินไปพ้อพันชายคาเท่านั้น เขาก็ถูกฟาดที่หัวจนสลบ กลายเป็นแผลเป็นที่ตรงที่ตัดอกไม้มาจนทุกวันนี้ หลังจากนั้นเขาก็เลิกเล่นลำตัดไป

ทั้งคู่คว่ำขวดเหล้าที่เหลืออยู่พร้อมแก้วใบเล็กแล้วพากันไปยังโรงลำตัดที่บ้านกำนันเอม ผู้ช่วยสัตวแพทย์สังเกตเห็นหนุ่มนักลำตัดบนเวทีชายตามองไปด้านขวามือไม่หยุด ซึ่งก็คงจะเล่นหูเล่นตากับสาวคนใดอยู่ ซึ่งก็เป็นลูกไม้แบบเดียวกับที่เพื่อนของเขาเคยใช้เมื่อสมัยหนุ่มๆ พร้อมกันนั้นเขาก็เห็นว่าเพื่อของเขาเริ่มกระวนกระวาย

ในที่สุดเมื่อถึงสองยามและลำตัดกำลังจะลาโรงผู้ช่วยสัตวแพทย์ก็ชวนเพื่อของเขากลับกันเสียที แต่ก็ได้รับคำตอบว่าให้นั่งคอยอยู่ตรงนั้นก่อน เมื่อถามว่าเพื่อนของเขาจะไปไหน เขาก็ได้รับคำตอบว่า

“ไม่ใช่เรื่องของชาวบ้านโวย ก็นั่นคนที่โหดมนั้นมันเล่นตามาแต่หัวค่านะ มันลูกสาวผมนี่” ว่าแล้วก็เดินออกไปพร้อมด้วยขวดเหล้าในมือ

แรงบันดาลใจ

ความชอบในเพลงลำตัดของผู้เขียน

แก่นเรื่อง

คนเรายามที่ยังอ่อนประสบการณ์และทำอะไรไม่คิดหน้าคิดหลังให้รอบคอบก็อาจจะทำเรื่องผิดพลาดขึ้นมาได้ และโครงเรื่องที่สร้างขึ้นก็เป็นการหักมุมในทำนองว่าประวัติศาสตร์ซ้ำรอย

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในแง่ของการนำเสนอวิถีชีวิตของคนชนบทในอดีต การนำเพลงลำตัดเข้ามาแทรกไว้ในเรื่องอย่างพอเหมาะพอดี สร้างอารมณ์สในการอ่านให้เพิ่มขึ้นอย่างมาก และโครงเรื่องแบบโอะละพ่อในตอนจบ

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒๓ : แอ้ว ผู้บริสุทธิ์

พิมพ์ครั้งแรก : นพรัตน์ ๒๕๑๑

เรื่องย่อ :

ผมกับแอ้วเป็นเพื่อนสนิทกันมาตั้งแต่เด็ก โดยแอ้วอ่อนกว่าผมได้สองปี เวลาที่ได้อยู่กับแอ้วโลกของผมช่างสว่างไสว ผมหลงรักแอ้ว ในตอนนี้แอ้วเป็นเหมือนดอกไม้ที่กำลังตูมใกล้จะเริ่มขยายกลีบบานออกสู่ความเป็นสาว

หลังสงครามได้ไม่กี่วัน ผมได้ข่าวว่าแอ้วไม่สบาย พ่อของผมจึงแวะไปเยี่ยมแอ้ว ซึ่งตัวร้อนจัดมากเกือบสัปดาห์ ทั้งยังบ่นแต่ปวดหัวปวดท้องและกระหายน้ำทั้งวัน ทิดบุญ พ่อของแอ้วได้ข่าวว่ามีหมอแขกเก่งก็เลยไปตามให้มาดูอาการของแอ้ว เมื่อหมอแขกซึ่งเป็นหญิงชราใส่เสื้อผ้าสีดำทั้งตัวและคลุมหัวด้วยมาตรวจอาการของแอ้วแล้ว ก็บอกว่า แอ้วนั้นถูกผีสิงจึงไม่สบายและเริ่มทำพิธีไล่ผีเพื่อรักษาแอ้ว

แม่หมอ เชียนแอ้วด้วยหว่านตะค้า จนเจ็บไปทั้งตัว กระนั้น แม่เธอก็ร้องครวญครางอย่างไร แม่หมอก็บอกว่าเป็นเสียงร้องของผีที่สิงมิใช่เสียงร้องของแอ้ว แม่น้ำแกกก็ไม่ให้กิน เมื่อแอ้วร้องว่า ร้อนแม่หมอก็ว่าที่ร้อนนั้นเพราะผีโดนคาถาของแก แอ้วร้องครวญครางจนเจ็บเสียงไป แม่หมอบอกว่า จะต้องรอดูอาการจนรุ่งนี้เข้า

พ่อของผมบอกให้พ่อแม่ของแอ้วไปตามผู้ใหญ่บ้านมาด้วยในวันรุ่งขึ้นเพื่อมาดูการรักษาของแม่หมอ เมื่อฟ้าสว่าง แม่หมอเริ่มรักษาด้วยการเขียนตีแอ้วอีก โดยที่พ่อของเธอเป็นผู้ช่วยเหลือให้แม่หมอฟาดเธอได้อย่างถนัดถนี่ แม้ว่าแอ้วจะร้องอย่างทุรนทุรายและเกลือกกลิ้งหน้าลงกับหมอน พลากร้องว่า “ทำไมแม่ยอมให้เขาเขียนตีหนูอย่างนี้ โธ่ หนูไม่สบายแล้วแม้อย่าปล่อยให้เขาเขียนตีหนูอีก แม่จำ หนูเจ็บ หนูกลัว พ่ออยู่ไหน พ่อจำ โอ๊ย” แต่ก็ไม่มีใครเข้าไปห้ามปรามช่วยเหลือแอ้วจากหว่านของแม่หมอ ทุกคนรวมทั้งผมได้แต่นั่งร้องไห้ ที่สุดแม่หมอก็ทำพิธีเอาผีสิงหม้อและให้พ่อของแอ้วเอาหม้อนั้นไปถ่วงน้ำ จากนั้นแกก็กลับไปพร้อมกับเงินค่าจ้างสี่บาท ผมได้แต่แค่นกับความทารุณที่เกิดขึ้นต่อหน้าต่อตาโดยไม่รู้ว่าจะให้ใครเป็นคนรับผิดชอบ ผมแค่นจนจะคลั่ง

หลังจากแม่หมอกลับไปแล้ว แอ้วก็ไม่ได้สติอีกเลย และสิ้นใจในวันต่อมา ผู้ใหญ่บ้านพูดกับเพื่อนบ้านลับหลังพ่อของแอ้วว่า “ทิดบุญมันปล่อยให้เขาฆ่าลูกของมันเอง ข้าช่วยไม่ได้ มันเชื่อของมันอย่างนั้น เด็กมันจะเป็นอะไร ข้าว่า มันเป็นไข้ทับอุตุเท่านั้นแหละ” ชีวิตที่กำลังจะเบ่งบานของแอ้วต้องดับไปเพราะความโง่เขลา

แรงบันดาลใจ

เกิดจากความเป็นผู้ต่อต้านความเชื่อถึงมงายเก่าๆของผู้เขียน

แก่นเรื่อง

ความเชื่อที่มงายหรือความโง่เขลานั้น ในบางครั้งก็อาจจะส่งผลร้ายถึงชีวิตของคนที่เรารักได้ ดังนั้น เราจึงไม่ควรจะยึดถือความเชื่อที่มงายไร้เหตุผล แต่ในสังคมปัจจุบันผู้คนที่เชื่อเรื่องอย่างนี้มีมาก จนแม้แต่บางคนที่เคยบวชเรียนในพระพุทธศาสนามาแล้ว ซึ่งน่าจะเป็นผู้ที่ไม่เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ก็กลับเชื่ออย่างไม่ลืมหูลืมตา

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการวางโครงเรื่องที่ก่อให้เกิดความสะเทือนใจแก่ผู้อ่าน และโน้มน้าวใจผู้อ่านให้มีความเห็นคล้อยตาม สิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสาร คือเรื่องการคัดค้านความเชื่อที่มงาย ได้เป็นอย่างดียิ่ง

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒๕ : ผมไม่มีน้ำตาจะร้องให้อีกแล้ว

พิมพ์ครั้งแรก : บางกอกรัศมีเดอส์ ๙ (ธันวาคม ๒๕๒๒ – มกราคม ๒๕๒๓)

เรื่องย่อ :

ปฏิมากรนายหนึ่งนั่งเหงาอยู่ในห้องๆหนึ่ง ต่อมา มีบุคคลผู้หนึ่งเปิดประตูห้องเข้ามาหาเขา ปฏิมากรนายนั้นจึงได้เริ่มต้นพูดคุยถึงความเหงาของเขาและประสาทสัมผัสต่างๆที่ดีขึ้นมาะกอกจากนี้ เขายังพูดคุยถึงศิลปะว่า “ผมอยากจะทำศิลปะที่มาจากชีวิต และจากชีวิตก็ไปสู่ชีวิต คือจากชีวิต เพื่อชีวิต เป็นเกลียวเหมือนวงสว่านที่หมุนแต่ละรอบสูงขึ้นเป็นลำดับ”

นอกจากนี้เขายังได้กล่าวถึงหน้าที่ของเขาในฐานะศิลปินว่า “ผมคงทำงานมีผลสำเร็จอยู่บ้างใน การสะท้อนภาพเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่ไม่เคยเกิดปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ แม้ว่าผมจะเป็น เพียงผู้สังเกตการณ์อยู่ภายนอก มันคงจะเหมือนกับผู้สื่อข่าวสงครามที่เขาเข้าไปในแนวรบ ไม่ใช่เพื่อรบ แท้ๆ แต่เพื่อนำเอาข้อเท็จจริงออกมาสำแดงให้ปรากฏ การแสดงออกทางศิลปะมันมีข้อจำกัดตาม ลักษณะของศิลปะแต่ละประเภท กวีทำหน้าที่ของเขาได้กว้างขวางอย่างไรเทียบไม่ได้ ผมเพียงแต่ ปั้นรูปเท่านั้น”

เมื่อบุคคลผู้มาเยือนกลับไป ปฏิมากร กล่าวกับตนเองว่า “ผมไม่มีน้ำตาจะร้องให้อีกแล้ว มือ ของผมจะทำงานต่อไปอีก ปีโธเฟนประพันธ์เพลงอันเลิศโดยที่ตัวเขาไม่มีโอกาสจะได้ยินเพลงที่เขาแต่ง นั้นผมก็เช่นกัน ผมจะปั้นรูป”

ใช่แล้วเขาเป็นปฏิมากรที่ตาบอดสนิท

แรงบันดาลใจ

มาจากแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตที่ผู้เขียนเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

แก่นเรื่อง

ศิลปะที่แท้จริงคือศิลปะเพื่อชีวิต และหน้าที่ของศิลปินคือการนำเสนอความจริงและชีวิตของ ประชาชนในรูปแบบของงานศิลปะแขนงต่างๆ แม้ว่าจะต้องพบกับความเจ็บปวดหรือผิดหวังมาก็ครั้งแต่ ก็ต้องพยายามที่จะเดินหน้าต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ

ความโดดเด่น

เป็นการเขียนแบบบทละครต่างจากเรื่องสั้นเรื่องอื่นๆที่เขียนมาทั้งหมด ทั้งบทเจรจาที่เกิดขึ้นก็ ใช้ตัวละครเพียงตัวเดียว นอกจากนี้ยังเก็บซ่อนข้อเท็จจริงที่ว่าตัวเอกเป็นศิลปินตาบอดเพื่อบอกเล่าใน ตอนจบของเรื่อง

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒๖ : ทานตะวันดอกหนึ่ง

พิมพ์ครั้งแรก : เดือนทัพ ๒๕๒๓

เรื่องย่อ :

ทิดคง เป็นเกษตรกรธรรมดาที่ใช้ชีวิตเรียบง่ายและสงบสุข เขาเป็นคนที่เชื่อในเรื่องธรรมและไม่เชื่อเรื่องงมงาย ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ และไม่เล่นการพนัน วันหนึ่งเขาได้รับเมล็ดทานตะวันพันธุ์ใหม่ที่อยู่ระหว่างการทดลองมาจากอาจารย์สมสุข เพื่อให้ทดลองปลูก และคอยจดสถิติการเติบโตให้ด้วยเพื่อประโยชน์ในทางวิชาการ ซึ่งเกษตรกรจังหวัดก็รู้เห็นในเรื่องนี้และรับจะช่วยเหลือทิดคงอย่างเต็มที่

ทานตะวันที่ทิดคงปลูกเพียงสิบวันก็แทงต้นขึ้นมา แดงออกมาเพียงต้นเดียว อย่างไรก็ตามทานตะวันต้นนี้เจริญเติบโตขึ้นไปอย่างรวดเร็ว และมีขนาดใหญ่โตมโหฬารผิดจากทานตะวันทั่วไปอย่างลิบลับ ทำให้มันกลายเป็นที่สนใจของชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่าลือทางปาฏิหาริย์ที่เกี่ยวกับทานตะวันดอกหนึ่งอกขึ้นมาตามไปด้วย เช่น มีคนพูดว่าวันที่ทิดคงปลูกต้นทานตะวันมีพระพุทธรูปมาปกกลดอยู่ข้างบ้าน หรือมีเจ้าแม่ทานตะวันสิงสู่อยู่ในทานตะวันต้นนี้ จนผู้คนเข้ามากราบไหว้บูชากันมากขึ้น และยิ่งมากขึ้นไปอีกเมื่อมีคนในอำเภอถูกหอยและมีข่าวลือว่าที่ถูกเพราะเจ้าแม่ทานตะวันให้ลาภสร้างความหวังวิตถ์ให้กับทิดคงเป็นอันมาก เรื่องนี้แม้เกษตรกรจังหวัดจะชี้แจงกับชาวบ้านว่าทานตะวันต้นนี้ค้นคว้าจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่มีอิทธิฤทธิ์อะไร แต่ก็ไม่มีใครสนใจฟัง ชาวบ้านไม่ยอมทิ้งความเชื่อเก่าๆและรับความรู้ใหม่ๆเท่าไรนัก

ต่อมามีหญิงวัยกลางคนผู้หนึ่งตั้งตนเป็นร่างทรงของเจ้าแม่ทานตะวัน และเริ่มชักชวนผู้คนให้ปลูกสร้างศาลเจ้าแม่ทานตะวันขึ้น บริเวณบ้านของทิดคงมีผู้คนพากันมากราบไหว้เจ้าแม่ทานตะวันมากมายไม่เว้นแม้แต่พระเณร รวมทั้งร้านค้าหาบเร่ต่างๆก็เข้ามาขายของคล้ายมีงานใหญ่ เพื่อนบ้านบางคนก็รู้ความจริงและไม่งมงายได้แต่แสดงความเป็นห่วงทิดคง เพราะบริเวณบ้านของทิดคงมีผู้คนไปมาไม่ได้ขาดทั้งกลางวันกลางคืน

ต่อมามีเจ้าหน้าที่ตำรวจมาที่บ้านทิดคง พร้อมบอกว่ามีคนไปแจ้งความว่า “มีการพยายามก่อความไม่สงบเกิดขึ้น มีการปลุกระดมโดยอ้างเจ้าแม่ทานตะวันขึ้นมาบังหน้า เป็นการหลอกลวงประชาชน จัดการชุมนุมโดยมิได้รับอนุญาตในขณะที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก” ทั้งยังถามหาตัวเจ้าของบ้าน ทำให้ทิดคงสะดุ้งกลัว จากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจก็บอกว่า ทานตะวันต้นนี้เป็นของปลอมที่ทำมาจากกระดาษ ซึ่งเจ้าหน้าที่สืบรู้ว่าเจ้าของบ้านไปซื้อมาจากกรุงเทพแล้วเอามาประกอบที่นี่ ทำให้ทิดคงตะโกนคัดค้านว่าไม่จริงเพราะเขาได้เมล็ดพันธุ์มาจากอาจารย์ที่เกษตรฯ และแม้ว่าเกษตรกรจังหวัดจะช่วยยืนยัน แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่ยอมเชื่อ กระทั่งชายคนหนึ่งชักดาบออกมาจะฟันต้นทานตะวันเพื่อพิสูจน์ความจริง ทำให้กลุ่มชาวบ้านที่ศรัทธาเจ้าแม่ทานตะวันเข้าไปขัดขวางแต่ก็ไม่ทันการ ต้นทานตะวันถูกฟันล้มลง กลีบดอกและเกสรกระจุยกระจาย

มีเสียงเฮ จากชาวบ้านว่า “ของจริงๆ ไ้พวกนั้นมันโกหก” แล้วก็เข้าไปกลุ่มรุมกลุ่มชายที่กล่าวหาว่าเป็นทานตะวันปลอม ส่วนพวกผู้หญิงและเด็กก็แย่งกันเก็บชิ้นส่วนต่างๆของต้นทานตะวันเป็นพัลวันจนไม่เหลือชิ้นดี

ติดคงกับเมีย และลูก พร้อมทั้งเกษตรกรจังหวัด พวกนี้วิ่งหนีไปทำยสวน พร้อมกับที่เกษตรกรจังหวัดบ่นว่า “วิชาการต้องถอยหลังไปอีกนานเท่าใด”

แรงบันดาลใจ

มาจากความมุ่งมั่นของผู้เขียนที่ต้องการลบล้างความเชื่ออย่างงมงายที่ฝังหัวชาวบ้านมานานให้ลดน้อยลง

แก่นเรื่อง

ความเชื่ออย่างมงายไร้เหตุผล เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งความเจริญโดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ การให้ร้ายแก่ประชาชนด้วยฝีมือของเจ้าหน้าที่ของรัฐก็เกิดขึ้นได้โดยง่ายตายเช่นเดียวกัน

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นในการผูกเรื่อง และการวางโครงเรื่อง ซึ่งทำให้นำเสนอประเด็นได้อย่างชัดเจนและการใช้ภาษาก็มีความสมจริงสมจัง ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพพจน์และคล้อยตาม

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒๗ : สาวเอย สุเจ้าแสนสวย

พิมพ์ครั้งแรก : บานไม่รู้โรย ๒ (มิถุนายน ๒๕๒๙)

เรื่องย่อ :

ปลายฤดูร้อนปี ๒๕๒๐ ชายคนหนึ่งได้เดินทางไปที่เมืองตงยี ประเทศพม่า ด้วยหวังอยากจะได้พบกับผู้หญิงคนหนึ่ง ที่เขาเคยเจอเมื่อเกือบสามสิบปีที่แล้ว เมื่อครั้งที่เขามาเชียงตุงกับหน่วยศึกษาธิการ ในตอนนั้นเธอผู้นั้นอายุได้ประมาณสิบเจ็ดปี และสิ่งเดียวที่ชายผู้นั้นจำได้ก็คือใบหน้าของเธอ คนนั้นเมื่อวัยสิบเจ็ดปีเท่านั้น เขาไม่รู้จักเธอแม้แต่ชื่อ และก่อนที่จะได้พูดจากันสงครามก็เล็กและกองทัพไทยที่เชียงตุงต้องถอนกำลังกลับเขาจึงต้องกลับมาด้วย

การมาพม่าในครั้งนี้ ชายผู้นั้นได้บวชบวชสาวพม่าที่เคยไปอยู่ลำปางมาสองปีจนสามารถพูดภาษาไทยภาคกลางได้เป็นผู้นำเที่ยว เขาอยากไปให้ถึงเชียงตุง แต่ก็ไม่สามารถทำได้ในปัจจุบันนี้ ดังนั้นการได้มาถึงแค่ตองยีก็ยิ่งดี บวชบวชพาเขาเที่ยวสถานที่ต่างๆเป็นอย่างดี

ในวันที่เขาต้องกลับ เขาให้รถที่ทางโรงแรมเช่ามาให้แวะรับบวชบวชที่หน้าตลาดสด ซึ่งเธอได้พา “บัวคำ” ลูกสาวอายุประมาณสิบสามขวบมาด้วยเพื่อเป็นเพื่อนในเวลาขากลับ เมื่อถึงสนามบินและเขาต้องลาจากบวชบวชและบัวคำ เขาได้กล่าวลาบัวคำและร้องเพลงท่อนหนึ่งว่า “สาวเอย สุเจ้าแสนสวย พี่มาคอยพูดด้วย ไยเจ้าทำสะเทือนอาย” จากนั้นเขาก็ขึ้นเครื่องบินไป

แต่บวชบวชนั้นเมื่อได้ฟังเพลงนี้ทำให้ความทรงจำในส่วนลึกผุดลอยขึ้นมาอย่างกะทันหัน ในอดีตอันยาวนาน เธอเคยเห็นชายผู้หนึ่ง แต่ไม่รู้ว่าเขาเป็นใคร มาจากไหน และมาทำอะไร จำได้แต่เพียงว่า คนคนนั้นวันหนึ่งเผชิญหน้ากับเธอ แล้วเขาพูดเหมือนร้องเพลง “สาวเอย สุเจ้า...” แล้วก็เดินไปขึ้นรถและไม่ได้เจอกันอีกเลย เธอจำคำของเพลงนี้ได้ไม่กี่คำและเกือบจะลืมไปแล้วหากไม่ไปได้ยินอีกครั้งที่ลำปาง

เมื่อเครื่องบินพาชายผู้นั้นลับจากไป บวชบวชได้แต่นึกในใจว่าเขาจากไปโดยไม่รู้ว่าเขาได้พบคนที่เขาตามหาแล้วโดยไม่รู้ตัว

แรงบันดาลใจ

เกิดจากประสบการณ์ที่ได้ไปเป็นทูตที่ประเทศพม่า และได้เห็นบรรยากาศของเมืองต่างๆในประเทศพม่า

แก่นเรื่อง

บางครั้งสิ่งที่เราตามหาก็อยู่ใกล้ตัวเราเพียงเอื้อมมือ แต่เรากลับมองข้ามไปทำให้เหมือนห่างไกลจนสุดขอบฟ้า

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นที่การวางโครงและการบรรยายฉาก บรรยากาศของเมืองตองยี รวมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความรู้เกี่ยวกับประเทศพม่า และชาวไทใหญ่ของผู้เขียนอย่างกว้างขวาง

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒๘ : ไม่มีเสียงเพลงจากทำเนียบ

พิมพ์ครั้งแรก : มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓๗๒ (๑๘ ตุลาคม ๒๕๓๐)

เรื่องย่อ :

ชายสูงอายุคนหนึ่งเป็นภารโรงในทำเนียบรัฐบาลมากกว่าสี่สิบปี ได้รู้เห็นเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับทำเนียบรัฐบาล ตั้งแต่ที่มันใช้ชื่อว่าบ้านนรสิงห์ มาเป็นทำเนียบ ๑๖ สิงหาคม และเป็นทำเนียบรัฐบาลในปัจจุบัน แก่รู้สึกเป็นห่วงประวัติศาสตร์ เพราะ “คนที่รู้มีเยอะ แต่คงไม่ต้องการให้ใครจดจำ เพราะข้อเท็จจริงไม่ให้ประโยชน์แก่เขาหรือพรรคพวกของเขา ทำให้มันเงียบเข้าไว้แล้ววันหนึ่งคงจะมีใครเขียนประวัติศาสตร์ขึ้นมาที่เป็นคนละเรื่องกับข้อเท็จจริง”

เหตุการณ์ต่างๆในสภาผู้แทนราษฎร ดำเนินไปตามปกติ มีการตั้งกระทู้ถามฝ่ายบริหารเกี่ยวกับเรื่องการทำงานต่างๆ และมีประเด็นสำคัญคือการที่นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง

ในทำเนียบรัฐบาลมีนายกรัฐมนตรีนั่งที่ขอบฮัมเพลง ซึ่งในช่วงนั้นอยู่ระหว่างวางมาตรการเพื่อเตรียมการสำหรับการลงทุนของต่างประเทศ และแก้ไขปัญหาความยากจนของคนในกรุงเทพ แต่อยู่มาวันหนึ่งท่านนายกรัฐมนตรีก็ต้องหลุดจากตำแหน่งเพราะถูกรัฐประหาร และต้องหลบหนีไปพร้อมกับผู้ติดตามและพลขับ หลังจากนั้นเสียงเพลงจากการฮัมของนายกรัฐมนตรีก็พลอยหายไปด้วย

แรงบันดาลใจ

พฤติกรรมของนักการเมือง และสภาพความวุ่นวายทางการเมือง

แก่นเรื่อง

การแย่งชิงอำนาจด้วยการรัฐประหารเป็นวงจรอุบาทว์ของการเมืองไทย อย่างไรก็ตาม ผู้ชนะย่อมเป็นผู้เขียนประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ที่เรารับรู้กันอยู่นี้ ก็อาจจะไม่ใช่ข้อเท็จจริงก็เป็นได้

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นที่มีการเขียนกลอนเปล่าในท้ายตอน รวมทั้งยังมีการเรียงตอนแบบนับถอยหลัง โดยเริ่มขึ้นด้วยตอนที่ ๗ และถอยหลังไปจนจบตอนสุดท้ายเป็นตอนที่ ๑ เพื่อสื่อความหมายของการนับถอยหลังการอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตัวละครในเรื่อง

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๒๙ : เส้นทางสายงาช้าง...สู่รัฐประหาร

พิมพ์ครั้งแรก : มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๐๐ (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕) – ฉบับที่ ๖๐๒ (๖ มีนาคม ๒๕๓๕)

เรื่องย่อ :

ผมและเพื่อนอีก ๔ คน ได้ก่อตั้งบริษัททำเที่ยวขึ้นเมื่อสี่ปีปีก่อน โดยจัดนำเที่ยวประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศในเอเชียและยุโรป ต่อมาขยายไปออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ วันหนึ่งผมได้คิดว่าน่าจะเปิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ๆขึ้น และผมเล็งไปที่ภาคตะวันออกของทวีปแอฟริกา โดยคิดชื่อเอาไว้แล้วว่า “เที่ยวไปบนเส้นทางสายงาช้าง” เพราะงาช้างเป็นสินค้าส่งออกของหลายประเทศในแอฟริกา ตั้งแต่ครั้งเป็นเมืองขึ้นของฝรั่ง

ผมเสนอเรื่องนี้ในที่ประชุมของบริษัท แต่เพื่อนทุกคนคัดค้าน โดยให้เหตุผลว่า แอฟริกายังไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งยังมีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุม แต่ต่อมาเมื่อวิกเตอร์ เพื่อนชาวอังกฤษของผมที่ทำงานกับบริษัทท่องเที่ยวในลอนดอนได้รับการว่าจ้างจากประธานาธิบดีอียิปต์ อามิน แห่งยูกันดาให้ไปจัดตั้งบริษัทท่องเที่ยวแห่งยูกันดา เขาก็ได้ชวนผมไปดูงานที่ทวีปแอฟริกา ซึ่งผมก็ตกลงทันที ในการเดินทางวิกเตอร์บอกว่าไม่ต้องห่วงโดยเฉพาะเรื่องการตรวจลงตราหนังสือเดินทาง

แต่เมื่อผมไปถึงสนามบินเอนเตเบเบของยูกันดา ก็พบว่าชาวอังกฤษสามคนที่เข้ามาจัดการวางแผนและบริหารบริษัทท่องเที่ยวยูกันดาถูกเนรเทศส่งตัวกลับ กิจการท่องเที่ยวทั้งหมดถูกยกเลิก ทำให้ผมและคณะที่มาด้วยกันจากหลายประเทศถูกลอยแพ และต้องเดินทางกลับทันที วิกเตอร์พูดว่าเราไม่สามารถเอาแน่นอนอะไรกับประธานาธิบดีอียิปต์ อามิน ที่ขึ้นสู่อำนาจด้วยการรัฐประหารได้ และเมื่อทำหนังสือ ทุกอย่างหยุดหมดทันที

ครั้งนี้ ผมไปก้อ ให้เพื่อนๆหัวเราะเยาะ แต่ผมยังไม่ล้มเลิกความตั้งใจนี้ จนกระทั่งอีก ๒๐ ปีต่อมาผมก็มีโอกาสได้ไปแอฟริกาตะวันออกอีกครั้ง

ครั้งนี้ผมได้มาถึงประเทศเอธิโอเปีย และเข้าพักที่โรงแรมในกรุงแอดดิสอาบาบา อย่างไรก็ตาม เมื่อจะออกจากเกาะมาเฮ เพื่อเดินทางมาที่นี่ ผู้จัดการโรงแรมที่ผมติดต่อตกลงเรื่องจะรับนักท่องเที่ยวที่บริษัทผมจัดสายหน้าบอกให้ผมยกเลิกการเดินทางไปเอธิโอเปีย เพราะสงครามกลางเมืองที่นั่นกำลังจะเข้าขั้นแตกหัก แต่ผมก็มองในแง่ดีว่าเขารบกันมาตั้งสิบปีแล้วยังไม่คืบหน้ากันไปไหน และรัฐบาลยังรักษาพื้นที่ส่วนใหญ่เอาไว้ได้คงจะไม่ใช่ไร

นับแต่มาถึงเอธิโอเปียได้สองวันแล้ว ผมได้เดินทางสำรวจสถานที่ท่องเที่ยวรอบกรุงแอดดิสอาบาบา แต่ก็ยังไม่เห็นอะไรที่น่าดึงดูดใจนัก สถานที่ต่างๆทรุดโทรมขาดการดูแลเพราะรัฐบาลมัวแต่ยุ่งอยู่กับสงครามกลางเมือง การพัฒนาประเทศหยุดชะงัก เช่น ใครต้องการติดต่อทางไปรษณีย์ต้องเช่าตู้ที่ไปรษณีย์กลาง แล้วก็คอยไปตรวจดูเอาเองไม่มีการส่งไปรษณีย์ อาคารบ้านเรือนไม่

มีเลขที่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีป้ายโฆษณาที่มีข้อความจำพวก “ฆ่าให้หมดทหารรับจ้างไม่ว่าผิวขาวหรือผิวดำ”

ในขณะที่ผมกำลังเดินสำรวจเมืองอยู่นั้น ก็ถูกทหารรัฐบาลจับตัวไปสอบสวน แม้ว่าผมจะพยายามบอกว่าเป็นเพียงนักท่องเที่ยวก็ตาม ที่ห้องสอบสวนผมได้พบกับชาวสเปนชื่อคาร์ลอส ซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับแอฟริกา และคอยปลอบใจผมไม่ให้ตื่นเต้น ทั้งยังบอกว่านายทหารคุยกันว่า ป้ายจะเอาตัวทั้งสองคนขึ้นศาลทหารในบ่ายวันนี้หรือไม่ก็พรุ่งนี้เช้า คาร์ลอสพยายามฟังสถานการณ์จากการพูดคุยของทหารและทราบว่่าฝ่ายรัฐบาลใกล้จะพ่ายแพ้ ต่อมาชาวญี่ปุ่นชื่อซาโตะ ก็ได้เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกใหม่ในห้องกักตัวแห่งนี้ เขาเล่าว่่าเขาเป็นวิศวกรอิเล็กทรอนิกส์ของบริษัทแห่งหนึ่งในญี่ปุ่นเข้ามาเพื่อเสนอแผนปรับปรุงสนามบิน พร้อมเสนอสินเชื่อกู้ให้ถึง ๒๐ ปี โดยเจรจามานานถึงสิบปี แล้วก็ต้องล้มไปและมีการตั้งต้นไปแต่ก็ล้มไปอีก ซึ่งครั้งนี้เป็นครั้งที่สามแล้วแต่เจรจามาเกือบเดือนก็ยังไม่ได้เรื่องและส่วว่าจะล้มอีก ซึ่งคาร์ลอสเห็นว่่าซาโตะคงเสนอสินบนไม่เพียงพอ แต่ซาโตะเห็นว่่าเพราะไม่มีคนกล้าตัดสินใจและรับผิดชอบโครงการมากกว่า เพราะนักปฏิวัติกลัวถูกแทงข้างหลังด้วยข้อหาเกินค่าคอมมิสชั่นไม่ว่่าจะได้กระทำจริงหรือไม่ก็ตาม

เวลาผ่านไปเรื่อยๆ พร้อมกับความสับสนวุ่นวายที่เกิดขึ้นภายในกองบัญชาการทหารที่พวกเขาถูกกักตัวอยู่ ซาโตะได้รับการช่วยเหลือเอาตัวออกไปโดยนักการทูตญี่ปุ่น ส่วนตัวผมและคาร์ลอสยังคงถูกกักตัวอยู่ คาร์ลอสกล่าวว่่า “แอฟริกาเกือบทุกประเทศตกอยู่ในวังวนของวงจรอุบาทว์ของรัฐประหารอย่างไม่รู้วันจบ ผู้ที่ทำการรัฐประหารคือผู้ที่มีอาวุธอยู่ในมือ นายพลคนหนึ่งทำการรัฐประหารขึ้นมาเมื่อถูกนายพลอีกคนหนึ่งทำการรัฐประหารโค่นเขาออกไปครั้งแล้วครั้งเล่า คนแล้วคนเล่า บางคนอยู่นานหน่อย บางคนก็สิ้นจันตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ทันและดูเหมือนจะไม่มีใครเช็ด

เสียงจากวิทยุกระจายเสียงของฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลที่คาร์ลอสแอบฟัง บอกว่่า ประธานฝ่ายรัฐบาลที่เป็นตัวอุปสรรคในกรเจรจายุติการสู้รบได้เดินทางออกนอกประเทศไปแล้ว ฉะนั้น สันติภาพจะเกิดขึ้นในไม่ช้า

ที่สุดผมและคาร์ลอสถูกเรียกตัวให้ไปพบกับนายพันโทคนหนึ่งในห้องทำงานของเขา นายทหารคนนั้นกล่าวว่าเราสองคนอยู่ที่นี้จะปลอดภัยกว่าอยู่ข้างนอก ซึ่งผมคิดว่ามันเป็นเพียงการแก้ตัว จากนั้นเขาได้ถามพวกเราเกี่ยวกับประเทศแห่งนี้ เมื่อนายทหารฟังพวกเราจบเขาก็ได้กล่าวว่่า การสู้รบคงจะยุติในพรุ่งนี้เช้า สันติภาพจะกลับคืนมาและเขาจะเป็นผู้แพ้ เขาให้ผมและคาร์ลอสเลือกได้ว่่าจะอยู่ที่นี้ต่อไปหรือออกไปข้างนอกและขอภัยที่พาตัวพวกเรามา

พวกเราออกมาจากค่ายทหารแห่งนั้นและแยกย้ายกันไป ตัวผมนั้นเดินทางกลับทันทีที่ได้เครื่องบินในอีกสองวันถัดมา พร้อมกับความล้มเหลวอีกครั้งของเส้นทางสายงาช้าง

แรงบันดาลใจ

เหตุการณ์รัฐประหารโดยคณะ รสช. เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๔ และประสบการณ์ที่ได้เคยพบเห็นการรัฐประหารในต่างประเทศทั้งที่เป็นประสบการณ์ตรงกับที่ได้จากข่าวต่างประเทศ

แก่นเรื่อง

การรัฐประหารเป็นวงจรอุบาทว์ที่นำความพินาศมาสู่ประเทศชาติ เมื่อมีสงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายต่อต้าน สิ่งนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปคือตัวของผู้ถือครองอำนาจ แต่สิ่งที่คงเดิมคือประเทศชาติที่ขาดการพัฒนา

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นที่การใช้ฉากต่างประเทศ และผูกเหตุการณ์รัฐประหารในต่างประเทศเพื่อสื่อสารทางการเมือง เป็นนัยเกี่ยวกับการเมืองของไทย ในแง่ของการตักเตือนถึงผลร้ายของการรัฐประหาร

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๓๐ : แจ่มรัศมีจันทร์

พิมพ์ครั้งแรก : แก้วกليبเกสรบัว (กันยายน ๒๕๓๘)

เรื่องย่อ :

หลังจากเรียนจบมหาวิทยาลัย ผมและเพื่อนอีกคนหนึ่งซึ่งยังไม่รู้ตัวแน่ว่าอยากจะเป็นอะไรต่อไป ได้ตัดสินใจพักหลักทำงานและเช่าบ้านหลังหนึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ วันที่พวกเราย้ายของเข้ามาในบ้าน เช้าวันนั้น ได้พบกับผู้หญิงสาวท่าทางเรียบร้อยธรรมดาคนหนึ่ง เธอมีชื่อว่า “แจ่ม” หลังจากนั้นสองวัน เธอมาถามว่าเราต้องการผูกปิ่นโตกับเธอหรือไม่ ซึ่งเพื่อนของผมก็ตกลงใจเลือกโดยไม่ต้องปรึกษา

แจ่มเป็นคนฉลาดและร่าเริงแต่ทว่าการทำงานที่ต้องออกจากโรงเรียนแค่มัธยมต้นเพื่อช่วยทางบ้านทำงาน และไม่มีเพื่อนเล่นในวัยเดียวกันทำให้สิ่งนั้นของเธอถูกบดบังไป แจ่ม ส่งปิ่นโตให้หลายๆบ้านในละแวกนั้นอย่างขยันขันแข็ง เพื่อนของผมเห็นว่าแจ่มเหมาะที่จะเป็นตัวละครในนวนิยายที่เราสองคนจะร่วมกันเขียนขึ้น แต่ยังไม่ทันได้ลงมือทำอะไรเลยเราก็คิดที่จะย้ายบ้านไปเพราะเจ้าของบ้านจะขึ้นค่าเช่า ทั้งยังเป็นเวลาเดียวกับที่แจ่มมาบอกว่าทางบ้านจะเลิกทำปิ่นโตแล้ว เพื่อนของผมกล่าวว่า “เมื่อไม่ได้กินปิ่นโตจากแจ่มแล้ว ก็ไม่รู้จะอยู่ที่นี้ไปทำไม” ทำให้แจ่มน้ำตาไหล

เมื่อเราถามว่าต่อไปแจ่มจะไปทำงานอะไร เธอตอบกระต่อนกระแท่นว่าจะทำงานด้านบริการอาหารและเครื่องดื่มในไนต์คลับ ซึ่งคำตอบนั้นทำให้เราซาไปทั้งตัว

เราสองคนตั้งใจอยากเขียนนิยายเพื่อให้ชีวิตใหม่แก่เธอ โดยคิดตั้งชื่อให้เธอใหม่ว่า “แจ่มรัศมีจันทร์” แต่นวนิยายเรื่องนี้ก็ยังคงเป็นนวนิยายที่ไม่ได้เขียนอยู่ตลอดมา บทบาทในชีวิตจริงกับบทบาทที่กำหนดได้ทางนวนิยายมันต่างกันเหมือนความสลับของเวลาค่ำกับเช้ามืด แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทที่เรากำหนดให้เธอก็เพียงบทบาทของความเป็นแม่เท่านั้น

แรงบันดาลใจ

ต้องการเขียนเพื่อเชิดชูผู้หญิงในฐานะที่เป็นเพศแม่

แก่นเรื่อง

ชีวิตจริงของคนกับชีวิตในนิยายจะแตกต่างกันที่ตรงไหน โดยเฉพาะผู้หญิงไม่ว่าบทบาทของเธอจะต้องเป็นอะไรบ้าง แต่บทบาทที่ยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับผู้หญิง คือ บทบาทของความเป็นแม่

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นที่การบรรยายฉากของกรุงเทพฯ ในอดีตอย่างละเอียดและชัดเจน จนเกิดภาพพจน์

เรื่องสั้นเรื่องที่ ๓๑ : ขอให้การพ่ายเรือของเจ้าเทียวนี้จงเป็นเทียวสุดท้าย

พิมพ์ครั้งแรก : ใจประทับใจ (สิงหาคม ๒๕๔๓)

เรื่องย่อ :

ผมเป็นลูกชานา บ้านของผมเป็นท้องถิ่นที่เงียบสงบ มีแม่น้ำสายหนึ่งไหลผ่านหน้าบ้าน บางวันก็มีหญิงชมาร้องเพลงขอทานที่ทำน้ำและแม่ก็ให้ตักข้าวสารไปให้ยายขอทานที่มาร้องเพลงยังทำน้ำหน้าบ้าน เวลาที่ยายเห็นผมเดินออกมาก็จะหยุดร้องซึ่งทำให้ผมเสียดายเพราะยังอยากจะฟังต่อ เผื่อจะจำเอาไปร้องมั่ง

ภายหลังการเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นแล้ว วันหนึ่งมีสาวใหญ่คนหนึ่งเข้ามาขออนุญาตเก็บข้าวตอก ซึ่งแม่ก็ให้อนุญาตอย่างเต็มใจ ต่อมาอีกวันผมเห็นคนมาแอบเก็บข้าวตอกจึงรีบไปบอกแม่ แต่แม่ก็บอกว่า ช่างเขาเถอะ และรีบเข้าบ้านเหมือนกลัวว่าเขาจะเห็น และบอกว่า “ก็แบ่งกันไปตามประสาจน คนมั่ง นกมั่ง หนูมั่ง”

บัดนี้เมื่อผมโตขึ้น ผมหวนนึกถึงเพลงขอทานที่รำพันถึงความยากจนเพราะเป็นคนบุญน้อย ไม่ได้ทำบุญมาพอในชาติก่อน เพื่อเตือนให้คนรีบทำบุญไว้ในชาตินี้เมื่อมีโอกาส อย่างเช่นโอกาสที่มีผู้มาร้องเพลงขอทานอยู่อย่างนี้ ผมอ่านหนังสือเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านมากมายเพื่อค้นหาเพลงขอทานที่เคยฟังเมื่อยังเด็ก

ผมมีเพื่อนรุ่นพี่อยู่คนหนึ่งชื่อว่า “พี่เอก” ซึ่งผมไม่รู้ว่าเขาทำอาชีพอะไรแน่ รู้แต่ว่าเขาก็พ่ายเรือลำเล็กๆออกไปกลับเอาเย็นหรือค้ำ แต่ที่แน่ๆพี่เอกเป็นคนมีอารมณ์ขัน ชอบเป่าขลุ่ย และชอบเพลงยี่เก ลำตัดแต่บางครั้งก็เคร่งขรึม มีสองบุคลิกในคนเดียว

วันหนึ่งที่บ้านพี่เอกมีหญิงสาวคนหนึ่งพ่ายเรือมาจอดที่ทำน้ำหน้าบ้านและร้องว่า “โปรดทำบุญทำทานแก่คนยากคนจน เจ้าข้า” เธอคนนั้นสวมหมวกผ้าสีดำทรงแหลมปิดครึ่งหน้า และใส่เสื้อสีดำแขนยาวถึงข้อมือและผ้าถุงสีดำ พี่เอกเดินลงไปหาเธอที่ทำน้ำ พี่เอกขอเปิดหมวกเพื่อดูหน้าของเธอ แต่เธอไม่ตอบ ซึ่งพี่เอกเองก็ไม่ทำอะไรที่เป็นการข่มเหงน้ำใจของเธอ เมื่อถามว่ามาแต่ไหน เธอก็ไม่ตอบ พี่เอกพูดคุยกับเธอคนนั้นอีกหลายคำแต่เธอก็ยังคงนิ่งเงียบ ที่สุดพี่เอกให้สตางค์เธอไปบ้างและกล่าวว่า “ขอโทษที่ทำให้น้องเสียเวลา ถึงเวลาจะจากกันแล้ว น้องแก้ว พี่ขอภาวนาให้การพ่ายเรือของเจ้าเทียวนี้จงเป็นเทียวสุดท้าย”

เมื่อกลับขึ้นมา พี่เอกบ่นพิมพ์ว่า คนถึงยากจนอย่างไรก็ยังมียางอาย

แรงบันดาลใจ

มาจากประสบการณ์ชีวิตในต่างจังหวัดช่วงวัยเด็กของผู้เขียน รวมทั้งความประทับใจที่มีต่อเพลงพื้นบ้าน นอกจากนี้ ยังมาจากความหวังที่อยากจะเห็นคนทุกคนมีศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกัน

แก่นเรื่อง

ชีวิตของคนในชนบทนั้น แม้ว่าจะเป็นชีวิตที่เรียบง่ายธรรมดาแต่ก็ยังมีน้ำใจให้แก่กัน ต่างคนยังให้ความช่วยเหลือเจือจุนกันตามกำลังความสามารถที่ตนมี คนจนยังให้ความช่วยเหลือคนที่จนกว่า นอกจากนี้ ลูกผู้ชายที่แม้จะไม่เข้มแข็งน้ำใจของผู้อื่นโดยเฉพาะผู้หญิง และที่สำคัญที่สุด คือ ความหวังที่ว่าสักวันหนึ่งคนยากคนจนจะได้กลับขึ้นมามีศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกันกับคนมั่งมีอื่นๆ โดยทั่วไป

การสร้างสรรคผลงานที่โดดเด่น

งานชิ้นนี้มีความโดดเด่นที่การเริ่มต้นเรื่องด้วย ท่อนสร้อยของเพลงขอทาน รวมทั้งการใช้ความเปรียบเทียบกับว่า “ขอให้การพายเรือของเจ้าเทียวนี่จึงเป็นเทียวนสุดท้าย” แทนแก่นเรื่องทั้งหมดและใช้เป็นชื่อเรื่องอีกด้วย นอกจากนี้การใช้ภาษายังมีการเลือกใช้คำที่กระตบใจของผู้อ่านอย่างยิ่ง

วิเคราะห์องค์ความรู้ในการเขียนเรื่องสั้นของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ตารางที่ ๑ การจำแนกแรงบันดาลใจ แก่นเรื่อง และการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น ในผลงานเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ชื่อเรื่อง	แรงบันดาลใจ	แก่นเรื่อง	การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น
นักโทษนครเทศ	๑. บริบททางการเมือง	๑. ปรัชญาเกี่ยวกับความยุติธรรม ๒. สิ่งที่เราเห็นอาจไม่เป็นจริงตามนั้น	๑. โครงเรื่อง ๒. การเลือกใช้คำ ๓. บทสนทนา
เดือนตกในทะเลจีน	๑. สงครามโลกครั้งที่ ๒	๑. ชีถึงผลร้ายของสงครามและเรียกร้องสันติภาพ/มิตรภาพ	๑. ฉาก
น้ำตาในแก้วเหล้า	๑. บริบททางสังคม	๑. ปรัชญาชีวิตเรื่องความสุข/ทุกข์ ๒. สิ่งที่เราเห็นอาจไม่เป็นจริงตามนั้น	๑. การเลือกใช้คำ
เคบินเลข ๓	๑. บริบททางสังคม	๑. เรื่องความรัก	๑. ฉาก ๒. การบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร
นักดนตรีแห่ง ทาการาสูกะ	๑. ประสบการณ์ชีวิต ๒. ความชอบในดนตรี	๑. ปรัชญาชีวิตเรื่องความสุข/ทุกข์	๑. โครงเรื่อง ๒. ฉาก
ยุคมีด	๑. ประสบการณ์ชีวิต	๑. ปรัชญาชีวิตเรื่องความสุข/ทุกข์ ๒. เสียชื่อเสียง	๑. โครงเรื่อง ๒. การเลือกใช้คำ
บนเสี้ยวหนึ่งของ จักรวาล	๑. การปฏิบัติบอลเชวิค ๒. ประสบการณ์ชีวิต	๑. ชีถึงผลร้ายของสงครามและเรียกร้องสันติภาพ/มิตรภาพ	๑. ตัวละคร ๒. โครงเรื่อง
ผู้หญิงเป็นแรงใจ	๑. การเชิดชูผู้หญิง	๑. การเชิดชูผู้หญิง	๑. วิธีการเล่าเรื่อง

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	แรงบันดาลใจ	แก่นเรื่อง	การสร้างสรรค์ผลงาน ที่โดดเด่น
นอร์ด เอ็กเพรสส์	๑. ประสบการณ์ชีวิต	๑. ซีถึงผลร้ายของ สงครามและเรียกร้อง สันติภาพ/มิตรภาพ ๒. เสียดสีสังคม	๑. ตัวละคร ๒. ฉาก ๓. บทสนทนา
ใต้ซากเบอร์ลิน	๑. ประสบการณ์ชีวิต	๑. ซีถึงผลร้ายของ สงครามและเรียกร้อง สันติภาพ/มิตรภาพ ๒. เสียดสีสังคม	๑. ตัวละคร ๒. โครงเรื่อง
ดาวดับ	๑. ประสบการณ์ชีวิต ๒. แนวคิดศิลปะเพื่อ ชีวิต	๑. เสียดสีสังคม ๒. ยกย่องศิลปะเพื่อ ชีวิต	๑. โครงเรื่อง
พี่ชายฝั่งนอร์มันดี	๑. ประสบการณ์ชีวิต ๒. สงครามโลกครั้งที่ ๒	๑. ซีถึงผลร้ายของ สงครามและเรียกร้อง สันติภาพ/มิตรภาพ ๒. เรื่องความรัก	๑. ฉาก ๒. การเลือกใช้คำ
ตีหนา หน้าบาง	๑. บริบททางสังคม	๑. เสียดสีสังคม	๑. การเลือกใช้คำ
ถนนไปปราก	๑. ประสบการณ์ชีวิต	๑. ซีถึงผลร้ายของ สงครามและเรียกร้อง สันติภาพ/มิตรภาพ ๒. เสียดสีสังคม	๑. ฉาก ๒. โครงเรื่อง
บุรุษไปรษณีย์	๑. บริบททางสังคม	๑. เสียดสีสังคม	๑. ตัวละคร ๒. การเลือกใช้คำ
หมอดี – หมอกาลี	๑. สังคมวัตถุนิยม	๑. เสียดสีสังคม	๑. ตัวละคร ๒. โครงเรื่อง
เพียงกระดาษแผ่น เดียว	๑. บริบททางสังคม	๑. ความยากจนของ ชนชั้นล่าง	๑. โครงเรื่อง ๒. การเลือกใช้คำ
สาวสมัย	๑. การเชิดชูผู้หญิง	๑. การเชิดชูผู้หญิง	๑. ตัวละคร

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	แรงบันดาลใจ	แก่นเรื่อง	การสร้างสรรค์ผลงาน ที่โดดเด่น
รอยแผลเป็น	๑. ประสบการณ์ชีวิต ๒. สงครามโลกครั้งที่ ๒	๑. ชี้อิงผลร้ายของ สงครามและเรียกร้อง สันติภาพ/มิตรภาพ	๑. ตัวละคร ๒. โครงเรื่อง
หนองปรังกี่ไม่สิ้นคนดี	๑. สังคมวัตถุนิยม	๑. เสียดสีสังคม	๑. การเลือกใช้คำ ๒. การแทรกบทเพลง/ กลอน
ข้าวแกงจากเดียว	๑. กีฬากบววย	๑. ความยุติธรรม ๒. เชิดชูผู้หญิง	๑. การเลือกใช้คำ
นักล่าตัด	๑. ประสบการณ์ชีวิต ๒. ความชอบในดนตรี	๑. การดำเนินชีวิตที่ ผิดพลาด	๑. โครงเรื่อง ๒. การแทรกบทเพลง/ กลอน
แอ้ว ผู้บริสุทธิ์	๑. ความเชื่อถือแบบม งาย	๑. ความมมายนนำ ผลร้ายมาให้ชีวิต	๑. โครงเรื่อง
ผมเป็นคนโยเดีย	๑. ประสบการณ์ชีวิต	๑. มิตรภาพ	๑. โครงเรื่อง ๒. การแทรกบทเพลง/ กลอน
ผมไม่มีน้ำตาจะร้องให้ อีกแล้ว	๑. แนวคิดศิลปะเพื่อ ชีวิต	๑. ยกย่องศิลปะเพื่อ ชีวิต	๑. วิธีการเล่าเรื่อง
ทานตะวันดอกหนึ่ง	๑. ความเชื่อถือแบบม งาย	๑. ความมมายนนำ ผลร้ายมาให้ชีวิต	๑. โครงเรื่อง ๒. การใช้ภาษา
สาวเอย สูเจ้าแสนสวย	๑. ประสบการณ์ชีวิต	๑. การดำเนินชีวิตที่ ผิดพลาด	๑. โครงเรื่อง ๒. ฉาก
ไม่มีเสียงเพลงจาก ทำเนียบ	๑. บริบททางการเมือง	๑. การรัฐประหาร ๒. สิ่งที่เราเห็นอาจไม่ เป็นจริงตามนั้น	๑. วิธีการเล่าเรื่อง ๒. การแทรกบทเพลง/ กลอน

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	แรงบันดาลใจ	แก่นเรื่อง	การสร้างสรรค์ผลงาน ที่โดดเด่น
เส้นทางสายงาช้าง...สู่ รัฐประหาร	๑. บริบททางการเมือง	๑. การรัฐประหาร	๑. ฉาก ๒. วิธีการเล่าเรื่อง
แจ่มรัศมีจันทร์	๑. การเชิดชูผู้หญิง	๑. การเชิดชูผู้หญิง	๑. ฉาก
ขอให้การพายเรือของ เจ้าเทวีนี้จงเป็นเทียว สุดท้าย	๑. ประสบการณ์ชีวิต ๒. ความชอบในดนตรี	๑. เสียสละสังคม	๑. การเลือกใช้คำ ๒. การแทรกบทเพลง/ กลอน

จากตารางที่ ๑ สามารถสรุปถึงแรงบันดาลใจในการเขียนเรื่องสั้นของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้
ทั้งสิ้น ๑๑ ประการ ได้แก่

๑. บริบททางการเมือง
๒. บริบททางสังคม
๓. สงครามโลกครั้งที่ ๒
๔. ประสบการณ์ชีวิต
๕. ความชอบในดนตรี
๖. การปฏิบัติบอลเชวิค
๗. การเชิดชูผู้หญิง
๘. แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต
๙. สังคมวัตถุนิยม
๑๐. กีฬาชกมวย
๑๑. ความเชื่อถือแบบมหาย

ทั้งนี้หากเทียบออกมาเป็นร้อยละแล้ว จะพบว่าแรงบันดาลใจของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ในการ
เขียนเรื่องสั้น มีสัดส่วนที่แตกต่างกันไป ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ แรงบันดาลใจในการเขียนเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

แรงบันดาลใจ	จำนวน (เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
บริบททางการเมือง	๓	๙.๖๘
บริบททางสังคม	๕	๑๖.๑๓
สงครามโลกครั้งที่ ๒	๖	๑๙.๓๕
ประสบการณ์ชีวิต	๑๓	๔๑.๙๔
ความชอบในดนตรี	๓	๙.๖๘
การปฏิบัติบอลเชวิค	๑	๓.๒๓
การเชิดชูผู้หญิง	๓	๙.๖๘
แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต	๒	๖.๔๕
สังคมวัตถุนิยม	๒	๖.๔๕
กีฬาชกมวย	๑	๓.๒๓
ความเชื่อถือแบบมหาย	๒	๖.๔๕

หมายเหตุ : ค่าร้อยละเมื่อรวมกัน จะเกินร้อยละ ๑๐๐ เนื่องจากเรื่องสั้นบางเรื่องมีแรงบันดาลใจมากกว่า ๑ ประการ

จาก ตารางที่ ๒ พบว่า แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีที่มาส่วนมากจากประสบการณ์ชีวิต โดยเราอาจแบ่งประสบการณ์ชีวิตของท่านออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

ประการแรก เป็นประสบการณ์ชีวิตในต่างแดนซึ่งตัวท่านทำงานในฐานะนักการทูต และได้พบเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศหลายๆเหตุการณ์ที่กระทบใจและเก็บมานำเสนอในรูปของเรื่องสั้น

ประการที่สอง เป็นประสบการณ์ในวัยเด็ก จนกระทั่งเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ที่ได้พบเห็นวิถีชีวิตในชนบท และประสบการณ์ในฐานะเสรีไทยที่ได้ปฏิบัติการภายในประเทศไทย

อย่างไรก็ดี สิ่งที่กระทบใจ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ อย่างยิ่งอีกเรื่องหนึ่งก็คือ ผลกระทบของสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ซึ่งมีสภาพที่เลวร้ายอย่างยิ่ง ทำให้เขาเกิดความมุ่งมั่นที่จะนำเสนอภาพความโหดร้ายของสงครามที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนในแ่งมุมต่างๆ ทั้งการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ฉันมิตร ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว รวมไปถึงผลกระทบต่อความรักของหนุ่มสาว

นอกจากนี้ ก็มีประเด็นปลีกย่อย อื่นๆ เช่น เรื่องความชื่นชอบในดนตรี กีฬา (มวย) รวมไปถึงแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตที่เน้นว่าศิลปินควรจะทำงานเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน อันเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

แก่นเรื่อง/ประเด็นหลักที่ต้องการนำเสนอ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๑๒ ประเด็น ดังนี้

๑. ปรัชญาเกี่ยวกับความยุติธรรม
๒. สิ่งที่เราเห็นอาจไม่เป็นจริงตามนั้น
๓. ปรัชญาชีวิตเรื่องความสุข/ทุกข์
๔. ชี้อถึงผลร้ายของสงครามและเรียกร้องสันติภาพ/มิตรภาพ
๕. เรื่องความรัก
๖. การเสียสละสังคัม
๗. การเชิดชูผู้หญิง
๘. ยกย่องศิลปะเพื่อชีวิต
๙. ความยากจนของชนชั้นล่าง
๑๐. ความมั่งคั่งนำผลร้ายมาให้ชีวิต
๑๑. การดำเนินชีวิตที่ผิดพลาด
๑๒. การรัฐประหาร

ทั้งนี้หากเทียบออกมาเป็นร้อยละแล้ว จะพบว่าแก่นเรื่องในการเขียนเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีสัดส่วนที่แตกต่างกันไป ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓ แก่นเรื่องในการเขียนเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

แก่นเรื่อง	จำนวน (เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
ความยุติธรรม	๒	๖.๔๕
สิ่งที่เราเห็นอาจไม่เป็นจริงตามนั้น	๓	๙.๖๘
ปรัชญาชีวิตเรื่องความสุข/ทุกข์	๓	๙.๖๘
ชี้อถึงผลร้ายของสงครามและเรียกร้องสันติภาพ/มิตรภาพ	๗	๒๒.๕๘
เรื่องความรัก	๑	๓.๒๓
การเสียสละสังคัม	๑๑	๓๕.๔๘
การเชิดชูผู้หญิง	๔	๑๒.๙๐
ยกย่องศิลปะเพื่อชีวิต	๒	๖.๔๕

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

แก่นเรื่อง	จำนวน (เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
ความยากจนของชนชั้นล่าง	๑	๓.๒๓
ความมมายนำผลร้ายมาให้ชีวิต	๒	๖.๔๕
การดำเนินชีวิตที่ผิดพลาด	๑	๓.๒๓
การรัฐประหาร	๒	๖.๔๕

หมายเหตุ : ค่าร้อยละเมื่อรวมกัน จะเกินร้อยละ ๑๐๐ เนื่องจากเรื่องสั้นบางเรื่องมีแก่นเรื่องมากกว่า ๑ ประการ

จากตารางที่ ๓ พบว่า แก่นของเรื่องสั้นที่ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เขียนขึ้นนั้นส่วนมากจะเป็นการเสียดสีสังคม โดยเฉพาะเรื่องของคนซึ่งเป็นทีนบหน้าถือตาในวงสังคมแต่เบื้องหลังกลับมีพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ หรือเป็นพวก “มือถือสาปากถือศีล” ทั้งยังนำเสนอภาพความมีน้ำใจของคนในชนบทที่แตกต่างจากคนในเมืองที่มักคิดเอาแต่เรื่องเงินเป็นแกนหลักของชีวิต อาทิเช่น เรื่อง “หอมดี-หอมกาลิ” และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง “ตีนหนา หน้าบาง” ที่นำเสนอประเด็นสำคัญที่สุดของคนในชนบทคือ “การทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน” นอกจากนี้ ยังเสียดสีสังคมในเรื่องการดำเนินชีวิต และความเชื่อในธรรมเนียมแบบเก่า เช่น ในเรื่อง “บุรุษไปรษณีย์” ที่เสนอว่าในสังคมสมัยใหม่แต่ก็ยังคงมีความเชื่อเก่าๆอย่างการ “คลุมถุงชน” หลงเหลือให้เห็น หรือ เรื่อง “แอม ผู้บริสุทธิ์” และ “ทานตะวันดอกหนึ่ง” ที่แสดงถึงความพยายามในการต่อต้านความเชื่อมมายของชาวบ้าน ที่ผู้เขียนเห็นว่ามักก่อผลร้ายมากกว่าผลดี เช่น ทำให้ชีวิตคนที่รักต้องสูญเสียไปโดยที่เราไม่สามารถช่วยเหลือได้ หรือเป็นตัวขัดขวางความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ

รองลงมาเป็นเรื่องของการต่อต้านสงครามและเรียกร้องสันติภาพ/มิตรภาพ ซึ่งในประเด็นนี้เรื่องสั้นของเขาได้สื่อให้เห็นถึงความหวังของเขาที่มีต่อโลกภายหลังสงครามอยู่เสมอว่าจะกลายเป็นสังคมที่มีสันติภาพเพิ่มพูนขึ้นได้ ด้วยการที่ผู้คนในโลกจะหันเข้าสู่ความเป็นภราดรภาพมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นได้ถึงอุปนิสัยส่วนตัวของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้เป็นอย่างดีว่า เป็นผู้ที่มีมองเห็นแสงสว่างปลายอุโมงค์อยู่เสมอ

นอกจากนี้แล้ว แก่นเรื่องอื่นๆที่ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้นำเสนอในผลงานประเภทเรื่องสั้นก็ล้วนมีความน่าสนใจทั้งสิ้น โดยในประเด็นเรื่องการเชิดชูผู้หญิง ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้สร้างผลงานเรื่องสั้นที่สื่อให้เห็นแนวคิดสตรีนิยมในหลายๆ เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง “สาวสมัย” ที่ตัวเอกเป็นสาววัยรุ่นที่มีความคิดอ่านก้าวหน้า (และมีลักษณะคล้ายกับ “วัลยา” ในนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา เป็นอย่างยิ่ง) หรือเรื่อง “หนองปรังก็ไม่มีคนดี” ที่แสดงถึงการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวของตัวละครที่เป็นสาวบ้านนอกและไปหลงระเรีงกับค่านิยมของสังคมเมืองแต่ที่สุดก็สามารถหันกลับมาหารากเหง้าของตนเองได้อย่างน่าชื่นชม ส่วนเรื่อง “ผู้หญิงเป็นแรงใจ” ก็ได้เชิดชูความสำคัญของผู้หญิงผ่านทางปากคำ

ของผู้ชาย และแม่ในเรื่อง “แจ่มรัศมีจันทร์” เขาก็ได้ให้ค่าของผู้หญิงที่ว่าแม่จะต้องตกไปทำงานที่ ล่อแหลมต่อศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิงก็ตามแต่ ศักดิ์ศรีที่สูงส่งของผู้หญิงที่ไม่มีวันจะแปดเปื้อนไปได้เลยก็คือ ศักดิ์ศรีของความเป็น “เพศแม่”

ประเด็นการนำเสนอภาพความยากลำบากของชนชั้นล่าง ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ พยายามให้ผู้อ่าน ได้รับทราบถึงสภาพของผู้คนที่อยู่ในโลกอีกใบหนึ่งที่แตกต่างกันด้วยสภาพทางสังคมหรือฐานะ ซึ่ง ตามความคาดหวังของเขานั้นเห็นว่าผู้อ่านส่วนใหญ่มักจะเป็นชนชั้นกลางในเมืองที่อาจไม่เคยเห็นหรือไม่ เข้าใจความรู้สึกหรือความยากลำบากของคนยากจน จึงพยายามนำเสนอสิ่งเหล่านี้ผ่านเรื่องสั้น เพื่อให้ คนชนชั้นกลางมีความเข้าใจหรือเห็นใจต่อชนชั้นล่างบ้าง

ประเด็นถัดมา ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ พยายามนำเสนอปรัชญาของชีวิตในแง่มุมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของการใช้ชีวิตและมีความสุขนั้นเป็นเช่นไร เส้นทางชีวิตอย่างไรที่คนเราควรจะต้องเลือกเดิน กระทั่ง ปรัชญาในแง่ที่ว่าความยุติธรรมคืออะไร และประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้มากน้อยเพียงไร และแก่นเรื่องที่สำคัญในประเด็นนี้อีกประการหนึ่งก็คือ การนำเสนอเรื่องศิลปะเพื่อชีวิต โดยเฉพาะใน เรื่อง “ดาวดับ” ที่เป็นการชี้แนะสังคมศิลปินอย่างชัดเจนว่าควรดำเนินตามวิถีทางแห่งศิลปะเพื่อชีวิต และในเรื่อง “ผมไม่มีน้ำตาจะร้องให้อีกแล้ว” ก็ได้แสดงความมุ่งมั่นของเขาเองว่าจะเพียรผลักดัน แนวทางศิลปะเพื่อชีวิตสืบไป

ประเด็นสุดท้าย คือ ประเด็นที่เกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งมีส่วนมาจากบริบททาง การเมืองในประเทศและต่างประเทศ อาทิเช่น เรื่อง “ไม่มีเสียงเพลงจากทำเนียบ” ที่แสดงถึงการก้าว ถอยหลังของสังคมผ่านการวิชี้นำเสนอโดยกำหนดเลขที่ของบท โดยเริ่มต้นจาก ๑๐ ไปหา ๑ หรือ เรื่อง “เส้นทางสายงาช้าง...สู่รัฐประหาร” ซึ่งแม้เนื้อเรื่องทั้งหมดจะเกิดขึ้นในทวีปแอฟริกา แต่เมื่อพิจารณา ถึงช่วงเวลาสร้างสรรค์ผลงาน (พ.ศ.๒๕๓๕) ก็ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป็นการใช้องค์ความรู้ ต่างประเทศมาเป็นตัวแทนของสถานการณ์ภายในประเทศ และใช้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศเป็น เครื่องเตือนสติของสังคมไทยให้เห็นถึงผลร้ายของการรัฐประหาร

แก่นเรื่องที่ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ต้องการนำเสนอส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องของการต่อต้าน สงครามและเรียกร้องสันติภาพ ซึ่งในประเด็นนี้เรื่องสั้นของเขาได้สื่อให้เห็นถึงความหวังของเขาที่มีต่อ โลกภายหลังสงครามอยู่เสมอว่าจะกลายเป็นสังคมที่มีสันติภาพเพิ่มพูนขึ้นได้ ด้วยการที่ผู้คนในโลกจะ หันเข้าสู่ความเป็นภราดรภาพมากขึ้น

ประเด็นต่อมา แก่นเรื่องของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ จะนำเสนอภาพความยากลำบากของชนชั้น ล่าง ให้กับผู้อ่านได้รับทราบ ซึ่งตามความคาดหวังของเขานั้นเห็นว่าผู้อ่านส่วนใหญ่มักจะเป็นชนชั้น กลางในเมืองที่อาจไม่เคยเห็นหรือไม่เข้าใจความรู้สึกหรือความยากลำบากของคนยากจน จึงพยายาม นำเสนอสิ่งเหล่านี้ผ่านเรื่องสั้น เพื่อให้คนชนชั้นกลางมีความเข้าใจหรือเห็นใจต่อชนชั้นล่างบ้าง

ประเด็นถัดมา ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ พยายามนำเสนอปรัชญาของชีวิตในแง่มุมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้ชีวิตและมีความสุขนั้นเป็นเช่นไร เส้นทางชีวิตอย่างไรที่คนเราควรจะต้องเลือกเดิน กระทั่งปรัชญาในแง่ที่ว่าความยุติธรรมคืออะไร และประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้มากน้อยเพียงไร และแก่นเรื่องที่สำคัญในประเด็นนี้อีกประการหนึ่งก็คือ การนำเสนอเรื่องศิลปะเพื่อชีวิต โดยเฉพาะในเรื่อง “ดาวดับ” ที่เป็นการชี้นำสังคมศิลปินอย่างชัดเจนว่าควรดำเนินตามวิถีทางแห่งศิลปะเพื่อชีวิต และในเรื่อง “ผมไม่มีน้ำตาจะร้องให้อีกแล้ว” ก็ได้แสดงความมุ่งมั่นของเขาเองว่าจะเพียรผลักดันแนวทางศิลปะเพื่อชีวิตสืบไป

ประเด็นถัดมา เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเชิดชูผู้หญิง โดย ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้สร้างผลงานเรื่องสั้นที่สื่อให้เห็นแนวคิดสตรีนิยมในหลายๆ เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง “สาวสมัย” ที่ตัวเอกเป็นสาววัยรุ่นที่มีความคิดอ่านก้าวหน้า (และมีลักษณะคล้ายกับ “วัลยา” ในนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา เป็นอย่างยิ่ง) หรือเรื่อง “หนองปรังก็ไม่สิ้นคนดี” ที่แสดงถึงการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวของตัวละครที่เป็นสาวบ้านนอกและไปหลงระเริงกับค่านิยมของสังคมเมืองแต่ที่สุดก็สามารถหันกลับมาหารากเหง้าของตนเองได้อย่างน่าชื่นชม ส่วนเรื่อง “ผู้หญิงเป็นแรงใจ” ก็ได้เชิดชูความสำคัญของผู้หญิงผ่านทางปากคำของผู้ชาย และแม้ในเรื่อง “แจ่มรัศมีจันทร์” เขาก็ได้ให้คำของผู้หญิงที่ว่าแม่จะต้องออกไปทำงานที่ล่อแหลมต่อศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิงก็ตามแต่ ศักดิ์ศรีที่สูงส่งของผู้หญิงที่ไม่มีวันจะแปดเปื้อนไปได้เลยก็คือ ศักดิ์ศรีของความเป็น “เพศแม่”

ประเด็นถัดมา ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ จะเน้นที่การนำเสนอในเชิงเสียดสีสังคม โดยเฉพาะเรื่องของคนที่เป็นที่นับหน้าถือตาในวงสังคมแต่เบื้องหลังกลับมีพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ หรือเป็นพวกมือถือสาปปากถือศีล ทั้งยังนำเสนอภาพความมีน้ำใจของคนในชนบทที่แตกต่างจากคนในเมืองที่มักคิดเอาแต่เรื่องเงินเป็นแกนหลักของชีวิต อาทิเช่น เรื่อง “หมอดี-หมอกาลี” และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง “ตีนหนา หน้าบาง” ที่นำเสนอประเด็นสำคัญที่สุดของคนในชนบทคือ “การทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน” ซึ่งเป็นแก่นเรื่องที่ได้นำมาใช้อย่างเด่นชัดอีกครั้งในนวนิยายเรื่อง “คนดีศรีอยุธยา” นอกจากนี้ ยังเสียดสีสังคมในเรื่องการดำเนินชีวิต และความเชื่อในธรรมเนียมแบบเก่า เช่น ในเรื่อง “บุรุษไปรษณีย์” ที่เสนอว่าในสังคมสมัยใหม่แต่ก็ยังคงมีความเชื่อเก่าๆ อย่างการ “คลุมถุงชน” หลงเหลือให้เห็น หรือ เรื่อง “แอมว ผู้บริสุทธิ์” และ “ทานตะวันดอกหนึ่ง” ที่แสดงถึงความพยายามในการต่อต้านความเชื่อมลายของชาวบ้าน ที่ผู้เขียนเห็นว่ามักก่อผลร้ายมากกว่าผลดี เช่น ทำให้ชีวิตคนที่รักต้องสูญเสียไปโดยที่เราไม่สามารถช่วยเหลือได้ หรือเป็นตัวขัดขวางความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ

ประเด็นสุดท้าย คือ ประเด็นที่เกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งมีส่วนมาจากบริบททางการเมืองในประเทศและต่างประเทศ อาทิเช่น เรื่อง “ไม่มีเสียงเพลงจากทำเนียบ” ที่แสดงถึงการก้าวถอยหลังของสังคมผ่านการวิธินำเสนอโดยกำหนดเลขที่ของบท จาก ๑๐ ไป ๑ หรือ เรื่อง “เส้นทางสายงาช้าง...สู่รัฐประหาร” ซึ่งแม้เนื้อเรื่องทั้งหมดจะเกิดขึ้นในทวีปแอฟริกา แต่เมื่อพิจารณาถึง

ช่วงเวลาสร้างสรรค์ผลงาน (พ.ศ.๒๕๓๕) ก็ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป็นการใช้องานการณต่างประเทศมาเป็นตัวแทนของสถานการณ์ภายในประเทศ และใช้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศเป็นเครื่องเตือนสติของสังคมไทยให้เห็นถึงผลร้ายของการรัฐประหาร

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นแบ่งออกได้เป็น ๗ ประเด็น ได้แก่

๑. โครงเรื่อง
๒. การใช้ภาษา
๓. บทสนทนา
๔. ฉาก
๕. การบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร
๖. วิธีการเล่าเรื่อง
๗. การแทรกบทเพลง/กลอน

ทั้งนี้หากเทียบออกมาเป็นร้อยละแล้ว จะพบว่ารูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นในการเขียนเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีสัดส่วนที่แตกต่างกันไป ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔ การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นในการเขียนเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

การสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่น	จำนวน (เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
โครงเรื่อง	๑๕	๔๘.๓๙
การใช้ภาษา	๑๑	๓๕.๔๘
บทสนทนา	๒	๖.๔๕
ฉาก	๙	๒๙.๐๓
การบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร	๑	๓.๒๓
วิธีการเล่าเรื่อง	๔	๑๒.๙๐
การแทรกบทเพลง/กลอน	๕	๑๖.๑๓

หมายเหตุ : ค่าร้อยละเมื่อรวมกัน จะเกินร้อยละ ๑๐๐ เนื่องจากเรื่องสั้นบางเรื่องมีการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นมากกว่า ๑ ประการ

จากตารางที่ ๔ พบว่า รูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นที่สุดในการเขียนเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ โดยภาพรวมนั้น ได้แก่ การวางโครงเรื่อง ซึ่งโครงเรื่องสำหรับการเขียนเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ นั้นอาจแบ่งออกได้เป็น ๕ ลักษณะ ได้แก่

๑. การวางโครงเรื่องให้เกิดเหตุการณ์ตามปรัชญาที่ตัวละครกล่าว อาทิ เรื่อง “นักโทษเนรเทศ” ที่ตัวละครเอกได้กล่าวถึงปรัชญาในเรื่องของความยุติธรรม และมีบทสรุปว่ากระบวนการยุติธรรมนั้น แท้ที่จริงแล้วก็ได้ตัดสินบนฐานของความเชื่อ มิใช่บนฐานของความจริง ซึ่งในตอนท้ายของเรื่องตัวละครเอกได้พยายามจะช่วยเหลือเด็กซึ่งกำลังจะประสบอันตราย แต่กลับทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ (ซึ่งในเรื่องนี้เป็นสัญลักษณ์แทนกระบวนการยุติธรรม) เข้าใจผิดว่าเขากำลังจะหลบหนีจึงตัดสินชีวิตของเขาด้วยการวิสามัญฆาตกรรม นอกจากนี้ก็เช่น เรื่อง “นักดนตรีแห่งทาการาสุกะ” เป็นต้น

๒. การใช้โครงเรื่องนำเสนอเหตุการณ์เสียดสีสังคม อาทิ เรื่อง “หมอดี-หมอกาลี” ซึ่งตัวละครเอกเป็นแบบอย่างของ “คนดี” คนหนึ่ง มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่โลภโมโหสัน ทั้งยังมีจิตใจเอื้ออารีต่อคนยากจน รวมทั้งหวังจะใช้ความสามารถของตนช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยการผลิต “ยาอายุวัฒนะ” แต่คนเช่นนี้ ต้องกลับกลายเป็น “คนเลว” ด้วยการโหมประโคมใส่ร้ายอย่างเป็นทางการของบรรดาเพื่อร่วมวิชาชีพ นายทุน และคนอื่นๆ ที่กำลังจะเสียผลประโยชน์ จากการทำประโยชน์ของเขา ทั้งนี้สุดท้าย ผลงานของเขาถูกทำลายและตัวเขาต้องหนีแทบเอาชีวิตไม่รอด เปรียบเทียบกับสังคมที่คนดีต้องกลายเป็นคนร้าย เมื่อไปขัดผลประโยชน์ของผู้ที่มีอิทธิพลเข้า นอกจากนี้ก็เช่น เรื่อง “ยุคมืด” “ดาวดับ” “เพียงกระดาดแผ่นเดียว” หรือ “ทานตะวันดอกหนึ่ง” เป็นต้น

๓. การใช้โครงเรื่องที่มีความสมจริง อาทิ เรื่อง “ผมเป็นคนโยเดียว” ซึ่งเป็นการใช้ข้อเท็จจริงที่มีอยู่ คือ การที่มีคนกลุ่มหนึ่งในประเทศพม่าสืบเชื้อสายมาจากคนไทยครั้งกรุงศรีอยุธยา และผู้เขียนสร้างให้มีเด็กคนหนึ่งที่ว่าตนเองมีสายเลือดไทยอยู่ในตัวและอยากรู้ถึงรากเหง้าของตนเอง แต่เขากลับพูดภาษาไทยไม่ได้เลยด้วยซ้ำ นอกจากนี้ก็เช่น เรื่อง “ใต้ซากเบอร์ลิน” เป็นต้น

๔. การวางโครงเรื่องที่มีการหักมุม อาทิ เรื่อง “สาวเอย สูเจ้าแสนสวย” ซึ่งตัวละครเอกได้เดินทางไปยังประเทศพม่า ในบริเวณที่เขาเคยเป็นทหารประจำการอยู่ แต่ในปัจจุบันพื้นที่ตรงนั้นไม่สามารถเข้าไปถึงได้แล้ว เขาทำได้ก็เพียงท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงโดยว่าจ้างหญิงพื้นเมืองคนหนึ่งเป็นไกด์นำเที่ยวให้เท่านั้น ทั้งนี้จุดประสงค์ของเขา คือ การตามหาหญิงสาวคนหนึ่งที่อยู่ในใจของเขามาตั้งแต่ครั้งนั้น แต่เขาก็ทำได้เพียงใบหน้าของเธอเมื่ออายุ ๑๗ ปี ได้เท่านั้น ที่สุดเขาต้องกลับเดินทางกลับด้วยความผิดหวัง โดยไม่รู้มาก่อนเลยว่าหญิงสาวที่พาเขาท่องเที่ยวและส่งเขากลับนั้น คือ คนที่เขาตามหา นอกจากนี้ก็เช่น เรื่อง “ถนนไปปรากฏ” “นักร้องตัด” เป็นต้น

๕. การสร้างเรื่องสั้นซ้อนในเรื่องสั้นเพื่อนำมาสู่บทสรุปในตอนท้าย อาทิ เรื่อง “บนเสี้ยวหนึ่งของจักรวาล” ซึ่งตัวละครเอกผู้เป็นชาวรัสเซียได้เล่าถึงชีวิตที่พลิกผันระหว่างความเป็นความตายของ

เขาในสงครามกลางเมืองของรัสเซียครั้งที่มีการปฏิวัติ อันทำให้เขาได้เห็นว่ามีตรรกภาพของเพื่อนนั้นอยู่เหนือกว่าความขัดแย้งของแนวคิดทางการเมือง และเห็นว่าชีวิตของคนเรานั้นสั้นยิ่งนักจนเกินกว่าจะรักใคร่สักคนได้มากเท่าที่ต้องการ แต่ในปัจจุบันนี้ เขากลับต้องสูญเสียผู้หญิงที่เขารักไปโดยที่ไม่ทราบสาเหตุว่าเธอฆ่าตัวตายก็เพราะไม่ต้องการให้เขาทราบความจริงว่าเธอติดฝิ่นอย่างรุนแรง เพราะเธอเกรงว่าหากเขาได้รู้ความจริงในข้อนี้แล้ว ความรักของเขามที่มีต่อเธอนั้นจะจางหายไป นอกจากนี้ก็เช่น เรื่อง “รอยแผลเป็น” เป็นต้น

ด้านการใช้ภาษา

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีความโดดเด่นในการใช้ภาษาสำหรับการเขียนเรื่องสั้น โดยเฉพาะในการเลือกใช้คำมาบรรยายเหตุการณ์และการเลือกใช้คำเปรียบเปรยที่แสดงถึงความงดงามทางภาษา ตัวอย่างเช่น

“ขอโทษที่ทำให้น้องเสียเวลา ถึงเวลาจะจากกันแล้ว น้องแก้ว พี่ขอภาวนาให้การพายเรือของเจ้าเที๋ยวนี้งงเป็นเที๋ยวสุดท้าย”

(จากเรื่อง ขอให้การพายเรือของเจ้าเที๋ยวนี้งงเป็นเที๋ยวสุดท้าย)

“คุณอย่าอยู่โดดเดี่ยวกับความคิดฝันของคุณเท่านั้น คุณอย่าคิดว่าความชัดเจนถ้อยคำและภาษาเกิดแต่ความนึกคิดอย่างเดียว คุณต้องไปสู่ฝูงชน ไปสู่ราษฎรและประชาชน เขาต่างหากที่เป็นเจ้าของภาษาและความชัดเจน เพื่อรู้ชีวิตและบรรยายชีวิต คุณต้องเรียนจากประชาชน จากของจริง”

(จากเรื่อง ดาวดับ)

“เขามั่มแล้ว หัวใจที่เพลิงแห่งความกระหายโลดระเริงเหมือนกระหิงเปลี่ยวของเขาแผดเผาอยู่ ได้รับการบำบัดและดับมอดสิ้น คงเหลืออยู่แต่ถ้าเป็นราศีในหัวใจ เขาไม่อาจทนรับต่อการเรียกร้องของมายาใดๆอีกแล้ว”

(จากเรื่อง เคบินเลข ๓)

“ฉันเป็นเด็กที่อดอยากหิวโหยมาแรมปี เพราะมารยาททางใจของตนสูง เมื่อเธอเอาขนมหวานมาป้อนเข้าปาก ฉันก็ตะกละจนไม่อาจอดได้ด้วยการลิ้มแต่เพียงคำเดียว”

(จากเรื่อง ยุคมืด)

“ฉันเป็นผู้ชายที่ไม่มีเกียรตินิยม มีแต่เลือดและเหงื่อไหลซึมอยู่ในกาย เมื่อก่อนฉันดื่มเหล้า เธอบอกว่าในแก้วนั้นคือน้ำตาของเธอและบัดนี้ฉันก็ดื่มมันอีก ในแก้วนั้นไม่ใช่ น้ำตาของเธอ ดอกมันเป็นน้ำตาของตัวเอง ฉันดื่มมันมาจนกระทั่งบัดนี้ แต่ด้วยการแต่งงานของเธอนี้เอง ชักนำให้เหล่าแก้วต่างๆ ไปของฉันจะกลายเป็นเหล่าธรรมดา ไม่ใช่ น้ำตาของเธอหรือของฉันอีกต่อไป”

(จากเรื่อง น้ำตาในแก้วเหล้า)

บทสนทนา

บทสนทนาของตัวละครในเรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ นั้นมีความโดดเด่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการนำเสนอปรัชญา หรือ ความคิดต่างๆ ตัวอย่างเช่น

“การพูดถึงความยุติธรรมคือการพูดถึงเรื่องเศร้า พูดถึงสิ่งที่คล้ายกับลมฟ้าอากาศ มองไม่เห็น ไม่มีตัวตน และจับต้องไม่ได้”

“คุณพูดคล้ายกับว่าคุณไม่ได้รับความยุติธรรม”

เขาพยักหน้าและยิ้มอย่างบึกบึน “เป็นความจริงที่สุด สิ่งที่ผมได้รับนั่นคือผลบังคับของกฎหมาย ไม่ใช่ความยุติธรรม และคุณคงรับรองว่าผมไม่ได้พูดถึงขบวนการยุติธรรม แต่ผมพูดถึงความยุติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีตัวตน คุณคงมีใจสปอร์ตพอที่จะคิดว่าผมไม่ได้พูดเข้ากับตัวเอง ความเชื่อของบุคคลย่อมไม่ตรงกับความจริงเสมอไป และในทำนองเดียวกัน ความเชื่อของศาลก็ย่อมเป็นความยุติธรรมเสมอไปไม่ได้”

(จากเรื่อง นักโทษเนรเทศ)

“ฉันเป็นเพียงฟันเฟืองชิ้นเดียวในกิจการใหญ่โตมหิทธานุ และยิ่งกว่านั้นฉันไม่สนใจการเมืองเลย”

“การไม่สนใจการเมืองนั้นมันก็คือ การเมือง อย่างหนึ่งเหมือนกันนะ”

“บางที-” เขาตอบ “บางที่อาจเป็นอย่างคุณว่า”

“ฉัน...” หล่อนพูดเสียงหนักแน่น “ทั้งนี้หมายถึงประชาชนส่วนมากทั่วไปหวังที่จะได้เห็นเยอรมนีเกิดใหม่เป็นชาติที่ปรารถนาสันติภาพและเป็นประชาธิปไตย”

น้ำเสียงของหล่อนดูซื่อและจริงใจ คำ “ประชาธิปไตย” นั้นเป็นคำไพเราะนัก แต่ทุกวันนี้ผู้ที่ถูกตะโกนถึง “ประชาธิปไตย” ดังกว่าใครๆ ดูเหมือนจะเป็นแต่พวกเผด็จการเมื่อวานนี้ทั้งนั้น

(จากเรื่อง นอร์ด เอ็กซ์เพรส)

ฉาก

การใช้ฉากในเรื่องสั้น ที่มีความโดดเด่นที่สุดสำหรับศกดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ก็คือ การใช้ฉากต่างประเทศ เช่น เรื่อง “นักดนตรีแห่งทาการาสุกะ” และสำหรับในการเขียนเรื่องสั้นนี้ ฉากต่างประเทศหลายๆฉาก ยังเป็นฉากบนเรือเดินสมุทรอีกด้วย อาทิเช่น เรื่อง “เดือนตกในทะเลจีน” “เคบินเลข ๓” หรือ “ยุคมืด” นอกจากนี้ ยังมีการใช้ฉากเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเลวร้ายของสงคราม เช่น เรื่อง “ใต้ซากเบอร์ลิน” หรือ “เส้นทางสายงาช้าง...สู่รัฐประหาร” ตัวอย่างการบรรยายฉากของศกดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีดังนี้

ในที่สุดฤดูใบไม้ร่วงก็ถูกเวลาจูงอำลาไป ฤดูหนาวที่ชาวโพลนเหมือนหนองครา และงุ่มง่ามเหมือนการเดินทางของคนชราที่เข้ามาแทนที่ ในท่ามกลางกลุ่มควันอันขึ้นของฤดูหนาวนี้ แหละ ชื่อของเขาได้แหวกกระจายออกไปทั่วกรุงโตเกียว

(จากเรื่อง นักดนตรีแห่งทาการาสุกะ)

ค่าของคืนนี้เป็นคืนเดือนหงาย ท้องฟ้าที่โค้งคลุมทะเลจีนนวลเหมือนใบหน้าเด็กธนูสาวที่ชอบแต่งตัว อากาศค่อนข้างเย็นเล็กน้อยที่กราบเรือซึ่งเรากำลังยืนสนทนากันอยู่

(จากเรื่อง เดือนตกในทะเลจีน)

เขานอนอยู่บนพื้นทรายแต่ลำพัง ดวงตาแห่งดวงท้องฟ้าซึ่งเป็นสีขาวปนเทา เพราะหมอกลอยสูงเหมือนกับดาดไว้ด้วยผ้าขาวเก่าๆที่เปื้อนฝุ่น ความเข้มของการส่องสว่างมีเท่ากันทุกแห่ง จนไม่สามารถจะบอกได้ว่าดวงอาทิตย์อยู่ตรงไหน และมันเป็นเวลาเท่าใด ถ้าจะสังเกตเอาจากแสงแดดเขารู้แต่ว่ามันเป็นเวลาเลยบ่ายไปแล้ว เพราะเขาเสร็จจากอาหารกลางวันมาเรียบร้อยแล้ว ลมจากมหาสมุทรแอตแลนติกที่พัดทวนขึ้นยังทะเลของโดวิลล์ เมืองตากอากาศริมฝั่งนอร์ม็องดีของฝรั่งเศส กำลังทวีความเย็นขึ้น

(จากเรื่อง พี่ชายฝั่งนอร์ม็องดี)

รถแล่นผ่านประตูรันเดินแบร์กไปตามถนนอุเทอ์เดน ลินเดิน ในท้องถนนไม่มีรถวิ่ง ขวักไขว่ ประกอบกับความกว้างจนทำให้เกือบดูเป็นถนนร้าง บางทีมีรถยนต์เก่าๆของเยอรมันวิ่งสวนมาสักคันหนึ่ง เพราะการใช้รถยนต์ของคนเยอรมันถูกจำกัดด้วยการปันส่วนน้ำมันและการให้อนุญาตเฉพาะบุคคลบางประเภทนานๆ จะมีรถใหม่ๆ ที่มีสีสันสวยสดวิ่งเร็วปรือผ่านไป รถเหล่านี้เป็นรถของเจ้าหน้าที่ฝ่ายยึดครอง

เขามองดูภาพสองข้างทาง ตึกรามที่ปรักหักพังเพราะถูกระเบิดและปืนใหญ่ ที่ยังทับร่างเด็กผู้หญิงและคนแก่ไว้ข้างใต้อีกจำนวนเท่าใดไม่มีใครจะรู้ได้ เพราะไม่อาจจะรื้อค้นได้หมด มันทำให้เขาอดสติใจไม่ได้

(จากเรื่อง ใต้ซากเบอร์ลิน)

การบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร

ความโดดเด่นในเรื่องนี้ อยู่ที่การบรรยายพฤติกรรมของตัวละครอย่างละเอียดจนผู้อ่านเกิดภาพพจน์ สามารถจินตนาการตามได้อย่างชัดเจนราวกับชมภาพยนตร์ อาทิ เรื่อง “เคบินเลข ๓” ตัวอย่างการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร มีดังนี้

เมื่อบริดจ์จบไปแล้ว ๖ รับเบอร์ ทฤษฎีของนายคัลเบิร์ตสัน เมื่อมาประกอบกับความชำนาญในตัวของเขาเองได้ติดทำให้รถบัสอเมริกันเดินเข้ามาสู่กระเปาะเขาถึง ๒๐ ดอลลาร์ เขาเดินเข้าสู่บอลรูม เรียกเหล้ามาดื่ม แล้วก็นั่งชิมอยู่คนเดียว ณ ที่นั่นเอง เขาได้ประสบสายตาคู่หนึ่งซึ่งมองเขาอย่างเอาใจใส่ อย่างท้าทาย และเชื้อเชิญชวนระคนกันอยู่ บางทีเธอก็คงจะนึกว่าเขาเป็นลูกชายสุสุขต่านที่มั่งคั่งอะไรสักคนหนึ่งในชาวหรือมลายู เขาคิด นานๆเขาจะสบตาเธอสักครั้งหนึ่ง เธอเป็นคนสวย ร่างโปร่งและระหง กิริยานวยนาดยาตรกรายในเวทีเต้นรำที่มีไฟสีครีมนั้น ได้บ่มเสน่ห์ของเธอให้รุนแรงยิ่งขึ้นอีก เธอเต้นรำกับชายผิวเดียวกับเธอหลายเพลงอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แต่ทั้งๆที่ยังอยู่ในวงโอบของผู้ชายเหล่านั้น เธอก็ยังทำตาเล็กตาน้อยกับเขาเป็นนิจ แต่เขาคงนั่งดื่มเหล้าอยู่เงียบๆ ด้วยกิริยาของเด็กหนุ่มผู้ไม่ประสีประสาต่อธรรมดาของโลกตลอดคืนนั้น

(จากเรื่อง เคบินเลข ๓)

เมื่อเขาก้าวขึ้นเวที ไม่มีใครตบมือหรือส่งเสียงต้อนรับเขาเหมือนกับคู่ต่อสู้ที่ขึ้นมาก่อน เขามองดูคู่ต่อสู้ที่นั่งหันข้างไว้ในมุมตรงข้าม หนุ่มกว่าเขาหลายปี ร่างกายกำยำทะมัดทะแมง เป็นมวยรุ่นใหม่ที่กำลังก้าวขึ้นมาอย่างรวดเร็ว เคยเตะมวยกรุงที่เคยมีชื่อแต่อยู่ในระยะเสื่อม ซึ่ง

ออกมาหวังจะหาเหยื่อตามหัวเมืองให้ร่วงหล่นไปจากความทรงจำของคนดูเร็วขึ้น บัดนี้ เขาได้เสือกใส่ตัวเองให้เข้ามาอยู่ในเส้นทางของหมอนั้น แต่ด้วยวัตถุประสงค์คนละอย่าง และการหาญเข้ามาในสังเวียนเชือกกันสี่ด้านเช่นนี้ เขารู้ตัวดีว่ามันต้องมีการเจ็บเนื้อเจ็บตัวเป็นแน่ แต่ทำใจได้ฉันไม่ได้กินข้าวมาตั้งแต่เช้า เขาคิด ถ้าได้ข้าวแกงสักจาน...

เสียงปี่และกลองดังขึ้น เขายังนั่งเฉยจนพี่เลี้ยงต้องผลักไหล่เตือนอย่างแรง เขาถลาลงไปที่พื้นเวที ก็ลงกราบครูบาอาจารย์ที่ไม่เคยมีสามคาบ ลูกขึ้นมาเอานวมจรดเหนือหน้าผาก แล้วกลับมายืนที่มุม ไม่มีการร่ายรำเพราะรำไม่เป็น

เขารู้สึกหัวใจเต้นแรง มันไม่ใช่ความกลัวหรอก มันเป็นความตื่นเต้นเท่านั้นเอง และนี่ก็เป็นความตื่นเต้นอย่างหนึ่งที่แปลกออกไป แม้ว่าอาการทางกายจะเหมือนกัน เหมือนกับที่เขาเคยตื่นเต้นเมื่อเวลาหัวหน้านางาน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือพนักงานอำเภอเรียกตัวไปพบ

(จากเรื่อง ข้าวแกงจานเดียว)

วิธีการเล่าเรื่อง

เรื่องสั้นของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ที่มีความโดดเด่นในเรื่องของกลวิธีในการเล่าเรื่องนั้น ที่เด่นชัดที่สุดได้แก่ เรื่อง “ผู้หญิงเป็นแรงใจ” ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องราวทั้งหมดผ่านจดหมายเพียงฉบับเดียว และเรื่อง “ฉันไม่มีน้ำตาจะร้องให้อีกแล้ว” ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องในลักษณะของบทละครเวที ทั้งนี้บทสนทนาทั้งหมดใช้การพูดผ่านตัวละครเพียงตัวเดียว แต่ทำให้ผู้อ่านทราบถึงความคิดของตัวละครอื่นที่ไม่ได้กล่าวบทสนทนาเลยได้

การแทรกบทเพลง/กลอน

ความโดดเด่นประการสำคัญอย่างหนึ่งในการเขียนเรื่องสั้นของนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ คือ การสอดแทรกบทเพลงหรือบทกลอน ลงในเรื่องสั้น อันเป็นผลมาจากความชื่นชอบในเพลงพื้นบ้านของผู้เขียน ซึ่งทำให้เรื่องสั้นนั้นๆ มีชีวิตชีวาและมีความสมจริงเพิ่มมากขึ้น เช่น เรื่อง “นักร้องตัด” “หนองปรังก็ไม่สิ้นคนดี” หรือ “ขอให้การพ่ายเรือของเจ้าเทียวนี้จงเป็นเทียวสุดท้าย” มีตัวอย่างดังนี้

“...บ้างก็นุ่งโสร่งยยะว้าไอ้ที่ตาเก๋ๆ
 ต่างก็ไปโซว์เดย์ ไปดูยี่เกสองวง
 บ้างก็นุ่งผ้าดำใส่ลูกประคำเข็มขัด
 แต่งกายกะทัดรัดแม่ผมตัดรองทรง
 สมัยเปลี่ยนแปลงหลายตอน สมัยก่อนป็นหยี

ตกลาสมัยนี้ เลิกปันหยาแล้วหวีโปง
ยังมีผลลกกันสมัยคนเจริญ
เขาเรียกว่าผมซิงเกิ้ลตัดแล้วเคยเดินคอกง
แม่ผมซิงเกิ้ลตัดแปลงมาซิงตำแหน่งขึ้นหน้า
แม่ผมยาวประป่าเตียวนี้ราคาตกลง...”

(จากเรื่อง นักร้องตัด)

ผลงานประเภท กลอนเปล่า

“กลอนเปล่า” เป็นวรรณกรรมในรูปแบบที่อาจจะแปลกตาสำหรับสังคมไทย เนื่องจากเป็นบทกวีที่ไม่มีฉันทลักษณ์ ซึ่ง ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้สร้างสรรค์ขึ้น โดยได้อธิบายว่า คำว่า “ร้อยคำ” นั้นเนื่องมาจากของงานชุดนี้ ไม่ใช่ทั้ง “ร้อยแก้ว” และ “ร้อยกรอง” แต่เป็นการนำถ้อยคำมาร้อยเรียงกัน ดังนั้น จึงเป็นการ “ร้อยคำ”

ผลงานประเภทกลอนเปล่าของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีการรวมเล่ม ๑ เล่ม ได้แก่ หนังสือ “ทอถ้อยร้อยคำ”

หนังสือรวม กลอนเปล่า “ทอถ้อยร้อยคำ” นี้ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ใช้นามปากกาว่า “กรัสนัย โปธชาติ” ตีพิมพ์ในหนังสือมติชนสุดสัปดาห์ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๓๒ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๔ รวม ๔๗ ตอน เป็นบทกวีนิพนธ์ที่มีการเลือกสรรถ้อยคำอย่างพิถีพิถัน เพื่อเสนอข้อคิดและโลกทัศน์อันเนื่องมาจากเหตุการณ์และปรากฏการณ์ต่างๆในสังคม และที่เกื้อกับผู้เขียนเอง เนื้อหาของบทกวีแสดงให้เห็นความใส่ใจในความอยู่ไม่ดี ไม่มีสุขของคนในสังคม ของสภาพแวดล้อม และสภาพบ้านเมือง การเป็นบทกวีที่มีการสร้างสรรค์ด้วยถ้อยคำ ความเปรียบ และการแฝงความต่างๆ อาจทำให้หนังสือเล่มนี้อ่านยากสำหรับคนที่ไม่รู้เรื่องราวเบื้องหลัง หรือที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนสร้างงานตอนนั้นๆ

ตัวอย่างที่แสดงข้อคิดคำคม

คนแปลกหน้ามากันเป็นขบวน
 รถยนต์ รถบรรทุก รถไถ เต็นท์และแท็งก์น้ำ
 แผ่นดินประท้วงความอึกทึก
 ด้วยการขว้างฝุ่นฟุ้งตามหลังรถไถ
 คนผิวเนียนใส่แว่นตาดำยืนกางร่มซี่มือสั่งงาน
 นอกจากเดินในสนามกอล์ฟ เศรษฐีก็รู้จักทำงาน
 เพื่อพัฒนาการเกษตรครบวงจร
 บอกชาวตอนให้รู้ว่าน้ำที่อยู่ใต้แผ่นดิน
 คนเอามาใช้ได้ด้วยเครื่องมือและทุน

(‘แล้งเขี้ยว’ ในทอถ้อยร้อยคำ หน้า ๖๘)

ความข้างต้นแสดงให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในที่แล้ง ที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ไม่อาจหาวิธีนำน้ำใต้ดินขึ้นมาใช้ได้ ต่างจากคนมีเงินที่สามารถจัดหาเครื่องมือและทุนมาใช้นำน้ำจากใต้ดินมาทำการเกษตรเพื่อการพาณิชย์ได้

เด็กน้อย

อายุยังไม่ถึงสิบขวบผลกออกจากบ้าน

มือกำขลุ่ยที่อยู่ในถุงผ้าสีเทาเก่าๆ

เขากำลังจะออกไปแสดงเดี่ยว

ไม่รู้สึกลึกลับเพราะพ่อเคยพาไปด้วย

เมื่อพ่อแสดงเพลงขลุ่ยที่เคยสอนให้เขา

วันนี้เป็นเวลาที่เขาถูกปล่อยเดี่ยว

เพื่อแสดงเพลงขลุ่ยและ....

...ขอทาน.

(‘บุญเพลง’ ใน ทอถ้อยร้อยคำ หน้า ๗๒)

ความข้างต้นแสดงให้เห็นความน่าสงสารของเด็กขอทานที่พยายามหาเลี้ยงชีพด้วยศิลปะที่พ่อถ่ายทอดให้

ประโยคสำเร็จรูปจำนวนหนึ่ง

ได้ถูกนำมาใช้ครั้งแล้วครั้งเล่าจนคร่ำคร่า

เหมือนฟองสบู่ที่เด็กเป่าเล่นยามเหงา

เมื่อแตกออกแล้วมีแต่ความว่างเปล่า

ข้างในไม่มีอะไรบรรจุไว้เลย

“เรื่องนี้มันได้นั่งนอนใจ

ได้พยายามติดตามมาตั้งแต่ต้นเพื่อหาทางแก้ไข”

“เป็นความตั้งใจอันแน่วแน่ที่จะแก้ไขปัญหา

ความเดือดร้อนของประชาชนทุกวิถีทาง”

“เรื่องนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนจึงต้องใช้เวลา

เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย”

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

(“ความยากจน” ในทอถ้อยร้อยคำ หน้า ๙๘ - ๙๙)

ความข้างต้นเป็นการเสียดสีคำพูดของนักการเมืองที่พูดให้ฟังดูมีน้ำหนัก ให้ความหวังแก่ผู้ฟัง แต่ในความเป็นจริง คำพูดเหล่านี้เหมือนฟองสบู่ที่ว่างเปล่าเวลาแตกออก

ฉันชอบนอนฟังแดดบนกลีบดอกไม้
 เพื่อให้แสงตะวันดูดซับไปในตอนสาย
 ดอกไม้เหี่ยวเฉาในชั่วโมงที่วัน
 ฉันชอบให้แดดอาบผิวเพื่อเพิ่มพลังและการไหลเวียน
 เพราะฉันต้องการมีชีวิตอยู่ไม่รู้แก่
 ฉันระเหยขึ้นไปในท้องฟ้าสีคราม
 เห็นไปในเวหาหาวที่ลมโชยเฉื่อย
 ไอละอองของฉันจะรวมตัวกันใหม่เป็นเมฆ
 หนีจากฟ้าลงมายังแผ่นดินอีกด้วยเม็ดฝน
 บนฟ้าไม่ใช่ที่อยู่ของฉันเหงาและว้าเหว
 ฉันต้องการมีชีวิตอยู่
 ฉันจึงกลับมาหาแผ่นดินอีก ใหม่และใสสะอาด
 ครบรอบวงจรของการไหลเวียน

...

ฉันต้องการมีชีวิตที่ถูกสุขอนามัย
 ได้ดมกลิ่นหอมของเกสรดอกไม้
 ไม่ใช่คาร์บอนมอนนอกไซด์หรือเป็นถังขยะ
 ที่รองรับปฏิภูลทั้งที่เป็นอินทรีย์และอนินทรีย์
 น้ำสปู่ ต่างทับทิม ไลโซล คาร์บอลิก
 ตะกั่ว สนิมเหล็ก พรอท กำมะถัน และสารหนู
 ยังสารพิษอีกนานาชนิดจากยาฆ่าแมลง
 ทำให้สกปรก บุดเน่า พุพอง เปื่อยเฟะ
 ฉันต้องการที่จะมีชีวิตอยู่
 เพื่อชีวิตอีกมากมายที่ฉันพุ่มพักรักษา
 แต่ฉันกำลังจะเอาตัวไม่รอด
 ฉันกำลังจะตายช้าๆแต่แน่นอน
 ถ้าฉันตายชีวิตหน้าไหนจะอยู่ได้
 เป็นความผิดของฉันหรือ ฉันอยากถาม

ถ้าไม่ฉันแล้วใคร?

อัปรีย์จริงนะ...คนนี่

(“น้ำ” ในทอล์กโชว์คำ หน้า ๘๑)

ความข้างต้นแสดงความคิดเรื่องความหวังใยสภาพน้ำในประเทศที่ไม่มีใครสนใจที่จะช่วยกัน
รักษาไม่ให้น้ำเสีย

เสียงแคนฉวีลหุโทยหวน

มหากาพย์แห่งการอพยพไม่ใช่การย้ายถิ่นถาวร

แต่เป็นมหากาพย์ของการใช้หยาดเหงื่อแรงงาน

สร้างอาคารบ้านเรือนโรงงาน ถนน สนามบิน

สร้างพัฒนาการให้บ้านอื่นเมืองอื่นแล้ววันหนึ่ง

เขาจะเดินตามปลายเสียงแคนกลับคืนรัง

ด้วยความยากกรากกรำ ประหยัดและอดออม

เพื่อปลดเปลื้องหนี้สินจากนายหน้าและนายงาน

ที่เป็นชวานายยุคใหม่ผู้ชำนาญ

ในการทำนาบนหลังคน

เอกสารเท่าฝ่ามือในกระเป๋า มีตราครุฑ

บอกสัญชาติและความเป็นคนมีเจ้าของ

ที่เขาภาคภูมิใจ อุ่นใจแม้จะไม่ได้รับการเหลียวแล

คนเป็นๆรู้จักแสดงออกบอกความเดือดร้อน

ความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เขาปรารถนา

ด้วยการรวมพลังน้ำร้อยนับพันเดินขบวน

ส่งเสียงตะโกนอึงคะนึงแฝงความครึกครื้น

โกนหัว กรีดเลือด อดอาหาร

แต่เขารู้จักประท้วงด้วยความเงียบ

หลับตาตายอย่างสงบไร้ปากเสียง

คนหนึ่งเงียบ สองคนเงียบ สามคนก็เงียบอีก

รอนจนมีปริมาณมากพอความเงียบจึงมีเสียง

ไกลจากฝ่าดินเกิด ญาติมิตรและลูกเมีย

ศพจะฝังหรือเผาที่ไหนไม่สำคัญ

แต่หนังสือเดินทางตราครุฑบอกเขาว่า

เกิดมามีชาติหนึ่งเป็นเจ้าของ

(“ผีจักแท้งที่โพลี ที่เพลลีใครเผา” ในทอถ้อยร้อยคำ หน้า ๑๐๒ - ๑๐๓)

ความข้างต้นแสดงการตำหนิรัฐบาลที่ไม่สนใจชาวอีสานที่เดินทางไปทำงานในต่างประเทศ ทำงานหนัก เก็บเงิน เพื่อปลดหนี้สินของครอบครัว จนเมื่อมีคนงานชาวอีสานหลายคนเป็นโรคไหลตาย คือนอนหลับแล้วสิ้นชีวิตไปเฉยๆ รัฐจึงให้ความสนใจ

เทียนในอกจุดตัวของมันเองติดอีกครั้งหนึ่ง

สิ่งที่ยังเหลือในเนื้อเล่มและที่ยังใช้ไม่หมด

เป็นหยดน้ำตาไหลไปรออยู่ที่โคน

ความสว่างโชนเรืองแสงจากเกลียวประสาน

พินแน่นเป็นไส้แกนของความคิดและความรู้สึก

หุ้มห่อด้วยไขของอารมณ์ที่สุนทรีย์

เมื่อเวลามาถึงในตอนปลายสุด

มันจะลุกโชนซ้ซวาลยิ่งกว่าเวลาอื่น

ด้วยน้ำตาเทียนที่ไหลมาคอยอยู่ก่อนแล้ว

ระดมเป็นแรงสอดประสานเข้าอีกแรงหนึ่ง

(“น้ำตาเทียน” ในทอถ้อยร้อยคำ หน้า ๑๗๘)

ความข้างต้นแสดงความคิดว่า แม้ผู้มีอายุมากก็ยังสามารถสร้างสรรคงานที่ดีกว่าเก่าได้ ทั้งนี้ เพราะมีความคิด ความรู้สึก ที่ผสมกันอย่างแน่นหนา เสริมด้วยอารมณ์อันสุนทรีย์

บทร้อยคำจำนวนไม่น้อยใน ทอถ้อยร้อยคำ ยืนยันความคิดหลักที่สำคัญความคิดหนึ่งของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ คือ การทำความดีเพื่อความดี ไม่ใช่เพื่อรางวัล หรือการประกาศเกียรติคุณ ความคิดนี้ปรากฏหลายตอน ดังเช่น

ตลอดเวลา ๒๔ ชั่วโมงมีดอกไม้

ที่เป่งบานและสยายกลีบรับกันเป็นช่วง

บัวบางชนิดบานในความมืดของกลางคืน

ไม่เคยน้อยใจที่ไม่มีใครเห็นในคืนที่ไร้จันทร์
 เช่นเดียวกับดอกไม้อีกหลายชนิดที่เริ่มส่งกลิ่น
 ก็ต่อเมื่อยามตะวันโพล้เพล้
 คางคกอาจได้กลิ่นนั้นเมื่อมันออกล่าแมลง
 แมคนในบ้านจะดับไฟนอนแล้ว
 ก็ยังคลี่กินของมันอยู่
 เหมือนคนจำนวนไม่น้อยที่ทำงานของเขา
 อย่างซื่อตรงและมีจิตสำนึกในหน้าที่
 ไม่อวดอ้าง ไม่เรียกร้อง ไม่สนใจการประชาสัมพันธ์
 (“บานเย็น” ในทอถ้อยร้อยคำ หน้า ๒๘)

“แม่มาที่นี่ทำไม” ชายโง่คนหนึ่งถาม
 “ข้าก็ไหลของข้าไปเรื่อยๆ”
 “เพราะเหตุใด แม่?”
 “ก็ข้าชอบอย่างนี้ ไม่มีเหตุผลอื่น”
 เป็นคำตอบที่เรียบง่ายแต่ความหมายกว้าง
 เหมือนความกว้างของแม่ที่แผ่ไปทั่วพื้นราบสุดสายตา
 เตือนคนโง่ให้รู้สำนึก การไหลของแม่นั้น
 ไม่แต่เพียงอาบแผ่นดินให้เย็นเท่านั้น
 แต่ให้ความชุ่มฉ่ำแก่ทุกสิ่งที่ได้สัมผัส
 หล่อเลี้ยงพืชทุกชนิด คนและสัตว์ได้อาบกิน
 ให้โดยไม่เรียกร้องอะไร ไม่ยกความสำคัญของตัวเอง
 ทำเพราะชอบอย่างนั้น ไม่มีเป้าหมายอย่างอื่น
 (“น้ำเย็น” ในทอถ้อยร้อยคำ หน้า ๔๘)

ผลงานประเภท บทความ

บทความที่ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เขียนและตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ นั้น มีเป็นจำนวนมากมาย ในที่นี้ ขอนำเสนอเฉพาะบทความที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๖ รวมทั้งสิ้น ๓๘ บทความ ดังนี้

๑. ร่างแรกของประวัติศาสตร์บนกระดานชนวน
๒. สื่อของรัฐก็น่าจะมีได้...ถ้า...
๓. เสียมเรียบ-ทัศนารไปในกาลเวลา
๔. โลกาวัดน์กับวัฒนธรรม
๕. สู้กับลัทธิบริโภคนิยมไม่มีทางชนะ
๖. เสรีภาพหนังสือพิมพ์ต้องสู้ไม่รู้จบ
๗. สามเหลี่ยมมรกต - ที่นั่นเขามีอะไรกัน
๘. จักรวรรดิอเมริกันกำลังสร้าง
๙. วันเสรีภาพหนังสือพิมพ์โลก
๑๐. เกาหลีเหนือ - จีน - ญี่ปุ่น
๑๑. ประวัติศาสตร์การเมืองพม่าจะพลิกขึ้นหน้าใหม่
๑๒. บางกอกที่หายไป
๑๓. ๒๔ มิถุนายน - การอภิวัฒน์เจียบทางวัฒนธรรมประชาธิปไตย
๑๔. ปฏิรูประบบราชการของจริงหรือของปลอม
๑๕. สร้างประเพณีงานราชการประจำกับการเมือง
๑๖. พ่อ ฟา และบาฬี
๑๗. ไทย-พม่า ต่างเกรงใจกัน?
๑๘. ว่าด้วยฐานันดรที่ ๔
๑๙. ด้วยความคิดถึงกระทรวงวัฒนธรรม
๒๐. ยังมีอะไรที่จะต้องทำอีกเกี่ยวกับการลงทุนจากต่างประเทศ
๒๑. รำพึงในยามพลบค่ำของวันปลายปี
๒๒. ประวัติศาสตร์ที่กำลังสร้าง
๒๓. พลเมืองทุกคนมีสิทธิมีข่าวกินวันละสามมื้อ
๒๔. กระแสลมแห่งความเปลี่ยนแปลงในอเมริกาใต้
๒๕. การแสวงหาและทำให้เป็นจริงของทางเลือกใหม่

๒๖. จากเวียดนามถึงสงครามอิรัก
 ๒๗. ถึงตอนกลืนก็คงจะแค่นคอ
 ๒๘. โลกจะยังมีชั่วอำนาจเป็นพหูพจน์
 ๒๙. ใหม่ในเก่ากับเก่าในใหม่
 ๓๐. ระเบียบใหม่ของการพัฒนาน้ำมันในอิรัก
 ๓๑. จากทะเลบอลติกถึงทะเลดำ
 ๓๒. ฐานทัพและการยึดครอง
 ๓๓. ภาอิรักจะก้าวไปสู่ระบอบเก่า
 ๓๔. เวลาที่ถูกจับไว้ให้คอยใครบางคน
 ๓๕. โดดเดี่ยว เปลี่ยวและเหงาในอิรัก
 ๓๖. คนมีความหลังชาติมีประวัติศาสตร์
 ๓๗. สิ่งแห่งสิ่งปุระ
 ๓๘. จะมีใครแตงนिरาศอิรักให้อ่านสักเล่มหนึ่ง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์บทความของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ทั้ง ๓๘ บทความ ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕ แสดงบทความของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ที่เขียนระหว่าง พ.ศ.๒๕๔๕ - ๒๕๔๖

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
ร่างแรกของประวัติศาสตร์บนกระดานชนวน	๔ ก.พ. ๔๕	หากมีการนำข่าวคราวต่างๆที่เกิดขึ้นรอบปีมาคัดสรรและประมวลไว้เป็นหนังสือเล่มหนึ่ง ก็จะกลายเป็นร่างคร่าวๆของประวัติศาสตร์ และหากเอามาให้ประชาชนได้ทำประชาพิจารณ์ ประชาชนก็จะได้มีส่วนร่วมในการเขียนประวัติศาสตร์	สื่อมวลชน
สื่อของรัฐก็น่าจะมีได้... ถ้า...	๑๑ ก.พ. ๔๕	การที่นายกรัฐมนตรีจะตั้งศูนย์อำนวยการสร้างความเข้าใจกับประชาชน เพื่อรายงานข่าวผลงานของรัฐบาลออกมาถ่วงดุลกับข่าวตามกระแส ทำให้ถูกคัดค้านมากกว่าเป็นการครอบงำสื่อ ส่วนผู้เขียนนั้นมีความเชื่อที่ว่า ประชาชนในสังคมที่ทราบข่าวสารดีจะเป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังเห็นว่าสื่อมวลชนของรัฐก็ควรจะมีได้ถ้าเป็นสื่อของรัฐจริง ไม่ใช่สื่อของรัฐบาลที่พอมีรัฐบาลใหม่แล้วก็โย้สื่อมวลชนนั้นทิ้งไป	สื่อมวลชน

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
เสียมเรียบ-ทัศนารไป ในกาลเวลา	๑๘ ก.พ. ๔๕	ผู้เขียนได้ไปทัศนารเสียมเรียบ-นครวัด-นครธม ทำให้ได้เห็นสภาพของผู้คนในปัจจุบันที่ยังมีความลำบากอยู่ และนี่ก็ย้อนไปถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ของดินแดนแถบนี้ และสุดท้ายได้ตั้งคำถามว่า ปัจจุบันนี้ประวัติศาสตร์เรียกเรื่องอะไร ศิลธรรม มนุษยธรรม และอารยธรรมในปัจจุบันนี้ สูงขึ้นกว่าเดิมเพียงใด	ปรัชญาชีวิต
โลกาภิวัตน์กับ วัฒนธรรม	๒๕ ก.พ. ๔๕	โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ มีหลักสำคัญคือการจัดให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่ความมีรูปแบบเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมกลับเป็นภัยคุกคาม การขยายตัวของเมืองและการพัฒนา เศรษฐกิจได้ทำลายสภาพแวดล้อมอย่างหนัก	การเมืองระหว่าง ประเทศ
สู้กับลัทธิบริโภคนิยมไม่ มีทางชนะ	๔ มี.ค. ๔๕	ลัทธิบริโภคนิยมกลายเป็นพลังที่ครอบงำชีวิตเกือบทั้งหมดของคน การบริโภคนิยมหมายรวมถึงรูปแบบแผนปฏิบัติต่างๆในชีวิตของคน ลัทธิบริโภคนิยมทำให้คนเกิดความแปลกแยกกัน การตลาดปั่นหัวให้คนบริโภคอย่างไม่มีเหตุผล ในยุโรปอาจมีการประท้วงเพื่อต่อต้านการบริโภคบ้าง แต่ในเอเชียไม่มีเลย อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในปัจจุบันก็ยังคงใช้วิธีการกระตุ้นการบริโภคอยู่นั่นเอง	เศรษฐกิจ
เสรีภาพหนังสือพิมพ์ ต้องสู้ไม่รู้จบ	๑๘ มี.ค. ๔๕	ผู้เขียนอธิบายถึงวันเสรีภาพหนังสือพิมพ์โลกที่จะมีการมอบรางวัลเสรีภาพหนังสือพิมพ์โลกให้แก่ผู้ที่เหมาะสม ซึ่งที่ผ่านมามีผู้ได้รับรางวัลแล้ว ๕ คน โดยสี่คนผ่านการติดคุก สองคนออกมาแล้ว อีกคนเสียชีวิตอย่างเฉียดฉิว ทำให้รู้ว่าแม้ปัจจุบันเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ก็ยังเป็นสิ่งที่ต้องสู้ไม่รู้จบเพื่อได้มาและรักษาไว้	สื่อมวลชน

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
สามเหลี่ยมมรกต - ที่ นั้นเขามีอะไรกัน	๒๕ มี.ค. ๔๕	สามเหลี่ยมมรกตเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นให้แก่ดินแดนตรงที่ พรมแดนของไทย ลาว และกัมพูชามารวมกัน เป็นที่รักที่ไปด้วยป่า และห้อมล้อมด้วยเนินเขา แต่ทั้งสามประเทศกำลังตกลงที่จะทำให้พื้นที่นี้ กลายเป็นสนามกอล์ฟระหว่างประเทศ ทว่ายังมี หลายฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยเพราะมีอุปสรรคสำคัญ คือ มาลาเรียและกับระเบิด ที่ตกค้างมาจากยุคสงคราม	การเมืองระหว่าง ประเทศ
จักรวรรดิอเมริกันกำลัง สร้าง	๒๓ เม.ย. ๔๕	ผู้เขียนอธิบายถึงการสร้างอำนาจนาแบบจักรวรรดิ นิยมของสหรัฐอเมริกา โดยเห็นว่าหลักกฎหมาย ระหว่างประเทศพื้นฐานวางอยู่บนหลัก ๒ ประการ คือ อธิปไตยของประชาชาติและความเท่าเทียมกัน ทางกฎหมายของประชาชาติ แต่หลักการทั้ง ๒ ข้อ นี้อเมริกาไม่สนใจ ถ้ามันขัดกับความสะดวกของ อเมริกา	การเมืองระหว่าง ประเทศ
วันเสรีภาพหนังสือพิมพ์ โลก	๖ พ.ค. ๔๕	ผู้เขียนเล่าถึงที่มาของวันเสรีภาพหนังสือพิมพ์โลก วันที่ ๓ พฤษภาคม อันเป็นผลพวงจากสงครามเย็น ซึ่งหลักการสำคัญของหนังสือพิมพ์คือความมีอิสระ มีความหลากหลายและเป็นเสรี เพราะหนังสือพิมพ์ นั้นจำเป็นต่อการพัฒนาประชาธิปไตย	สื่อมวลชน
เกาหลีเหนือ - จีน - ญี่ปุ่น	๒๐ พ.ค. ๔๕	ผู้เขียนอธิบายถึงข่าวกรณีชาวเกาหลีเหนือ ๑๐ คน แอบเข้าไปในสถานกงสุลอเมริกัน ญี่ปุ่น และสถาน เอกอัครราชทูตแคนาดา ในประเทศจีน เพื่อขอสิทธิ พักพิงทางการทูตก่อนจะเดินทางต่อไปยังประเทศที่ สาม โดยกรณีสถานกงสุลญี่ปุ่นนั้น ชาวเกาหลีเหนือ ได้ผ่านประตูเข้าไปแล้วแต่เจ้าหน้าที่จีนได้กระชาก ตัวกลับออกมา ทำให้ญี่ปุ่นไม่พอใจและเรียกร้องให้ จีนขอโทษและส่งตัวชาวเกาหลีเหนือเหล่านั้นให้ ญี่ปุ่น แต่จีนปฏิเสธ ทั้งนี้เพราะศักดิ์ศรีของจีน และ การที่จีนสนิทสนมกับเกาหลีเหนือ ในขณะที่ญี่ปุ่นไม่ มีความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือแต่อย่างใด	การเมืองระหว่าง ประเทศ

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
ประวัติศาสตร์การเมืองพม่าจะพลิกขึ้นหน้าใหม่	๒๗ พ.ค. ๔๕	มีข่าวว่ารัฐบาลทหารพม่าประกาศปล่อยตัวนางอองซาน ซูจี จากการถูกกักบริเวณภายในบ้าน ทำให้เกิดกระแสยินดีไปทั่ว เพราะนางซูจี เป็นตัวแทนการต่อสู้กับเผด็จการอย่างสันติวิธีในพม่า ทำให้โลกจับตามองว่าประวัติศาสตร์การเมืองพม่าจะพลิกสู่หน้าใหม่หรือเป็นแค่เกมการเมืองของรัฐบาลทหารพม่าเท่านั้น	การเมืองระหว่างประเทศ
บางกอกที่หายไป	๑๗ มิ.ย. ๔๕	ผู้เขียนได้เห็นสมุดภาพเล่มหนึ่งชื่อ “กรุงเทพฯที่เลือนหาย” ทำให้นึกถึงภาพในอดีตของกรุงเทพฯที่ตนเองจดจำไว้ได้หลายอย่าง ความเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯเกิดจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปและหลายสิ่งที่ต้องหายไปก็มาจากการตัดสินใจของคน สิ่งหนึ่งคือคลอง การเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯมีทั้งทางที่ดีและทางที่ไม่ดี จนบางคนกล่าวว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา” ทั้งสิ่งภายนอกและจิตใจของคน	ปรัชญาชีวิต
๒๔ มิถุนายน - การอภิวัฒน์เจียบทางวัฒนธรรมประชาธิปไตย	๒๔ มิ.ย. ๔๕	ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ หรือที่เรียกว่าการ “อภิวัฒน์” นั้น ได้มีการสร้างวัฒนธรรมทางประชาธิปไตยขึ้นมาหลายประการ ประการหนึ่งคือการสร้างให้คนทุกคนมีความเสมอภาคกันทางกฎหมาย เริ่มต้นที่การยกเลิกบรรดาศักดิ์อย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบขุนนางตั้งแต่ชั้นพื้นฐาน	ประวัติศาสตร์การเมือง
ปฏิรูประบบราชการของจริงหรือของปลอม	๒๙ ก.ค. ๔๕	ในช่วงนี้ที่มีการปฏิรูประบบราชการนั้น ก็มีความสมควรอยู่เพราะระบบราชการที่เป็นอยู่ก็ค่อนข้างจะล้าหลัง เพื่อให้สนองความต้องการของพลเมืองได้รอบด้านยิ่งขึ้นและขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าไปได้ ผู้เขียนหวังว่าคำปฏิรูปคงไม่เป็นไปตามศัพท์บาลีที่แปลว่า “ของปลอม” ก็แล้วกัน	การบริหารราชการ

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
สร้างประเพณีงานราชการประจำกับการเมือง	๕ ส.ค. ๔๕	คุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของข้าราชการประจำนั้นก็คือความเป็นกลางทางการเมือง โดยทำงานให้แก่รัฐบาลไม่ว่าจะมาจากพรรคการเมืองใดโดยความซื่อสัตย์ สุจริต และอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความถูกต้องและชอบธรรม แต่ความเป็นกลางทางการเมืองของข้าราชการนั้นจะถูกระทบกระเทือนเมื่อต้องประสพกับรัฐบาลอำนาจนิยม	การบริหารราชการ
พ่อ ฟา และบาฬี	๑๒ ส.ค. ๔๕	ผู้เขียนได้อ่านวรรณกรรมแปล ซึ่งทางสำนักพิมพ์ได้นำตัวอักษร ข และ ค กลับมาใช้ใหม่ โดยถือเป็นการใช้ตาม “ความนิยม” ทำให้ผู้เขียนนึกถึง พ จุฬาที่เมื่อก่อนเรียกว่า พ บาฬี ในภาษาไทยเดิมมีที่ใช้บ้าง เช่น ฟา (สัตว์) พ่อ บาฬี แต่บัดนี้ก็กลายเป็นลา ล่อ บาลี หมดแล้ว	ภาษา
ไทย-พม่า ต่างเกรงใจกัน?	๙ ก.ย. ๔๕	ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าตามพรมแดนทางเหนือมีความกระทบกระเทือนกัน ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาการสู้รบของชนกลุ่มน้อยไทยใหญ่กับพม่า จนต้องมีการปิดด่านพรมแดน ปัญหาความขัดแย้งกับชนกลุ่มน้อยในพม่านี้อย่างยากที่จะแก้ไข ผู้เขียนคิดว่าน่าจะมีเพื่อนชาวพม่าและชนกลุ่มน้อยมากกว่านี้แต่เนื่องจาก เกรงใจ ไม่ต้องการสร้างความเดือนร้อนให้แก่ผู้อื่นจึงไม่ได้คบค้าสมาคมกับชาวพม่ามากนัก เพราะรัฐบาลเขามีนโยบายหวาดระแวงคนต่างชาติและไม่ต้องการให้คนในสหภาพพม่าคบกับชาวต่างชาติ	การเมืองระหว่างประเทศ
ว่าด้วยฐานันดรที่ ๔	๒๓ ก.ย. ๔๕	สื่อมวลชน ได้ชื่อว่าเป็นฐานันดรที่ ๔ จากหลักการที่ เอ็ดมันด์ เบิร์ก ได้สร้างเพิ่มเติมจากประเพณีดั้งเดิมในยุโรป ซึ่งมีฐานันดรที่ ๑ คือ กษัตริย์ ฐานันดรที่ ๒ คือ ศาสนา และฐานันดรที่ ๓ คือ รัฐสภา และแม้ว่าสื่อมวลชนจะถูกขนานนามว่าเป็นฐานันดรที่ ๔ ก็ยังคงต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ต้องนำเสนอความจริงสู่ประชาชน	สื่อมวลชน

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
ด้วยความคิดถึง กระทรวงวัฒนธรรม	๑๔ ต.ค. ๔๕	๓ ต.ค. ๔๕ มีการปรับปรุงกระทรวงขึ้นใหม่เป็น ๒๐ กระทรวง หนึ่งในนั้นคือกระทรวงวัฒนธรรม แต่ในอดีตสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้เคยตั้งกระทรวงวัฒนธรรมขึ้นมาแล้วครั้งหนึ่งแต่ก็ไม่มีบทบาทโดดเด่นมากนัก ผู้เขียนหวังว่ากระทรวงวัฒนธรรมที่ตั้งขึ้นใหม่นี้จะมีบทบาทที่เหมาะสมในการอบรมปัจเจกบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และรัฐบาลจะให้ความสำคัญอย่างแท้จริง	การบริหาร ราชการ
ยังมีอะไรที่จะต้องทำ อีกเกี่ยวกับการลงทุน จากต่างประเทศ	๔ พ.ย. ๔๕	ยามที่ประเทศซึ่งประสบวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และต้องขอความช่วยเหลือจากไอเอ็มเอฟนั้น ก็จะถูกยึดเยียดมาตรการต่างๆ ให้โดยยากที่จะต่อรอง ซึ่งบางเรื่องไม่เกี่ยวกับการกีดกันเลย แต่เป็นค่านิยมของโลกาภิวัตน์ และสิ่งนี้เองที่จะลดทอนอำนาจของรัฐบาลแห่งชาติ และเพิ่มอิทธิพลให้แก่บริษัทข้ามชาติ	เศรษฐกิจ
รำพึงในยามพลบค่ำ ของวันปลายปี	๓๐ ธ.ค. ๔๕	สิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์นั้นมีเวลาเป็นต้นทุน เด็กต้องใช้เวลาเพื่อการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและความสามารถ เพื่อจะได้ทำงานไปจนแก่ และเมื่อแก่แล้วเวลาที่ให้มีใช้ต่อไปก็จะเหลือไม่มาก	ปรัชญาชีวิต
ประวัติศาสตร์ที่กำลัง สร้าง	๙ ม.ค. ๔๖	ผู้เขียนกล่าวถึงหนังสือพิมพ์มติชนที่ดำเนินงานมาแล้วเป็นเวลา ๒๕ ปี นำเสนอข่าวสารต่างๆ ให้แก่ประชาชน ทำหน้าที่ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า “หนังสือพิมพ์คือร่างแรกอย่างคร่าวๆ ของประวัติศาสตร์”	สื่อมวลชน
พลเมืองทุกคนมีสิทธิมี ข้าวกินวันละสามมื้อ	๓ ก.พ. ๔๖	นายหลุยส์ อินาซิโอ ลูลา ดา ซิลวา ประธานาธิบดีคนใหม่ของบราซิล ซึ่งมาจากพรรคแรงงานและเคยเป็นหัวหน้าสหภาพแรงงานมาก่อน ได้เริ่มนโยบายเร่งด่วนคือการต่อสู้กับความยากจนและหิวโหย โดยกำหนดจากปัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและที่เขียนไว้ในรัฐธรรมนูญว่า “เป็นสิทธิของพลเมืองทุกคนที่จะมีอาหารกินทุกวันวันละสามมื้อ”	การเมืองระหว่าง ประเทศ

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
กระแสลมแห่งความเปลี่ยนแปลงในอเมริกาใต้	๑๐ ก.พ. ๔๖	นักวิจารณ์การเมืองชาวยุโรปได้วิเคราะห์ว่า อเมริกาใต้กำลังจะเข้าสู่ยุคใหม่หลังจากที่ต้องผ่านยุคของเผด็จการทหาร และต่อด้วยเศรษฐกิจระบบเสรีนิยมใหม่หรือระบอบเศรษฐกิจการตลาด โดยบุคคลแรกที่เป็นสัญลักษณ์ของความเปลี่ยนแปลง คือ นายหลุยส์ อีนาซิโอ ลูลา ดา ซิลว่า ประธานาธิบดีคนใหม่ของบราซิล ซึ่งมีความพยายามจะยกระดับความสัมพันธ์ของประเทศในภูมิภาคอเมริกาใต้ให้มีความเท่าเทียมกับอเมริกาเหนือ โดยเน้นการรวมตัวของประเทศในภูมิภาคอเมริกาใต้ให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน	การเมืองระหว่างประเทศ
การแสวงหาและทำให้เป็นจริงของทางเลือกใหม่	๑๗ ก.พ. ๔๖	การประชุม World Social Forum (WSF) เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๔๖ มีการจัดประเด็นการจัดตั้งเขตการค้าเสรีในทวีปอเมริกาเหนือขึ้นใหม่ เรียกว่า Free Trade Area for America (FTAA) ทั้งที่มีเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนืออยู่แล้ว ซึ่งถูกคัดค้านจากประเทศในอเมริกาใต้เป็นอย่างมาก	การเมืองระหว่างประเทศ
จากเวียดนามถึงสงครามอิรัก	๑๔ เม.ย. ๔๖	ทอมมี อาร์. แฟรงก์ส เป็นนายทหารที่ผ่านประสบการณ์การรบอันดุเดือดในสงครามเวียดนามในวันนี้เขาได้เป็นนายพล(สี่ดาว) และแม่ทัพใหญ่ของกองทัพร่วมผสมในสงครามปลดปล่อยอิรัก สื่อมวลชนจำนวนมากได้เปรียบเทียบสงครามในอิรักครั้งนี้กับสงครามเวียดนามทั้งในแง่ความเหมือนและความแตกต่างทำให้เห็นภาพต่างๆชัดเจนขึ้น	การเมืองระหว่างประเทศ

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
ถึงตอนกลืนก็คงจะแค่น คอ	๒๑ เม.ย. ๔๖	สงครามปลดปล่อยอิรักได้สิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของอเมริกาและอังกฤษ ชัดตัมสูญเสียว่านาจอการปกครองในอิรักอย่างสิ้นเชิง และตั้งแต่นั้นกองทัพปลดปล่อยจะกลายเป็นผู้รักษาความสงบในอิรัก แต่ประเด็นที่เป็นที่สนใจอย่างยิ่งคือหลังจากอิรักแล้วประเทศใดที่จะเป็นเป้าหมายของอเมริกาต่อไป ซึ่งประเทศที่มีผู้วิเคราะห์ว่ามีความเป็นไปได้มากที่สุดคือซีเรีย อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์สถานการณ์ในอิรักแม้ว่าจะทำได้ด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวหน้าแต่ก็อาจผิดพลาดได้ตลอดเวลา เพราะกระบวนการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันก็มีประสิทธิภาพมากเช่นเดียวกัน	การเมืองระหว่างประเทศ
โลกจะยังมีชั่วอำนาจ เป็นพหูพจน์	๕ พ.ค. ๔๖	ผู้นำฝรั่งเศส เฮอร์มันน์ เบลเยียม และลักเซมเบิร์กได้ประชุมกันเกี่ยวกับความมั่นคงและเสนอแผนก่อตั้งศูนย์บัญชาการกลางทางทหารขึ้นเพื่อปฏิบัติการในพื้นที่ซึ่งกองกำลังนาโต้ไม่เกี่ยวข้องด้วย สร้างความหวาดระแวงให้อเมริกาและอังกฤษเป็นอย่างยิ่ง ส่วนสมาชิกอื่นๆของนาโต้ยังคงสงวนท่าที ในส่วนของรัสเซียนั้นแม้จะยืนยันว่าไม่ประสงค์จะให้มีการเผชิญหน้าของประเทศมหาอำนาจดังเช่นยุคสงครามเย็นอีก แต่ก็จะไม่ยอมรับระบบโลกที่มีมหาอำนาจเพียงขั้วเดียวเช่นกัน	การเมืองระหว่างประเทศ
ใหม่ในเก่ากับเก่าในใหม่	๑๙ พ.ค. ๔๖	สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการทำสงครามคือ การโฆษณาชวนเชื่อ ไม่เว้นแม้แต่สงครามปลดปล่อยอิรัก ทั้งนี้ในส่วนของอังกฤษนั้นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ก็เคยยึดดินแดนบริเวณอิรักให้เป็นรัฐในอารักขาของตนมาแล้วทำให้ต้องสิ้นเปลืองทรัพย์สินและชีวิตทหารเป็นอันมาก จนถึง ค.ศ.๑๙๓๒ และในวันนี้อังกฤษก็เข้าสู่สงครามในอิรักอีกครั้ง	การเมืองระหว่างประเทศ

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
ระเบียบใหม่ของการพัฒนาน้ำมันในอิรัก	๒๖ พ.ค. ๔๖	ข้อมล่าวหาของอเมริกาในการเข้าทำสงครามในอิรักก็คือการกล่าวหาว่าอิรักสร้างและสะสมอาวุธร้ายแรงที่จะสั่นคลอนความมั่นคงของโลก แต่หนังสือพิมพ์ในตะวันตกก็วิเคราะห์กันมากกว่าจุดประสงค์ที่แท้จริงในการทำสงครามครั้งนี้คือการเข้าไปจัดระเบียบน้ำมันของอิรักใหม่โดยอเมริกา	การเมืองระหว่างประเทศ
จากทะเลบอลติกถึงทะเลดำ	๒ มิ.ย. ๔๖	ภายใต้แผน “สงครามต่อต้านการก่อการร้ายระหว่างประเทศ” อเมริกาประสบความสำเร็จอย่างมากในการให้ความคุ้มกันทางทหารแก่ประเทศที่เคยรวมอยู่ในสหภาพโซเวียตมาก่อนในเอเชียกลาง ซึ่งทำให้รัสเซียต้องพยายามแสดงบทบาทของตนเองบ้างโดยการส่งทหารไปเข้าร่วมกับทหารพื้นเมืองของประเทศในเอเชียกลางหลายประเทศและไปประจำในฐานทัพเก่าของสหภาพโซเวียตในประเทศนั้นๆ ส่วนประเทศในยุโรปหลายประเทศก็ได้แสดงความต้องการที่จะส่งกำลังไปช่วยรักษาสันติภาพในอิรักโดยมีวัตถุประสงค์แอบแฝงเพื่อต้องการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของการฟื้นฟูบูรณะอิรักด้วย	การเมืองระหว่างประเทศ
ฐานทัพและการยึดครอง	๙ มิ.ย. ๔๖	สหรัฐอเมริกามีความประสงค์จะเข้าครองฐานทัพสี่แห่งในอิรัก สร้างความกังวลให้ประชาชนชาวอิรักและประเทศซีเรียและอิหร่านที่มีพรมแดนติดกับอิรักด้วย แต่ในส่วนของสหรัฐนั้นแผนการนี้จะทำเงื่อนไขให้ความสัมพันธ์กับซาอุดีอาระเบียดีขึ้น เพราะเท่ากับสหรัฐจะควบคุมแหล่งน้ำมันในอิรักให้อำนาจการต่อรองของซาอุดีอาระเบียที่เคยใช้การผลิตน้ำมันเป็นอันดับหนึ่งของตนเป็นเครื่องต่อรองลดลง ทั้งนี้ในระยะหลังความสัมพันธ์ของสหรัฐกับซาอุดีอาระเบียเริ่มหมองม่นกัน เพราะสหรัฐมองว่าซาอุดีอาระเบียเป็นดินแดนที่ก่อเกิดและแพร่พันธุ์การก่อการร้าย	การเมืองระหว่างประเทศ

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
ถ้าอิรักจะก้าวไปสู่ระบอบเก่า	๒๓ มิ.ย. ๔๖	แม้ว่าสงครามในอิรักจะยุติไปแล้วถึง ๑ เดือน ตามประกาศของประธานาธิบดีบุช แต่สถานการณ์ในอิรักก็ยังไม่สงบเรียบร้อย ทหารอเมริกันตายไปแล้ว ๔๒ คน การจัดตั้งรัฐบาลเฉพาะกาลของอิรักมีปัญหาดตรงที่ยากจะหาคนที่มีความพร้อมที่จะทำให้หลายฝ่ายยอมรับได้ แต่ในขณะนี้ก็มีข่าวของ ซารีฟ อาลี บิน ฮุสเซน เชื้อสายเจ้าราชวงศ์ฮาเซมิดของอิรัก ว่าเดินทางเข้ามาในอิรัก ซึ่งคงจะเป็นการหยั่งกระแสรว่าประชาชนอิรักจะให้การต้อนรับเขาเพียงใด	การเมืองระหว่างประเทศ
เวลาที่ถูกจับไว้ให้คอยใครบางคน	๒๑ ก.ค. ๔๖	ประชาธิปไตยแบบรัฐสภาของตะวันตกนั้นที่สุดแล้วก็สามารถกลายเป็นเผด็จการทางรัฐสภาได้ แต่เผด็จการอำนาจนิยมนั้นแม้จะมีอายุสั้นแต่ก็มักถูกโค่นด้วยเผด็จการอำนาจนิยมกลุ่มใหม่ ซึ่งก็จะถูกโค่นต่อไปอีก ส่วนประเทศไทยนั้นหลังสงครามมหาเอเซียบูรพาสิ้นสุดก็อยู่ในระบบหลายพรรคหรือการเมืองพหุพจน์มาโดยตลอด สลับกับการรัฐประหารเป็นระยะ แต่พรรคไทยรักไทยก็คงจะสามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้ในการเลือกตั้งสมัยหน้า โดยนายกรัฐมนตรีทักษิณ ได้ประกาศว่าภายใน ๖ ปี จะไม่มีคนจนในประเทศไทยและจะขอเป็นนายกฯ ๘ ปี เป็นการกำหนดกรอบเวลาไว้ล่วงหน้าทั้งที่สถานการณ์ทางการเมืองของไทยนั้นเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ในวิถีการเมืองนั้นกาลเวลาข้างหน้าดูเหมือนจะถูกจับไว้ให้คอยใครบางคน คนใดคนหนึ่งอยู่	ประวัติศาสตร์การเมือง

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
โดดเดี่ยว เปลี่ยวและเหงาในอิรัก	๒๘ ก.ค. ๔๖	แม้ว่ากำลังพลของกองทัพอเมริกันจะอยากกลับบ้านและประชาชนชาวอิรักก็อยากให้พวกเขาออกไปจากอิรัก แต่นโยบายของรัฐบาลสหรัฐก็ยังให้คงกำลังทหารไว้ในอิรักต่อไป นอกจากนี้ก็ยังคงเกิดสงครามจรรยาจากหลากหลายกลุ่มที่มุ่งโจมตีทหารอเมริกันและพันธมิตร อย่างหนักขึ้นเรื่อยๆ ทำให้สหรัฐประกาศขอความร่วมมือในการบูรณะอิรักจากรัฐบาลประเทศต่างๆถึง ๗๐ ประเทศ และอ้างว่ามี การตอบรับมาแล้ว ๒๔ ประเทศ ซึ่งจะส่งกำลังทหารเข้ามาในอิรัก แต่หลายประเทศก็คาดว่าจะส่งกำลังทหารมาเพียงจำนวนน้อยพอเป็นพิธีเท่านั้น เนื่องจากหลายประเทศก็มีภาระอยู่ในพื้นที่สู้รบอื่นๆ ส่วนอินเดียกับรัสเซียนั้นก็อ้างว่าจะส่งกำลังทหารไปต่อเมื่อสหประชาชาติอนุมัติเท่านั้น	การเมืองระหว่างประเทศ
คนมีความหลังชาติมีประวัติศาสตร์	๑๑ ส.ค. ๔๖	ผู้เขียนเล่าถึงประวัติศาสตร์สงครามในเมืองฮิโรชิมาและนางาซากิ ในประเทศญี่ปุ่น อันส่งผลกระทบต่อสงครามมหาเอเชียบูรพาในไทย รวมทั้งการทำงานของเสรีไทยที่ทำให้ประเทศไทยไม่ตกเป็นผู้แพ้สงคราม ตามประกาศว่าสงครามเป็นโมฆะ ในวันที่ ๑๖ ส.ค. ๒๔๘๘	ประวัติศาสตร์การเมือง
สิงห์แห่งสิงคโปร์	๑๘ ส.ค. ๔๖	ผู้เขียนกล่าวถึงประวัติของประเทศสิงคโปร์อย่างสั้นๆ และนายลี กวน ยิว อดีตนายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์ที่จะมาบรรยายให้ผู้ว่าฯ ซีอีโอและนักบริหารระดับสูงฟัง ซึ่งนายลี กวน ยิว ประสบความสำเร็จมากในการบริหารเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสิงคโปร์ และสื่อมวลชนในสิงคโปร์ก็เป็นสิ่งที่รัฐบาลของเขาควบคุมเอาไว้ได้เช่นกัน	สื่อมวลชน

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อบทความ	วันที่เผยแพร่	เนื้อหาโดยสังเขป	ประเด็นหลัก
จะมีใครแตงนิราศอิรัก ให้อ่านสักเล่มหนึ่ง	๘ ก.ย. ๕๖	ผู้เขียนกล่าวถึงข่าวที่รัฐบาลจะส่งทหารไทยไปปฏิบัติหน้าที่เพื่อมนุษยธรรม เพื่อฟื้นฟูบูรณะประเทศอิรักที่กำลังอยู่ในความยึดครองของทหารกองทัพผสมอเมริกาและอังกฤษ ซึ่งนับว่าเป็นภารกิจที่เสี่ยงต่อชีวิต ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าการยึดครองอิรักจะสั้นกว่าที่เคยคาดกันไว้ เพราะการต่อต้านไม่เบาบางลงเลย และชีวิตของทหารอเมริกันรวมทั้งทรัพย์สินที่ต้องจ่ายก็มีจำนวนมากขึ้นๆ	การเมืองระหว่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่าระหว่าง พ.ศ.๒๕๔๕ - ๒๕๕๖ บทความที่ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เขียนลงในหนังสือพิมพ์มติชนรายวันนั้น มีทั้งหมด ๓๘ เรื่อง โดยสามารถแบ่งเป็นประเด็นหลักได้ทั้งหมด ๗ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นหลัก	จำนวนบทความ	คิดเป็นร้อยละ
๑. การเมืองระหว่างประเทศ	๑๙	๕๐.๐๐
๒. สื่อมวลชน	๗	๑๘.๔๒
๓. ปรัชญาชีวิต	๓	๗.๘๙
๔. ประวัติศาสตร์การเมือง	๓	๗.๘๙
๕. การบริหารราชการ	๓	๗.๘๙
๖. เศรษฐกิจ	๒	๕.๒๖
๗. ภาษา	๑	๒.๖๓

จากบทความที่ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เขียนนี้แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่หลากหลายซึ่งมาจากประสบการณ์ในการทำงานด้านต่างๆอย่างยาวนาน โดยเฉพาะการทำงานในฐานะนักการทูต และการทำงานในฐานะนักหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้ บทความร้อยละ ๕๐.๐๐ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศ และในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสถานการณ์ในประเทศอิรัก ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นระยะที่กองกำลังผสมนำโดยสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเข้าปฏิบัติการโค่นล้มประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน แห่งอิรักลงจากอำนาจในข้อกล่าวหาว่ามีการสะสมอาวุธร้ายแรงอันจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของโลก และตั้งกองกำลังเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยต่อไปในอิรัก รองลงมาได้แก่เรื่องเกี่ยวกับสื่อมวลชน ร้อยละ ๑๘.๔๒

เป็นที่สังเกตได้ว่าภาษาที่ใช้ในการเขียนบทความนั้นศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีความพยายามอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ โดยเฉพาะการตั้งชื่อบทความ เช่น ร่างแรกของประวัติศาสตร์บนกระดานชนวน ราฟิงในยามพลบค่ำของวันปลายปี ถึงตอนกลิ้งก็คงจะแค้นคอ ใหม่ในเก่ากับเก่าในใหม่ เวลาที่ถูกจับไว้ให้คอยใครบางคน คนมีความหลังชาติมีประวัติศาสตร์ สิ่งแห่งสิ่งศุประ

ในส่วนของการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ จะทำการปูพื้นความรู้ให้แก่ผู้อ่าน บางครั้งก็เป็นประวัติศาสตร์ความเป็นมา บางครั้งก็อาจจะเป็นหลักการที่ควรยึดถือ จากนั้นจึงอธิบายประเด็นที่เกิดขึ้นหรือประเด็นที่ต้องการกล่าวถึง และสรุปด้วยการวิเคราะห์แนวโน้มที่จะเกิดขึ้น หรือ บางครั้งก็ทิ้งเป็นปัญหาให้ผู้อ่านได้ใช้วิจารณ์ญาณคิดต่อไปด้วยตนเอง

บทที่ ๔

แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน และอัตลักษณ์ด้านวรรณศิลป์ ของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ในการสร้างผลงานวรรณกรรมทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น หรือกลอนเปล่า ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีแรงบันดาลใจที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า แรงบันดาลใจที่สำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานนั้น มีด้วยกัน ๖ ประการ ได้แก่

๑. ความไม่เป็นธรรมในสังคม
๒. ความเห็นอกเห็นใจผู้หญิง(ที่ถูกกดขี่) หรือ สิทธิสตรี
๓. การส่งเสริมประชาธิปไตยและการต่อต้านเผด็จการ
๔. การส่งเสริมความคิดในการทำงานหรือการเสียสละเพื่อชาติและประชาชน
๕. การเชิดชูวีรกรรมของเสรีไทย
๖. การแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคนธรรมดาสามัญ

ความไม่เป็นธรรมในสังคม

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในชีวิตมาก ทั้งในแง่ที่เป็นเด็กที่เติบโตในสังคมชนบท การทำงานหนังสือพิมพ์ และการรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศและมีโอกาสเดินทางไปยังประเทศต่างๆ ที่ทำให้ได้รู้ได้เห็นเรื่องราวต่างๆมากมาย ซึ่งเรื่องราวที่ได้ประสบพบเห็นนั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นเรื่องของความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ผู้ที่ประสบกับความไม่เป็นธรรมด้วยตนเองนั้นในบางครั้งเขาไม่สามารถที่จะบอกเล่าความในใจที่มีอยู่ออกมาได้ด้วยตัวของเขาเอง ดังนั้น ในฐานะที่เป็นนักเขียน ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ จึงเห็นว่าเป็นเรื่องที่เขาสามารถทำหน้าที่แทนคนที่เดือดร้อนเหล่านั้นได้ โดยการนำเรื่องราวความไม่เป็นธรรมทั้งหลายมาถ่ายทอดผ่านงานเขียนให้คนในสังคมได้รับรู้รับทราบ ดังที่เขากล่าวว่า

“มีพรรคพวกเขาพูดบอกว่า สาย สีมา นี้นะ คุณพูดปัญหาเรื่องชวานาเนี่ยะ ชวานาในเรื่องของ ผมเป็นชวานาที่พัฒนาแล้ว ทีนี้ที่บอกว่าแน่นอน ชวานาเขารู้สึกอย่างนี้ แต่พูดไม่ได้ พูดไม่ออก ไม่รู้จะพูดยังไง พูดกับใคร เราก็มืดแทนเขา เท่านั้นเองคนชอบเลย แหมมันแทงใจ แต่ผมก็ไม่ได้บอกว่ามันจะต้องแก้ไขยังไงนะ มันเกินความสามารถ” (สัมภาษณ์วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๓)

ความเห็นอกเห็นใจผู้หญิง(ที่ถูกกดขี่) หรือ สิทธิสตรี

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นคนอ่อนโยนและมีความเห็นอกเห็นใจผู้หญิงเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เนื่องจากเขาได้พบเห็นการกดขี่ในหลายๆสถานที่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้น จึงมีการถ่ายทอดเรื่องราวของการกดขี่ผู้หญิงในผลงาน เช่น เรื่องของ “เดือนตา” ในนวนิยายเรื่องความรักของวัลยา เป็นต้น ในทางกลับกัน ผลงานการประพันธ์ของเขาส่วนใหญ่ ตัวละครที่เป็นผู้หญิงจะมีบทบาทที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตัวละครที่เป็นผู้ชาย ทั้งยังเก่งกว่า หรือสำคัญกว่าด้วยในผลงานหลายๆชิ้น เป็นการยกย่อง/ให้เกียรติแก่ผู้หญิง และเป็นการชี้แนะสังคมให้เห็นว่า ความจริงแล้วผู้หญิงนั้นมีความสามารถที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ชายเลย เช่น นวนิยายเรื่อง ความรักของวัลยา เรื่องสั้น เรื่องสาวสมัย หรือ นวนิยายเรื่องคนดีศรีอยุธยา ก็มีการสอดแทรกเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศไว้ด้วย ดังที่เขากล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“ผมโดยอ้อมนะ คือต้องให้สิทธิเท่าผู้หญิง คุณต้องคิดว่าผู้หญิงเท่าๆกับคุณ เพราะ ผู้หญิงต้องเอามาเป็นส่วนหนึ่งในการรบ ซึ่งความจริงแล้วอาจจะไม่มี . . . ผู้ชาย เขาก็เป็นผู้นำอยู่แล้ว แต่ว่าต้องให้ผู้หญิงมาหัดด้วย . . . คือเป็นความตั้งใจจริงๆของผม ให้ผู้หญิง ให้มีสิทธิเท่าเทียมชาย” (สัมภาษณ์วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๓)

ในประเด็นเรื่องสิทธิสตรีนี้นับว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งในงานเขียนของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ดังที่เขาได้เล่าว่า

“เพื่อนผมคนหนึ่งเขาบอกว่า ทำไมผู้หญิงในเรื่องของผมถึงเก่งกว่าผู้ชายสักดอกหนึ่งเสมอ” (สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๓)

ทั้งนี้ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ยังมีทัศนคติที่ต่อต้านการกดขี่ทางเพศอย่างชัดเจน ดังเช่นที่เขาได้กล่าวว่า

“มันมีอันหลังอันนี้ ชื่อเรื่องอะไรไม่ทราบ ที่ผม คือผมอ่าน เห็นไอ้เรื่องจันทโครพนะฮะ ในงานอะไรแสดงละครตลกเรื่องจันทโครพ สนุกสนาน ผมบอก ผมอยากจะแอนตี้ ไอ้เนี่ยะ เรื่องนี้ให้ได้สักที . . . เพราะว่า จันทโครพ มันเป็นเรื่องแสดงความกดขี่ทางเพศของคนโบราณ พุดออกไปได้ที่ไหน . . . แล้ว ถูกผู้หญิงได้ยังไง มัน เอ้อ แล้วเอามาเล่นกันเป็นเรื่องตลกไปแล้ว” (สัมภาษณ์วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๓)

การส่งเสริมประชาธิปไตยและการต่อต้านเผด็จการ

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ นับเป็นปัญญาชนหัวก้าวหน้าผู้หนึ่งของประเทศไทย ที่ให้คุณค่ากับระบอบประชาธิปไตยและต่อต้านเผด็จการทหาร รวมทั้งการที่ได้ไปประสบพบเห็นการเมืองในระบอบเผด็จการในต่างประเทศหลายๆแห่ง ทำให้เขานำแนวคิดและอุดมการณ์ทางประชาธิปไตยมาถ่ายทอดเป็นผลงานมากมาย อาทิเช่น เรื่องสั้น เรื่อง เส้นทางสายงาช้าง...สู่รัฐประหาร ไม่มีเสียงเพลงจากทำเนียบนวนิยาย เรื่อง ไฟเย็น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดในการเขียนภายใต้บรรยากาศทางการเมืองของไทยในยุคที่ยังอยู่ภายใต้รัฐบาลทหาร ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ก็ได้พยายามถ่ายทอดเรื่องราวออกมาอย่างระมัดระวัง รวมทั้งการใช้กลวิธีการนำเสนอในลักษณะ “ตีวัวกระทบคราด” เช่น กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เพื่อให้เป็นข้อเตือนสติถึงเหตุการณ์ในประเทศไทย วิธีการเช่นนี้ปรากฏในผลงานหลายชิ้น เช่น นวนิยายเรื่องไฟเย็น ดังที่เขาอธิบายว่า

“ไฟเย็น ก็คล้ายๆ คล้ายกับจะพูด คือ ผมอ่านเรื่องของ มาร์เก็ต ที่ได้รางวัลโนเบล ชื่อ เอนด์ลาติบเบอตาด ดิเออนีเอโด บิทวิน ลิเบอตี แอนด์ เฟีย . . . รู้สึกมันมีคล้ายๆ คล้ายกับที่ผู้หญิงบอกความรักของฉันเหมือนกับอะไร เย็นเหมือนไฟ หลังไหลเหมือนหิน นะ ที่บอกว่า สภาพการเมืองของอเมริกาใต้ . . . ประเทศใดประเทศหนึ่งนี้ มันเหมือนนั่งอยู่บน นั่งอยู่บนภูเขาไฟ ไม่รู้มันจะระเบิดขึ้นมาเมื่อไหร่ อะไรพวกนี้นะ แล้ว มันทำให้เรานึกถึงสภาพการเมืองไทยในขณะนั้น สมัยที่อยู่ใต้ จอมพลสฤษดิ์ อะไรพวกนี้ ซึ่งมีการจับกุมคุมขังใครต่อใคร อะไร แล้วก็เอาไอ้คำ เอ่อ คำที่จูงใจให้คิดปฏิวัติ คิดอะไรพวกนี้ เอาไปใส่ให้ตัวละครของพื้นเมืองมันพูด แต่ความจริงแล้วเราอยากจะพูดกับคนไทยไอ้อันนี้” (สัมภาษณ์ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๓)

นอกจากนี้ยังมีผลงานนวนิยาย เรื่อง ใต้ความมืดมิด ก็เป็นผลงานเพื่อเป็นการเตือนสติให้ผู้อ่านได้รู้ถึงความน่ากลัวของลัทธิเชื้อชาตินิยม (racism) อันเป็นลัทธิที่สืบเนื่องมาจากลัทธิเผด็จการนาซี ซึ่งหวังจะกลับมาครองโลกอีกครั้ง ทั้งนี้ เพื่อที่สาธารณชนจะได้ไม่ประมาท

การส่งเสริมความคิดในการทำงานหรือการเสียสละเพื่อชาติและประชาชน

สำหรับ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ แล้ว ชาติ และ ประชาชน เป็นสิ่งที่แยกจากกันได้ เพราะเป็นสิ่งที่เป็นเนื้อเดียวกัน ดังนั้นการทำงานเพื่อชาติก็คือการทำงานเพื่อประชาชน และด้วยเหตุที่เขาเป็นผู้ที่เห็นด้วยกับแนวทางความคิดของกลุ่ม “ศิลปะเพื่อชีวิต” เขาจึงเห็นพ้องว่าการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินก็ควรจะเป็นไปเพื่อความดีงามของชาติและประชาชน ดังนั้น เขาจึงได้สร้างผลงานที่มุ่งนำเสนอให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกตื่นตัวในการเสียสละเพื่อประโยชน์ของชาติ เช่น ในนวนิยายเรื่อง ความรักของวัลยา ปีศาจ

นอกจากนี้แล้ว ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ยังได้ให้สัมภาษณ์ว่า ความจริงแล้วเขามีความตั้งใจที่จะเขียนนวนิยายโดยอิงจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ๓ เรื่อง ได้

๑. เหตุการณ์ปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา
๒. เหตุการณ์พระยอดเมืองขวาง
๓. เหตุการณ์ตอนกรุงแตก

ซึ่งในที่สุด ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ก็ได้เขียนออกมาได้เพียงเรื่องเดียว ได้แก่ นวนิยายเรื่อง คนดีศรีอยุธยา อันเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ในช่วงเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง ทั้งนี้ เหตุผลก็เพราะว่าเขามีข้อมูลที่ละเอียดเพียงพอที่จะเขียนนวนิยายเรื่องนี้ได้ ส่วนนวนิยายที่ตั้งใจจะเขียนอีกสองเรื่องนั้น เนื่องจากยังไม่ได้ศึกษาข้อมูลให้มากพอตามที่ตนเองต้องการจึงยังไม่ได้เขียนขึ้นมา

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่า ประวัติศาสตร์ทั้ง ๓ ตอน ที่ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ตั้งใจจะถ่ายทอดออกมาเป็นนวนิยายนั้น เป็นเหตุการณ์ที่ชาวไทยพยายามต่อสู้กับอิทธิพลหรือการรุกรานของต่างชาติทั้งสิ้น โดยเหตุการณ์ปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น ก็มีกลุ่มข้าราชการที่ไม่พอใจฝรั่งต่างชาติ โดยเฉพาะที่มารับราชการในราชสำนัก เช่น เจ้าพระยาวิไชยเณทร์ (พอลคอน) ซึ่งกำลังครอบงำทางการเมืองของอยุธยา เหตุการณ์พระยอดเมืองขวาง ก็เป็นเรื่องของข้าราชการไทยที่ปกป้องอธิปไตยของไทย โดยนำกำลังทหารไทยรบกับทหารฝรั่งเศสที่บ้านแก่งเจ๊ก แขวงเมืองคำม่วน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็ต้องถูกฝรั่งเศสใช้อิทธิพลข่มขู่และบีบบังคับรัฐบาลสยามจนพระยอดเมืองขวางต้องคดีและถูกตัดสินให้จำคุก ส่วนเหตุการณ์ตอนกรุงแตกหรือการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองนั้น ก็เป็นเรื่องของการกู้เอกราชจากพม่า

จะเห็นได้ว่า ทั้ง ๓ เหตุการณ์นี้ ล้วนเป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความรักชาติ และมุ่งเสียสละเพื่อชาติโดยการต่อสู้กับผู้รุกรานจากต่างชาติทั้งสิ้น

การเชิดชูวีรกรรมของเสรีไทย

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้เคยเข้าร่วมในขบวนการเสรีไทย เมื่อครั้งรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ แม้ไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่สู้รบจริง แต่ก็ทำหน้าที่ดูแลทหารของฝ่ายสัมพันธมิตร ดังที่เขาได้เล่าถึงเหตุการณ์นี้ไว้ว่า

“ผมอยู่ในเสรีไทย. . .คือกระทรวงต่างประเทศ อยู่ในกระทรวงต่างประเทศ ที่นี้มีผู้ใหญ่หลายคนในกระทรวงต่างประเทศทำงานใต้ดินนี้ ก็ๆ อย่างที่อาจารย์ทราบๆนะ อาจารย์ปรีดีเขาเป็นหัวหน้าพวกนี้เขาเป็น คุณถกลธีร์ คุณทวี อะไรพวกนี้เขาเป็น ก็เอาเด็กของกระทรวงต่างประเทศ ผมนะเป็นชั้นตรีใหม่ๆนะ ผมอยู่กับค่ายอังกฤษ นายทหารอังกฤษมาลง ไม่ มาๆเรือดำน้ำนะ แล้วก็มาติดต่อผมเป็นคนดูแลพวกนี้. . .แล้วก็เห็นเขาส่งข่าวสาร พวกส่งข่าวสาร แล้วเขาก็นอกจาก มาสองคนนะอะ มีนายทหารอังกฤษที่เป็นคนไทย เป็นนักเรียนไทยนะอะ ที่เป็นเสรีไทยในอังกฤษเนี่ยะคนหนึ่ง เขาส่งโค้ดส่งอะไรแล้วก็ ไองานพวกนี้เขาไม่ให้เราเกี่ยวข้อง ไม่ให้เรารู้ แต่เขารู้สึกว่างานมันเยอะ เขาก็เรียกให้ไปช่วยหน่อย ก็เลยรู้วิธีเข้าโค้ดเข้าอะไร” (สัมภาษณ์วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๓)

ดังนั้น ผลงานที่เกี่ยวกับการเชิดชูวีรกรรมและการเสียสละของเสรีไทย จึงมีหลายชิ้น เช่น นวนิยายเรื่อง ชีวิตบนความตาย ดิน น้ำและดอกไม้ เป็นต้น

การแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคนธรรมดาสามัญ

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับคนเล็กคนน้อยหรือธรรมดาสามัญชนเป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงต้องการนำเสนอเรื่องราวเชิดชูคนกลุ่มนี้บ้าง ผ่านผลงานหลายเรื่อง ที่สำคัญได้แก่นวนิยายเรื่อง คนดีศรีอยุธยา ซึ่งกลุ่มตัวละครเอกล้วนเป็นชาวบ้านธรรมดาไม่มียศฐาบรรดาศักดิ์ใดๆ ทั้งสิ้น เขากล่าวว่า

“นัยอันนี้ผมมีความหมายหลายอย่างเหมือนกันคือ ในเวลาเกิดศึกสงคราม คือมันมีคนที่ชาวบ้านนับถือ คือหัวหน้าเป็นแม่ทัพ แม่ทัพพำนักอะ ส่วนใหญ่มันก็ไปจากคนธรรมดา แล้วไปเก่งขึ้นทีหลัง ทีหลังไม่แน่หรอกคนที่ตั้งต้นใหม่ เป็นขุนนางมาแล้ว เป็นอะไร เป็นนายทหารมาแล้วเนี่ยะ มันก็รวมคนได้ง่ายกว่า ผมก็ให้เป็นคนที่มาจากรากหญ้าเลย” (สัมภาษณ์วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๓)

นอกจากนี้แล้ว ชาวบ้านที่เป็นคนธรรมดาสามัญนี้ ล้วนมีจิตใจรักชาติและเสียสละเพื่อชาติโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆทั้งสิ้น ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ต้องการนำเสนอ ดังที่ เขากล่าวว่า

“อันนี้ก็คือผมถือว่าเป็นคุณความดีอย่างหนึ่ง คือหมายความว่าสมัยนั้นมันมี เราเห็นตัวอย่างในสังคมเรา คนที่ทำอะไรมานิดหน่อยก็เรียกร้องบุญคุณมากนัก นี่บอกว่าไม่ ไม่เอา กลับไปอย่างเก่า นี่เขาทำงานขนาดนี้เขายังไม่เรียกร้องอะไรเลย” (สัมภาษณ์วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๓)

นอกจากประเด็นหลักที่ยกมานี้ ยังมีประเด็นปลีกย่อยอื่นๆอีกที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ อาทิเช่น ความเสียหายและความสูญเสียอันเนื่องมาจากสงคราม ซึ่งเขาได้รับรู้ผ่านทางการทำงานที่แปลข่าวสงครามเพื่อลงหนังสือพิมพ์ และการเห็นบ้านเมืองที่เสียหายเพราะสงครามจากการทำหน้าที่ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ ความเชื่อถืออันงมงาย ซึ่งทำให้เกิดความเสียหาย หรือ แรงบันดาลใจจากการชมหนังจีนกำลังภายในที่นางเอกมีฝีมือการต่อสู้ยอดเยี่ยม ก็เลยคิดที่จะเขียนเรื่องราวที่มีการต่อสู้ในแบบไทยๆบ้าง และปรากฏในนวนิยายเรื่องคนดีศรีอยุธยา เป็นต้น

อัตลักษณ์ด้านวรรณศิลป์ของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

อัตลักษณ์ของวรรณศิลป์ของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ปรากฏในการใช้โวหารต่างๆ ในการเลือกใช้คำ การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตนาการ สร้างบรรยากาศ สร้างความสมจริง และเพื่อแสดงความคิด และอุดมการณ์ทางการเมือง

การใช้โวหาร

ผลงานของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์มีความเด่นในด้านการใช้โวหารต่างๆ เช่น โวหารเปรียบเทียบ โวหารบุคลาธิษฐาน พรรณนาโวหาร และบรรยายโวหาร ดังเช่น

โวหารเปรียบเทียบ

โวหารเปรียบเทียบที่ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์นิยมใช้มากที่สุดได้แก่ โวหารอุปมา คือการเปรียบสิ่งที่เหมือนกันโดยใช้คำว่า เหมือน เหมือนกับ ราวกับ คล้าย โวหารเปรียบเทียบของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นความเปรียบเทียบที่มีลักษณะเด่นตรงที่ ใช้ความเปรียบเทียบที่ทำให้เห็นภาพชัดเจนที่ ตัวอย่างเช่น

คู่เต็นร่ากำลังกรีดกรายคล้ายคว้นบุหรืที่ปิดตัวอย่างอ่อนโยน
ของมันในสายลมนิ่ง

(ชัษณะของคนแพ้)

ความเปรียบข้างต้นทำให้เห็นภาพคู่เต็นร่าที่กำลังเต็นร่าทำปิดตัวเป็นแนวโค้งได้อย่างชัดเจน

เราเห็นดวงจันทร์ของวันข้างขึ้นอ่อนๆเป็นรูปเกือบครึ่งวงกลมแต่มออยู่
เหมือนกลีบสัสมุขบนขอบฟ้าเหนือขอบน้ำเพียงเล็กน้อย

(ชัยชนะของคนแพ้)

ความเปรียบข้างต้นเป็นความเปรียบรูปร่างและสีของดวงจันทร์ที่ต่างจากที่นิยมเปรียบทั่วไป
ศักดิ์ชัยเลือกเปรียบดวงจันทร์ข้างขึ้น จึงไม่มีรูปร่างเหมือนเคียวของจันทร์ข้างแรมที่นิยมเปรียบกัน
ความเปรียบนี้ทำให้เห็นภาพดวงจันทร์ที่มีขนาดเกือบครึ่งดวง

แม้จะได้รู้จักเห็นหน้าพุดจากกัน แต่ก็ยังมีอะไรบางอย่างที่แยกเรา
ออกจากกันเหมือนกับยืนอยู่คนละฟากฝั่งแม่น้ำที่ไม่อาจก้าวข้ามได้
มันเหมือนกับการพบกันของรถไฟสองขบวนที่สถานีเดียวกัน
แล้วแยกกันไปตามเส้นทางเดินของชีวิต สายหนึ่งไปทางหนึ่ง
อีกสายหนึ่งไปอีกทางหนึ่ง อย่างไม่มีทางจะมาบรรจบกันได้เลย

(ความรักของวัลยา)

ความเปรียบข้างต้นทำให้เข้าใจชัดเจนว่ามีความแตกต่างอย่างสำคัญที่ทำให้คนทั้งสองที่ได้มา
พบกัน มารู้อีกกัน จะไม่มีโอกาสที่จะมีความสัมพันธ์ที่มากกว่านี้ได้

แถวม้าเดินคดเคี้ยวไปมาคล้ายอสรพิษที่เลื้อยแหวกหญ้าราบไปเป็นทาง

(ชีวิตบนความตาย)

ความเปรียบข้างต้นทำให้ภาพทางที่คดเคี้ยว ในเวลาเดียวกันทำให้เห็นจำนวนม้าที่ย่ำไปบนหญ้า
ว่าต้องมีจำนวนมาก จึงทำให้หญ้าราบเป็นทาง

ใจฉันเหมือนจะอยู่ในสภาพใบไม้แก่ที่พร้อมจะหลุดลอยจากกิ่งก้าน
ด้วยแรงลมที่เป่ากระโชกเพียงวูบเดียว

(ไฟเย็น)

ความเปรียบข้างต้นทำให้เห็นสภาพจิตใจที่ท้อแท้สิ้นหวังพร้อมจะยอมแพ้ได้อย่างง่ายดาย

สีสันของท้องทุ่ง ทิวเขา ต้นไม้ และใบหญ้าเลื่อนหายไป
กลายเป็นเงาตะกุ่มๆ และในชั่วพริบตาเดียว ดาวก็กระจายแสง
ระยิบระยับอยู่ทั่วท้องฟ้าเหมือนกับมีพนักงานประจำอยู่บนท้องฟ้า
พอถึงเวลาต่างก็จุดโคมของตนขึ้นอย่างพร้อมเพรียงกัน

(ไฟเย็น)

ความเปรียบข้างต้นทำให้เห็นภาพดาวต่างๆบนท้องฟ้าที่สว่างขึ้นพร้อมกัน เมื่อท้องฟ้ามืดสนิท

ลมที่พัดจากภูเขาเล็กเศษขยะให้พลิกพะเยิบพะยาบ ผุ่งแมลงวันแตกฮือ
ขึ้นเป็นกลุ่มเหมือนขี้เถ้าที่ฟุ้งขึ้นเมื่อถูกคนเป่า

(ไฟเย็น)

ความเปรียบข้างต้นทำให้เห็นภาพแมลงสีเทา จำนวนมากที่บินขึ้นพร้อมกัน

ในคืนคานาร์วัล เสียงดนตรีแซมบ้ากลบเสียงคลื่นเหมือนเสียงข้างกลบเสียงยุง

(บัวบานในอะมาซอน)

ความเปรียบข้างต้นทำให้คนที่ไม่รู้จักงานคานาร์วัลของบราซิล เข้าใจได้ทันทีว่า งานนี้มีเสียง
ดังมาก

คุณพ่อยิงเครื่องขรีม ทำความอบอ้าวราวกับพยับฝน ซึ่งอาจจะระเบิด
ออกมาเป็นพายุหรือลมสลาดันในวินาทีใดวินาทีหนึ่งก็ได้

(ปีศาจ)

ความเปรียบข้างต้นทำให้เข้าใจความรู้สึกของตัวละครว่าอัดอัดมาก เหมือนความรู้สึกของคน
ตอนครีมฟ้าครีมฝน

อากาศสลัวลงเมื่อดวงเดือนจมหายลงไปในกลุ่มเมฆที่ระบายอยู่ชายขอบฟ้า
ลมเย็นพัดจากแม่น้ำขึ้นฝั่ง ลูบไล้ผมบนหัวและผิวหน้าของนักรบทั้งหลาย
เหมือนมือของแม่ที่โอบอุกอยู่แนบอก

(คนดีศรีอยุธยา)

ความเปรียบข้างต้นแสดงให้เห็นความรู้สึกของนักรบที่ได้รับลมเย็นจากแม่น้ำที่ทำให้รู้สึกสบาย
ใจ ปลอดภัย เหมือนอยู่ในอ้อมกอดเปี่ยมรักของแม่

สองข้อมุกาม่ากำหนึ่ง โปรงลงบนแผ่นกระดาษเหมือนขานา
เอาข้าวที่นวดแล้วโรยลงบนเสื่อกระจุด ปล่อยให้เศษฟางปลิวออกไป
เหลือไว้แต่เมล็ดสมบูรณ์และมีน้ำหนักอยู่ในกอง
(คอลัมน์ “คืนนอนไม่หลับ” ในหุดหนึ่งของกาลเวลา)

ความเปรียบข้างต้นทำให้เข้าใจว่าสองซึ่งเป็นนักเขียนคิดหาคำจำนวนมากมาเขียนงาน โดย
เลือกใช้คำที่มีความหมายสมบูรณ์และมีน้ำหนักเท่านั้น

ต้นไม้มีรากติดกับแผ่นดิน คนเราก็มีความรู้สึกทางใจที่เกาะติด
และแผ่ยึดอยู่กับแผ่นดินของเขาเหมือนกับรากต้นไม้เหมือนกัน
(คอลัมน์ “ความรู้สึกของคนพเนจร” ในหุดหนึ่งของกาลเวลา)

ความเปรียบข้างต้นทำให้เข้าใจความรู้สึกของคนพเนจรได้ว่า แม้ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง แต่ก็มี
ความผูกพันเหนียวแน่นกับบ้านเกิด

ฝนกำลังตกพร่ำๆ
เหมือนสายเส้นใยแมงมุมที่ไค้งไหว
ในสายลมอ่อนเหมือนเอวนางระบำ
(“พลังแฝงที่ถูกปิด” ใน ทอถ้อยร้อยคำ)

ความเปรียบข้างต้นทำให้เห็นภาพสายฝนในยามมีลมพัดอ่อนๆ

โวหารเปรียบเทียบที่เด่นมากอีกประเภทหนึ่งของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ คือ โวหารบุคลาธิษฐาน ซึ่ง
เป็นโวหารที่นำสิ่งที่ไม่มีชีวิต หรือมีชีวิตแต่ไม่ใช่คนมากล่าวราวกับมีชีวิต หรือเป็นคน เช่น

ลูกคลื่นที่วิ่งอยู่ในท้องทะเลคล้ายกับบอกของโลกที่เหน็ดเหนื่อย
กระเพื่อมขึ้นลงด้วยความหนักใจ ในขณะที่แสงจันทร์โลดเต้น
ระเริงอยู่บนฟองคลื่น
(ชัยชนะของคนแพ้)

โวหารข้างต้น ลูกคลื่น และแสงจันทร์ ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นภาพคลื่นที่สูงขึ้นและต่ำลง
เหมือนอกของคนเวลาดอนใจ และทำให้เห็นแสงจันทร์ที่สาดส่องฟองคลื่น ทำให้มีภาพเหมือนกับว่า
กำลังกระโดดโลดเต้น

กระแสมร้อนที่โปร่งเบาถึงเข้ามาทางหน้าต่าง หยอกล้อกับ
 ม่านลูกไม้ริมหน้าต่าง

(ชัยชนะของคนแพ้)

โวหารข้างต้น กระแสมร้อน และ ม่านลูกไม้ ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นบรรยากาศที่รื่นรมย์

หลังจากได้ถูกโชคชะตาชกเอาจนหัวซุกหัวซุนจนเชื่อ ฉันมองไม่เห็น
 ทางออกอันใดเหลืออยู่ ไม่มีทางสู้และไม่มีทางรอด

(ความรักของวัลยา)

โวหารข้างต้น โชคชะตา ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นอำนาจของโชคชะตาที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของ
 คน

ความมืดได้กลิ่นเอาตรอกสกปรกและบ้านห้องแถวสัปรังเค
 ไปไว้เสียข้างหลัง เหลือแต่ตีกรามอวดรูปโฉมอยู่ในแสงไฟ

(ปีศาจ)

โวหารข้างต้น ความมืด ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นลักษณะของความมืดที่สามารถบดบังภาพที่
 ไม่งดงามไว้ได้

นกกระจาบบยังคงมาสร้างรังของคู่ผิวเมียใหม่ พร้อมส่งเสียงจ้อยๆ
 เกี่ยวพาราสิกันที่ต้นไทรและกอไผ่ริมคลองเหมือนเดิม

(ปีศาจ)

โวหารข้างต้น นกกระจาบบ ถูกทำให้มีลักษณะเหมือนคน คือมีการเกี่ยวพาราสิกัน

ลมที่ฉุยฉายมาเหนือท้องทุ่งปลิดดอกโสน ๓ - ๔ ดอกหล่นลงไปลอยอยู่ในคู

(คนดีศรีอยุธยา)

โวหารข้างต้น ลม ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นภาพลมที่พัดมาเบาๆ แต่ทำให้ดอกโสนหลุดจากขั้ว
 ได้

เทียนที่เผาไหม้กินตัวของมันเอง
 ปล่อน้ำตาไหลเป็นสายไปกองที่โคน

(“น้ำตาเทียน”ในทอถ้อยร้อยคำ)

โวหารข้างต้น เทียน ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นลักษณะของเทียนตอนไหม้

ฉันชอบนอนฝันแดดบนกลีบดอกไม้
เพื่อให้แสงตะวันดูดซับไปในตอนสาย

(“น้ำ”ในทอถ้อยร้อยคำ)

โวหารข้างต้น น้ำค้างถูกทำให้มีชีวิต ทำให้มองเห็นธรรมชาติของน้ำค้าง

ชีวิตของหลายคนเหมือนสถานีย่อย
ที่ขบวนรถไฟด่วนแห่งโชคไม่จอดแวะ
แต่มีขบวนธรรมดาจอดเป็นครั้งคราว
ทั้งขาไปและขากลับเป็นการเคลื่อนไหวเล็กๆ

(“น้ำตาเทียน”ในทอถ้อยร้อยคำ)

โวหารข้างต้น โชค ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นว่าไม่ใช่คนจำนวนมากที่จะมีโชคดี

ท่าอากาศยานไม่เคยหลับ
เพียงแต่ว่างจ้วเจียในยามดึกสงัด

(“ทางกลับ”ในทอถ้อยร้อยคำ)

โวหารข้างต้น ท่าอากาศยาน ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นภาพ ความเบาบางของกิจกรรมของท่าอากาศยานในยามดึกสงัด

เมื่อแกนของโลกเปลี่ยนอริยาบถ
กลางวันที่เคยแผ่แสงยาวเหยียดสุดตัว
เริ่มถดถอยให้แก่กลางคืนไล่ที่เข้ามาแทน
ฤดูร้อนเผาตัวเองมอดไหม้ที่ชายขอบฟ้า
ก่อนจะอำลาอย่างเจียบๆของวันหนึ่ง

(“เปลี่ยนฤดู”ในทอถ้อยร้อยคำ)

โวหารข้างต้น โลก กลางวัน กลางคืน ฤดูร้อน ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นภาพฤดูร้อนที่กำลังจะจากไป

คลื่นทรายที่จับตัวเป็นรูปทรงที่ไม่กระเพื่อม
 เรียงรายนอนนิ่งอบความร้อนระอุแห่งกรอบ
 แต่แล้วจะแปรผันเปลี่ยนรูปใหม่เมื่อลมกวาด
 เม็ดละเอียดปลิวรื้อฟื้นเปลี่ยนที่คลื่นไปอีกแบบหนึ่ง

(“พายุทะเลทราย”ในทอถ้อยร้อยคำ)

โวหารข้างต้น คลื่นทราย ถูกทำให้มีชีวิต แสดงภาพคลื่นทรายในทะเลทรายที่เปลี่ยนไปยามลมพัด

เสียงหวูดรถไฟแผดโหยหวนเตือนสิ่งที่ยาวหน้า

(“ซ่อนหา”ในทอถ้อยร้อยคำ)

โวหารข้างต้น เสียงหวูดรถไฟ ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้ได้ยินเสียงรถไฟเป่าหวูดเสียงดังก่อนออกจากสถานี เพื่อเตือนคนหรือสัตว์ที่ขวางทางอยู่

ฝนที่ผละไปจากท้องฟ้าเหมือนตัวละครที่รำจนหมดบทบาท

และเข้าฉากไปแล้ว ยังกลับมากรีดกรายร่ำรำอีกเมื่อวันวาน

(คอลัมน์ “ละเมอในฤดูหนาว”ในหยดหนึ่งของกาลเวลา)

โวหารข้างต้น ฝน ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นภาพฝนที่กลับมาตกหลังฤดูฝน

เสียงกลองยาวดังกังวานอย่างครึ้นเครง มันกระหึ่มเข้าไปในหัวใจ

ราวกับเข้าไปตืออยู่ในอก มันแสดงออกถึงเรี่ยวแรงพลังอันกระฉับกระเฉง

ไม่เนิบนาบและเฉื่อยเนือย ทั้งครึกครื้นและองอาจในเวลาเดียวกัน

(คอลัมน์ “สี่ส้นของโลกและชีวิต”ในหยดหนึ่งของกาลเวลา)

โวหารข้างต้น เสียงกลองยาว ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้ได้ยินเสียงกลองยาวที่ดังเร้าใจ

บนแผ่นดินของแหลมทองที่แช่ขาลงในทะเลอุ่น
 ฤดูหนาวไม่ได้สวมกระโปรงขาวของหิมะ
 แต่เป็นผ้าโปร่งที่เลื่อมลายเหมือนสีของหมอก
 และละอองน้ำค้างที่แปรเปลี่ยนไปตามสีสันของสิ่งที่รองรับ
 มันอาจเป็นสีเขียวบนยอดหญ้า หรือสีชมพูบนกลีบกุหลาบ
 (คอลัมน์ “ละเมอในต้นฤดูหนาว” ในหุดหนึ่งของกาลเวลา)

โวหารข้างต้น แผ่นดินของแหลมทอง และ ฤดูหนาว ถูกทำให้มีชีวิต ทำให้เห็นภาพฤดูหนาว
 ของประเทศไทย

พรรณนาโวหาร

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ใช้พรรณนาโวหารและบรรยายโวหารในการสร้างจินตนาการ สร้าง
 บรรยายภาพ และสร้างความสมจริงดังได้กล่าวแล้วในตอนวิเคราะห์นวนิยายต่างๆของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์
 ตัวอย่างเพิ่มเติม เช่น

เรือ ๑๒ ลำแล่นตามกันมาในแม่น้ำท่ามกลาง
 แสงตะวันรอน บ่ายหน้าลงมาทางใต้ ระลอกที่เกิดจากสายลม
 วิ่งเข้าปะทะกราบเรือที่สูงกว่าน้ำไม่ถึงคืบ เขาพายกันมาเรื่อยๆ
 ไม่รีบร้อน

สองปากฝั่งที่ลมพัดตลอดกิ่งไม้หวัดแว่วเหมือนเพลง
 ที่ระคนกับเสียงขลุ่ย
 แม่ศรีเมืองเยื้องกราย
 ในฟ้าทุกคนรู้สึกเหมือนมองเห็นสีที่อ่อนนุ่มเหมือนสีรุ้ง
 ระบายอยู่แพรวพราว เหลือง แดง ชมพู เขียว แสด...
 ใบหน้าของทุกคนเขิดอย่างตระนง
 เรือแล่นลับหายไปกับคั้งน้ำ
 (คนดีศรีอยุธยา)

ความข้างต้นเป็นการพรรณนาภาพเรือ ๑๒ ลำค่อยๆแล่นตามกันมาในแม่น้ำยามเย็น
 สองฝั่งน้ำเห็นกิ่งไม้ไหวด้วยแรงลม และทำให้เหมือนได้ยินเสียงกิ่งไม้ที่ไหวเป็นเสียงเพลงที่พวกเขาเคย
 ร้องเพื่อแสดงความองอาจ ทะรนง ท้องฟ้ามีสีเหมือนสีรุ้งที่งามระเรื่อคนที่อยู่ในเรือทุกคนมีความ
 ภาควุฒิใจในตนเอง แต่ไม่เรียกร้องความสนใจใดๆ เพราะเรือได้แล่นลับตาไปเสียแล้ว

แผ่นดินไม่รู้ว่าน้ำฝนมีรสเป็นอย่างไร
 เมื่อปีที่แล้วลมพายุเมฆมาก้อนใหญ่
 ท่ามกลางความตื่นตื่นที่รอคอยของชาวบ้าน
 แต่ฝนโรยลงมาชุ่มเดียวอย่างเสียไม่ได้
 แล้วกรี๊ดกรายลอยหายไปอื่น
 เหมือนน้ำจอกหนึ่งทีเปียกเพียงแคร์ิมฝีปาก
 ทีแตกตกสะเก็ดเหมือนดินแตกกระแหง
 ฟ้าเปิดโล่งให้แดดแผดเผาเต็มแรงร้อน
 ทุกเช้าตะวันใหม่อีกดวงหนึ่งที่ร้อนกว่า
 ขึ้นมากระหน่ำซ้ำเติมตอกย้ำความแห้งเกรียม
 จนน่ากลัวว่าวันหนึ่งแผ่นดินจะลุกเป็นไฟ

(“แล้งเหียว”ในทอถ้อยร้อยคำ)

ความข้างต้นพรรณนาให้เห็นภาพชาวบ้านที่ต้องเผชิญกับความแล้งที่น่ากลัว มีเมฆฝน แต่ฝนตกน้อยมาก ซ้ำดวงอาทิตย์ยังส่องแสงแรงขึ้นทุกวัน ทำให้คิดถึงไฟบรรลัยกัลป์ในเรื่อง ไตรภูมิพระร่วงที่ว่า มีดวงอาทิตย์เพิ่มขึ้นวันละดวง จนครบเจ็ดดวง ไฟก็ไหม้โลก การที่ผู้เขียนใช้ความ “แผ่นดินจะลุกเป็นไฟ” ไม่น่าจะมีความหมายตามตัวอักษรอย่างเดียว อาจหมายความว่า จะเกิดความจลาจลไปทุกหย่อมหญ้าด้วยก็ได้

แสงแดดอ่อนของตะวันตอนเช้ามีดลละเลงจางๆ
 อยู่เหนือท้องทุ่งกว้าง ในลำคลองที่น้ำท่วมเจิ่งตลิ่งว่างเปล่า
 ปราศจากเรือแพ มีแต่กอสวะลอยเกะกะ ลมระเพยมาบางเบาจน
 ไม่สามารถจะลู่ต้นข้าวในท้องนาให้พะยิบพะยาบเหมือนคลื่นกอข้าว
 หญ้าและเฟื้อยยืนนิ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างดูเหมือนจะนิ่งสงบ เหมือนคนที่พึ่ง
 ตื่นนอนเฉยแต่เพียงเปลือกตามาพบแสงสว่าง ขณะที่กายทั้งท่อนยังไม่
 เริ่มเคลื่อนไหว

(คอลัมน์”ความสงบที่ไม่สงบ”ในหยุดหนึ่งของกาลเวลา)

ความข้างต้นพรรณนาให้เห็นยามเช้าที่เงียบสงบ ในลำคลองไม่มีเรือสัญจรไปมา ลมก็พัดเบามาก จนไม่ทำให้ข้าวหรือหญ้าที่ขึ้นอยู่ริมน้ำเคลื่อนไหว บรรยากาศเหมือนคนที่พึ่งตื่นนอน แต่ยังไม่ยอมขยับร่างกาย

แต่ในฤดูร้อน มิใช่ว่าแผ่นดินจะมีแต่สีหม่นๆและสีน้ำตาล
เท่านั้น ทองกวาวและหางนกยูงออกดอกสีแดงและแสดสะพรั่ง
ชัยพฤกษ์ ตะแบก เสลา และศรีตรังเปล่งสีเหลืองและม่วงชมพูดาดา
เป็นสีส้มของฤดูร้อนที่ถึงจะแห้งและแล้งอย่างไร แผ่นดินก็ได้เว้นเสีย
ซึ่งความงาม เหมือนในยามค้ำขัน แผ่นดินก็ไม่เคยไร้วีรชน
(คอลัมน์ “อันเนื่องมาแต่สงคราม” ในหอยดหนึ่งของกาลเวลา)

ความข้างต้นพรรณนาภาพฤดูร้อนที่สดใสด้วยสีของดอกไม้ต่างๆที่บ้านสะพรั่งในฤดูร้อน ทำให้
บรรยากาศสดใสด้วยสีที่ให้ความรู้สึกแจ่มเป็นส่วนใหญ่ แดง แสด เหลือง ม่วง และชมพู ความ
สดใสนี้ดูเหมือนจะเป็นตัวช่วยให้ความรู้สึกร้อนบรรเทาเบาบางลง เหมือนเวลาบ้านเมืองตกอยู่ในความ
เดือดร้อนแล้วมีคนดีมาช่วยให้พ้นจากความเดือดร้อนนั้น

บรรยายโวหาร

บรรยายโวหารปรากฏแทรกอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในนวนิยาย ดังเช่น ตอนที่สาย สี่มา
ในเรื่อง ปีสาย เล่าเรื่องวิธีเล่น ฝึกฝน ตอนเขาเป็นเด็ก

แต่ที่เขาชอบคือฝึกฝนค้อยสนุกทันใจ และมีการผจญภัย
ถึงใจหน่อย แต่ก่อนจะได้เล่นก็ต้องร้องเชิญฝึกกันจนเสียงแหบ...
หลังจากร้องเพลงไปสักครู่ใหญ่ ตัวเจ้าฝึกก็เริ่มสั่นมากขึ้นทุกที
เมื่อพี่เลี้ยงเห็นว่าฝึกเข้าแล้วก็แก้ผ้าผูกตาออก เจ้าฝึกกระโจน
ไล่คนทันทีเหมือนลิงที่ดุร้าย ทำให้คนที่ล้อมมุงกันอยู่รอบๆ
แตกกระจายฮือ ในขณะที่ซูลมนั้น เขาถูกใครคนหนึ่งกระแทกเอา
จนหงายท้อง หัวฟาดกับพื้นดิน อารามตกใจทำให้เขาไม่รู้สึกรู้สึ
ตะเกียกตะกายวิ่งหนีเข้าไปใต้ถุน

(ปีศาจ)

ความข้างต้นแสดงให้เห็นกิริยาอาการและความความเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องกันของผู้เล่นฝึก
อย่างแจ่มชัด

เล็กพายเรือมาเรื่อยๆและต้องต่อสู้กับความง่วงแต่ลำพัง
 หนึ่งตามันหนักขึ้นเป็นลำดับ จนบางครั้งต้องหลับตาลงชั่วคราว
 ยืงนานไปก็ยิ่งรู้สึกว่ามันลำบากยิ่งขึ้น ที่จะเบิกหน้าต่างให้เปิดได้
 ในที่สุดก็คิดว่า จอดนอนเสียสักพักจะดีกว่า จึงพายเรือไปจอดเกย
 เพื่อยที่ทอดมาจากตลิ่ง แปะไว้เพื่อไม่ให้เรือลอยไป แล้วก็เอนกาย
 ลงนอนขดในที่แคบๆท้ายเรือ

(คนดีศรีอยุธยา)

ความขี้เกียจแสดงให้เห็นอาการและความเคลื่อนไหวของตัวละครที่ง่วงนอนมากขณะพายเรือ
 และต้องจอดเรือนอนในที่ที่สุด

การใช้ภาษาอย่างสวยงามเพื่อเสนอความคิดทางสังคม

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์เป็นผู้มีความสามารถทางภาษามาก มีคลังคำที่นำมาใช้อย่างรู้มรรย มีพลัง
 และหลากหลายลีลา ทำให้ผู้อ่านติดตามเนื้อหาสาระของงานประพันธ์ได้อย่างซาบซึ้งและตรึงใจไม่รู้ลืม

การใช้ภาษาอย่างสวยงาม คมคาย เพื่อเสนอความคิดทางสังคม ดังเช่น

....โลกนี้กว้างเกินกว่าที่เราจะรอบรู้ไปหมดทุกหนทุกแห่ง
 แต่สิ่งที่เราควรรู้ ก็คือ การทำงานเพื่อประโยชน์ของปวงชน
 และเรียนรู้จากการทำงานนั่นเอง

(จาก ความรักของวัลยา)

...ความรักนั้นไม่ใช่ของผูกขาดสำหรับใครคนหนึ่ง
 ในฐานะที่เกิดมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เราต้องรัก
 และทำงานให้แก่สังคมด้วย

(จาก ความรักของวัลยา)

....ความรักอาจเป็นเพียงความสุขหรือไม่ก็ความใคร่ของคน
 เพียงคนหนึ่ง หรืออย่างมากที่สุดสองคน นั้นเป็นความรักอย่างแคบ
 ความรักของคนเราควรจะขยายกว้างออกไปถึงประชาชนทั้งหลาย

(จาก ความรักของวัลยา)

...ไม่มีงานและหน้าที่ใต้อุรคนทำอยู่หรอก แต่คนต่างหาก
ที่จะต้องสร้างตัว และเสนอตัวเข้าไปรับงานและหน้าที่นั้นๆ
คนเราเกิดมา ค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงานและประโยชน์ให้แก่ชุมชน
(จาก ชัยชนะของคนแพ้)

...เกิดเมืองไทย ทำประโยชน์ให้แก่แผ่นดิน แม้เพียงได้ดหญาารก
สักตันเดียว ก็ยังดี
(จากเรื่องสั้น ผู้หญิงเป็นแรงใจ)

...ความรักมีทั้งส่วนบุคคลและส่วนที่เกี่ยวกับชีวิต และสองสิ่งนี้
ควรจะประสานกลมกลืนกัน
(จาก ไฟเย็น)

บทที่ ๕

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ผลงานวรรณกรรมของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีกระบวนการสร้างสรรค์ที่โดดเด่นในหลายประการ ทั้งนี้สามารถสรุปได้เป็น ๖ ประการ ดังนี้

๑. มุ่งนำเสนอความคิดหรือแนวคิดหลักของเรื่องอย่างตรงไปตรงมา
๒. ใช้พฤติกรรมที่ปรากฏของตัวละครในการบอกเล่าความเป็นมาของตัวละคร
๓. มีการใช้วลีหรือวาจากรรมของกลุ่มแนวคิดฝ่ายก้าวหน้าสอดแทรกอยู่ในผลงาน
๔. การบรรยายฉากต่างๆมีความเด่นชัด ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการได้อย่างชัดเจน
๕. การให้ความสำคัญกับรายละเอียดเพื่อให้เกิดความสมจริง
๖. สอดแทรกข้อมูลวัฒนธรรม เช่น บทเพลง เข้าในผลงาน

มุ่งนำเสนอความคิดหรือแนวคิดหลักของเรื่องอย่างตรงไปตรงมา

ผลงานแต่ละชิ้น ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีการนำเสนอความคิดหลักในเรื่องอย่างชัดเจน ผ่านประโยค หรือคำพูดของตัวละคร เช่น

“คุณเชื่อหรือคะว่า เราจะมีเวลายาวนานพอที่จะรักษาความทรงจำนี้ไว้ เวลาของเราอาจจะหมดลงเมื่อใดก็ได้ ในนาที่หนึ่งนาที่ใดก็ได้ ใครจะรู้”

เวคเข้าใจว่าหล่อนหมายความว่าอะไร และเขาเห็นพ้องด้วยกับความหมายแฝงที่อยู่เบื้องหลังคำพูดประโยคนี้ นั่นคือ การมีชีวิตอยู่บนความตาย

(นวนิยายเรื่อง ชีวิตบนความตาย หน้า ๓๔ - ๓๕)

ผมเป็นปีศาจที่กาลเวลาได้สร้างขึ้นมาหลอกหลอนคนที่อยู่ในโลกเก่า ความคิดเก่า ทำให้เกิดความละเมอหวาดกลัว และไม่มီးอะไรที่จะเป็นเครื่องปลอบใจท่านเหล่านี้ได้ เท่ากับไม่มีอะไรหยุดยั้งความรุดหน้าของกาลเวลาที่จะสร้างปีศาจเหล่านี้ให้มากขึ้นทุกที ท่านคิดจะทำลายปีศาจตัวนี้ในคืนวันนี้ต่อหน้าสมาคมชั้นสูงเช่นนี้ แต่ไม่มีทางจะเป็นไปได้ เพราะเขาอยู่คงกระพันยิ่งกว่าอาคิลลิส หรือซิกพริด เพราะเขาอยู่ในเกราะกำบังแห่งกาลเวลา ท่านอาจจะ

เหนียวรั้งอะไรไว้ได้บ้างบางอย่างชั่วครั้งชั่วคราว แต่ท่านไม่สามารถจะรักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้
ได้ตลอดไป โลกของเราเป็นคนละโลก โลกของผมเป็นโลกของของธรรมดาสามัญชน

(นวนิยายเรื่อง ปีสัจ หน้า ๒๖๔ - ๒๖๕)

ข้าพเจ้าได้แนะนำให้ท่านรู้จักกับวัลยาแล้ว ได้รู้จักกับความรู้สึกและความรักของเธอ
ความรักนั้นได้แก่ความรักในสันติสุข ความรักในศิลปะและชีวิต วัลยาผู้มีพรศนะว่า ชีวิต
ก่อให้เกิดความรัก และความรักในตัวของมันเองมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิตด้วย คือทำให้
ชีวิตนั้นมีค่าและมีความสูงส่งยิ่งขึ้น เป็นความรักที่ประกอบด้วยอุดมคติอันสูงส่งตราบจนกระทั่งถึง
บัดนี้

(นวนิยายเรื่อง ความรักของวัลยา หน้า ๑๙๕)

. . . ในกรุงนั้นมีคนตื่นบางกว่าหน้าเยะ เมื่อนั่งเซ็ดหน้าอยู่บนรถยนต์หรือบนตึก หน้า
ของเขาทนต่อความสกปรกผสมม การทรยศคดโกง ความทุจริตและขี้อ้อต่อเหล่าร้อยแปดที่
ประชาชนเขาสาปแช่งโดยไม่สะอึกสะเทือนเลย หน้าของเขาหนาและทนได้ทุกอย่าง ส่วนตื่นของ
เขาบางจนไม่มีมลทินระหว่างพวกตื่นบางหน้าหนากับพวกตื่นหนาหน้าบาง ผมสมัครจะอยู่กับ
พวกหลัง. . .

(เรื่องสั้น ตื่นหนาหน้าบาง, ในแจ่มรัศมีจันทร์ หน้า ๒๓๖)

และภาวนาให้คนที่พวยเรืออย่างไร้ศักดิ์ศรีของความเป็นคนได้วางพวยเที่ยวสุดท้าย
ของเขาทุกคน

(เรื่องสั้น ขอให้การพวยเรือของเจ้าเที่ยวนี้จงเป็นเที่ยวสุดท้าย, ในแจ่มรัศมีจันทร์ หน้า ๕๐๗)

ใช้พฤติกรรมที่ปรากฏของตัวละครในการบอกเล่าความเป็นมาของตัวละคร

ผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไม่นิยมที่จะอธิบายประวัติความเป็นมาของตัวละครต่างๆใน
เรื่องอย่างละเอียดก่อนที่จะได้ดำเนินเรื่อง ทั้งนี้ รวมถึงการบรรยายรูปร่างของตัวละครด้วย แต่จะทำการ
ดำเนินเรื่องราวไปเรื่อยๆ และทำให้ผู้อ่านได้รับทราบความเป็นมาของตัวละครผ่านพฤติกรรมที่
ปรากฏออกมาตลอดเรื่องหรือจากสิ่งที่ตัวละครอื่นๆ กล่าวถึงตัวละครอีกตัวหนึ่งคราวละเล็กละน้อย
ทั้งนี้ เนื่องจากเขาให้ความสำคัญกับเนื้อหาและการนำเสนอความคิดหลักของผลงานแต่ละชิ้นมากกว่า
อาทิเช่น

การบรรยายถึง สาย สีมา ตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง ปีสัจ เขาเริ่มอธิบายเพียงแค่ว่า

“เป็นผู้ชายธรรมดาคนหนึ่ง รูปร่างของเขาไม่มีลักษณะอะไรดีเด่นเป็นพิเศษที่อาจจะมองเห็นได้ทันทีจากกลุ่มคนธรรมดาทั้งหลาย และก็ไม่มีอะไรวิปริตผิดปกติที่จะสังเกตเห็นได้ง่าย ส่วนสูงต่ำก็อยู่ในขนาดผู้ชายไทยสันทัดธรรมดาทั่วไป พื้นเพทางวงศ์วานว่านเครือก็มาจากครอบครัวของคนสามัญ”

(นวนิยายเรื่อง ปีสัจ หน้า ๙)

การกล่าวถึง วัลยา ในนวนิยายเรื่อง ความรักของวัลยา ก็กล่าวแต่ว่า

“วัลยามาจากครอบครัวของคนสามัญที่ค่อนข้างจะยากจน แต่เธอเป็นเด็กฉลาดและเรียนเก่ง และมีหัวหน้าดนตรีจึงได้ทุนมาเรียนวิชาดนตรีต่อในปารีส และมีหวังสำเร็จในอีกสองปีข้างหน้า”

(นวนิยายเรื่อง ความรักของวัลยา หน้า ๑๓)

การเริ่มกล่าวถึง ๓ ตัวละครเอก ฝ่ายชาย ในเรื่อง คนดีศรีอยุธยา ก็ได้ทราบจากบทสนทนา

“พวกเอ็งเป็นใคร”

“ท่านผู้ใหญ่ที่เคารพ ข้ามีด้วยกัน ๓ คนเท่านี้ ไม่ได้เป็นพวกใครที่ไหน”

“เป็นพี่น้องกันหรือ”

“ถึงจะไม่ได้คลานตามกันมาจากท้องแม่เดียวกัน ก็รักนับถือกันเหมือนพี่น้อง”

“นั่นซี กูดูรูปร่างหน้าตามันไม่มีเค้าเหมือนกันเลย แล้วเอ็งชื่อเรียงเสียงไรกันมั่ง”

“คนนี่ชื่อโต เป็นพี่ ข้าชื่อน้อย เป็นคนกลาง แล้วคนนี่ชื่อเล็ก”

“พวกเอ็งทำมาหากินอะไรกัน”

“ยังไม่ได้ทำมาหากินอะไรหรอกท่านผู้ใหญ่ ตั้งใจจะไปเที่ยวหาตามหาญาติที่พลัดพรากจากกัน พบแล้วก็จะตั้งหลักตั้งตัวกันไป”

(นวนิยายเรื่อง คนดีศรีอยุธยา หน้า ๑๓)

มีการใช้วลีหรือวาทกรรมของกลุ่มแนวคิดฝ่ายก้าวหน้าสอดแทรกอยู่ในผลงาน

ทั้งนี้ รูปแบบการสอดแทรกวลีหรือวาทกรรมของกลุ่มแนวคิดฝ่ายก้าวหน้านี้มีหลายรูปแบบ อาทิ การให้ตัวละครกล่าวออกมา , การบรรยายความคิดของตัวละคร , การบรรยายความประกอบเรื่อง ตัวอย่างเช่น

“ดนตรีก็เช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่นๆ เกิดขึ้นจากการทำงานของมนุษย์นั่นเอง และเขาใช้ดนตรีนั้นเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของชีวิตในการทำงาน การรื่นเริง ในความรักและการต่อสู้ การเห่กล่อมทารก ตลอดจนเวลาฝังศพ เนื้อหาที่แท้จริงของดนตรี จึงอยู่ที่การรับใช้มนุษย์นั่นเอง หลังจากสังคมชุมชนโบราณผ่านไป สังคมมนุษย์อย่างเข้าระบอบสังคมทาส เกิดมีชนชั้นในสังคมขึ้น เจ้าของทาสใหญ่ๆ กลายเป็นกษัตริย์ฟาโรห์, สุลต่าน, กษัตริย์ ความขัดแย้งระหว่างทาสกับนายทาสก็เกิดขึ้น พื้นฐานการผลิตของสังคมยังอยู่ที่เกษตรกรรม แต่ความเจริญของเมืองเริ่มเกิดขึ้นพร้อมด้วยช่างฝีมือต่างๆ รวมทั้งช่างฝีมือทางดนตรีด้วย แต่ดนตรียังคงเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรม แต่ได้สูญเสียลักษณะที่เป็นผลิตผลส่วนรวมของประชาชน กลายเป็นของชนชั้น เป็นของวัด ของวัง และจากสมัยนั้นมาจนสมัยนี้ ดนตรีเป็นศิลปะของชนชั้น และที่มาของดนตรีโดยทั่วไปก็มาจากสามแหล่งใหญ่ๆ คือ หมู่บ้านหรือชนบท กับัง และวัด”

(นวนิยายเรื่อง ความรักของวัลยา หน้า ๑๗๘)

“เราไม่มีหัวหน้า เราเสมอกันหมด บางคนอาจเก่งกว่าคนอื่น ทำหน้าที่สำคัญกว่าคนอื่น แต่ไม่ใช่หัวหน้า”

“เออ ก็แปลกดี แล้วเวลาจะทำอะไรใครเป็นคนสั่ง” นายทองขาวซักต่อ

“ไม่มีใครเป็นคนสั่ง เรารู้กันดีว่าใครจะทำอะไร”

“ข้ายังสงสัย” นายทองขาวยังแคลงใจไม่หาย

“เรานับถือกันตามอาวุโส ตามวัย แต่ไม่ใช่พื้นฐานะที่มีมาก่อน” แผลมอธิบาย “แต่ในเวลาทำงาน เราปรึกษาหารือกันก่อนแล้วเลือกคนหนึ่งให้มีหน้าที่รับผิดชอบ ทุกคนจะฟังคนนั้น แต่ไม่ใช่หัวหน้า”

(นวนิยายเรื่อง คนดีศรีอยุธยา หน้า ๑๕๔ - ๑๕๕)

คนอินเดียแดงมีชีวิตเรียบง่าย จริงอยู่เขามีความล้าหลังอย่างมากในทางการผลิตและระดับแห่งพัฒนาการทางสังคม ความเบียดเบียนที่เขาได้รับมาเป็นเวลาหลายศตวรรษที่ทำให้เขายิ่งปลิกหนีไปจากคนแปลกหน้า เฉื่อยชาในการที่จะรับเอาสิ่งใหม่ หันหลังให้แก่ความเปลี่ยนแปลง มันไม่ใช่ความผิดของเขาทั้งหมดหรอก ในเมื่อตามความจริงดูจะไม่มีใครยอมที่จะรับเขาให้เข้ามาสู่กระแสของอารยธรรมด้วยความตั้งใจที่บริสุทธิ์ มีแต่คนคอยเอาไรต์เอาเปรียบ กดขี่และขูดรีดจากความเรียบง่าย สามัญ และสันโดษของเขา

(นวนิยายเรื่อง ใต้ดาวมฤตยู หน้า ๒๓๙)

การบรรยายฉากต่างๆมีความเด่นชัด ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการได้อย่างชัดเจน

การบรรยายฉาก เป็นความโดดเด่นสำคัญประการหนึ่งในผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ในขณะที่เขาไม่นิยมบรรยายลักษณะตัวละครอย่างละเอียด แต่เขากลับให้ความสำคัญกับการบรรยายฉากอย่างละเอียดเป็นภาพพจน์ที่ผู้อ่านสามารถจินตนาการถึงได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

กมลกับคณะออกจากถ้ำแต่กลางดึก ท้องฟ้าปราศจากเมฆ ดาวกระจายแจ่มทั่วท้องฟ้า ลมป่าพัดเมื่อหัวค่ำสงบ ต้นไม้ยืนตะคุ่มๆแนวนิ่งเหมือนอยู่ในนิทรารมณีนันผาสุก ทุกหนทุกแห่ง มีแต่ความเงียบเชียบอ้างว้างของป่าเปลี่ยน สัตว์ป่าที่ออกหากินกลางคืนก็ดูเหมือนจะกลับคืนไปสู่แหล่งที่พักของมันหมดสิ้นแล้ว แมลงเล็กๆหยุดกรีดปีกบรรเลงบทเพลงของมัน นอกจากเจ้าหนูมดบางตัวที่กำลังกลัดมันส่งเสียงละเมอออกมาเป็นครั้งคราว ภายใต้แสงสว่างหรรษาของดวงดาว ไม่ช่วยให้เรามองเห็นทางเดินแคบๆที่รกเร็วได้เลย เขาสะดุดกิ่งไม้และต่อไม้หลายหน ลุงเต่าผู้ชำนาญทางเดินหน้า ต่อมา กมล, เกต แล้วก็เป็นเพื่อนร่วมงานอีก ๓ คน เขาสังเกตเห็นว่า กมลและเกตไม่ชำนาญทางเช่นเดียวกับเขา ถ้าไม่มีไฟฉายก็ยากแล้วว่าจะได้ หลัดหรือหนามไหนเกี่ยวจะไปตลอดทาง

(นวนิยายเรื่อง ชีวิตบนความตาย หน้า ๕๑)

เขาได้มีชีวิตอยู่บนแผ่นดินอันเป็นที่ลุ่มต่ำริมคลองซึ่งมีน้ำนิ่ง ไม่ไหลขึ้นและลงตาม กระแสน้ำในแม่น้ำ ซึ่งพ่อเคยบอกว่าเมื่อก่อนมันไหลขึ้นลงประจำวัน แต่บัดนี้มีประตูน้ำสร้างขึ้น กั้นไว้ที่ปากคลองและปลายคลอง จึงทำให้น้ำหยุดการล่งไหลตามอิสระของมัน ริมคลองเต็มไปด้วยต้นจาก เหงือกปลาหมอ พงอ้อและกอแขม ชะครามและเสม็ด แสมดูเหมือนจะขึ้นครองแผ่นดินอยู่ทุกหนทุกแห่งโดยมีหญ้าตะกาด หญ้าคา หัวหมู และซังกระเทียมแทรกแซงอยู่ทั่วไปจนมองไม่เห็นแผ่นดิน ชุกชุมไปด้วยยุงซึ่งในเวลาซึ่งพลบมันบินกันมาเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ๆ จนตบไม่ทัน ชาวบ้านซึ่งมีอยู่กระจัดกระจายห่างๆต้องใช้วิธีสูมควันเพื่อป้องกัน

(นวนิยายเรื่อง ปีสัจ หน้า ๒๕)

“ผมจูงมือผู้หญิงสองคนวิ่งตามริวกู้ไปบนดินที่โล่งเตียน ไกลออกไปมีแสงไฟมองเห็น สองสามจุดซึ่งคงจะเป็นบ้านคน ผมนึกได้ว่าทางกำแพงด้านที่เราปีนออกนี้เป็นด้านที่อยู่ระหว่าง พรมแดนอาร์เจนตินากับโบลิเวีย ผมเคยถูกพามาเดินสำรวจดูพื้นดิน ซึ่งมีลักษณะประหลาดเหมือนธรรมชาติตั้งใจสร้างไว้เพื่อแบ่งแดนของสองประเทศ พื้นดินซึ่งไม่มีต้นไม้ขึ้นแม้แต่ต้นเดียวมีลักษณะคล้ายกับลูกคลื่น เป็นระยะไกลไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ เมตร แต่กระแงเป็นร่องใหญ่

แต่ละร่องห่างกันประมาณ ๒ ศอกหรือกว่านั้น หลายต่อหลายร่องแล่นคดเคี้ยวไปตามยาวจนสุดสายตา แต่ละร่องลึกลงไม่เห็นกันเพราะแสงแดดส่องไม่ถึง ผมดูแล้วเสียใจไป เพราะถ้าตกลงไปแล้วคงไม่มีทางขึ้นได้”

(นวนิยายเรื่อง ใต้ดาวมฤตยู หน้า ๒๖๐)

ฤดูร้อนกำลังจากไป และฤดูใบไม้ร่วงกำลังเข้ามาแทนที่ ใบไม้ที่เขียวสดใสก็เปลี่ยนเป็นสีเหลืองและน้ำตาล รอคระแผลมจะพัดมันหลุดออกจากต้น ดอกไม้ในสวนตุลเลอร์รี่เหี่ยวแห้งและร่วงโรย หญ้าในสวนลุกซุ่มบูร์กและบัวเดอบูโลญ์กลายเป็นสีเหลืองและเฉา เซสตันน์ตรีมแม่น้ำแซนยืนอยู่อย่างหงอยเหงา ชีวิตในปารีสคงดำเนินอยู่ต่อไป คนที่ไปตามอากาศแฉวนิชและริเวียรากลับมาด้วยผิวที่เกรียมแดดพร้อมด้วยข่าวความสนุกสนานของเมืองชายทะเล คาเฟ่ริมถนนเตรียมที่จะยกเอาเก้าอี้จากบาทวิถีเข้าไปในร้าน ร้านสินค้าเริ่มเอาเครื่องฤดูหนาวออกมาประดับตู้กระจก สาวชาวปารีสเริ่มพูดคุยกันถึงแฟชั่นฤดูหนาวใหม่ๆ บางคนยังถกเถียงกันว่า ที่ตกปลาที่เหมาะสมที่สุดนั้นจะเป็นแม่น้ำแซนหรือแม่น้ำมาร์น และบางคนยังวิจารณ์กันด้วยเรื่องเก่าๆ เหล้าจากเบอร์กันดีหรือชาวยุโรปที่มีกลิ่นรสดีกว่ากัน

(นวนิยายเรื่อง ความรักของวัลยา หน้า ๓๕ - ๓๖)

การให้ความสำคัญกับรายละเอียดเพื่อให้เกิดความสมจริง

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ที่พิถีพิถันในการประพันธ์มาก นอกจากความพิถีพิถันในเรื่องของการเลือกใช้คำ ดังเช่นที่ปรากฏในผลงานชุดทอถ้อยร้อยคำแล้ว เขายังพิถีพิถันในเรื่องของรายละเอียดต่างๆที่ปรากฏในผลงานของเขาอีกด้วย กล่าวคือ ก่อนที่เขาจะลงมือสร้างสรรค์ผลงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบนวนิยาย เขาจะต้องศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลอย่างละเอียดในทุกแง่มุม จนแน่ใจว่าตนเองรู้จักรายละเอียดดีพอจึงลงมือเขียนได้ ส่วนประเด็นใดที่เขายังไม่สามารถรู้รายละเอียดดีพอก็จะกล่าวถึงเพียงเล็กน้อยหรือเลี่ยงที่จะไม่กล่าวถึง และหากเห็นว่าตนเองยังไม่ข้อมูลมากพอที่จะใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานให้ได้ดีเขาก็จะไม่ยอมเขียนเลยทีเดียว

ดังเช่น ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง คนดีศรีอยุธยา เขาก็ได้ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลอย่างดีจึงสามารถสร้างให้นวนิยายเรื่องนี้มีความสมจริงได้ อาทิเช่น ลักษณะของคำพูดที่คนในยุคนั้นใช้ควรที่จะเป็นอย่างไร แต่ในเรื่องจะมีการอ้างถึงพระเจ้าตากสินมหาราชผ่านทางคำพูดของตัวละครเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และไม่มีฉากหรือบทที่เป็นการปรากฏพระองค์ของพระเจ้าตากสินมหาราชเลย เนื่องจาก ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เห็นว่า เราไม่อาจทราบถึงลักษณะที่แท้จริงของพระองค์ท่านได้ การที่เขียนถึงโดยไม่ทราบข้อเท็จจริงนั้นจะเป็นการไม่สมควร

ทั้งนี้ ในเรื่องราวช่วงปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และเรื่องราวก่เกี่ยวกับพระยอดเมืองขวาง ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ก็ยังไม่ได้สร้างสรรค์ผลงานออกมาตามที่ตนเองตั้งใจเอาไว้ เนื่องจาก เห็นว่ายังไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องทั้งสองนี้อย่างละเอียดเพียงพอ

สอดแทรกข้อมูลวัฒนธรรม เช่น บทเพลง เข้าในผลงาน

เนื่องจากศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ที่ชื่นชอบในเรื่องราวของ “บทเพลง” เป็นอย่างมาก ดังนั้น การนำเอาบทเพลงทั้งเพลงพื้นบ้าน เพลงลูกทุ่ง หรือแม้แต่บทลำตัด ทำให้กลายเป็นการนำเอาข้อมูล วัฒนธรรมเข้ามาสอดแทรกเอาไว้ในผลงาน และเป็นความโดดเด่นประการหนึ่งในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ตัวอย่างเช่น

แม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีสาวสะ
ยกมือไหว้พระว่าจะมีคนชม
ชนคิ้วเจ้าต่อชนคอเจ้ากลม
ซึกผ้าปิดนมชมแม่ศรีเอ๋ย...

(จากนวนิยายเรื่อง ปีศาจ)

...ผีลงแล้วโหยว ผีลงแล้ววา
ผีลงไม่ได้ไต้ไม้ลงมา
ไอ้หนามพุทราเกี่ยวหน้าผีร้อง
หนามก็ซอง พลุก็วอง
ยกเขียนชั้นทองมารองเซ็ดหน้า
ผีลงแล้วโหยว ผีลงแล้ววา...

(จากนวนิยายเรื่อง ปีศาจ)

...พวงมาลัยที่ไหนเล่าเอ๋ย
พวงมาลัยของบ้านหนองปรง
เจ้าหอมหวนอยู่ในดงเอ๋ย
เอามะลิมาร้อยเป็นพวงขาว
สวมมือเจ้าสาวผู้แสนสวย
พิกุลร่วงลงมาเป็นฝอย

พี่บุญน้อยไม่ใช่คนรวย
 มีพริ้วค้ำเดียวขัดหลังมา
 จะสู้ทุกท่า ไม่รอฟ้าช่วย
 หอมเจ้าเอ๋ยแพงพวย
 เก่งด้วยดีด้วย คือสาวสวยคนนี่เอ๋ย
 เอ้อระเหยลอยลิ่ว
 เหมือนจะปลิวไปลับขอบฟ้า
 สายใจพี่ลอยติดตาม
 เพื่อพาคนงามให้เจ้ากลับมา
 เจ้าจงลอยอยู่ในดวงนี้
 เป็นศักดิ์ศรีของชาวไร่นา
 หอมเจ้าเอ๋ยจำปา
 จอมใจของข้าคนเดียวเอ๋ย
 (จากเรื่องสั้น หนองปรังก็ไม่สิ้นคนดี)

จิ้งจอกเอ๋ย มาโย้สำเภา
 เรือล่มปากอ่าว สำเภาเกยเลน
 แม่ผมมวย ทำไมน้องไม่ช่วยประคอง
 พี่จะหมดล้าร้อง แล้วละแม่ทองเนื้อเย็น
 (จากเรื่องสั้น นักล่าตัด)

เปิดหม้อไม่มีข้าวสุก ฉิ่ง
 เปิดสมุกไม่มีข้าวสาร ฉับ
 มานั่งจอนจ่อขอทาน ฉิ่ง
 ขอทานที่บ้านได้เมตตา ฉับ
 (จากเรื่องสั้น ขอให้การพายเรือของเจ้าเทียวนี้จงเป็นเที่ยวสุดท้าย)

นอกจากกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นทั้ง ๖ ประการ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว
 นั้น ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ก็ยังมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น สมควรที่จะได้กล่าวเอาไว้อีก คือ การที่เขากล่าวว่า
 “มีคนบอกผมไม่ใช่นักประพันธ์แท้ เป็นนักหนังสือพิมพ์นักประพันธ์” นั่นคือ ผลงานประพันธ์ของท่าน
 มีการให้ข้อมูลรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับสังคม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไว้ในผลงานด้วย เช่นจดหมายที่ตัว

ละครอ่าน บางครั้งก็มีเรื่องราวของนักมวยที่มีชื่อเสียง นักเรียนที่ได้รับทุน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง แสดงให้เห็นถึงความความเป็นผู้ที่มีความจดจำดีเยี่ยมและเป็นนักบันทึกสังคมอีกด้วย

การดำเนินเรื่อง จะมีการสลับฉากไปกล่าวถึงเรื่องอื่นๆบางเป็นครั้งคราว ซึ่งบางทีเรื่องที่กล่าวถึงหรือตัวละครที่ออกมา ก็อาจปรากฏเพียงครั้งเดียวในนวนิยายเรื่องนั้น โดยไม่มีผลกระทบที่สำคัญอะไรต่อเรื่องราวเลย เป็นการเล่าเรื่องเป็นห่วงๆ ไม่ติดต่อกัน ทั้งนี้ ก็เพราะ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ต้องการให้ผู้อ่านมีความผ่อนคลายหรือลดทอนความเบื่อหน่ายของผู้อ่านลง ดังที่เขาได้อธิบายว่า

“คือๆ คือคล้ายๆมันเหมือนรถไฟทั้งขบวนนะนะ คือคนเรานั่ง เราเล่าเรื่องนะ นั่งอยู่ในรถไฟ เล่าเรื่องไปนี่ มันต้องมีอะไรที่เบนความสนใจไปทางอื่น มองหน้าต่างเห็นผ่านอะไรไปเห็นไป . . . พักนิดหน่อย อย่างนั้น ไม่อย่างนั้นไอ้ภาพมันจะอยู่คงเดิมอยู่เรื่อย . . . ทอนๆความเครียด คนเขาอ่านแล้วชักจะเบื่อแล้ว มันคุยกันไม่หยุดสักที บอก บางทีคนตรวจตัวเข้ามาดูอะไร บางที เปลี่ยนฉากนิดหน่อยนะฮะ ฮะนี่ๆ เอาแบบในหนังนะ” (สัมภาษณ์วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๓)

นอกจากนี้ เอกลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งในงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ที่จะต้องกล่าวถึงก็คือ ความพยายามในการตั้งชื่อเรื่องให้มีลักษณะที่มีความขัดแย้งกัน (Paradox) ยกตัวอย่างเช่น ชัยชนะของคนแพ้ ชีวิตบนความตาย ซึ่ง ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“ . . . ก็ผมเขียนเรื่องเนี่ยะ เรื่องชื่อเรื่องมันจะขัดกัน มันจะแย้งกันนะ เป็น พาราไดออกซ์ อย่างเรื่องชัยชนะของคนแพ้ แล้วเดี๋ยวก็มีอะไร อย่างเพราะๆ อย่างหยุดหนึ่งของกาลเวลา อันนี้เพราะมาก... จะบอกว่าคุณคิด ผมคิดอย่างนั้น แต่ว่ามันยาก หาคู่ขัดยาก อย่างปีศาจนี่เหมือนกัน ผมไม่รู้จะตั้งชื่ออย่างไร แล้วคุณก็มาตีความนะว่าปีศาจนี่คือ ปีศาจมาจาก คอมมิวนิสต์มานูแพกโต้ ที่ว่า (ปีศาจตนหนึ่งหลอกหลอนยุโรปอยู่ – ผู้สัมภาษณ์) มันไม่ใช่ . . . แต่เซ็นส์ความหมายนี้ หลอกหลอนนี้ผมเอามา แต่คือปีศาจมันต้องมีหลายตัว ไม่ใช่ตัวเดียว มีของคาร์ล มาร์กซ์ มีหลายตัวปีศาจหลอกใครต่อใครเยอะแยะไป และจะว่าไปเป็นเรื่องที่ชื่อไม่เพราะที่สุดนี่ แต่ก็กลายเป็นเรื่อง . . . วิพากษ์กันจนกระทั่งปานนี้” (สัมภาษณ์วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๓)

อย่างไรก็ตาม สำหรับการเริ่มต้นที่จะสร้างสรรค์ผลงาน โดยเฉพาะนวนิยายของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ นั้น มีหลายวิธีการปะปนกันไป เช่น การคิดถึงลักษณะของตัวละครได้หลายๆตัวก่อนแล้วจึงนำมาผูกเป็นเรื่อง หรือ การได้ฉากต่างๆของเรื่องโดยเฉพาะฉากในต่างประเทศมาอย่างละเอียดก่อน จากนั้นจึงค่อยหาโครงเรื่องมาใส่ลงไป เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดในการสร้างสรรค์ผลงานก็คือ การนำเสนอความคิด อุดมการณ์ ให้แก่ผู้อ่าน

บทที่ ๖

กระบวนการถ่ายทอดผลงาน ผลกระทบ และอิทธิพลจากผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

กระบวนการถ่ายทอดผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผลงานในรูปของวรรณกรรมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น นวนิยาย เรื่องสั้น กลอนเปล่า หรือบทความ ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดผลงานเกือบทั้งหมดจึงออกมาในรูปของการตีพิมพ์ทางหนังสือพิมพ์ และการรวมเล่มพิมพ์เป็นพ็อคเก็ตบุ๊ก

ทั้งนี้ จากการที่เขามีอาชีพเป็นนักหนังสือพิมพ์และเขียนทั้งคอลัมภ์ประจำ และข้อเขียนต่างๆ กระบวนการถ่ายทอดผลงานจึงเป็นไปอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาหลายสิบปี ทั้งยังมีการรวมเล่มข้อเขียนของเขา อาทิเช่น หนังสือเรื่อง “หยดหนึ่งของกาลเวลา” ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๑ เป็นหนังสือรวมบทความในคอลัมภ์ “หยดหนึ่งของกาลเวลา” โดยเสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ระหว่าง พ.ศ.๒๕๑๐ - ๒๕๑๑ หรือ หนังสือรวมกลอนเปล่า “ทอถ้อยร้อยคำ” มหาภาพรียอย แก้วอย่างสามัญ เป็นการรวบรวมกลอนเปล่าที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน และมติชนสุดสัปดาห์ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๒ ถึง ธันวาคม พ.ศ.๒๕๓๔ รวมทั้งสิ้น ๔๗ ตอน

สำหรับเรื่องสั้น เรื่องล่าสุด แม้ว่าจะตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๓ แต่ก็ในช่วงที่ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มีอายุถึง ๘๓ ปี แล้ว หากนับตั้งแต่เรื่องสั้นที่มีการเผยแพร่อย่างเป็นทางการ คือ เรื่อง “นักโทษเนรเทศ” ซึ่งตีพิมพ์ ใน พ.ศ.๒๔๘๓ แล้ว ก็นับได้ว่า เขามีผลงานต่อเนื่องกันมานานกว่า ๖๐ ปี ทีเดียว โดยเรื่องสั้นทั้งหลายก็ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่ม ซ้ำหลายครั้ง ได้แก่

พ.ศ. ๒๕๒๙ ตีพิมพ์รวมเล่มในชื่อชุด “ทานตะวันดอกหนึ่ง”

พ.ศ. ๒๕๓๐ ตีพิมพ์รวมเล่มในชื่อชุด “ผมเป็นคนโยเดียว”

พ.ศ. ๒๕๓๗ ตีพิมพ์รวมเล่มในชื่อชุด “โพ้นทะเล”

พ.ศ. ๒๕๕๑ ตีพิมพ์รวมเล่มในชื่อชุด “แจ่มรัศมีจันทร์”

ในส่วนของนวนิยาย ซึ่งเป็นผลงานที่เป็นที่รู้จักมากที่สุดของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ นั้น ก็ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง ดังนี้

๑. ชัยชนะของคนแพ้ ลงพิมพ์เป็นตอนๆในหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ พ.ศ.๒๔๘๖

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๔๘๗ สำนักพิมพ์คลังวิทยา

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๔๙๓ สำนักพิมพ์ไอเดียสโตร์

พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ.๒๕๒๐ ศูนย์หนังสือเชียงใหม่

๒. ไม่มีข่าวจากโตเกียว
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๔๘๘	สำนักพิมพ์รวมสาส์น
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ.๒๔๙๓	สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
๓. ฟ้ำแมนจู
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๔๘๘	โรงพิมพ์นิตยากร
๔. ชีวิตบนความตาย
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๔๘๙	โรงพิมพ์นิตยากร
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ.๒๕๒๖	สำนักพิมพ์คนวรรณกรรม
๕. ความรักของวัลยา ลงพิมพ์เป็นตอนๆในสยามสมัยรายสัปดาห์ พ.ศ.๒๔๙๕
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๔๙๖	สำนักพิมพ์รวมสาส์น
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ.๒๕๑๒	สำนักพิมพ์มิตรนรา
พิมพ์ครั้งที่ ๓	พ.ศ.๒๕๑๗	ฝ่ายวิชาการ ส.ม.จ.
พิมพ์ครั้งที่ ๔	พ.ศ.๒๕๑๗	แนวร่วมจุฬา
พิมพ์ครั้งที่ ๕	พ.ศ.๒๕๑๘	ชมรมหนังสือบัวแดง
พิมพ์ครั้งที่ ๖	พ.ศ.๒๕๒๑	สำนักพิมพ์หยาดฝน
พิมพ์ครั้งที่ ๗	พ.ศ.๒๕๒๕	ศูนย์หนังสือเชียงใหม่
พิมพ์ครั้งที่ ๘	พ.ศ.๒๕๔๔	สำนักพิมพ์มติชน
พิมพ์ครั้งที่ ๙	พ.ศ.๒๕๔๘	สำนักพิมพ์มติชน
๖. ปีสัจ ลงพิมพ์เป็นตอนๆในสยามสมัยรายสัปดาห์ พ.ศ.๒๔๙๖
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๕๐๐	สำนักพิมพ์เกวียนทอง
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ.๒๕๑๔	สำนักพิมพ์มิตรนรา
พิมพ์ครั้งที่ ๓	พ.ศ.๒๕๑๗	แนวร่วมนักศึกษาภาคเหนือ
พิมพ์ครั้งที่ ๔	พ.ศ.๒๕๑๘	ชมรมหนังสือบัวแดง
พิมพ์ครั้งที่ ๕	พ.ศ.๒๕๒๑	สำนักพิมพ์หยาดฝน
พิมพ์ครั้งที่ ๖	พ.ศ.๒๕๒๔	สำนักพิมพ์ดอกหญ้า
พิมพ์ครั้งที่ ๗	พ.ศ.๒๕๒๖	สำนักพิมพ์ดอกหญ้า
พิมพ์ครั้งที่ ๘	พ.ศ.๒๕๔๔	สำนักพิมพ์มติชน
พิมพ์ครั้งที่ ๙	พ.ศ.๒๕๔๘	สำนักพิมพ์มติชน

๗. ไฟเย็น ลงพิมพ์เป็นตอนๆในสยามสมัยรายสัปดาห์ พ.ศ.๒๕๐๔
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๕๐๘	สำนักพิมพ์เพื่อน
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ.๒๕๑๘	ชมรม “โดมทักษิณ” มธ.
พิมพ์ครั้งที่ ๓	พ.ศ.๒๕๒๓	สำนักพิมพ์นพรัตน์
๘. บัวบานในอะมาซอน ลงพิมพ์เป็นตอนๆในหนังสือพิมพ์ปิยะมิตร พ.ศ.๒๕๐๔ (โดยใช้ชื่อว่า “ล่องใต้”)
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๕๑๑	ประมวลการพิมพ์
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ.๒๕๒๒	สำนักพิมพ์พาสโก
พิมพ์ครั้งที่ ๓	พ.ศ.๒๕๓๗	แพรวสำนักพิมพ์
๙. คนตีศรีอยุธยา ลงพิมพ์เป็นตอนๆในมติชนสุดสัปดาห์ พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึง ๒๕๒๔
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๕๒๕	สำนักพิมพ์มติชน
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ.๒๕๒๗	สำนักพิมพ์มติชน
พิมพ์ครั้งที่ ๓	พ.ศ.๒๕๓๐	สำนักพิมพ์มติชน
พิมพ์ครั้งที่ ๔	พ.ศ.๒๕๔๓	สำนักพิมพ์มติชน
พิมพ์ครั้งที่ ๕	พ.ศ.๒๕๔๙	สำนักพิมพ์มติชน
๑๐. ใต้ดาวมฤตยู ลงพิมพ์เป็นตอนๆในมติชนสุดสัปดาห์ พ.ศ.๒๕๒๖
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๕๔๕	สำนักพิมพ์มติชน
๑๑. ดิน น้ำ และดอกไม้
พิมพ์ครั้งที่ ๑	พ.ศ.๒๕๓๓	สำนักพิมพ์มติชน
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พ.ศ.๒๕๔๔	สำนักพิมพ์มติชน

อย่างไรก็ตาม นอกจากการถ่ายทอดผลงานในรูปแบบของตัวอักษรแล้ว ผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ก็ยังได้รับการถ่ายทอดในรูปของภาพยนตร์ และ ละครโทรทัศน์ ด้วยกัน ๒ เรื่อง ดังนี้

๑. นวนิยาย เรื่อง ปีสาง ได้รับการนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ ใน พ.ศ.๒๕๒๓ โดย เจน จารัสศิลป์ ใช้ชื่อเรื่องว่า “สาย สีมา นักสู้สามัญชน” มีนักแสดงนำ คือ โปรยชัย ชโลมเวียง นักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ศรอนงค์ วิเศษธรณี นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๒. นวนิยายเรื่อง คนตีศรีอยุธยา ได้รับการนำไปสร้างเป็นละครโทรทัศน์ออกอากาศทาง ไทยทีวีสีช่อง ๓ เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๙ โดย รองศาสตราจารย์สไตส์ พันธุมโกมล เป็นผู้สร้าง นักแสดงนำ ได้แก่ กษมา นิสัยพันธ์ นัย สุขสกุล กุลกนิช คุ่มครอง และ รัญญา คิยานนท์

อย่างไรก็ตาม ทั้งภาพยนตร์ และ ละครโทรทัศน์ดังกล่าว ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายในแนวก้าวหน้า มุ่งเน้นในการนำเสนอแนวคิด จิตสำนึก และ อุดมการณ์ให้แก่สาธารณชน จึงไม่มีบทที่หือหาว ทำให้ไม่เหมาะกับการสร้างเป็นภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์

ผลกระทบ และอิทธิพลจากผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ผลงานของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ นับได้ว่ามีผลกระทบต่อวงวรรณกรรมไทยในประการสำคัญ ได้แก่ การที่เป็นต้นธารแห่งวรรณกรรมแนวก้าวหน้า หรือ ศิลปะเพื่อชีวิต หรือที่ รองศาสตราจารย์ ดร. เกษียร เตชะพีระ กล่าวว่ “ปีศาจ ของเสนีย์ เสาวพงศ์ (ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์) เป็นวรรณกรรมฝ่ายซ้าย ที่ต่อต้านเผด็จการทหาร”^๓ หรือ ดังที่สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์ กล่าวถึง เสนีย์ เสาวพงศ์ ว่า “ถ้าใครสามารถเอ่ยถึงยุคทองแห่งวรรณกรรมไทยในสมัยก่อนสงครามสิ้น โดยไม่ต้องเอ่ยอ้างถึง “เสนีย์ เสาวพงศ์” ก็นับได้ว่าเก่งอย่างโจ่งเฆอะ ชื่อเสียงของ “เสนีย์” ในขณะนั้นโด่งดังยิ่งกว่าพลุไฟ”^๔

ผลงานของเขาสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ นักศึกษาหนุ่มสาวในยุคแสวงหาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนวนิยายเรื่อง ความรักของวัลยา และ ปีศาจ

นอกจากนี้ ผลงานของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ยังเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ศิลปินรุ่นใหม่ ให้สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมจนเป็นที่ยอมรับ อาทิเช่น กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ กวีซีไรต์ พ.ศ.๒๕๓๙ ซึ่ง “ชิมช้บงานเขียนของ “เสนีย์ เสาวพงศ์” จากนวนิยายเรื่อง “ปีศาจ”^๕ หรือ “กวีหมีเปิด” มนตรี ศรีรงค์ กวีซีไรต์ พ.ศ.๒๕๕๐ เจ้าของผลงานกวีนิพนธ์ เรื่อง “โลกในดวงตาข้าพเจ้า” ก็กล่าวถึง สาเหตุที่ทำให้สนใจการอ่าน ซึ่งนำมาสู่ความสนใจในการสร้างผลงานวรรณกรรมในที่สุด ว่า

“ก็จากรวรรณกรรม ๒ เล่มแรก ความรักของวัลยา และ ปีศาจ ของเสนีย์ เสาวพงศ์ ที่ ประดิษฐ์ เรื่องดิษฐ์ เพื่อนผมเอามาให้ยืมอ่านเมื่อสมัยเรียนรามฯ จากนั้นผมก็เข้าร้านหนังสือ และหาซื้อหนังสืออ่านมาโดยตลอด อ่านอย่างหนักด้วย . . . ใน ปีศาจ ฉากที่ สาย สีมา ได้รับ เชิญจากคุณพ่อของคุณรัชนี หญิงสาวของ สาย สีมา เป็นการรับประทานอาหารร่วมโต๊ะ

^๓ เกษียร เตชะพีระ. “การเมืองไทยจาก ๑๔ - ๖ ตุลาฯ : สองชาตินิยมชนกัน” [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๘ มีนาคม ๒๕๕๔ ที่ <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999486.html>.

^๔ แผนกพิมพ์โอเดียนสโตร์. “คำนำของผู้พิมพ์” ใน ชัยชนะของคนแพ้ - ไม่มีข่าวจากโตเกียว. มปป. หน้า จ.

^๕ “นักเขียน-นักอ่าน ช็อค!!! สูญเสีย ..กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ (กวีซีไรต์ 2539)” [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๘ มีนาคม ๒๕๕๔ ที่ <http://www.bookgang.net/writer/kanokpong/>.

ท่ามกลางญาติพี่น้องของฝ่ายคุณรัชนี คุณพ่อของคุณรัชนี เชิญ สาย สีมา ชายหนุ่มผู้ยากจนร่วมโต๊ะอาหาร ในขณะที่คุณพ่อของคุณรัชนีเป็นผู้สูงศักดิ์ เพื่อที่จะเหยียดหยาม เหยียดชนชั้น ฉากที่สาย สีมา นั่งฟังนั่ง จนกระทั่งคุณพ่อของคุณรัชนีพูดจบ และ สาย สีมา ลุกขึ้นประกาศกลางโต๊ะอาหาร ฉากนี้ทำให้ผมนิ่งอึ้ง แล้วคิดว่าเออหนอ คนเรานั้นก็เท่ากัน มนุษย์เรานั้นควรที่จะเท่าเทียมกันเช่นที่ สาย สีมา กำลังพยายามบอกพวกเราว่าคนเท่ากันทุกคน ผมไม่เคยเจอความคิดนี้ ผมเติบโตมาในสังคมเก่า สมัยยังเด็กที่คอมมิวนิสต์ยังอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง ก็อยู่ไม่ไกลจากหาดใหญ่นี้แหละครับ ตรงผาดำ เราได้ยินเรื่องเล่าเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์มากมาย และเราก็ได้รับการปลูกฝังจากผู้ปกครอง จากผู้ใหญ่ในสังคมว่าคอมมิวนิสต์เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เมื่อมองกลับไปจากสายตาของ สาย สีมา บางครั้งผมคิดว่าจริงๆแล้วเขาบอกเราเพื่อจะคงความเหยียดชนชั้นของเราไว้หรือเปล่า เขาคิดเราไว้เพื่อให้ปกครองง่ายหรือเปล่า เมื่อผมอ่านเยอะ และรู้สึกว่าจะอยากจะพูดคุยกับผู้คนบ้าง ก็เลยเริ่มพูดคุยกับผู้คนด้วยการเขียน โดยใช้บทกวีเป็นตัวเลือก”^๖

นอกจากนี้ ผลงานของ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ก็นับได้ว่ามีความเป็นอมตะ ในตัวเอง อย่างเช่นนวนิยายเรื่องปีศาจ ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๙๖ แต่กระทั่งปัจจุบันก็ยังคงเป็นที่นิยมของนักอ่านรุ่นใหม่จำนวนมาก ดังเช่นที่ สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย ภายใต้แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ทำการสำรวจหนังสือในดวงใจจากนักอ่านกว่า ๑,๖๐๐ คน จัดอันดับเป็น “๑๐๑ อันดับหนังสือเล่ม ในดวงใจนักอ่านและนักเขียน” ผลปรากฏว่า นวนิยายเรื่อง ปีศาจ ของเสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นหนังสือในดวงใจอยู่ในอันดับที่ ๗๓^๗

^๖ ศรีธัญญา. “มนตรี ศรียงค์ “กวีซีไรต์หมี่เป็ด” คนเล็กที่ยิ่งใหญ่”. นิตยสารสกุลไทย ฉบับที่ ๒๗๖๔ ปีที่ ๕๓ ประจำวันอังคารที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐.

^๗ อ้างอิงข้อมูลจาก “เปิดโผ ๑๐๑ อันดับหนังสือในดวงใจนักอ่านและนักเขียน” [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๘ มีนาคม ๒๕๕๔ ที่ <http://men.mthai.com/content/4439>.

บทที่ ๗

บทสรุป

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นคนใส่ใจในคนรอบข้าง สนใจ ห่วงใยความเป็นไปของสังคม ของประเทศ ของชาติ สนใจคนในสังคม โดยเฉพาะผู้ที่มีโอกาสน้อยกว่าผู้อื่น ศักดิ์ชัยแสดงความเอื้ออาทรต่อคนในสังคมไว้ในงานประพันธ์ตั้งแต่ผลงานสมัยเริ่มแรก จนถึงผลงานเรื่องล่าสุด ส่วนใหญ่จะแสดงความห่วงใยนี้ผ่านบทสนทนาของตัวละคร บางครั้งแสดงผ่านพฤติกรรมของตัวละคร และหลายครั้งนำมาเป็นแก่นเรื่อง

ในเรื่อง ชัยชนะของคนแพ้ (๒๔๘๖) ซึ่งเป็นนวนิยายเรื่องแรก ศักดิ์ชัยให้เสนีย์ นักหนังสือพิมพ์หนุ่มจากเมืองไทย ได้พบรักกับมานีเย สาวนักหนังสือพิมพ์จากรัสเซีย แต่ไม่แต่งงานทั้งสองสมหวังในความรักด้วยการอยู่ร่วมกัน กลับให้ทั้งสองจากกันด้วยดี เพื่อไปอุทิศตน ทำประโยชน์ให้ประเทศชาติตามความหวังและอุดมการณ์ที่ตั้งไว้

เรื่อง ชีวิตบนความตาย (๒๔๘๙) เป็นเรื่องของคนธรรมดาทั้งชาวเมืองและชาวชนบทที่เข้าร่วมขบวนการเสรีไทย คอยขัดขวางการทำงานของพวกญี่ปุ่น ภารกิจของพวกเขาอาจไม่ยิ่งใหญ่ แต่เป็นปฏิบัติการที่ต้องทำด้วยความกล้าหาญ เสียสละ และด้วยกำลังใจอันเข้มแข็ง พวกเขาไม่ได้ทำเพราะหวังรางวัลใดๆ แต่เพื่อความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการกู้ชาติ

ในเรื่องความรักของวัลยา (๒๔๙๕) ศักดิ์ชัยสร้างตัวละคร ยง อยู่บางอย่างให้เป็นนักเผชิญโชคที่ออกเดินทางไปกับเรือเดินสมุทร แต่มีอุดมคติที่สำคัญ คือ มีความรักบุคคลผู้เคราะห์ร้ายและอยู่ในความทุกข์ยาก และปรารถนาที่จะทำงานเพื่อคนเหล่านี้ อุดมคติของเขาตรงกันกับของ วัลยา จึงทำให้ทั้งคู่สนิทสนมกันอย่างรวดเร็ว และจากกันไปทำประโยชน์ให้ผู้อื่น ให้สังคม “ความรักนั้นไม่ใช่ของผูกขาดสำหรับใครคนหนึ่ง ในฐานะที่เกิดมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เราต้องรักและทำงานให้สังคมด้วย”

สาย สีมา พระเอกของเรื่องปีศาจ (๒๔๙๖-๒๔๙๗) ยอมได้ชื่อว่าเป็นคนอกตัญญู ไม่ยอมเป็นทนายให้อาจารย์ที่เคยอุปการะเขามา เพราะไม่อาจฝืนใจฟ้องร้องคนชนบทยากจนที่เป็นลูกหนี้ของอาจารย์ของเขาได้ และยอมออกจากการที่ธนาคาร เพราะไม่ต้องการเป็นทนายดำเนินการไล่ที่คนจนตามความต้องการของธนาคารได้ “ผมไม่อาจดำเนินการทางกฎหมายอันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนลำบากทับทวีลงไปบนชีวิตของคนที่กำลังทุกข์ยากอยู่เพียบแปรแล้วนั้นอีก” เขายังสามารถบันดาลใจให้

รชนี หญิงสาวจากตระกูลขุนนาง คนรักของเขา กล้าออกจากบ้าน เพื่อไปทำงานที่เป็นประโยชน์ให้คนชนบทได้

ในเรื่องเดียวกันศักดิ์ชัยสร้างตัวละคร นิคม ให้เป็นเด็กบ้านนอก เกิดและเติบโตในชนบท หลังจากสำเร็จการศึกษาสาขารัฐศาสตร์แล้ว สมัครสอบเข้าทำงานเป็นปลัดอำเภอในภาคอีสาน เขาให้เหตุผลกับกึ่งเทียน หญิงสาวที่เขาเรียกว่า “ผมพอใจที่จะไปทำงานให้แก่คนบ้านนอกและตั้งใจจะทำให้ได้อย่างดีที่สุดในที่รยก่อมต้องการคนถางมากกว่าที่เทียนแล้วเป็นธรรมดา”

โฆแซ่ กราเซีย เป็นตัวละครในเรื่อง ไฟเย็น (๒๕๐๔) ที่เสนอเหตุการณ์การปฏิบัติในอาร์เจนตินา ศักดิ์ชัยสร้างตัวละครตัวนี้ให้มีรูปร่างอัปลักษณ์ แต่จิตใจงาม เขาเป็นนักกีตาร์ฝีมือเอก ที่มาจากครอบครัวยากจน แม้ต่อมากลายเป็นคนมีชื่อเสียง ก็ไม่ใช่จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย และมอบเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจน เมื่อเกิดอุทกภัยขึ้น เขาจัดการแสดงดนตรี เพื่อหารายได้ช่วยเหลือผู้ประสบภัย เขาเป็นศิลปินที่มีจิตวิญญาณเพื่อประเทศชาติอย่างแท้จริง

เรื่อง คนตีศรีอยุธยา (๒๕๒๔) มีแก่นเรื่องคล้าย ชีวิตบนความตาย กล่าวคือ ศักดิ์ชัยต้องการสื่อให้ผู้อ่านทราบว่า “คนตีที่แท้จริงคือผู้ที่ทำงานโดยไม่เรียกร้องผลประโยชน์ใดๆตอบแทน” เรื่อง คนตีศรีอยุธยาเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นว่า พลังสำคัญในการกอบกู้อิสรภาพคืนจากพม่าคือ ชาวบ้านอยุธยาที่เป็นคนธรรมดาสามัญ แม้ชื่อของพวกเขาจะไม่ได้รับการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ พวกเขาเปรียบเสมือนพืชคลุมดินที่เกิดขึ้นแล้วตายไป โดยไม่มีผู้ใดเห็นคุณค่า แต่พวกเขาก็มีความรักชาติและยอมพลีเลือดเนื้อเพื่อเอกราชของชาติไทย โดยไม่เรียกร้องผลตอบแทน แก้ว ผู้ชวนชาวบ้านกลุ่มนี้ให้มาร่วมกับกองทัพของพระเจ้าตาก ช่วยกันขับไล่พม่าออกไปจากค่ายโพธิ์สามต้นได้บอกกับนายกองใหญ่เมื่อเสร็จศึกแล้ว และไม่อาจชักจูงให้ชาวบ้านกลุ่มนี้อยู่ร่วมรับราชการด้วยว่า

“ แต่พวกเขาบอกว่า ไม่ได้ทำอะไรมากไปกว่าที่ชาวบ้านทั้งหลายควรจะทำหรือต้องทำ ใครๆที่ยังหายใจอยู่ก็ต้องทำอย่างนี้เหมือนกันหมด ไม่ได้ทำเพื่อหวังอะไรตอบแทน เมื่อเสร็จธุระแล้วก็กลับไปทำมาหากินตามประสาชาวบ้านทั้งหลายต่อไป เพราะบัดนี้ทั้งหมดเข้าศึกศัตรูที่เป็นเสี้ยนหนามแผ่นดินแล้ว”

ในตอนจบของเรื่องศักดิ์ชัยวาดภาพเรือของชาวบ้านที่มาช่วยทำศึกจนสำเร็จค่อยๆแล่นกลับบ้าน มีความตระหนงของชาวบ้านเป็นรางวัลไว้อย่างงดงาม

“เรือ ๑๒ ลำแล่นตามกันมาในแม่น้ำท่ามกลางแสงตะวันรอน
 บ่ายหน้าลงทางใต้ ระลอกที่เกิดจากสายลมวิ่งเข้ามาปะทะ
 กราบเรือที่สูงกว่าน้ำไม่ถึงคืบ เขาพายกันมาเรื่อยๆไม่รีบร้อน
 สองฟากฝั่งที่ลมพัดตลอดกิ่งไม้หวัดแว่วเหมือนเสียงเพลงที่
 ระคนกับเสียงขลุ่ย
 แม่ศรีเมืองเยื้องกราย...
 ในฟ้า ทุกคนรู้สึกเหมือนมองเห็นสีที่อ่อนนุ่มเหมือน
 สีรุ้งระบายอยู่แพรวพราย เหลือง แดง ชมพู ฟ้า เขียว แสด....
 ใบหน้าของทุกคนเขิดอย่างตระนง
เรือแล่นลับหายไปกับคั้งน้ำ”

เรื่อง ดิน น้ำ และดอกไม้ (๒๕๓๒ -๒๕๓๓) เป็นเรื่องของเสรีไทยที่ปฏิบัติการอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี พวกเขาที่ประกอบด้วย ยุทธ ราเมศ และรสสุคนธ์ ได้รับมอบหมายภารกิจให้ส่งข่าวสถานการณ์ของสงครามทางฝ่ายพันธมิตรแก่เชลยที่ถูกจับมาอยู่ที่ค่ายกาญจนบุรี และเป็นแรงงานสำคัญในการก่อสร้างทางรถไฟ ที่รู้จักกันในปัจจุบันว่า “ทางรถไฟสายมรณะ” ในตอนจบฝ่ายเสรีไทยพาแพ้อต่อทหารญี่ปุ่น ทหารญี่ปุ่นสามารถจับการกระทำและทำลายฐานที่มั่นรวมถึงชีวิตของเสรีไทยบางคนได้ ศักดิ์ชัยต้องการบอกผู้อ่านว่า ภาระหน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติเป็นภาระที่ยิ่งใหญ่และต้องการการเสียสละอย่างมาก เหมือนกับการเสียสละของพวกเสรีไทยที่ต้องเสี่ยงชีวิต ปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของตนเองหลังประโยชน์ของบ้านเมือง

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ไม่ได้ห่วงใยแต่เพียงสังคมไทย ประเทศไทยเท่านั้น เขาห่วงใยถึงระดับสังคมโลก ข่าวเรื่องคนหายในลักษณะต่างๆ เช่น รถบรรทุกนักเรียน นักศึกษามหาวิทยาลัยหายไปอย่างลึกลับ ทั้งคัน แต่ไม่พบซากทั้งคนและรถ เกิดขึ้นทั้งในยุโรป ในแอฟริกา และในลาตินอเมริกา เกิดขึ้นกับคนชาติต่างๆ ทั้งผิวขาว ผิวเหลือง และผิวดำ เรื่องเหล่านี้อาจเป็นสิ่งสามัญที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนั้นยังมีข่าวเรื่องลึกลับที่เกิดขึ้นที่สามเหลี่ยมเบอร์มิวดา ที่คนและเรือหายสาบสูญไปอย่างไร้ร่องรอย ที่ยังไม่มีใครสามารถให้คำอธิบายอย่างมีเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ได้ และเรื่องคนอพยพและผู้ลี้ภัยที่หายไประหว่างอยู่ในค่ายอพยพ หรือระหว่างการเดินทาง หรือแม้ในถิ่นฐานที่เขาไปตั้งตัว เมื่อศึกษาเฉพาะบางกรณีจะพบว่าคนหายไปอย่างไม่น่าจะหาย เรื่องราวทำนองนี้ทำให้ศักดิ์ชัยโยงเรื่องเหล่านี้กับลัทธิเชื้อชาตินิยม โดยเฉพาะลัทธินาซีสม์ ที่มีความเชื่อว่าพวกอารยันเท่านั้นที่เป็นเผ่าพันธุ์ที่ดีที่สุด สูงที่สุดเหนือคนทั้งหลาย ลัทธินี้ทำลายล้างคนจำนวนมากในสงครามโลกครั้งที่สอง และยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน กำลังดำเนินการค้นคว้าทดลองทางวิทยาศาสตร์อย่างลับๆ โดยใช้คนที่หายตัวไปอย่างลึกลับดังกล่าว

ข้างต้นเป็นทั้งนักวิจัยและเสมือนสัตว์ทดลอง เป้าหมายของคนในลัทธินี้ คือการกลับมาครองโลก ศักดิ์
 ชัยต้องการเตือนสังคมให้ตระหนักในอันตรายที่นำกลั้วนี้ จึงแต่งเรื่อง ใต้ดาวมฤตยู (๒๕๔๕) ขึ้น

เรื่อง ใต้ดาวมฤตยู เป็นเรื่องของ แก้ว เนติกรรม นายความหนุ่มได้รับการว่าจ้างให้ไปสืบสวน
 และตามหา ดร.ปัทมา อาสุ นักวิทยาศาสตร์สาวที่ถูกพวกลัทธินาซีสม์จับตัวไปเป็นนักวิจัยในสถาบันอัน
 ลึกลับของพวกมัน เขาทำได้สำเร็จ ได้ข้อมูลมากมายเกี่ยวกับลัทธินี้ ซึ่งศักดิ์ชัยประสงค์จะให้ผู้อ่านเกิด
 ความเกรงกลัวภัยอันตรายอันใหญ่หลวงนี้

“ไม่มีงานและหน้าที่ใดๆรอคนทำอยู่หรอก แต่คนต่างหากที่จะต้องสร้างตัวและเสนอ
 ตัวเข้าไปรับงานและหน้าที่นั้นๆ คนเราเกิดมาค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงานและประโยชน์ให้แก่
 ชุมชน”

(จาก นวนิยาย เรื่อง ชัยชนะของคนแพ้)

“เกิดเมืองไทย ทำประโยชน์ให้แก่แผ่นดินแม้จะเพียงเด็ดหญ้ารกสักต้นเดียว ก็ยังดี”

(จากเรื่องสั้น เรื่อง ผู้หญิงเป็นแรงใจ)

เป็นดังที่ ตรีนศิลป์ บุญขจร เคยเขียนไว้ในหนังสือเรื่อง ไผ่ยังเย็นในหัวใจ ว่า ผลงานของเสนีย์
 เสาวพงศ์ “แสดงถึงพันธกิจต่อสังคมของนักเขียน” ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ได้ให้สัมภาษณ์คณะผู้วิจัย ว่า
 เป็นคนชอบคิด โดยเฉพาะเรื่องของสังคม ของคนที่ศักดิ์น้อยด้อยค่า และดูเหมือนจะไม่ได้รับความ
 ยุติธรรม จึงประพันธ์ผลงานเพื่อ บอก คนในสังคมให้สนใจ ให้ค่า แก่คนเหล่านั้น

ทั้งหมดทั้งปวงที่กล่าวมานี้ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ทำด้วยความจริงใจ ไม่หวังผลรางวัลใดๆ
 นับเป็น “คนดีศรีอยุธยา” โดยแท้จริง และสมควรแล้วที่จะได้รับการยกย่องเชิดชูในฐานะของศิลปิน
 แห่งชาติสาขาวรรณศิลป์

บรรณานุกรม

- กรัสนัย โประชาติ (นามแฝง). **ทอถ้อย ร้อยคำ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๘.
- “ชีวิตและผลงาน เสนีย์ เสาวพงศ์”, **คนดีศรีอยุธยา พิมพ์ครั้งที่ ๕** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙,
- ขรรค์ชัย บุนปาน. “ผู้ถึงพร้อม”, **ไผ่ยังเย็นในหัวใจ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕.
- ประกาศ วัชรภรณ์. “เสเนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักประพันธ์เพราะงานหนังสือพิมพ์”, **ชมรมนักเขียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. “ปีศาจของกาลเวลา: การรื้อฟื้นงานของเสเนีย์ เสาวพงศ์ ในยุคแสวงหา”, **ไผ่ยังเย็นในหัวใจ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕.
- ปรีชา ปัญญาวิโรภาส “พัฒนาการงานเขียนนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์” **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, ๒๕๒๗.
- วัลยา วิวัฒน์ศร “ธรณีประตู่ “คนดีศรีอยุธยา”, **ไผ่ยังเย็นในหัวใจ** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕.
- ศรัณยา. “มนตรี ศรียงค์ “กวีซีไรต์หมีเปิด” คนเล็กที่ยิ่งใหญ่”. **นิตยสารสกุลไทย ฉบับที่ ๒๗๖๔ ปีที่ ๕๓ ประจำวันอังคารที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐**.
- เสเนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง). **คนดีศรีอยุธยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙.
- _____ . **ความรักของวัลยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๘.
- _____ . **แจ่มรัศมีจันทร์และรวมเรื่องสั้นเกอบทั้งชีวิตของเสเนีย์ เสาวพงศ์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑.
- _____ . **ชัยชนะของคนแพ้ – ไม่มีข่าวจากโตเกียว**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๙๓.
- _____ . **ชีวิตบนความตาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คนวรรณกรรม, ๒๕๒๖.
- _____ . **ดิน น้ำ และดอกไม้**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔.
- _____ . **ใต้ความฤดู**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕.
- _____ . **บัวบานในอะมาซอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พาลีโก, ๒๕๒๒.

เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง). ปีศาจ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๘.
_____. ไฟเย็น. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นพรัตน์, ๒๕๒๓.

อ้างอิงออนไลน์

เกษียร เตชะพีระ. “การเมืองไทยจาก ๑๔ – ๖ ตุลาฯ : สองชาตินิยมชนกัน” [ออนไลน์]
<http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999486.html>.

“นักเขียน-นักอ่าน ซ็อค!!! สูญเสีย ..กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ (กวีซีไรต์ 2539)” [ออนไลน์]
<http://www.bookgang.net/writer/kanokpong/>.

“เปิดไผ่ ๑๐๑ อันดับหนังสือในดวงใจนักอ่านและนักเขียน” [ออนไลน์]
<http://men.mthai.com/content/4439>.

ภาคผนวก

ประวัติผู้วิจัย

- หัวหน้าโครงการวิจัย : รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์
- คุณวุฒิ : - อักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) (ภาษาไทย)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Bachelor of Arts (Sanskrit) Oriental and African Studies,
London University. U.K.
- Doctor of Philosophy (Thai Literature), School of
Oriental and African Studies, London University, U.K.
- สถานที่ทำงาน : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เลขที่ ๖ ถนนราชมรรคาใน
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐
- ประสบการณ์ในการวิจัย : - หัวหน้าโครงการวิจัยประวัติวรรณคดีสมัยสุโขทัย
- ผู้ประสานงานวิจัยและผู้วิจัยโครงการเปรียบเทียบวัฒนธรรม
ไทย - จั๋ว
- ผลงานวิจัยและผลงานทางวิชาการอื่นๆอีกเป็นจำนวนมาก
- ผู้ร่วมโครงการวิจัย : อาจารย์นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์
- คุณวุฒิ : - อักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) (ภาษาไทย)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สถานที่ทำงาน : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เลขที่ ๖ ถนนราชมรรคาใน
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐
- ประสบการณ์ในการวิจัย : - “เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ
๖ ตุลาคม ๒๕๑๙.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บทความทางวิชาการ เรื่อง “3 ปี เรื่องสั้นการเมืองรางวัล
พานแว่นฟ้า : “การตีโจทย์การเมือง” และ “การมีส่วนร่วมใน
ประชาธิปไตย”. ใน ภาษาและวรรณกรรมสาร : ภาษาและ

- วรรณกรรมกับสังคม, ๒๖๗ – ๒๙๖. บายัน อิมสำราญ, บรรณาธิการ. นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙.
- บทความทางวิชาการ เรื่อง “เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา : ทวิวัจนระหว่างประวัติศาสตร์และวรรณกรรม.” ใน เอกสาร **ประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่องเวทีวิชาการเพื่อเสนอผลงานและรายงานการวิจัยประจำปี ๒๕๔๘, ๕๓ – ๖๘.** นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- ผู้ร่วมโครงการวิจัย : นายกฤษดา ไพรวรรณ
- คุณวุฒิ : - ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สถานที่ทำงาน : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เลขที่ ๖ ถนนราชมรรคาใน
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐
- ประสบการณ์ในการวิจัย : - “แนวคิดทางการเมืองของพระเจ้าเฟรเดอริคมหาราชที่ปรากฏในแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- บทความทางวิชาการ เรื่อง “บทบาทของพระสยามเทวาธิราชในการสร้างรัฐชาติสยาม.” ใน เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่องเวทีวิชาการเพื่อเสนอผลงานและรายงานการวิจัยประจำปี ๒๕๔๘, ๑๔๑ – ๑๕๒. นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- งานวิจัย เรื่อง “ความฉ้อฉลในการปกครองของไทย : กรณีศึกษา มาตรา ๒๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐” (กำลังดำเนินการ)